
**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ УКРАЇНИ
МІЖНАРОДНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ І СОЦІАЛЬНИХ НАУК
РІВНЕНСЬКИЙ ЕКОНОМІКО-ГУМАНІТАРНИЙ ІНСТИТУТ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ІНСТИТУТ**

ПЕДАГОГІКА ЄДИНОГО І ЦІЛІСНОГО МИРУ

**Науково-методичний збірник праць учасників
Міжнародної науково-практичної конференції
«Педагогіка єдиного і цілісного миру: сутність, завдання
і основні напрямки наукової роботи шкіл і вузів»,
що відбулася 13-14 квітня 1995 року.**

Збірник буде корисним викладачам вузів,
аспірантам, працівникам народної освіти.

Друкується за спільним рішенням
Рівненського економіко-гуманітарного інституту та
Рівненського державного педагогічного інституту
від 20 лютого 1995 року, протокол № 3

За достовірність фактів, цифр і стилістику
тексту відповідальність несе автор.

**Набір, комп'ютерна верстка, техредакція і дизайн
інформаційно-видавничого центру «Тетіс»
266000 м. Рівне, вул. 24 Серпня, 2, тел. 22-67-43**
Об'єм 13,25 ум.-друк. арк. Тираж 500 екз. Друк офсетний.
Здолбунівська районна друкарня. Зам. №

Б. С. Колупаєв
Ректор Рівненського педінституту

ФОРМУЄМО ОСОБИСТІТЬ МАЙБУТНЬОГО СПЕЦІАЛІСТА

Сьогодні для кожного із нас настав життєво відповідальний момент. Україна в кризі, і не лише в економічній. Отож, як ніколи, повинна залишатись монолітною і динамічною структура соціо-культурної взаємодії в суспільстві. На жаль, ще не всі розуміють, що без культурних цінностей взаємодії між людьми були б чисто біофізичним, а не соціальним явищем.

Враховуючи завдання, які стоять перед нами на шляху економічного розвитку суспільства, новина бути приділена особлива увага формуванню творчого взаємозв'язку між прогресом науки, техніки і розвитком особи. Народившись, людина ще не є особистістю. Її «Я» формується в процесі взаємозв'язку з людьми, серед яких вона народилася, виховується, отримує освіту.

Кардинально при цьому виявляється проблема якісної підготовки учнівської та студентської молоді з урахуванням перспективи та передумов для успішної творчої діяльності фахівця протягом всього його життя. При цьому необхідно, по можливості, передбачити і з мінімальними психологічними та матеріальними затратами розв'язати проблему мобільності професій. Час між виробленням знань і їх реалізацією у виробничих та соціальних процесах скорочується. Швидко розвиваються нові професії, суттєво змінюється зміст традиційних. Вже сьогодні обставини вимагають професійної переорієнтації значної кількості груп працівників у зв'язку із скороченням виробництва, виникненням нових напрямків науки, галузей виробництва.

Тенденція до часткової, а в ряді випадків і до повної перекваліфікації спеціалістів незалежно від їх віку і стажу роботи стає все більш помітною. При цьому міняється і розуміння суті кваліфікації працівника. Тому, враховуючи перспективи на майбутнє, ми у себе в інституті відмовляємося від вузької спеціалізації, а прагнемо розширити і поглибити теоретичну, загальнонаукову підготовку фахівця. Однак єдиної думки тут поки що немає. Зрозуміло одне - необхідний синтез методології споріднених навчальних предметів, які виступають як своєрідна модифікація наукових знань.

Провідну роль у розв'язанні проблем формування інтелектуального потенціалу майбутніх вчителів відіграють викладачі-науковці інституту, через їх постійне науково-педагогічне самовдосконалення. У 1986 році в інституті працювало 288 викладачів, з яких 88, тобто 29%, мали

наукові ступені і вчені звання. На 1.12.1995 року в інституті працює 351 викладач, з яких 66% мають наукові ступені і вчені звання.

Навіть ці два показники переконливо і яскраво свідчать проте, що в Рівненському педінституті питання зростання наукового потенціалу серед викладацького складу приділяється велика увага. Впроваджена цілісна система підготовки викладачів найвищої кваліфікації. Складовими цієї системи є, по-перше, відбір перспективної в науковому плані молоді з числа творчих працівників освіти, молодих учителів шкіл м. Рівного і області, з числа кращих наших випускників, які ще в студентські роки були переможцями всеукраїнських олімпіад, конкурсів тощо, і залучення їх до підготовки наукових праць, дисертацій, вступу до аспірантури. По-друге, всемірне сприяння науковому росту викладачів інституту шляхом надання творчих відпусток, різних видів стажування і підвищення кваліфікації, допомоги в підготовці кандидатських і докторських дисертацій, публікації наукових праць. По-третє, з 1994 року в інституті відкрито докторантуру з фізико-математичних, педагогічних і філологічних спеціальностей. Ось уже четвертий рік у нас плідно функціонує аспірантура. Створено спеціалізовану раду по захисту кандидатських дисертацій зі спеціальностей “фізика полімерів” та “фізична хімія полімерів”.

А для того, щоб не тільки зберегти накопичений науковий потенціал, а й невпинно нарощувати, надавати допомогу науково-педагогічними кадрами новоствореним навчальним закладам, потрібно в інституті мати сильні наукові школи, відомих у науковому світі наукових керівників, відповідно оснащені наукові лабораторії, літературні фонди і багато чого іншого.

Ми вважаємо значним досягненням те, що в Рівненському педінституті склались творчі наукові колективи з ряду перспективних галузей, тобто наукові школи. Насамперед з проблем виховання молоді на ідеях миру (керівник - академік С.Я. Дем'янчук); з проблем фізико-хімії полімерів та дисперсних матеріалів (керівник - академік Б.С. Колупаєв); з проблем функціонування української мови (керівник - академік К.Ф. Шульжук); з проблем мемуаристики або, ширше, з проблем вивчення та впровадження в навчальний процес спадщини забутих і повернутих діячів культури (керівник - доктор філологічних наук О. А. Галич); з проблем професійної діагностики та профконсультації молоді (керівник - кандидат педагогічних наук М.С. Янцур) та інші.

На базі Рівненського педінституту нещодавно створено навчально-методичний комплекс, до складу якого ввійшли провідні наукові та навчально-виховні заклади і організації нашої області та педучилища

західних областей України. Викладачі технікумів, училищ, гімназій, ліцеїв, творчі вчителі шкіл і працівники народної освіти в рамках цього комплексу мають можливість підвищувати свій науковий рівень, створюючи цим самим центр інтелектуальної культури регіону.

До речі, в нашій аспірантурі навчаються викладачі Лубенського, Мукачівського і Кременецького педучилищ, текстильного і автодорожного технікумів, обласного ліцею, Республіканської фізико-математичної школи, обласного інституту підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, учителі ряду шкіл.

Надзвичайно високі вимоги ми пред'являємо до процесу викладання наукових дисциплін та до рівня знань студентів. Так, комісія Міністерства освіти України, яка дуже ретельно перевіряла наприкінці минулого року наш інститут по всіх спеціальностях, які є в інституті, атестувала нас за найвищим рівнем акредитації.

Однак ми чудово розуміємо, що ніякі знання студентів в галузі, наприклад, фізики чи хімії не можуть дати їм відповідь на такі запитання: як будувати свої взаємостосунки з учнями, їх батьками, з громадськістю?.. У чому мета нашого життя?.. Моральні і етичні цінності завжди були предметом вивчення релігії та філософії. Саме тому ректорат планує розпочати вже в наступному навчальному році цілеспрямовану підготовку фахівців з питань взаємовідносин між наукою та релігією; це суттєво сприятиме духовному розвитку підростаючого покоління. В навчальних аудиторіях вузу вже сьогодні активно співпрацюють представники науки та духовенства. Мова йде про національне відродження, про необхідність протистояти засиллю іноземної культури в справі виховання студентської та учнівської молоді.

Зрозуміло, що кризовий економічний стан суспільства обумовлює і спад творчої енергії, зокрема, в природничих науках. Значні проблеми маємо з оновленням матеріально-технічної бази, зменшується наукова інформативність молодих людей, багато вчених виїжджає за кордон в пошуках “кращої долі”. Як результат, кількість відкриттів та винаходів останнім часом зменшилась. Ті, що є, через відсутність коштів теж не можуть бути оперативно реалізовані в життя. Приватний капітал проходить нині процес нагромадження. Отже, йому останні дослідження наукової думки поки що не потрібні. Ми, на жаль, ще не досягли “декадансу” - перехідного періоду, коли результати наукових досліджень будуть оперативно впроваджуватись у життя як державною так і окремими власниками, на користь усього народу. А це, в свою чергу, приведе до того, що на горизонті з'являться нові форми культури, освіти, науки, яким при активній участі всіх нас судилося здійснити, кожній по своєму, захист творчої еволюції.

А. С. Дем'ячук

Ректор Рівненського економіко-гуманітарного інституту

ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ НА ІДЕЯХ МИРУ

Збереження миру - це одна з самих гострих проблем, яка стоїть перед людством і, відповідно, виховання в душі миру стає сьогодні особливою проблемою педагогічної науки. Побудова незалежної держави Україна зумовила необхідність виховання підростаючого покоління в душі миру, формування у дітей почуття взаєморозуміння, довір'я і дружби між народами.

Проблема виховання молоді на ідеях миру знайшла своє відображення в ряді робіт Н.К. Крупської, А.С. Макаренка, Ю. К. Бабанського, В.С. Заслуженюка та ін. Але аналіз багатьох досліджень показує, що проблема виховання студентів на ідеях миру опрацьована недостатньо. Так, до цього часу не вивчені питання, які пов'язані з визначенням змісту, форм і методів виховання студентів на ідеях миру, не досліджені педагогічні умови діяльності викладачів педагогічних інститутів в цьому напрямку. Не визначені критерії педагогічної діагностики сформованих якостей в процесі виховання студентів педагогічних інститутів на ідеях миру у навчально-виховному процесі вузу. Мета дослідження - теоретично обґрунтувати і експериментально перевірити педагогічні умови виховання студентів в душі миру у навчально-виховному процесі педвузу.

У відповідності до поставлених нами завдань провідними методами дослідження є теоретичний аналіз наукових джерел по проблемі та відповідних методичних матеріалів, вивчення і аналіз передового педагогічного досвіду, педагогічне спостереження, анкетування, бесіда, педагогічний експеримент. На основі аналізу літературних джерел, архівних матеріалів та експериментальних досліджень ми встановили, що, не дивлячись на вплив адміністративно-командної системи, що привело до примітивного підходу в розв'язанні цієї проблеми у школах, дитячих дошкільних установах та вузах, до формалізму, односторонності, насадження одних і тих же форм, ряд вчених-педагогів (Т.А. Ахаян, М.І. Болдирєв, М.К. Гончаров та ін.) провели дослідження з окремих питань виховання студентської молоді на ідеях миру в процесі виховної роботи.

Аналіз проведеної роботи показує, що визначення шляхів педагогічних умов виховання студентів на ідеях миру передбачає визначення рівня їх знань про миролюбну політику нашої незалежної держави, який залежить від об'єктивних умов (сім'я, радіо, телебачення і т.д.), змісту навчально-виховного процесу, впливу інших соціальних

факторів. Поскільки умови життя і діяльності студентів різні, то й рівень їхніх знань про миролюбну політику також різний.

Визначення рівня знань дає можливість не тільки вияснити шляхи і педагогічні умови виховання студентів, але й допомагає диференціювати та конкретизувати роботу колективу педвузу по вихованню студентів педінституту на ідеях миру в навчально-виховному процесі. Для проведення дослідно-педагогічної роботи були визначені 19 експериментальних і 19 академічних груп (вони включали у різні роки від 440 до 670 студентів Житомирського, Рівненського та інших педвузів України. Враховуючи, що саме з перших років перебування студента у вузі формуються такі моральні якості, як любов до України, відповідальність, дисципліна і ін., ми дослідили процес їх формування, починаючи з перших днів навчання у педвузі на основі наступності, систематичності і послідовності у вихованні.

Кореляційний аналіз показав, що поряд з такими факторами, як система міжособових відношень студентів, сім'я, участь в житті студентських громадських організацій, важливим у студентському житті є телебачення.

На основі проведених нами трьох зрізів по визначенню рівнів сприйняття студентами телепередач, впливу бесід про мир, уроків миру та інших форм і методів на формування їх особистості.

Педагогічний експеримент був безперервний протягом 1980-1984 років. В і процесі всієї дослідно-експериментальної роботи в експериментальних і контрольних академгрупах ми прийшли до таких висновків:

1) . Виховання студентів в дусі миру є особливою проблемою педагогічної науки, розв'язання якої вимагає перегляду змісту, форм і методів виховання студентської молоді у навчально виховному процесі вузу на основі гуманізації, демократизації, інтернаціоналізму, збагачених загальнолюдськими духовними цінностями.

2) . Опрацьована нами система і визначені педагогічні умови виховання студентів можуть бути використані в школах з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей студентів.

С.Я. Дем'янчук
Рівненський педінститут

ЗМІСТ ВИХОВАННЯ УЧНІВ НА ІДЕЯХ МИРУ

Зміст і мета виховання школярів на ідеях миру в Україні визначається зовнішньою і внутрішньою політикою України. Під змістом виховання школярів в дусі миру ми, як правило, розуміємо систему знань, певних навичок і умінь, спрямованих на формування світогляду учнів, їх поглядів і переконань, яка сприяє підготовці молодого покоління до участі в

будівництві незалежної держави України.

Зміст це те, з чого складається даний предмет чи явище, сукупність тих суттєвих якостей внутрішніх процесів, які становлять основу предмета чи явища. Зміст має як зовнішню, так і внутрішню форму. Під зовнішньою формою змісту мається на увазі конкретна суттєва визначеність, його зовнішнє обличчя, місце в просторі. Багатство змісту завжди породжує і різноманітність форм. Предмети завжди починають змінюватися із змісту, який більш рухливий за форму. Внутрішня форма організму знаходиться у взаємозв'язку всіх її частин, її структури.

Форма залежить від змісту. Вона тісно пов'язана з ним. В свою чергу зміст впливає на форму, яка активно впливає на зміст. Тому дуже важливо в створенні певних умов виховання школярів на ідеях миру добиватися відповідності його змісту і форми.

Зміст виховання учнів в душі миру залежить перш за все від таких факторів:

- мети і завдання виховання взагалі;
- політики держави і завдань, що стоять перед суспільством в даний момент;
- системи виховання учнів;
- часу, що відводиться на проведення різноманітних позакласних заходів з учнями:
- наявності і якості матеріальної бази даної школи, її обладнання, оснащення;
- вікових особливостей дітей, їх інтересів і нахилів;
- теоретичного рівня підготовленості педагога, який проводить ізоакласну роботу з учнями;
- зв'язку виховного процесу школи з життям суспільства.

Програма "Освіта України. XXI століття" визначила основний напрям, мету, зміст і методи виховання підростаючого покоління в сучасних умовах. Це, перш за все: формування наукового світогляду у нових поколінь: виховання переконливості, вірності бойовим і трудовим традиціям українського народу, потреби наслідувати їх, розвивати і примножувати: виховання високих почуттів патріотизму і громадського служіння своїй Батьківщині; формування громадської самовідданості; вміння протистояти чужим впливам; формувати загальнолюдські цінності особистості.

Видатний психолог Л. С. Виготський стверджує думку проте, що педагогіка повинна орієнтуватись не на вчорашній, а на завтрашній день розвитку. Це положення вченого є і зараз вихідним у визнанні об'єму змісту виховання учнів на ідеях миру. При визначенні змісту виховання учнів в душі миру педагогіка завжди

виходила і виходить із законів Української держави про школу. Вона враховує потреби життя нашого суспільства і перспективи будівництва незалежної України.

Наше суспільство вимагає, щоб українська школа готувала активних і свідомих творців нового життя. А тому перед нею ставляться нові, більш складні завдання по вихованню підростаючого покоління. Змінюється і оновлюється зміст виховання на ідеях миру. Він приводиться у відповідність з Новими цілями української школи.

Зміст виховання учнів старших класів на ідеях миролюбної політики України тісно пов'язаний із змістом всього навчально-виховного процесу школи формуванням особистості незалежної української держави, змістом, який би відображав історію, традиції, мистецтво українського народу, культуру рідного краю і т. д.

У вихованні старшокласників в душі миру вчитель має широко використовувати вироблену на протязі багатьох тисячоліть мудрість народної педагогіки. Як відмічає академік АПН України М.Г. Стельмахович, народна педагогіка є сумою здобутих трудящими знань і вмінь у справі виховання і навчання. Цілі, завдання і засоби народної педагогіки відображені у фольклорі (казках, легендах, прислів'ях, приказках, козацьких піснях), а також іграх і танцях, прикладному мистецтві, музиці, святкових обрядах, традиціях трудового і сімейного виховання. (Стельмахович М.Г. Народна педагогіка.- К.: Радянська школа, 1985.- С. 5.-19). Ми поділяємо думку автора книги про те, що народна педагогіка наймудріша, тому що вона створювалася протягом ряду століть, шліфувалась, перевірялась досвідом мільйонів людей багатьох поколінь. Вона є мудрим посібником у справі виховання юнаків та дівчат на ідеях та традиціях українського народу, в душі миру. Щоб виховання старших школярів на ідеях миру носило цілеспрямований, систематичний характер і сприяло формуванню в учнів глибоких переконань, їх особистості, нами опрацьована орієнтовна програма його змісту. Ю.Д. Руденко вірно говорив, що успішній реалізації місту освіти, в тому числі виховання на ідеях миротворчої діяльності школи, сприяють такі шляхи і засоби: рідна мова, історія народу, краєзнавство, родовід, природа рідного краю, народна міфологія, фольклор, національне мистецтво, народний календар, національна символіка, народні прикмети, вірування, релігійні виховні традиції, родинно-побутова культура, національні традиції, звичаї, обряди. (Руденко Ю. Українська національна система виховання. – К., 1991.- С. 48) Учні старших класів приймають активну участь в проведенні виховних заходів, присвячених миру.

Таким чином, зміст виховання старшокласників на ідеях миру залежить не тільки від знань про свій родовід, спосіб життя і виховання в сім'ях, про рідний край і все пов'язане з ним, але й від політики суверенної України і від завдань, які стоять перед нашим суспільством на даний історичний період.

Г. Волков
г. Москва

ЭТНОПЕДАГОГИКА МИРОЛЮБИЯ И ТОЛЕРАНТНОСТИ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ

Традиционное воспитание детей в духе миролюбия и терпимости имеет глубокие исторические корни в этнопедагогическом наследии всех народов мира. К сожалению, шовинистическая политика, выражаемая формулой “у сильного всегда бессильный виноват”, нанесла серьезный урон этому наследию именно в сфере воспитания в духе мира и толерантности. До сих пор во всех возникающих конфликтах оказывается правой сильная сторона.

Тем не менее, несмотря на тотальный агрессивный шовинизм и неадекватную реакцию угнетенных народов на современный неофашизм, нельзя отрицать того, что в бывшем Советском Союзе все-таки имела место настоящая дружба народов. Миролюбие и терпимость окрашивали отношения представителей разных народов, отечественная культура освещалась и согревалась идеями гуманизма, взаимных симпатий.

Всемирное значение имеет факт толерантности чеченцев, проявлений ими в условиях прямой агрессии. Этот народ, перенесший в течение каких-нибудь 100 лет троекратный жесточайший этноцид, не дал себе озлобиться, не позволил антирусских настроений, строго разграничивая действия правителей и народа. Благодетельство и великодушие, сохраненное чеченцами в тягчайших исторических испытаниях, в условиях смертельной опасности, делают возможной высокую оценку гуманизма этнопедагогики этого гордого, свободолюбивого народа. Для утверждения традиционной терпимости, для предотвращения унижающей национальное достоинство мстительности сыграло немалую роль толерантное отношение российской интеллигенции, а также лучшей части русского генералитета к освободительной борьбе чеченского народа.

В настоящее время в России миролюбие и толерантность в отношениях между народами оказались под угрозой: официальной пропагандой при содействии спецслужб в населении настойчиво формируется “образ врага” (преступники - люди “кавказской национальности, чеченская мафия, сепаратисты-татары”: повсеместной

стала в русских регионах этническая чистка, специально провоцируются межнациональные конфликты в Москве). В то же время в ближнем зарубежье сохраняется максимум миролюбия по отношению к русскоязычному населению, хотя правые экстремисты стараются всячески насаждать конфликтность в межэтнических отношениях, подстрекая казаков, подогревая фашистские организации и скандальные шовинистические группировки.

В настоящее время отчетливо прослеживаются повсюду симптомы нетерпимости:

1) в языке (хамство, высокомерная лексика, унижающая представителей не своей национальности; отрицание права пользоваться родным языком; пренебрежительное отношение к местным языкам);

2) в стереотипах (отрицательная характеристика представителей не своей национальности);

3) в насмешках (осмеивание характерных форм поведения, присущих этнической группе);

4) в предубеждениях (составление отрицательного мнения на основе стереотипов - без учета реальных фактов);

5) поисках виноватого среди тех, кто без вины (возложение вины за неудачи, несчастья, социальные проблемы на те или иные этнические группы);

6) в дискриминации (лишение социальных прав, благ в силу предубеждения), в остракизме (поведение, нарочито игнорирующее существование других, отказ признавать их самих и их культуру);

7) в запугивании (использование физического и численного превосходства для уничтожения других);

8) В репрессиях (насильственное лишение возможности реализации прав человека);

9) в уничтожении (физические расправы, депортация).

К несчастью русского народа и его исторических спутников, все это в той или иной мере имело и продолжает иметь место в России, создавая угрозу ее демократическому развитию.

На основе этнопедагогических традиций, отличающихся терпимостью и миролюбием, необходимо вводить в процесс обучения специальные меры, отгесняющие агрессивность на периферию сознания и Поведения.

Чрезвычайно важно иметь ввиду, что народной педагогике совершенно чужда информация, ориентированная на межэтнические конфликты. Гак, например, первая фольклорная запись в русской летописи относится к соглашению о мире, предложенному предками чувашей, проигравшими войну с князем Владимиром и его дядей Добрыней: "Тогда между нами не будет мира, когда камень станет

плавають, а хмель тонуть”.

В учебно-преподавательском руководстве ЮНЕСКО «Терпимость: преддверие мира” наряду с диагностикой нетерпимости даются признаки терпимости и их социальные показатели, что созвучно этнопедагогическим установкам.

В собственном педагогическом опыте мы добились того, что наши ученики, исследующие проблемы этнопедагогики, как бы составляют одну дружную семью.

О. С. Масний

Рівненський педінститут

ПІДСУМКИ УРОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ ТА ВИХОВАННЯ МОЛОДІ НА ІДЕЯХ МИРУ

50 років відділяють людство від дати Великої Перемоги антигітлерівської коаліції над фашизмом. Неймовірні зусилля багатьох держав при вирішальному вкладі Радянського Союзу принесли довгождані результати: свободу багатьом поневоленим народам. Неоціненна історична значимість Перемоги, яка здійснила найбільш глибокий вплив на весь хід світового розвитку.

І як би не віддалялись від нас ці роки, народи Європи, як і всього світу, віддають данину поваги переможцям і пам'ятають про ту непомірну ціну, заплачену людством за позбавлення від фашизму. Понад 3 4 населення земної кулі було втягнуто в найкровопролитнішу війну. Майже 50 млн. чоловік, з них понад 27 млн. радянських людей, стали її жертвами. Основний тягар боротьби проти фашизму виніс радянський народ.

Трагічний досвід війни настійно вимагає винести головні політичні уроки. Агресивні експансіоністські устремління "країн осі", підтримка міжнародного монополістичного капіталу у відродженні і посиленні німецького імперіалізму, потурання правлячих кіл Англії, Франції і США дозволили фашистським державам втягнути людство в криваву бойню.

Звіряча антилюдська ідеологія і практика фашистських держав протверезила бага тьох представників правлячих кіл США, Англії і Франції. Загальна небезпека, що нависла над СРСР і західними демократіями, і мужня, героїчна боротьба радянського народу з фашистською агресією сприяли створенню антигітлерівської коаліції. Так складалося співробітництво країн в боях проти спільного ворога.

За післявоєнні десятиріччя в Європі, як і в нічному світі, відбулися глибокі зміни. Але багато років життя народів

затмарювала "холодна війна" між колишніми союзниками по антигітлерівській коаліції. Постійно посилювалась гонка озброєнь, насичення європейського континенту величезними арсенатами ядерної і хімічної зброї. зростаюча ідеологізація міждержавних відносин неодноразово приводили до надмірної напруги політичної і воєнної стратегічної обстановки на континенті. А при густій сітці атомних електростанцій і високорозвинутій хімічній промисловості війна в Європі навіть без застосування ядерної зброї таїла в собі непоправні наслідки для європейських народів.

Зміна ситуації в світі об'єктивно вимагала якісно нових підходів до всього комплексу проблем міжнародних відносин. Перемога у Великій Вітчизняній війні була досягнута радянським народом в ім'я миру, в ім'я життя на Землі. І якщо сьогодні ми звертаємося до її трагічних сторінок, то робимо це насамперед для того, щоб переконатись: війна як засіб вирішення політичних суперечок повинна бути вилучена з життя суспільства. А це означає, що нам треба усвідомити людство відвовавалось.

Розпад СРСР корінним чином змінив політичну ситуацію в світі, відкрив нові горизонти у пошуках шляхів становлення миру на землі. Українська держава проводила і буде проводити миролюбну зовнішню політику. Ми першими в світі подали приклад добровільного ядерного роззброєння. Водночас сподіваємося на участь міжнародного співтовариства у зміцненні міжнародно-правових гарантій безпеки України; компенсації наших витрат на роззброєння та вирішення супутник екологічних проблем.

В сучасному суспільстві загострилися суперечності соціально психологічного характеру, що гальмують просування світового співтовариства до упорядкованого, мирного і безпечного майбуття.

Для здійснення цих завдань дуже важливо спрямувати діяльність педагогічних колективів шкіл і вузів на вирішення таких питань: в підручниках і навчальних посібниках з соціології, політології, педагогіки та інших дисциплін доцільно ввести спеціальний розділ "Виховання учнів на ідеях миру в навчально-виховному процесі, де розкривати методіку проведення занять та заходів, присвячених миру і безпеці народів: в пресі ширше публікувати матеріали про досвід роботи по вихованню учнів і студентів на ідеях миру: в позаурочній роботі використовувати різні форми, як от: колективні простухонуваиня актуальних передач з наступним обговоренням, оглядові коментарі вчителя до кількох тематично пов'язаних радіо і телепередач, публікації преси тощо. Дійовим засобом виховання молоді на ідеях миру є студентські наукові конференції.

Незалежна Україна визначила стратегію боротьби за мир.

В. Д. Гайбонюк
Рівненський педагогічний і
економіко-гуманітарний інститут

УКРАЇНЬСКА МИРОЛЮБНІСТЬ ІСТОРИЧНО ТРАДИЦІЙНА

Одна з найстаріших і найбільших етнічностей Європи - український народ - сформувався в одному з найбільш суспільно активних геополітичних регіонів Євро-Азіатського субконтиненту. Українські етнічні витоки в часі сягають своїм корінням до історичних глибин найстаріших світових цивілізацій з шумерської, еллінської, свідерської, поряд з якими в часі і своїй неповторній величі посіла достойне місце праукраїнська трипільська культура. Але найвищим довершенням раннього середньовічного українського етносу стала матеріальна і духовна культура Давньоруської Української держави княжої доби IX-XIV століття.

Благословенна, багата і щедра українська земля з прадавніх часів вабила до себе землепроходців і купців, речників численних релігійних вірувань. Та цілком ймовірно, що не природні багатства землі наших предків, а їх споконвічна спорідненість з невтомною працею на землі-матінці, їх душевна щедрість і природжена історично-традиційна миролюбність стали першопричиною утвердження в краї однієї з найбільш гуманних і миролюбних релігійних вірувань - православного християнства.

Започатковане на дніпровських кручах - землі майбутнього золотoverхого Києва ще першоапостольним святим Андрієм Первозванним людинолюбне і миролюбне слово з вуст Ісуса Христа засіяло на ранковій зорі української правітчизни золоті зерна взаємної любові, добра, справедливості, миру і щастя.

Тож цілком логічно і закономірно, що вже в перших достовірно історичних свідченнях, що дійшли до нас, миролюбні мотиви домінують у словах і вчинках найбільш видатних речників праукраїнської держави.

У вікопомних молитвах Феодосія і Антонія Печерських, у знаменитих проповідях першого українського Митрополита Іларіона, що дійшли до нас у славетному "Слові про закон і благодать", у перших у середньовічній Східній Європі школах Володимира Великого, в законотворчих актах Ярослава Мудрого і його наступників, у славетних повчаннях своїм дітям Володимира Мономаха червоною ниткою простелилась до сердець і душ людських все та ж життєлюбна і життєдайна ідея добра, злагоди і миру.

Нині загальновідомо: біблійний пророк Ісаїя, провіщаючи світові

про народження Ісуса Христа і його месіянське покликання, проголосив як одну з найперших його духовно-людських благочестот для їх утвердження серед людей Землі - мир і миролюбність. То ж цілком природним і закономірним слід ще і ще раз визнати, що саме ця, одна з найгуманніших і найблагородніших світоглядних ідей - миролюбність - історично-традиційно утвердилась однією з визначальних чеснот української ментальності, українського характеру, українського шкільництва, навчання і виховання.

Не потрібно бути видатним українським лінгвістом, щоб залюбки нарахувати десятки і сотні українських слів найрізноманітнішого семантичного змісту, де б було присутнє поняття “мир” і не просто присутнє, але й як корінне, як функціонально визначальне.

Не потрібно бути видатним українським істориком, літератором, педагогом, щоб знати і назвати цілу плеяду славетних імен з української історії, літератури, педагогічної думки і науки, що відомі світові не тільки як полум'яні проповідники в життя ідей миру і миролюбності, але п як безкомпромісні борці за ці ідеї, які вони відстоювали нерідко ціною власного життя.

Як тут не нагадати чи не найбільш сугужні сторінки українського чужоземного поневолення XIV-XVIII століть, коли, починаючи з братських шкіл, полум'яних провідників і лідерів становлення українського народу, таких як Іван Вишенський, Іов Борецький, Петро Конашевич Сагайдачний, Петро Могила, Костянтин Острозький, княгині Голвачівна і Заславська, Богдан Хмельницький і Петро Дорошенко, Іван Мазепа, Пилип Орлик - український народ утверджував себе ціною життів десятків тисяч своїх кращих синів і дочок як один з найбільш волелюбних і миролюбних в європейській спільноті,

Як відомо, така загальнолюдська чеснота, як миролюбність, утверджується у ментальності конкретного народу зовсім не спонтанно, це не природня спадкоємність. Миролюбність, як і гуманність, толерантність у взаємовідносинах з іншими народами утверджується внаслідок високої освіченості і цілеспрямованого виховання з дитинства протягом багатьох поколінь.

Про високу освіченість, культуру, духовне багатство як першооснову української доброзичливості і миролюбності переконливо свідчать не тільки козацькі літописи Самійла Велчка, Григорія Грабянки і Самовитця (ймовірний псевдонім Романа Ракушки), але й авторитетні свідчення зарубіжних авторів середньовіччя. Після свого перебування на Україні француз Гійом Боплан, австрієць Ерік Лясота, сірієць Павло Алепський і багато інших не тільки вигідно змальовували багатства і красу природи нашої Вітчизни. Вони доброзичливо

показували образи людей винятково працьовитих і гостинних, щирих своєю відвертістю миролюбних. Навпаки перебування в недобррозичливому середовищі чужинського поневолення сприяло утвердженню нових позитивних рис українського характеру: стриманості, виваженості і мудрості.

Яскравим доказом цього є всесвітньо визнані філософські і педагогічні концепції Григорія Сковороди, невмирущі твори Івана Котляревського, Тараса Шевченка, Івана Франка та багатьох інших українських мислителів світового рівня.

Непереврешеним за своїм всесвітнього значення вкладом українства у світову світоглядну і педагогічну скарбницю миролюбного подвижництва є педагогічна спадщина Антона Макаренка, Василя Сухомлинського, невтомна праця сотень тисяч сучасних українських педагогів різних поколінь, сформованих на непройдених у віках ідеях і педагогіці єдиного і цілісного миру. Ці ідеї - гуманізму і миролюбності, ідеї педагогіки єдиного цілісного миру - є визначальними в концепціях сучасної національної школи незалежної миролюбної України.

При цьому належить підкреслити, що високий гуманізм-української школи, історично-традиційна миролюбність української педагогіки є стабільно спадкоємною. Ці її найцінніші риси як найдорожче надбання бережно і свято дотримуються і примножуються попри всі лихоліття української історії від найдавніших часів до сьогодні.

На сучасній вершині цієї чи не найціннішої української національної чесноти є проголошення молодою незалежною українською державою її без'ядерного статусу, що практично започаткувало знищення найбільш смертоносної - ядерної зброї на Землі. Цей всесвітньо-історичного звучання акт, урочисто проголошений Президентом України на міжнародній нараді з Ради Безпеки Європи у січні 1995 року, був схвально прийнятий світом як дуже важливий практичний крок до справді єдиного і мирного світу.

Актуальність висвітленої проблеми, її провідне місце в роботі сучасної української школи визначені законодавчими актами незалежної української держави.

У прийнятому Верховною Радою "Законі про освіту У" "Матеріалах до концепції шкільної історичної освіти України визначені головні завдання на перспективу відродження і дальшого розвитку культурно-творчої функції школи.

Серед головних завдань у навчанні і вихованні чільне місце відводиться відродженню і утвердженню історичних традицій мови, історії, демократизації і гуманізації освіти; формуванню наступних поколінь на непорушних ідеях миру.

В.В. Глускін
Рівненський економіко-гуманітарний інститут

ВИХОВАННЯ ІДЕЇ МИРУ НА ТРАДИЦІЯХ ХРИСТІАНСТВА

Історія суспільства пройшла через важку школу випробувань моральних сил. На власному досвіді людство переконалось, що ворожнеча між державами, народами та окремими людьми, навіть якщо вона і закінчується перемогою однієї із сторін, породжує на довгі роки взаємне недовір'я, послаблює загальний стан їх внутрішнього та зовнішнього захисту, здатність до збереження злагоди і миру.

Але, як кажуть, правді слід дивитися в очі. Історія Мало чому нас навчила. На перший погляд здається, що зло стало тотальним, заповнило світ, нав'язує розуму свої принципи руйнування та смерті заради життя, що не існує реальних шляхів збереження миру як глобальної проблеми.

Але слід завжди пам'ятати: зло перемагає там, де не зустрічає опору збоку Духу - носія морального здоров'я як окремої людини, так і всього суспільства. Посланий самим Богом Дух є універсальним передіснуючим і трансцендентним центром рушійного, збираючого та стабілізуючого начала. Дух не визнає розподілу Людей за соціальними групами, економічними категоріями, расовими та національними ознаками, релігійними конфесіями, політичними інтересами. Для нього головне одне - зберегти людство як планетарну спільність через пробудження в людях людськості.

Животворна сила духу проявляється в тому, що, зберігаючи в собі незмінну моральну самість, він беручи участь у загальному здійснюванні, відновлює ослаблені а часом загублені моральні сили суспільства, підтримуючи, таким чином, відносну рівновагу політичних, моральних, релігійних антиподів у конфліктних ситуаціях.

Духовна еволюція у світовій історії відбувається нерівномірно. Часом вона за допомогою держави, її соціальних інститутів, церкви приймає форму суспільної думки і навіть морального статусу, котрі підтримують правові, моральні та інші соціально-психологічні норми поведінки людей, надаючи їм видимість категоричного імперативу. Але така уявна стабільність духовної атмосфери може швидко деградувати у національну ворожнечу, політичну конфронтацію, спотворені форми боротьби за існування, нещадну конкуренцію» загальне озлоблення, а разом із цим Поступове витіснення зі сфери соціального життя духовного центру та релігійної свідомості.

Чергування спадів та деякого пожвавлення духовного життя

суспільства з віками набирає характеру загрозової тенденції відміни духу сурогатами суспільної свідомості та її проідеологізованих форм. Ми стали зневажати у своєму житті доленосне значення моральних настанов Ісуса Христа, з якими він звернувся до людей оновленого світу: “блаженні миротворці, бо вони синами Божими назвуться”; “не вбивай, а хто вб’є, той підлягає суду”; “мирися з твоїм противником швидко, поки ти ще на дорозі з ним”; “Я ж кажу вам: любіть ворогів ваших”; “бійтесь більше Того. Хто може і душу, і тіло погубити в пеклі”.

І як наслідок, в духовній еволюції ми більше втрачаємо, ніж будуємо, створюючи небезпечні прецеденти неминучості апокаліпсичного кінця загальнолюдської трагедії. Війни, застерігав Христос, ще не кінець, бо за ними будуть голод, мор, землетруси місяцями, початок хвороб. “І будуть один одного видавати, і зненавидить один одного”. Але, мабуть, ще не прийшов час, щоб мудрість просвітила наші душі та розум. Ми все ще сподіваємося, що конфлікти, війни та інші прояви ворожнечі не стануть глобальними, що нам ще вдасться витягти самих себе за волосся, не усвідомлюючи того, що колесо історії стало працювати проти нас. На жаль, число адептів Священних Книг, котрі ще можуть осмислити глобальні проблеми цивілізації з огляду на вічність, скоротилося до мінімуму. Та і Слово їх мало що значить у сучасному політичному житті. Спроби найбільш активного інтелектуального та духовного ядра суспільства в особі представників інтелігенції та духовенства затримати розвиток тенденції зростання масового войовничого психозу мають пропагандистський локальний характер. Поки існує зброя - будуть вбивати людей, поки існує зло - буде ненависть. Світ розколовся, і поки людство не знайде способу об’єднання у духовну спільність, будуть війни, насильство, ворожнеча.

І все ж слід визнати, що очищувальні вітри історії, котрі повертають людство до первородних джерел життя, роблять свою справу: вони, незважаючи на свій регіональний та тимчасовий характер, примушують свідомість та почуття пройти через чистилище совісті та сорому, чинити самосуд над собою, відродити ослаблені у боротьбі за виживання загальнолюдські моральні сили. У нас ще є час осудити війни та ворожнечу між людьми. Якщо ми його не використаємо, то це за нас зробить вже не історія, а сам Бог.

За всім цим стоїть одна велика мета: повернути людству втрачену цілість та гармонію, котрі є основою збереження світопорядку, встановленого під час творіння світу. Якщо глибше вдуматися в цю мету, то за нею неважко побачити вічну проблему, від рішення якої залежатиме існування вже не окремих держав чи соціально економічних систем, а й всього людства.

А. С. Демьянчук, Н. П. Валеев, В.Ф. Фарфоровский

ТВОРЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ УЧИТЕЛЯ ПО ФОРМИРОВАНИЮ ГРАЖДАНСКИХ КАЧЕСТВ У ШКОЛЬНИКОВ

Новой школе требуется учитель с высоким уровнем теоретической и методической подготовки, сочетающей в себе широту научно-педагогического кругозора и способность к творческой деятельности. Только такой учитель может сформировать у своих воспитанников подлинную гражданственность.

В связи с решением данной проблемы возникает ряд задач, в частности:

а) раскрытие сущности понятия гражданственности:

б) определение содержания воспитания гражданственности у школьников:

в) подготовка студентов к проведению работы по воспитанию гражданственности у учащихся.

Понятие "гражданственность" определяется как осознание личностью своей принадлежности к малой и большой Родине, прав гражданина, готовность выполнять обязанности перед обществом.

Содержание гражданского воспитания представляет собой интеграцию этических, правовых, экологических, политических и других знаний.

Уровнем гражданской воспитанности должна стать устойчивая направленность личности на полное и безупречное выполнение гражданского долга перед обществом. Основным показателем эффективности работы учителя является то, насколько готовы его воспитанники к выполнению требований общества, и прежде всего к труду.

Воспитание гражданственности у учащихся носит комплексный характер и предполагает формирование определенных сторон идейно-политических, нравственных, интеллектуальных и эмоционально-волевых качеств личности.

Задачей формирования гражданина является воспитание чувства личной моральной ответственности за судьбу страны, социальной и трудовой активности, сознательной дисциплины, непримиримости к антиобщественным поступкам.

Каждый гражданин обязан охранять интересы своего государства, содействовать укреплению его могущества, а в случае необходимости защищать его с оружием в руках.

Он должен уважать национальную гордость других граждан, укреплять дружбу наций и народностей Российского государства.

уважать их права и интересы, способствовать развитию дружбы и сотрудничества с народами других стран, содействовать поддержанию и укреплению общего мира.

Все эти обязанности перед государством и обществом действительный гражданин берет на себя добровольно, сознательно и выполнение их становится для него потребностью, нормой жизни.

Важным условием успеха в воспитании гражданственности у школьников является подготовка учителя к реализации задач по этой проблеме.

Прежде всего для этого необходимо дальнейшее совершенствование основных направлений форм и методов гражданского воспитания в педагогическом вузе и школе. Ведь творческая деятельность учителя будет направлена в будущее.

Решение данной проблемы может обеспечить учитель, огромный потенциал которого по гражданскому воспитанию учащихся переплавлялся бы в энергию созидания, в реальные действия. С этой целью необходимо:

а) будущему учителю усвоить теоретические и методологические основы гражданского воспитания:

б) изучить формы и методы гражданского воспитания учащихся и накопить опыт реализации данной проблемы на практике, систематически изучать и обобщать передовой педагогический опыт учителей, вносить в него свое, новое, более эффективное:

в) использовать биографические материалы из жизни и деятельности замечательных людей, гражданская позиция которых вызывает стремление у школьников наследовать положительные качества личности. Практиковать написание рефератов на эти темы, беседы и дискуссии с учащимися, ученические конференции с использованием литературы из жизни замечательных людей.

Все это может помочь учащимся сформировать, более полно осознать образ конкретного человека не только так специалиста в избранной сфере деятельности но и как гражданина, отдающего силы на благо Отечества.

Старшему поколению, особенно родителям, не безразлично, какими вырастут их дети, что они возьмут от них на духовное вооружение, чем будут руководствоваться в жизни, чем будут дорожить, за что будут бороться, как будут продолжать благородные дела отцов и дедов, умножать славу своего народа.

От этого будет зависеть будущее страны, ее судьба. Они хотят, чтобы их сыны и дочери были причастны к истории своего Отечества, к его святыням и идеалам, достойными славы своих великих предшественников.

ТЕМА МИРУ І ДРУЖБИ В ХОРЕОГРАФІЇ

Україна переживає загальнополітичні перетворення, що впливає на всі сфери нашої діяльності, в тому числі й на культуру, мистецтво. Але слід сказати, що якраз професійне мистецтво і самодіяльна народна творчість повинні найменше залежати від політики. Так воно завжди й було. У всі часи. Яскраве, чисте мистецтво без домішків політики дійшло й добра, а все те, що було створене на замовлення політиканів - забулося, згубилося. Прикладом тому можуть служити недавні часи: репресивний та застійний. Всі ті прояви ідеологізованого «мистецтва» або художньої творчості самодіяльних колективів не прижилися, та вони й не можуть називатися мистецтвом, коли створені кон'юнктурно, на замовлення. Якщо ідеологічний вплив на художника, балетмейстера, поета сильніший за душевний прояв здібностей і таланту - твір буде невдалий, і з часом його забудуть. Він одиноденний. Разом з тим було в репресивні та застійні часи багато творів, вільних від впливу ззовні. Незважаючи ні на які труднощі, ці твори створювалися авторами, і на довгий час залишалися в репертуарах професійних і самодіяльних колективів, окремих виконавців тощо. Як правило, це були і є твори, що розкривають загальнолюдські якості чи риси, а саме: кохання, дружбу, мир, любов до рідної землі. І це було зрозуміло всім і кожному.

Зараз відбувається національне відродження держав, бувших республік Радянського Союзу, в тому числі й України. Ми повертаємося до джерел, до витоків, до основ нашої культури, розвивається мистецтво. Але чи не йде збочення в інший бік? Якщо раніше все було заідеологізоване, то зараз є тенденція до вилучення творів інших народів СРСР з репертуарів колективів, вмотивована тим, що все було «зарусифіковане». Так, дійсно, раніше більшість репертуару була створена на російській мові і в контексті усєї країні. Але яскраві приклади, які ми розглянемо, говорять проте, що всі провідні художні колективи України, як професійні, так і самодіяльні, у всі часи на дев'яносто п'ять і більше відсотків мали наш національний, український репертуар. Особливо це стосується хореографічних колективів. Поряд з українським репертуаром у їх програмах були російські, молдавські, білоруські, грузинські, болгарські, польські та інші твори, які нічого спільного не мали з політикою та ідеологією. Ідеологія була одна: мирні й дружні стосунки між народами і колективами. Йшло збагачення, примноження можливостей колективів України. З другого боку, було приємно і радісно бачити, як в репертуарі російських, білоруських та інших колективів з'являлися «Гопак», «Подоланочка»,

«Козачок» та інші танці. І якщо зараз, в період перебудови, ми обмежимо себе інше українською хореографією, то такі національні прагнення можуть перерости в націоналістичні і шовіністичні. Крім того, ми обмежимо себе у вивченні інших національних культур. Скажімо, український танець відрізняється від грузинського, білоруський від індійського, польський від кубинського, російський від іспанського тощо. Виконуючи ці танці, ми знайомимося з культурою, етнографією, музикою, технікою виконання, костюмами того народу. Це викликає дружні, мирні почуття до нього. Такі ж почуття викликає у нас виконання українських хореографічних номерів колективами інших країн чи республік.

Звернемося до прикладів. Найяскравіший приклад - це репертуар славнозвісного заслуженого академічного державного ансамблю танцю України ім. П. Вірського. Абсолютна більшість творів з репертуару цього колективу, що складає десятки танців - це наші українські хороводи і веснянки, гопаки і козачки, жартівливі і героїчні танці: "Ми з України", «Гопак», "Повзунець", "Чумаки", "Запорожці", "Рукодільниці", "Плескач", "Іялькі", "Ой під вишнею", "Буковинське весілля", "Березнянка", "Хміль", "Козачок". "Про що верба плаче" та багато-багато інших хореографічних композицій. Десятки, якщо не сотні колективів орієнтувались на репертуар та виконавську майстерність цього колективу. Разом з тим, у його програмах можна бачити "Російський танок", що зовсім не є нонсенсом. Або танець "Сестри", який розкриває дружбу між слов'янськими народами: українським, російським, білоруським. Можна згадати такі хореографічні композиції, як "Ми пам'ятаємо". "Моряки китобійної флотилії", «Радянська Україна».

Всі вищезгадані хореографічні номери тільки збагатили палітру виступів, основу яких складала українські танці.

Такий же репертуар, ми маємо на увазі українську основу, має й інший колектив - заслужений академічний хор ім. Г. Вірєвки. Як хор, так і його танцювальна група завжди пропагували українські пісні і танці і разом з тим мали в репертуарі білоруські, грузинські, молдавські, російські твори, які збагачували цей репертуар.

Та й інші колективи України в обласних центрах і в маленьких містах мали репертуар переважно з українською основою. Більш того, такі ансамблі, як «Льоник» з Житомира, "Надзбручанка" з Тернополя, "Поділля" з Хмельницького. Буковинський. Закарпатський. Гуцульський. Волинський ансамблі пісні і гандю та інші пропагували і пропагують регіональні особливості фольклору. І знову ж таки у репертуарі цих колективів були пісні і танці інших народів, що сприяло дружбі та миру, взаєморозумінню.

Слід звернути увагу, що і наш український репертуар можна побачити у програмах професійних і самодіяльних колективів інших республік, а тепер держав. Це і Молдова, і Білорусія. А про ансамбль танцю №1 бувшого СРСР під керуванням Ігоря Моїсеєва слід сказати окремо. У його репертуарі є танці майже всіх народів бувшого Радянського Союзу, а також багато танців народів світу. В репертуарі, були її українські танці. Багато танців, що були створені вперше в цьому ансамблі, потім викопувалися і виконуються до цього часу іншими колективами. Славнозвісна білоруська Бульба танцем, який був створений Ігорем Моїсеєвим в Москві, а став національним танцем Білорусі. В репертуарі ми могли зустріти танці "Макану", Кок, український Гопак, "Веснянки, узбецький "Пахта", азербайджанський "Дясмали», калмицькі, башкирські, аджарські, циганські, кубинські, аргентинські та інші танці і хореографічні композиції. Ми ведемо до того, що хореографічні колективи, безумовно, повинні створювати національний репертуар, але ні в якому разі не відмовлятися від танців інших країн. Ганець - це душа народу. Згадується що в репертуарі Рівненського заслуженого ансамблю танцю "Полісянка в основі поліські та українські танці, завдяки яким і став відомий цей колектив. Це "Шалантух". "Вертівка", Поліська полька", "Поліський козачок". "Дівчина Уляна, "Гопак" та ін. Але були в репертуарі колективу і російський танець "Павушка", який дуже лірично, з почуттям гумору розкривав взаємовідносини хлопців і дівчат: і ганець козаків "Плетень», жвавий, променистий перепляс.

Найбільша біда у самообмеженні нас чекає з дітьми. Якщо дорослі ще дещо пам'ятають і знають, то діти і онуки наші вже не будуть ознайомлені, скажімо, з білоруськими чи болгарськими танцями, з литовськими та грузинськими зразками хореографічного мистецтва. На сьогодні вже скорочені учбові програми у вищих та середніх учбових закладах, де готують балетмейстерів, керівників хореографічних колективів по дисциплінах, що вивчають "зарубіжні танці. До них входять російські. Молдавські, білоруські та інші. Це призведе до незнання матеріалу і, відповідно, у хореографічних колективах, особливо у дитячих, зникнуть фольклорні танці цих та інших бувших республік бувшого Радянського Союзу. А такі танці були у репертуарах наших дитячих колективів, і, на наш погляд, сприяли проявам і бажанню жити в мирі і дружбі. У Рівному довгий час був відомий ансамбль "Дружба" бувшого палацу піонерів та школярів. У репертуарі цього колективу, який є лауреатом різних фестивалів і конкурсів, були ганці і композиції, що дуже подобались і глядачам, і виконавцям: Ми з України". Гуцульський ганець": "Подоланочка". "Діти Полісся. "Гопак" та інші ганці України. Поряд з ними можна

було бачити композицію “Дружба”, у якій звучить музика і виконуються ганці України, Росії, Болгарії, Куби, В’єтнаму тощо. Які почуття викликає таке виконання у дітей? Найкращі, дружні, доброзичливі до дітей інших національностей. Або композиція “Дамо дітям земну кулю” (Дадим шар земной детям”). Всі знають цю пісню у виконанні Софії Ротару, у якій йде мова, що тільки тоді буде мир і дружба на землі, коли ми її подаруємо дітям. І хоча ця пісня звучала на російській мові, головне у ній - це дружба і мир, і виконували цю композицію українські діти. Ще один танець “Скоморохи” був створений на основі фольклору російського народу, жартівливий, з трюковими рухами та оригінальними Хореографічними малхоннями подобався глядачам. Зараз ці танці і композиції (та й інші) ми не бачимо у програмах не тільки ансамблю “Дружба”, а й у інших дитячих колективах, таких , як “Криниченька- “ Будинку культури “Хімік”, “Полісяночка” Миського будинку культури та інших: деякі танці не виконуються, а тим більше - не вивчаються нові, котрі б знайомили нас з мистецтвом інших народів. Таке обмеження, ідо мотивується деякими новими політиками як національне відродження, хибне.

На наш погляд, дійсно українська культура і мистецтво повинні відроджуватися. Головне місце в репертуарі та програмах виконавців та колективів повинні займати хореографічні твори на основі українського фольклору. Починати потрібно з дитячого садочка, з початкових класів школи, а потім училища, технікуми та інститути. Хореографічне мистецтво завжди сприяло і сприятиме зближенню народів, дружбі і наше завдання - розвивати ці риси на різних вікових рівнях. Зокрема, програмою навчання і виховання дитячого садка передбачено розучування танцювальних рухів. Отже, вихователі повинні дбати про ознайомлення дошкільнят із елементами не лише українського танцю, але і з цікавими елементами таночків інших народів.

А.П. Веремчук
Вчитель СШ N 24 м. Рівне

М.С. ГРУШЕВСЬКИЙ ПРО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ НА ІДЕЯХ МИРУ

Українська нація має свою самобутню історію, глибоко гуманістичну ідеологію. Світоглядні ідеї національного єднання, міцної дружби, товариської взаємодопомоги і милосердя приймають усі сфери життєдіяльності народу. В його історії є величні постаті. До них, насамперед, слід віднести М.С. Грушевського - найвидатнішого вченого світового рівня.

В центрі його уваги створення особистості. В скарбницю історії

педагогіки ввійшли ідеї М. С. Грушевського про формування у молоді національної свідомості і самосвідомості, в основі якої лежить почуття любові і гордості за приналежність до своєї нації. Цілі і завдання цього принци, досягається через глибокі і всебічне оволодіння учнями змістом освіти та виховання, який втілює в собі національні та загальнолюдські духовні цінності. М.С. Грушевський виступав за ставлення до людини як до найвищої цінності, захищав право кожного на свободу, щастя і вільний розвиток. І найвище щастя людини пов'язане з тим, що людина не тільки творить, діє, але й вбачає змістом своєї творчості служіння істині, доброті. А цьому людину треба навчити. Людина тільки тоді й виявляє себе як людина, коли піднімається над обставинами і творить не тільки за своїми вузькими потребами, а й за законами людяності. Творити за законами людяності - такий принцип життя самого М.С. Грушевського, така його педагогічна концепція. Вона не втратила своєї актуальності і в наш час, коли бездуховність стає тенденцією морального розвитку сучасної молоді. Тому і треба повертатись нам частіше до спадщини Грушевського М.С., який своїм життя присвятив розробці концепції виховання високоморальної людини, що відповідала б усім загальнолюдським вимогам.

В наш час дослідники-педагоги зосереджують свої дослідження на питаннях, пов'язаних з визначенням змісту, форм і методів виховання молоді на ідеях миру національної школи України. Символічно, що в цьому ми також продовжуємо і розвиваємо ідеї Грушевського: "Ми повинні бути сильними, вільними і багатими, щоб нас поважали: ми повинні бути миролюбними, щоб нас не боялись: ми повинні бути розумними, підприємливими, щоб з нами шукали співробітництва; ми повинні бути справді демократичними, щоб допомагати своїм прикладом здобувати свободу іншим".

Виховання в душі миру - дуже важливий напрямок прилучення молоді до загальнолюдських цінностей. В нашому уявленні виховання в душі миру націлено на формування одної з інтегральних моральних характеристик особистості - миролюбності. У цьому зв'язку важливішим уявляється усвідомлення цілісного процесу формування першооснов моральної культури особистості. Актуальність оновлення і подальшого розвитку основ моральної культури, обумовлена соціальними потребами перебудови школи і відродженням національної культури, збагаченням безцінних раніше духовних багатств народу, необхідністю розбудити національну самосвідомість, врятувати духовність.

Звернення до історії нашого народу, його культури, відродження українських традицій в багатьох випадках пов'язані саме з утвердженням ідеї миру, добросусідства. А це в свою чергу зумовило необхідність виховання молоді в душі миру, формування у дітей почуття

патріотизму. Взаєморозуміння, довір'я і дружби між дітьми та народами. М. С. Грушевський вбачав обов'язок кожного в забезпеченні духовного відродження, вільного національно культурного розвитку.

Завдання по докорінному оновленню всього духовного життя в країні, вихованню свідомої позиції кожної людини не розв'язати без активного і всебічного використання історичних надбань - пам'яток вітчизняної і світової культури. Вирішенню цих проблем мають сприяти дбайливе збереження і засвоєння, популяризація та творче використання наукової спадщини найвидатнішого нашого історика, вченого світового рівня М.С. Грушевського.

Напрямок роботи загальноосвітніми школи в сучасних умовах, серцевиною всього навчально-виховного процесу є формування у школярів національної свідомості і самосвідомості, в основі якої лежить почуття любові і гордості за приналежність до своєї нації.

В ряді наукових праць М.С. Грушевського знайшла своє відображення проблема виховання молоді на ідеях миру національної школи України. В наш час, у період перебудови національної ніколи України перед вченими-дослідниками дуже гостро стоїть питання дослідження виховання молоді на ідеях миру і на цій основі розробити систему виховання молоді України в дусі миру в навчально-виховному процесі.

С.А. Демьянчук, В.Г. Кузь, В.Ф. Фарфоровский

ВОСПИТАНИЕ ГРАЖДАНСТВЕННОСТИ У ШКОЛЬНИКОВ В ПРОЦЕССЕ УРОКОВ МИРА

В практику школ вошли уроки мира. Они направлены на формирование у учащихся уважения к другим народам, ориентируют на мирное сотрудничество, борьбу за мир во всем мире. Так формируется сознание, направленное на миролюбивое и активное сотрудничество. Важно придать ему конкретный характер, осязаемое содержание отношений с реальными людьми и уже затем возвышаться до широких обобщений.

Сегодня в практику обучения входят некоторые специальные предметы, которые призваны сыграть большую роль в воспитании гражданина-патриота и интернационалиста. Речь идет прежде всего об уроках народоведения, изучения народных традиций и обрядов, фольклора и т.п. Вносятся элементы народоведения в программы по истории, литературе и других предметов. Дети имеют возможность глубже узнать не только культуру своего народа, его наследие, но и наследие других народов, представители которых проживают с ними.

Глубокое знание культуры, владение языком другого народа открывает перед человеком широкие возможности для полноценного и всестороннего общения, обогащает как его предметный, так и социальный мир. Расширяются и становятся более ясными отношения, более тесными связи. Знающий, понимающий и владеющий культурой, языком другого народа человек становится ближе этому народу.

Формирование основ народознания способствуют и внеклассные просветительные мероприятия. Это могут быть беседы и встречи с представителями других народов, организация и посещение этнографических национальных музеев, экскурсии в историю народов страны. Такие мероприятия могут быть связаны с национальными праздниками, традициями, событиями в жизни народа

Следуя концепции деятельности, важно правильно определить виды деятельности, интересные для учащихся, способствующие их общественным интересам и мотивам, способствующие осознанию их значимости для укрепления дружбы школьников разных национальностей. По мнению В. А. Сухомлинского. "очень важно, чтобы... воспитанники глубоко осознали значение дружбы народов для судеб страны и своей лично судьбы (В. А. Сухомлинский. Воспитание советского патриотизма у школьников. - М.: Просвещение,- 1959 г. - с. 53). Эти мысли выдающегося украинского педагога особенно актуальны сегодня, когда отдельные политиканы призывают к национальной обособленности, забывая, что сила страны в дружбе и сплоченности народов, ее населяющих.

Во многих школах г. Ровно вся работа в этом направлении строится в определенной системе, при которой дети младшего школьного возраста получают первоначальные сведения о единстве судеб народов, дети среднего возраста убеждаются в силе дружбы современной многонациональной семьи и величии бескорыстной взаимопомощи народов, а старшеклассники уже осознанно понимают историческую сущность, и преобразующее значение дружбы народов, место и роль интернациональных связей.

Воспитание школьников на идеях и традициях дружбы народов обеспечивает непосредственную организацию воспитательного процесса и подготовку подрастающего поколения к труду, общественной деятельности, к участию в жизни нашей многонациональной страны. В основе воспитания лежит процесс формирования у школьников качеств гражданина-патриота.

Говоря о формах и методах гражданского воспитания, учителя обязательно отмечают необходимость их разнообразия. Однако, если формы организации непрерывно меняются, это вносит элемент зарганизованшкпт. Разнообразие организационных форм нужно как

предпосылка свободы выбора и участия в них. Это особенно важно для межнационального общения. Всякое насилие, нажим ведет к тому, что к протесту социальное присоединяется или накладывается на него протест национальный. Отношения деформируются и кажутся трудными, необъяснимыми, требующими еще большей жесткости организации. В этих условиях нормальное человеческое общение вытесняется, а с ним вытесняется и культура всяких отношений.

А.П. Петрук
Мізоцька СІП Рівненської області

ОРІЄНТОВНА ПРОГРАМА ЗМІСТУ ВИХОВАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ НА ІДЕЯХ МИРУ

Щоб виховання учнів старших класів носило цілеспрямований, систематичний характер і сприяло формуванню твердих переконань в правоті курсу миролюбної політики нашої держави за мир між народами, ми розробили орієнтовну програму його змісту, яка тісно пов'язана з навчальними програмами з історії, народознавства та літератури.

За складеною нами-орієнтовною програмою позакласної миротворчої виховної роботи ми провели експериментальну дослідну роботу в вісімнадцяти школах Рівненської, Житомирської та Волинської областей України. Програма перевірялась у Токарівській, Ярунській, Жолобненській середніх школах Житомирської області, у середніх школах №1, №18 м. Рівного, № 1 м. Корця, № 1, № 5 м. Луцька, № 2, №3 м. Ковеля, Мізоцькій середній школі Рівненської області.

Нижче подаємо основні види діяльності та форми занять зі старшокласниками по ізоактасій виховній роботі на ідеях миру за орієнтовною програмою.

9 КЛАС.

1. ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕННЯ І ПОНЯТТЯ ПРО МИР.

Учні дев'ятих класів займаються самоосвітою з проблем миру. Вивчають програму миру уряду України. Беруть участь у проведенні громадських читань старшокласників, присвячених історичним датам. Дню Перемоги над фашистською Німеччиною, визначним діячам України, мирним акціям держави. Роз'яснюють учням молодших класів миролюбну політику України. Вивчають біографії видатних борців за мир. Проводять уроки Миру, бесіди про мир у школі. Працюють у шкільних самодіяльних клубах. Розповсюджують книжки про мир серед учнів та населення. Беруть участь у мітингах і демонстраціях трудящих, присутні на урочистих зборах і засіданнях у підшефних

Організаціях. Організують конкурси кращих виконавців малюнків на теми миру. Здійснюють походи та екскурсії по місцях бойової та трудової слави українського народу. Організують колективні перегляди та обговорення кінофільмів, телепередач. Ведуть переписку з воїнами Армії України, з ветеранами другої світової війни. Беруть участь у військово-патріотичній роботі школи. Відзначають свято День Перемоги над фашистською Німеччиною.

II. ГРУДОВА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧНІВ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЗАСІБ ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В ДУСІ МИРУ.

Учні дев'ятих класів працюють на полях колгоспів, фермерів, сільськогосподарських підприємств, радгоспів, навчально-дослідних господарств, у шкільних лісництвах, на землях учнівської бригади. Беруть участь у виготовленні наочних посібників та приладів для навчальних кабінетів і майстерень, оформляють приміщення школи, сприяють поліпшенню роботи гуртків військового прямування. Організують суботники і недільники в школі, на підприємствах, зароблені гроші передають в Український фонд миру. Проводять зустрічі з ветеранами праці, спільні збори, вечори, свята і фестивалі з молодими виробничниками. Організують екскурсії на промислові підприємства. Встановлюють зв'язки з військовими частинами, сприяють проведенню їх шефської допомоги в школі. Активно беруть участь у роботі гуртків стрілецьких, радистів, автомобілістів, мотоциклістів, клубів "Юний прикордонник". "Юний моряк, сприяють і спрямовують їх роботу.

10 КЛАС.

I. ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕННЯ І ПОНЯТТЯ ПРО МИР.

Учні десятих класів поглиблюють свої знання про мир. Вони займаються самоосвітою з проблем миру. Продовжують вивчення програми миру уряду України. Беруть участь в проведенні громадських читань старшокласників, присвячених історичним датам. Дню Перемоги над фашистською Німеччиною, визначним діячам України, мирним акціям держави. Проводять уроки Миру, бесіди про мир у школі, на виробництві. Слухають і самі читають лекції про миролюбну політику України і 50-річчя Дня Перемоги над фашистською Німеччиною для учнів молодших та старших класів і населення. Беруть участь в диспутах, в шкільних самодіяльних клубах, оформляють спецстенди "Час. Події, люди". "Мир - це щастя і радість людей". Проводять огляди молодіжних журналів і газет на теми миру, ведуть агітаційно-масову роботу з питань миролюбної політики України, вивчають життя діяльність видатних борців за мир. Старшокласники працюють над першоджерелами, в яких Відображені питання боротьби за мир між народами, учать їх конспектувати. Здійснюють поїздки до міст-

Героїв, збагачують експозиції шкільних краєзнавчих музеїв, удосконалюють їх роботу. Розповідають молодшим школярам про Армію України, шляхи її творення. Систематично знайомляться з періодичною пресою, радіо і телепередачами, що відображають найважливіші проблеми миру в нашій країні та за кордоном. Своєчасно відгукуються на події, які відбуваються в світі. Беруть участь у підготовці передач шкільного радіо Світ за тиждень”. Знайомляться з рухом прихильників миру, діяльністю організацій, які відстоюють справу миру і дружби, акціях солідарності з народами, що борються за мир. Організують роботу шкільного клубу інтернаціональної дружби.

2. ТРУДОВА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧНІВ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЗАСІБ ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В ДУСІ МИРУ.

Учні десятих класів працюють на полях колгоспів, фермерських господарств, сільськогосподарських підприємств, на землях учнівської бригади, займаються організацією суботників і недільників. В умовах ринкових відносин оволодівають елементами тієї чи іншої професії. Сприяють роботі Українського фонду миру, вносять в нього відповідні суми грошей, зароблених ними на полях колгоспів, в цехах заводів, фабрик і розумову працю, працю своїх батьків і старших людей. Беруть участь у пропаганді серед учнів і населення значення праці в розвитку незалежної демократичної держави України, в її боротьбі за мир і дружбу народів. Вчать організувати працю на робочих місцях. Організують шкільні вечори і свята з тематики трудового виховання. Беруть участь в організації самообслуговування в школі та дома. Виконують обов'язки організаторів класу: старости, члена та дома. здійснюють шефство над молодшими школярами, допомагають організувати спектаклі з тематики миру, походи і поїздки по місцях трудової слави українського народу.

Отже, орієнтована програма виховання старшокласників на ідеях миру є для вчителів орієнтиром в їх миротворчій роботі.

Т.В. Гарбуз
Рівненський педінститут

ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ ІНСТИТУТІВ НА ІДЕЯХ МИРУ ЗАСОБАМИ ВОКАЛЬНО-ІНСТРУМЕНТАЛЬНИХ АНСАМБЛІВ

Процес перебудови освіти в Україні охопив всі сторони життя, в тім числі її музичного. Музика є важливим засобом розумового використання молоддю вільного часу. Вона охоплює широкі кола молодого покоління. Учениками вокально інструментальних ансамблів

і рок-груп є в основному юнаки і дівчата: в тім числі студентів педагогічних інститутів.

Потрібно відмітити, що педагогічна наука в останній час почала приділяти велику увагу дослідженню проблеми педагогічних умов виховання студентів педагогічних інститутів на ідеях миру засобами вокально-інструментальних ансамблів. Ряд вчених (Ю.К. Бабанський, Б.А. Брилін, М.К. Гончаров та ін.) на основі експериментальних досліджень написали цікаві, на наш погляд, праці, в яких висвітлюють окремі сторони діяльності молодіжних вокально-інструментальних ансамблів. З цього приводу слід відмітити праці Б.А. Бриліна та Ю.К. Бабанського, які зробили спробу в окремих своїх працях узагальнити досвід їх роботи в молодіжних колективах, розкрити основні форми діяльності цих ансамблів, питання вибору їх репертуару.

Питання методології і теорії діяльності молодіжних ансамблів у педвузах. їх взаємозв'язок зі шкільними вокально-інструментальними ансамблями та іншими проблемами музичного виховання в комплексі з іншими видами музики розглядають О.М. Алексеев, Ю.Г. Лихачов, Ю.С. Гуров та ін.

Однак, до цього часу окремі питання теорії і практики виховної діяльності вокально-інструментальних ансамблів у педвузах не розкриті. Це перш за все такі питання, як вплив цих ансамблів на (формування особистості студента, педагогічні умови управління вокально-інструментальними ансамблями ректоратами, деканатами, кафедрами та інш.

Це зумовило вибір нами теми дослідження «Педагогічні умови виховання студентів педагогічних інститутів на ідеях миру засобами вокально-інструментальних ансамблів».

Об'єктом нашого дослідження є студенти педагогічних інститутів та учні загальноосвітніх шкіл. Предмет дослідження - процес виховання студентів в діяльності вокально-інструментальних ансамблів. Мета дослідження - в'яснити педагогічні умови роботи вокально-інструментальних ансамблів студентів педінститутів та засоби їх впливу на студентів та учнівську молодь. Основні завдання:

1. Проаналізувати стан роботи вокально-інструментальних ансамблів педвузів по вихованню студентів в дусі миру.

2. Виявити вплив цих ансамблів на формування особистості студента.

3. Розкрити основні напрями діяльності студентських вокально-інструментальних ансамблів у педвузах.

Гіпотеза полягає в тім, що ми виходимо з припущення, якщо діяльність студентських вокально-інструментальних ансамблів буде спрямована на допомогу педколективу вузу, то педвузи зможуть успішно розв'язувати складні питання підготовки спеціалістів вищого

Гатунку для народної освіти. Ми користуємося різними методами дослідження. Вивчаємо архівні матеріали України, документи педвузів, шкіл, державні документи про освіту, статuti вузів, проводимо дослідно-експериментальну роботу у вузах та школах.

Наукова новизна нашої роботи полягає в тому, що ми зробили спробу розкрити сучасний стан діяльності студентських вокально-інструментальних ансамблів по вихованню студентів педвузів на ідеях миру і показати їх вплив на формування особистості студента. В процесі дослідження ми зробили спробу обґрунтувати актуальність теми, визначити об'єкт, предмет, мету, основні завдання, гіпотезу, методи та наукову новизну. Значну долю в роботі присвятили дослідженню теоретичних питань проблеми, розкриттю її методологічних основ, змісту дослідно-експериментальної роботи по проблемі. Зараз працюємо над підведенням підсумків проведеної нами роботи, розробляємо науково обґрунтовані рекомендації працівникам педінститутів та шкіл з цієї проблеми.

Т. І. Євгейчук

Рівненський економіко-гуманітарний Інститут

СПІВРОБІТНИЦТВО ДИТЯЧОГО САДКА З БАТЬКАМИ ПО ВИХОВАННЮ ДОШКІЛЬНИКІВ В ДУСІ МИРУ

Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй проголосила 1991 рік Міжнародним роком сім'ї. На державному рівні залучилася Україна до проведення цього заходу. Велика відповідальність за участь у проведенні Міжнародного року сім'ї в Україні покладається на органи освіти, педагогічні колективи шкіл, дошкільні заклади.

Сім'я відіграє основну роль у зміцненні здоров'я дитини, формуванні її характеру моральних і культурних цінностей, патріотичних почуттів. Першим вихователем дітей є батьки. Під керівництвом саме ба тьків діти вперше починають пізнавати навколишній світ, готуються до самостійного життя.

Боротьба за мир складає ядро всієї системи навчання і виховання. Це є новою силою, підкреслено здійсненою в нашій державі реформою школи. Питання про мир і війну в умовах загостреного міжнародного положення виступає як один із суттєвих чинників у справі формування світогляду підростаючого покоління. Подарувати дітям земну кулю - це означає показати їм, яка велика наша планета, скільки народів живе на ній, як важливо, щоб всі люди жили в мирі і дружбі. Вірно роблять ті батьки, які вішають у дитячій кімнаті світову карту і в

доступній (формі розповідають дітям про різні країни, про життя дітей в них, що не всюди живуть діти під мирним небом.

Дошкільний вік - це особливий період в житті дитини. В дошкільному віці починають закладатися основи особистості. (формується перші поняття. Ми живемо в час перетворень. Україна стала незалежною державою. Вона проводить свою миролюбну політику, яка спрямована на утвердження її державності і демократичні перетворення мають позначитися й на педагогічному процесі дошкільних закладів. Починати треба завідуючим з власного стилю спілкування з підколективом, а вихователям - із співробітництва з дітьми та батьками.

Доведено, що передумови майбутніх політичних уявлень складаються у дитини у віці трьох-п'яти років. В цей період малюки особливо довірливо відносяться до всього, що виходить від старших. Вони непомітні для себе і батьків можуть зробити несподівані висновки про те, як батьки відносяться до іншої країни, нації чи події. Громадська позиція дошкільнят починає формуватися в сім'ї. Неправі ті дорослі, які рахують, що дошкільнику ще рано знати про те, що у кожній країні є прибічники і вороги, що від ворогів треба захищатись, щоб зберегти мир. У сім'ї можна пояснити те, що складно розповісти в умовах дитячого садка.

Виховання дітей дошкільного віку на ідеях миру є однією із основних на сучасному етапі існування незалежної України. Це складова частина державної освітньої політики, один із основоположних принципів діяльності дитячого садка і сім'ї.

Зрозуміло, що виховання в дусі миру, взаєморозуміння і співробітництва проблема комплексна. Вона включає не лише патріотичне виховання, вироблення поваги до представників інших національностей і рас, а й сформування широких гуманістичних підходів до навколишнього світу, високої моральності тощо.

Досліджуючи питання співробітництва дошкільних закладів і сім'ї по вихованню дошкільників в дусі миру, ми прийшли до висновку, що дитячий садок і батьки мало звертають увагу на дане питання, майже зовсім над ним не працюють. Патріотичне виховання відкинута на останній план. Враховуючи ту ситуацію, яка зараз складається в країнах СНД, а особливо у Чечні, виховання миролюбності у дітей дошкільного віку не потрібно відкидати в сторону, а потрібно ставити на перший план.

Виховання дітей-дошкільнят в дусі миру повинно стати основним обов'язком батьків, а завдання дитячого садка - допомогти батькам у здійсненні цього виховного процесу. Вихователям потрібно проводити з батьками консультації, круглі столи, загальні батьківські збори по даному питанню.

Вихователі повинні рекомендувати художню літературу, зокрема, вірші В. Сосюри, М. Рильського, Г. Бойка, І. Неходи: перегляд кінофільмів, діафільмів, перегляд картин військової тематики.

І.А. Воробйов, А.М. Воробйов
Рівненський педінститут

ІДЕЇ МИРУ В ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИХ КОНТЕКСТАХ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Гуманістичні начала людської цивілізації відбивають стремління людини до абсолютного блага засобами миру і політичної соціалізації. Адже соціалізація як політичний розвиток особистості, яка включає соціально-психологічні механізми - це рух індивіда до активного репродукування ним соціального досвіду, до якого входять такі, безперечно, провідні чинники, як історична пам'ять, людяність і гуманізм, вміння жити у гармонії з собою і оточуючим світом.

Солідарність, ідея миру з її загально-гуманістичною спрямованістю проста і логічна. Вона досягається через прилучення індивіда до людської культури і сповідання загальнолюдських ідеалів і цінностей. Роками у гострій боротьбі у вітчизняній психологічній науці (Л. С. Виготський, О.Р. Лурія, О.М. Леонтьєв, Б.М. Теплой, І. Соколянський, Я. Чепига, Г.С. Костюк) обстоювалась концепція, надзадачею якої було виховання образу духовно цілісної людини, а не конструювання соціальних "гвинтиків". У полемічній загостреності наукового аналізу феномену "особистість і культура" не можна було минути складові свідомості особистості: універсальності людських устремлінь до миру, єднання, толерантності.

Образно говорячи, людини немає поза культурою, яка її оточує, її морально-етичних засад на терені національної державності, проблем людських взаємозв'язків і єдності з людством у прагненні до миру, рівності і рівноправності збереження людської цивілізації.

Особистісна різноманітність виразу ставлення людини до оточуючого середовища: мотиви, потреби, установка, "суб'єктивний смисл", переживання так чи інакше складаються у її відношенні із світом. Тому соціалізація особистості у структурі виховних впливів - цілеспрямованих чи стихійних, неминуче передбачає формування у неї відповідної системи відношень до оточуючого світу, і в першу чергу, до соціального середовища - народу, громадянства, державності, його культурно-історичних витоків, способів виховання свідомого творця історії, серед політичних цінностей якого переважають ідеї миру

Це складні процеси, прижиттєво сформовані і соціальні за своїм походженням, які створили розгорнуту і адекватну модель людської психіки, нормальність якої не могла бути поза простором культури і історії цивілізованих суспільств. Формування і становлення особистості людини, побудова особистішого Я у відповідності із реальною психологічною природою людини не повинна обмежуватись виключно механізмами діяльності мозку, штучно виводячи її поза межі історико-культурного поля. Виховання у душі миру як психолого-педагогічне явище здійснюється у процесі політичної соціалізації індивіда через діяльність і спілкування на тлі ідеї про мир і війну, світового громадянства, національної єдності народів і країн.

Формування цілісної особистості на ідеях миру, виходячи із природи і законів розвитку людської свідомості, неминуче вимагає виділити домінуюче відношення, котре є визначальним для всієї гуманістичної діяльності людини на засадах пріоритету духу миру серед загальнолюдських цінностей. А саме: ввести особистість у світ демократизму і рівності, людяності та ідеї свобод, гуманізму і моральності - головних важелів цивілізованості суспільства.

У західноєвропейській гуманістично-педагогічній спадщині обстоюється, що виховання дітей у душі миру повинно бути формуванням виборчого відношення особистості до об'єкту в силу його життєвої значущості і емоційної привабливості. Мається на увазі сформованість у особистості соціально-політичних установок на тереі історико-культурного досвіду народу, які визначають поведінку індивіда, його позицію по відношенню до проблем миру, співробітництва і взаєморозуміння між народами.

Сьогодні, окреслюючи у виховній системі держави обриси завдань формування особистості, зорієнтованих на національні пріоритети: патріотизм, любов до сім'ї, дому - не можна поминути репродукування у особистість дитини, що розвивається, таких рис як альтруїзму, самопожертви, емоцій на основі ціннісних орієнтацій загальнолюдського спрямування, а це і моральність, і людяність, і миролюбність устремлень людини. Чим сильніше почуття, тим активніша діяльність людини, чим сильніша думка, тим із більшою рефлексією використовуються почуття, тим продуктивніша, корисніша діяльність людини, спрямована на реалізацію потреби, пов'язаної з ідеями миру між людьми.

Масив сучасних фундаментальних наукових публікацій про мир сьогодні спрямований у більшості своїй на сформовану людину, дорослого індивіда, залишаючи на узбіччі дитячу психологію, дитячу діяльність, закономірності розвитку дитячого мислення, емоційної сфери.

Не будемо забувати, що характер соціальної поведінки дитини, а

саме миру і гуманізму тісно пов'язаний з особливостям и формування відношень людини до різних сторін дійсності, соціальних установок, особливостей інтелекту, стилю навчання і виховання у ранньому дитинстві, національно-культурного середовища, нормативних приписів культури тощо.

І на цій царині ціннісне оновлення педагогічних технологій і методик виховання дитини в душі миру повинно відбивати положення, що особистість починається із першого вчинку, із можливостей здійснювати вибір з тієї чи іншої діяльності, знайти себе у полі існуючих можливостей поведінки, діяти в душі педагогіки миру.

Вихователю слід враховувати, що регулятором поведінки дитини в душі миру виступають зовнішній фактор - вимоги суспільства і внутрішня свідомість та її механізми, система переконань, почуттів, звичок, поведінки. Тільки через засвоєння вимог суспільства до підростаючого покоління у руслі миролюбства, у якому виховується особистість відбувається формування моральної свідомості дитини, увічненої прагненням діяти у душі миру і патріотичних ідеалів.

Ю.М. Галатюк, В. І. Тищук
Рівненський педінститут

РЕАЛІЗАЦІЯ ІДЕЙ ПЕДАГОГІКИ МИРУ ШЛЯХОМ ЗАЛУЧЕННЯ УЧНІВ ДО САМОСТІЙНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ З ФІЗИКИ

Успішна розбудова Української держави, подолання труднощів перехідного періоду вимагають збереження спокою і злагоди в суспільстві, поглиблення демократичних процесів. Це зумовлює пошук нових підходів в навчанні і вихованні підростаючого покоління. Тому в наш час все актуальніше виступають на перший план ідеї педагогіки миру, які передбачають навчання і виховання молоді в душі миру, в умовах демократизації і гуманізації навчально-виховного процесу в школі. Метою педагогіки миру є перш за все формування людини з новим способом мислення, з високим рівнем самосвідомості, яка усвідомлює себе особистістю з притаманними лише їй здібностями і водночас глибоко розуміє свою приналежність до суспільства людей, тісні взаємозв'язки між природою, людиною і суспільством. Це передбачає також високу здатність до усвідомлення об'єктивної картини оточуючої дійсності, до самоаналізу, критичного мислення, багатоаспектного підходу до вирішення конкретних завдань, повагу до альтернативності в судженнях інших людей тощо.

Однією з визначних рис людини з новим мисленням має бути високий рівень інтелектуальних можливостей в поєднанні з системою почуттів.

ведучими в якій є почуття національної гідності і соціальної відповідальності.

Реалізація ідеї педагогіки миру в національній школі передбачає подолання девальвації загальнолюдських гуманістичних цінностей та національного нігілізму, відірваності освіти від національних джерел; відхід від засад авторитарної педагогіки, що утвердились у тоталітарній державі і спричинили нівелювання природних задатків і можливостей, інтересів усіх учасників освітнього процесу. Це насамперед означає визнання людини як особистості, її права на вільний розвиток і прояв своїх здібностей, недопустимість командного стилю навчальним процесом, при якому вчитель вимагає безухильного виконання своїх завдань, не турбуючись про те, щоб ці завдання відповідали інтересам і запитам учнів, і сприймалися ними як дійсно потрібні і корисні особисто для кожного з них. Головною фігурою в навчальному процесі має бути не вчитель, який передає свої знання, а учень, поставлений ним в умови зацікавленого засвоєння цих знань. Відносини між вчителем і учнем мають формуватися в душі співробітництва, яке в повній мірі використовує психологічні фактори розвитку - прагнення і потребу особистості до самопізнання, самовизначення, самоутвердження.

Очевидно, що ідеї педагогіки миру повинні втілюватись не тільки в загальну атмосферу шкільного життя, але й в процес викладання окремих предметів. З позицій вище наведених міркувань ми хочемо зупинитись на проблемі реалізації задач, що ставляться педагогікою миру в процесі вивчення шкільного курсу фізики.

Одним із радикальних шляхів вирішення цієї проблеми є впровадження нового змісту в фізичні курси, створення інтегрованих курсів природничих дисциплін на основі принципово нових ідей та викладання їх на принципово нових соціально значимих засадах. Проте, на нашу думку, можливості в межах традиційного курсу також ще далеко не вичерпані. Зміст традиційного курсу фізики має великі можливості для “пристосування” його до педагогіки миру. Він розкриває перед учнями можливість усвідомлення глобальних проблем суспільства, серед яких слід назвати екологічні проблеми, проблему ядерної загрози, а також сприяє розумінню необхідності володіння глибокими фізичними знаннями під час обговорення актуальних питань сучасності, що стосуються впливу науки і технологій на людей, оточуючу природу і суспільство. Одним із шляхів такого “пристосування” є залучення учнів до самостійних досліджень на уроці і в позаурочній роботі з фізики.

Вміла організація навчально-дослідницької діяльності учнів дозволяє реалізувати багато з вище названих ідей педагогіки миру. Так, “нежорстка” детермінація навчально-дослідницької діяльності учнів з боку вчителя дає можливість забезпечити паритетний характер стосунків між суб'єктами навчального процесу, заснованих на співробітництві. А

поєднання індивідуальних і групових форм навчально-дослідницької діяльності дозволяє цілеспрямовано формувати певні соціальні вміння учнів, а саме: встановлювати комутативні зв'язки, вирішувати конфліктні ситуації тощо. Це також дає можливість демонструвати учням, що мислення може бути альтернативним що на одну і ту ж проблему може існувати багато думок, які нерідко заперечують одна одну. Навчально-дослідницька діяльність учнів з фізики передбачає виконання експериментальних навчально дослідницьких завдань, пов'язаних з спостереженням фізичних явищ, проведення дослідів, а також дослідження теоретичного характеру, що являють собою роботу з додатковими літературними джерелами, написанням рефератів, підготовку до тематичних семінарів, конференцій, вікторин тощо.

В ході експериментальної навчально-дослідницької діяльності учні знайомляться з діалектикою творчого процесу пізнання в фізиці, з методологією експериментального методу дослідження. Це сприяє більш глибокому розумінню фундаментальних законів розвитку природи, суспільства і пізнання і є стеновою формування наукового світогляду. Оволодіння учнями в процесі експериментальних навчальних досліджень такими інтелектуальними прийомами як аналіз і синтез, порівняння і узагальнення, систематизація і абстрагування, моделювання має також велике соціальне значення. В поєднанні з критичним підходом до вивчення і обґрунтування фізичних явищ воно сприяє формуванню критичного мислення взагалі, що є важливим для оволодіння вмінням порівнювати власні думки з думками інших людей, здатністю класифікувати вміння і ідеї, оцінювати різні джерела інформації, розрізняти події і факти, що відносяться до явища, яке вивчається. З розвитком критичного мислення тісно пов'язане вміння реально оцінювати своє місце в суспільстві, способи власного мислення, методи керування ними, а також давати оцінку власної діяльності, усвідомлювати рівень її суспільної значимості.

Організація теоретичних самостійних досліджень в змістовному аспекті передбачає декілька напрямків. Зупинимось на деяких з них. Перший напрямок - це дослідження питань, які пов'язані з вирішенням глобальних проблем, що стоять перед людством і є особливо актуальними для нашого суспільства. Це насамперед проблеми забезпечення енергоресурсами, супутні з ними проблеми екологічної безпеки, пов'язані з цим перспективи розвитку атомної енергетики, загроза радіоактивного забруднення тощо. Адже вирішення цих проблем є досить актуальним для українського суспільства як в соціальному, так і в політичному аспектах. Впровадження нових технологій, використання альтернативних джерел енергії, що пропонує фізична наука, ставлять суспільство перед проблемою вибору між позитивними і можливими негативними наслідками їх використання. Це вимагає від кожного громадянина усвідомлення на належному науковому рівні всіх аспектів проблеми. Підтвердженням вищесказаного може бути вплив Чорнобильської катастрофи на суспільну

думку щодо перспектив розвитку атомної енергетики. Адже відомо, що після цієї трагедії в суспільстві збільшилась кількість прихильників згортання розвитку атомної енергетики. Хоча очевидно, що на формування такої точки зору мав вплив не лише сам факт аварії і оцінка її наслідків, але її рівень обізнаності широкого загалу з проблемами енергетики взагалі, здатність кожної людини реально оцінити ситуацію, виходячи з аналітичної оцінки всіх аспектів проблеми, що включає аналіз темпів росту споживання енергії на душу населення в світі, можливостей і перспектив енергетики на органічному паливі, і нарешті, усвідомлення необхідності розвитку ядерної енергетики з перспективою вирішення енергетичної проблеми для людства в глобальному масштабі.

Другим напрямком теоретичних досліджень учнів можуть бути питання, пов'язані з історією розвитку фізики і техніки, внеском українських вчених в розвиток світової фізичної науки. Зараз у багатьох періодичних виданнях, пресі, інших засобах масової інформації висвітлюється багато історичних фактів про видатних українських вчених-фізиків, природодослідників, яким через ряд історичних обставин, часом драматичних, а часом трагічних, доводилось наповнювати скарбницю знань світової фізичної науки, перебуваючи далеко за межами рідного краю, і тому на отчій землі талант їхній не завжди був належно оцінений і визнаний. Тому збір учнями історичних матеріалів про видатних вітчизняних вчених шляхом опрацювання літературних, періодичних джерел, підготовки рефератів, проведення тематичних семінарів, конференцій, вікторин має сприяти вихованню почуття національної гордості та гідності, що, на нашу думку, є в контексті провідних ідей педагогіки миру, оскільки зумовлює збереження злагоди і стабільності в нашому суспільстві, сприяє процесу його консолідації на складному етапі розбудови Української держави.

З.Б. Цаллагова

Институт развития личности РАО, г. Москва

ЭТНОПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ФАКУЛЬТАТИВ КАК СРЕДСТВО ВОСПИТАНИЯ ДЕТЕЙ В ДУХЕ МИРА

В современных условиях качественно улучшить учебно-воспитательный процесс позволяет обращением этнопедагогическому наследию народа. Этнопедагогический принцип помогает во многом скорректировать содержание и структуру предметов познавательного характера (история, география, природоведение), эстетического воспитания, физической и трудовой подготовки в национальной школе; при таком подходе национально-региональный компонент становится ядром содержания обучения.

Особенно большие воспитательные возможности таятся в использовании материалов устного народного творчества. Однако анализ программ русской и ряда национальных школ России по родной литературе подводит к следующему выводу: программы нерусских школ зеркально отражают пропорцию соотношения фольклорных и литературных произведений программы русской школы. Но если во втором случае соотношение небольшого числа часов по изучению фольклора в общем курсе литературы объяснимо наличием богатой литературной традиции, существующей не одно столетие, то для многих нерусских младописьменных народов, например, северокавказских, это никак не оправдано. У этих народов фольклор по объему, архаичности, богатству жанров, сюжетов, мотивов ни в чем не уступает русскому фольклору, в то время как письменная литература в силу объективных причин (в большинстве случаев это отсутствие письменности, появившейся только в 20-е годы) мало сопоставима с русской литературой. Поэтому, при таком положении вещей, когда фольклор занимает крошечный сектор в окружности литературного образования, выходом из положения могут стать факультативные занятия по этнопедагогике.

Помимо того, что крайне сужен круг изучаемых средств народной педагогики, школьные программы и практика преподавания недостаточно внимания уделяет такому важному моменту в изучении фольклора как осмысление адекватности произведений устного народного творчества разных народов. И между тем возможности материала огромны. Так, изучение сказок - благоприятный момент для осмысления общечеловеческих характеристик национального героя, идеала совершенного человека, объективно содержащихся в них идей мира, проведения аналогий между сказками разных народов. Практика факультативных занятий свидетельствует, что учащиеся национальной школы без труда и без особой предварительной подготовки подбирают к сказкам родного народа аналогии из русского сказочного репертуара, из сборников сказок народов мира. Важна акцептация внимания учеников на этом, объяснение того, что наличие у разных народов сказок со схожими элементами тематики, сюжета, композиции не случайно, что такая близость обусловлена историческими взаимосвязями народов, типологической общностью. Близость сказок народов, живущих подчас на разных континентах, кроется в сходстве исторического развития: все народы мира развиваются по общим законам истории, несмотря на своеобразие условий обитания, обычаев, языков. Обобщенное знание, полученное ребенком на таком занятии, станет одним из камней фундамента его высокой культуры. Актуальность таких знаний неоспорима: низкая культура страны отрицательно сказывается на общественной жизни, государственной работе, межнациональных отношениях, т.к. «национальная вражда одной из причин имеет низкую культуру. Люди высокой культуры не враждебны к чужой

национальности, к чужому мнению и не агрессивны.” (Акад. Лихачев Д.С.).

Систематическое обращение к сокровищнице мирового фольклора плодотворно и в ходе знакомства с другими жанрами народного фольклора. Эффективно и обращение к народной словесности в ходе изучения русского и мирового фольклора на уроках русской литературы, что не только развивает категории “частного” и “общего”, взаимосвязи “национального” и “интернационального”, но и обогащает нравственно, заставляя осознать себя носителями родной культуры, древних народных традиций. Учет данного фактора во многом способствовал бы успешному решению задачи формирования гражданского сознания учащихся, воспитанию их в духе мира.

Программа русской и национальной школы по родной литературе нацеливает в самых общих чертах на такое изучение материала, но конкретных рекомендаций па этот счет не дает и специальные часы не выделяет. Выходом из данной ситуации также является факультативное обучение.

Факультативное изучение различных средств традиционного воспитания, отражающих наряду с типологическими и национально-особенные моменты, освещающих своеобразие национальной культуры, конкретно-исторических условий жизни народа, в сравнении и сопоставлении с национальными материалами, помогает увидеть за схожестью фольклорных мотивов, сюжетов и образов сходные пути исторического развития и трудового опыта, осознать природу непреходящих человеческих ценностей, убедиться в характерном для трудового народа всех времен и континентов стремлении к миру для себя и своих потомков.

В.В. Присакар
Кам'янець-Подільський педінститут

ФОРМУВАННЯ У ШКОЛЯРІВ КУЛЬТУРИ МІЖНАЦІОНАЛЬНОГО СПІЛКУВАННЯ ЯК ЕФЕКТИВНА ФОРМА ВИХОВАННЯ ЇХ В ДУСІ МИРУ

Міжнаціональні відносини на сучасному етапі, що характеризуються надзвичайною динамічністю, є однією із важливих і складних проблем суспільно-політичного життя країни.

Будуючи нову державу, Україна виробляє свою національну політику, спрямовану на всебічне економічне, політичне і культурне піднесення народів та етнічних груп, що населяють її територію.

За даними перепису населення 1989 року, в Україні проживають представники 110 національностей: українців - 37,2 млн., росіян - 11,4 млн., євреїв - 486 тис., білорусів - 440 тис., молдаван - 325 тис.,

231 тис. болгар, 219 тис. поляків, 163 тис. угорців, 135 тис. румун і ще один мільйон людей інших національностей (М.М. Вівчарик. Поєднані долею. Національні меншини в умовах розбудови незалежної демократичної України. - Відродження. - 1993.- 1.-С. 11).

Саме етнонаціональна проблематика вимагає переосмислення ситуації в контексті становлення Української держави, тому що національна злагода є запорукою подолання економічної кризи, успішного розв'язання соціально-економічних проблем, демократичних перетворень, гарантом незалежності і цілісності України.

Ось чому формування культури міжнаціонального спілкування - це та соціально-педагогічна проблема, що в однаковій мірі стосується не лише педагогічних працівників, але й сім'ї громадських організацій, усіх, хто зайнятий у сфері виховання підростаючого покоління.

Під культурою міжнаціонального спілкування слід розуміти систему соціально-психологічних установок і принципів, що стали загальнолюдськими нормами, які використовуються представниками різних націй і народностей у процесі їх спілкування.

Серед типових рис культури міжнаціонального спілкування можна виділити такі: прагнення берегти єдність нашої багатонаціональної держави; глибока повага до громадян будь-якої національності, уміння бачити і відчувати їх проблеми, готовність прийти їм на допомогу; знання і шанобливе ставлення до історії, духовної культури, національних традицій, звичаїв як свого, так і інших народів, які здавна живуть на українській землі; оволодіння навичками співжиття у багатонаціональних колективах і т.д. Культура міжнаціонального спілкування виступає регулятором поведінки і вчинків людей у всіх сферах їх життєдіяльності.

Організована нами дослідно-експериментальна робота в школах Закарпатської, Хмельницької та Чернівецької областей показала, що в умовах України є реальні можливості широкого використання таких форм і методів виховної роботи, які сприяють фактичному зближенню дітей різних національностей. Вона була спрямована на те, щоб:

а) організувати безпосереднє спілкування учнів різних національностей в ході проведення тижнів, вечорів дружби, фестивалів, свят національних культур, рідної мови та інших заходів;

б) знайомити школярів в процесі пошукової, туристсько-краєзнавчої роботи (в районах спільного проживання українців, росіян, молдован, угорців, румун, поляків, болгар, чехів, словаків та ін.) з життям, історією, національно-культурними цінностями, традиціями, звичаями інших націй:

в) у виховній роботі успішно опиратись на традиційні добросусідські відносини різнонаціональних населених пунктів, що

відтворюють міжнаціональні взаємозв'язки народів, їх взаєморозуміння, співробітництво, злагоду і взаємодопомогу;

г) виявляти і не допускати проявів національної винятковості і відособленості серед школярів;

д) забезпечити поширення педагогічних знань серед батьків по вихованню у дітей культури міжетнічних стосунків, сприяти переосмисленню значимості сімейних традицій, методів виховання, гармонізації міжнаціональних відносин.

Результати дослідження показали, що саме в процесі спеціально організованого міжнаціонального спілкування з виховною метою учні засвоюють соціально цінний досвід взаємодопомоги і взаєморозуміння людей. Проведені виховні заходи при вмілому педагогічному керівництві справляють вплив на моральну сферу особистості, формують психологічні установки на толерантні стосунки з представниками інших національностей.

Л.О. Шелюк

Рівненський педінститут

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ МИРУ В ЗАХІДНІЙ ПОЛІТИЧНІЙ НАУЦІ

В 60-70-ті роки в країнах Західної Європи (Скандинавські країни, Англія, ФРН), а потім і в США почала розвиватися специфічна галузь політології - іренологія, яка займається дослідженням і вивченням проблем миру.

Серед вчених-іренологів - Й. Галтунга, А. Рапопорта, О. Холсті, К. Боулдинга та інших - відсутня єдність щодо визначення предмету та завдань іренології. Одні автори включають до предмету таких досліджень міжнародні конфлікти, способи і прийоми їх вирішення, організацію і керівництво діями, що спрямовані на відвернення війни і встановлення миру, вивчення проблем підвищення "небезпеки", розробку заходів по контролю над озброєнням і роззброєнням. Інші вважають, що іренологія включає в себе не лише вивчення міжнародних конфліктів і війни, але й сукупність інших соціальних конфліктів.

В цілому, ця політична дисципліна вивчає проблеми війни і миру, виникнення і урегулювання конфліктів та зовнішньополітичних криз, шляхи щодо створення "позитивного миру", в якому була б відсутня можливість проведення політики загрози чи застосування сили.

Характерною рисою методології дослідження миру є міждисциплінарність - зв'язок з теоретичною соціологією та соціальною філософією різних орієнтацій, конкретно-соціологічними,

біхевіоральними, соціально-психологічними дисциплінами та модерністськими методологічними прийомами системно-структурного, модального дослідження.

Вихідним пунктом дослідження миру є вивчення “структурного насилля”, відсутність якого і є характеристикою миру. При цьому “структурне насилля” розуміється не тільки як агресія, репресія і т.п., але і як перешкода для задоволення основних людських і соціально-економічних потреб.

Політична орієнтація дослідження миру носить ліберально-пацифістський характер. Дослідники цієї проблематики критикують традиційні “силові” теорії, політики загрози і балансування на грані війни, концепції “керуючої ескалації”, “гнучкого реагування”. Вони виходять з того, що ядерна зброя не може бути інструментом ведення війни, а є засобом масового знищення.

В працях іренологів підкреслюється необхідність політичної, а не воєнної стабілізації структури міжнародних відносин. При цьому лейтмотивом багатьох теорій звучить теза про створення світового уряду як єдиного органу, що здатний забезпечити мир між сучасними державами і народами.

В цілому дослідження проблем миру має позитивне значення. Даний напрямок створив новий потенціал прогресивних підходів в сфері миру і мирного співробітництва.

Ця галузь наукового дослідження особливо активізувала увагу західної громадськості та молодих вчених на проблематику міжнародних відносин.

Сьогодні існує більш як 200 самостійних дослідницьких центрів, серед яких Міжнародний інститут дослідження миру в Осло, Стокгольмський інститут дослідження миру, Міжнародний інститут миру в Відні, Інститут світового порядку в США, Гессенський фонд дослідження проблем миру і конфліктів в ФРН, інститути миру в Латинській Америці, Азії, Африці.

Досить популярною останнім часом є концепція нового світового порядку, якою займається політична праксеологія. Проектування нового суспільства займає цілу епоху в еволюції неолібералізму. Представниками цієї концепції є теоретики ліберально-демократичної футурології У. Вагцер, А. Усколу, школа Проектування моделей світового порядку (Я. Бхагваті, С. Менделовиц, Р. Фальк, Дж. Галтунг, А. Мазурі). Вони проповідують “новий космополіс” - “місто людей”, суспільство інтегрального гуманізму, де збережений мир, благополуччя, справедливість, гармонія, багатоманітність життєдіяльності і гуманістичні переконання.

В рамках цієї теорії вирішується проблеман реорганізації

економічних відносин і створення нового економічного світового порядку. Прихильники цієї теорії виступають за інтеграцію країн, що розвиваються, в систему капіталістичних відносин.

Широкий спектр досліджень проблем миру доводить те, що більшість з них вирішується в рамках діяльності міжнародних організацій, політичних і громадських рухів.

Україна як суб'єкт міжнародного права, з системою дипломатичних та консульських служб, дослідницьких центрів і інститутів, вирішує загальні проблеми науки іренології, досягаючи певних успіхів.

Ю.К. Набочук, А.М. Воробйов
Рівненський педінститут

ТЕМА МИРУ У ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ МАТЕМАТИКИ

Нові підходи до виховання у дітей почуття взаєморозуміння, довіри, миру і дружби між народами, охорони природи і бережного ставлення до неї, боротьба з загрозливими для життя на Землі наслідками науково-технічного прогресу, що призвели до серйозних хімічних забруднень і зрушень у фізичних параметрах біосфери, передбачають формування таких математичних знань, умінь і навичок, які дозволяють забезпечити внутрішні потреби особистості в аналізі можливої загрози існування сучасного і майбутнього поколінь.

Математика виконує цю функцію властивими їй засобами і методами. Засвоєння математичних фактів і усвідомлення взаємозв'язків між ними дозволяє людині правильно орієнтуватися в конкретних життєвих ситуаціях, аналізувати застосування математичних знань та методів математики в прогнозуючих цілях.

У математичних поняттях, рівняннях, формулах, законах іноді вдається відобразити взаємозв'язки явищ реальної дійсності, і, зокрема, виявити окремі закономірності суспільного розвитку.

Так, англійський журнал "Природа" опублікував статтю відомого математика Г. Річардсона під назвою "Чи може гонка озброєнь закінчитися без війни", в якій автор з допомогою теорії ймовірностей здійснив спробу встановити, чи буде війна.

Використовуючи теорію диференціальних рівнянь, коефіцієнтами яких виступають "ступінь інформованості населення", "оборонний коефіцієнт", "ступінь моральної стійкості", "коефіцієнт опору населення гонці озброєнь" та інші, Річардсон отримує негативну відповідь, виявляє цікаві закономірності суспільного розвитку людства.

Американський математик Н. Рашевський в журналі "Математична біофізика" вмістив "Нарис математичного підходу до історії", в

якому буде математичну модель розвитку суспільства, починаючи з найдавніших часів і кінчаючи розвитком цивілізації.

Основною характеристикою спеціальних диференціальних та інтегральних рівнянь розвитку служать “коефіцієнт поширення ідей критично мислячої частини суспільства”, як правило, освіченої, яка залежить від наявності великих міст і засобів сполучення між ними.

Отже, значення математики і її практичне застосування дає ключ для розв'язання багатьох життєво важливих проблем людського суспільства і його взаємодії з природним середовищем.

Використання на уроках математики цифрового матеріалу, який обґрунтовує необхідність збереження фундаментальних фізичних параметрів, таких як: певний рівень радіації, електромагнітних полів, температурних умов, показників гравітації, відносно сталий рівень інтенсивності звукових хвиль та стабільність фізико-хімічних параметрів атмосфери дозволяє вчителю сформувати в учні систему екологічних ідей і базових понять екологічної освіти. Важливо показати цифрові дані динамічної рівноваги біосфери, захисту її від забруднення, раціонального використання природних багатств.

Зауважимо, що використання цифрового матеріалу на уроках математики може здійснюватися у різних формах в залежності від вікових особливостей школярів. Це і складання та розв'язування задач, зміст яких розкриває питання взаємодії людини і природи, це і бесіди про необхідність і значущість збереження природи, це і стенди типу “Берегти матеріальні ресурси”, “Один гектар лісу”, це плакати, стіннівки, таблиці тощо.

Доцільно залучати учнів до самостійного опрацювання суспільно-політичної, економічної та екологічної літератури, збирання відповідного числового матеріалу, обговорення напрямків впровадження безвідходної та маловідходної технології на виробництві, усунення втрат під час добування, переробки, транспортування, зберігання і утилізації всіх відходів сировини та матеріалів.

З огляду на це учитель повинен збільшувати запас своїх знань, і не лише з основ математики, мати чіткі уявлення про сучасний стан математичної науки, її найважливіші галузі, горизонти практичного застосування.

Математичні науки мають великі можливості втілювати ідеї миру у вирішенні глобальних проблем людства спільними зусиллями вчених. В учнів на уроках через зміст дисциплін математичного циклу формується розуміння міжнародної спільності інтелекту науковців, спрямованої на розгляд проблем математики з користю для всього світу, що тільки спільними зусиллями всіх держав, в умовах миру, можна досягти бажаних результатів.

А.А. Николаева

Российский педуниверситет, г. Санкт-Петербург

**СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ПРЕДПОСЫЛКИ
ФОРМИРОВАНИЯ ОБЩЕСТВЕННОГО
ХУДОЖЕСТВЕННОГО ВКУСА
(к постановке проблемы)**

В воспитании личности в любую эпоху большое значение имеет формирование общественного художественного вкуса.

Для понимания закономерностей исторического развития культуры и законов художественного развития человечества не достаточно знания: фактологического содержания истории культуры, изучения продуктов материальной культуры и художественного творчества, изучения развития теоретической мысли. При подобном подходе в тени схтается собственно человек эпохи как субъект культурного развития, его психология (цели, потребности, мотивационная сфера его активности, мир его переживаний и чувствований).

Более полное представление о закономерностях культурного развития человека дает подход к изучению культуры с позиций аксиологии, анализа ценностного сознания эпохи.

Изучение истории общественного художественного вкуса в контексте этой проблематики представляется актуальным. Деятельность вкуса является индикатором содержания ценностного сознания эпохи следовательно, изучение истории общественного вкуса помогает приблизиться к пониманию психологии человека того времени и общества в целом.

Связь общественного художественного вкуса с комплексом аксиологической проблематики предопределяется природой феномена вкуса и его специфическими функциями. Суждение вкуса - не познавательное суждение, а суждение, ценностное по самой своей природе. Вкус выполняет ценностно-ориентационную функцию. Вынося свое суждение, вкус говорит не о том, чем является оцениваемый объект, а о том, чтоон для оценившего субъекта значит. Воспринимаемый объект выступает ио отношению к воспринимающему его субъекту как определенная ценность (художественный объект - художественная ценность).

Определенное ценносиное отношение к художественному объекту генетически связано с ценностным сознанием эпохи, содержание которого детермин пруст формирование определенных ценности художественных ориентаций.

Общественный художественный вкус есть социально-психологическое, социологическое измерение вкуса. В качестве оценивающего субъекта здесь выступает социум, т.е. конкретно-исторический тип общества.

Рассмотрение в качестве субъекта социума предполагает дифференциальный его анализ, анализ ценностных ориентаций различных социальных групп. Различие в содержании ориентаций последних обуславливает сосуществование различных тенденций в развитии общественного художественного вкуса эпохи. Необходимо определение доминант влияния, характерных для данного исторического типа культуры, а также особенностей социальной ситуации, предопределяющих доминантное влияние тех или иных социальных групп на формирование общественного художественного вкуса.

Для анализа влияния комплекса социальных факторов на формирование общественного вкуса важен именно психологический аспект. Реалии социального бытия так или иначе осмысляются современниками, эмоционально переживаются, ощущаются определенным образом. Особенности этого ощущения определяют, отчасти, тот комплекс настроений, потребностей, мотивов, ожиданий, которые составляют эмоционально интеллектуальный климат эпохи.

Искусство, поскольку речь идет о социальном аспекте его бытования, многим настроениям может быть созвучно, на многие насущные потребности и актуальные вопросы может ответить. Этим определяется его психологическое значение для современников. Со стороны коллективного сознания этот феномен может быть определен как ожидания по отношению к искусству. Характер психологических потребностей и ожиданий определяет преобладание той или иной функции в системе социальных функций искусства.

Изменения в комплексе психологических предпосылок определяют историческую динамику функционирования искусства в разные периоды, занимают в иерархии функций господствующее положение.

Корреляция содержания общественного вкуса эпохи и функций искусства, их исторического своеобразия представляется значимой.

В аспекте оценочной деятельности потребности общества отражаются на уровне содержания художественных ценностных ориентаций и художественных критериев.

Ю.М. Терешко
Рівненський педінститут

ЧЕХОСЛОВАЦКА ТЕОРІЯ МИРНОГО СПІВІСНУВАННЯ В ОЦІНЦІ ЗАРУБІЖНОЇ ІСТОРІОГРАФІЇ

Політичні зміни у країнах Східної Європи на рубежі 80-90-х років підвели підсумок під чотирма десятиліттями існування авторитарно-тоталітарних режимів, стержнем яких була монопольна влада комуністичних партій. Як і після другої світової війни, суспільство цих країн знову стоїть перед проблемою виходу з тоталітаризму і

шукає шляхи руху до демократії.

Не зважаючи на те, що історія не знає простого повтору пройденого, історична пам'ять звертається до минулого у пошуку аналогій і порівнянь. У зв'язку з цим не випадковим у нашій історичній науці є сплеск уваги до перших післявоєнних років розвитку країн Східної Європи (зокрема, Чехословаччини); етапу, що отримав тоді назву народної демократії.

Тому закономірним є підвищений інтерес до так званої теорії "мосту між Сходом і Заходом (1945-1947 роки), яка активно розроблялась і впроваджувалась у життя тодішнім президентом Чехословаччини Е. Бенешем.

Як зазначав російський історик І. Поп, Е. Бенеш і разом з ним більшість демократичних партій до 1947 року вірили у реальність "середнього шляху", який полягав у мирному співіснуванні двох різних політичних систем. Чехословаччина мала слугувати своєрідним "мостом" між ними. І. Поп вважав, що у воєнно-політичному відношенні Чехословаччина схилялась до союзу з СРСР, а в економічному - традиційно до Заходу. Ці дві тенденції намагались поєднати демократичні сили Чехословаччини, розробивши відому нам теорію "мосту" між Сходом і Заходом. У підтвердження даної версії можна привести слова Е. Бенеша: "Стосовно проблеми нашої орієнтації - на Захід чи на Схід - ми можемо відповісти ясно і чітко - і на Захід, і на Схід."

Відомий Чехословацький вчений і політичний діяч Ота Шик вказував, що навіть КПЧ на чолі з Клементом Готвальдом, з благословення Сталіна, до 1947 року визнавала "специфічність Чехословацького шляху до соціалізму".

Закономірним результатом впровадження у життя політики "середнього шляху" Чехословаччини повина стати участь країни у "плані Маршалла", яка підтримувалася, на початку, всіма політичними партіями і рухами.

Як відзначає сучасна історіографія, Е. Бенеш і Т.Г. Машарик всіма силами намагались включити Чехословаччину у "план Маршалла", тим самим укріпити економічні зв'язки із Заходом. В цьому вони вбачали здійснення концепції "мосту". Крім того, як згадує у своїх спогадах чехословацький президент Е. Бенеш, економічне становище країни на 80% залежало від Заходу, а участь СРСР у "плані Маршалла" спочатку не викликала сумнівів.

Більшість істориків сходиться на думці, що концепція "мосту" між Сходом і Заходом могла мати успіх у випадку участі СРСР в роботі Парижської конференції, метою якої було впровадження у життя "плану Маршалла". Але, відмічає радянський історик І. Поп,

Сталін відмовився від дипломатичної боротьби проти розколу Європи і прийняв варіант силової конфронтації.

Відомий західний вчений історик Сетон Уотсон зазначає, що влітку 1947 року під впливом Сталіна чехословацький уряд відмовився брати участь у “плані Маршалла”. Він кваліфікувався як антирадянське зобов’язання ЧСР, і його прийняття розглядалось Радянським Союзом як ворожий стосовно до нього акт. В офіційній заяві радянського уряду говорилось: Чехословацька участь може бути сприйнята як акція, спрямована проти дружби з СРСР та іншими Радянськими союзниками.”

Чеський вчений Ота Шик вказував, що спочатку комуністичне партійне керівництво ЧСР висловлювало бажання прийняти участь у підготовці “плана Маршалла”, але після втручання Сталіна відмовилося від цього кроку.

Відмовившись прийняти участь у реалізації разом з іншими країнами “плану Маршалла”, Чехословаччина тим самим втратила важливі економічні і політичні зв’язки із Заходом. Відмова уряду країни від участі у роботі Парижської конференції стала не тільки кінцем віри і надій у “специфічний шлях до соціалізму”, але й кінцем сподівань демократичних сил на мирне співіснування Сходу і Заходу.

Аналізуючи вищесказане, можна зробити висновок, що теорія “мосту” між Сходом і Заходом могла бути втілена у життя при умові невтручання СРСР у внутрішні справи ЧСР.

О.О. Матковська

Рівненський економіко-гуманітарний інститут

ЗНАЧЕННЯ НАРОДНОЇ СИМВОЛІКИ В МОРАЛЬНОМУ ВИХОВАННІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Український народ створив широкий пласт яскравої, самобутньої, багатогранної культури. Як могутня ріка, витікаючи з малого джерельця, на своєму довгому шляху вбирає десятки, сотні ручаїв і річок, так і наша культура створювалась впродовж століть руками, розумом, хистом, душею народних майстрів.

Сьогодні, в час відродження української державних, підвищеного інтересу народу до своєї історії, культури, національних звичаїв, традицій постало питання про максимальне наближення школи до життя, до національної криниці мудрості України. Щоб виховати людину, її передусім треба ввести в самобутній світ рідної культури, щоб вона навчилась бачити світ хоча б однієї культури, осягнувши її цінність. Тоді вона буде здатна відчутти таку ж цінність і будь-якої

іншої самотньої культури. У цьому смисл заповітів усіх визначних педагогів: виховувати дитину на рідній основі.

Народне мистецтво є невід'ємною частиною нашої великої національної культури, без якої наш народ ніколи не жив. Воно охоплює усі види народної творчості - музику, танок, пісню, фольклор, будівництво, ужиткове мистецтво. Протягом усієї історії людства народне мистецтво відображало його смаки й уподобання, поняття про красу.

Завдяки символічній, образній мові нашого мистецтва ми пізнаємо історію, світогляд, моральні цінності наших предків. Проїшовши крізь віки, слова, символи, знаки нарошують на свій стержень сокровенні кристали досвіду, народної мудрості. Кожен з нас через нашарування пережитого відкриває у своїй душі світіння перших вражень, що приходять у світ дитини з першим словом матері, її колисковою пісню, казкою, барвистими рушниками. Якщо дитина не виховується на основі етнокультури, це ускладнює її пізніше входження у світ народного мистецтва. Внаслідок цього людина не встановлює глибинного, інтимного зв'язку зі своєю культурою, не розуміє її, не вважає рідною.

Мотиви народної творчості завжди, в усі часи, були підпорядковані світогляду, були його джерельними витоками. Ось чому культурну спадщину нашого народу слід розглядати під кутом давнього світогляду наших предків, його моральних цінностей. А вони впливають із внутрішніх сукупних особливостей психіки даного народу, його генетичного кореня.

Як відомо, наші пращури понад 7 тисяч років тому побудували одну з найперших цивілізацій тогочасного світу, першими освоїли рільництво, землеробство, випалили найдавніший господарчий горщик, збудували багатотисячні міста, оточені хлібними нивами і садами, торгували з навколишнім світом, вели мудру миролюбну політику. Моральна підоснова бугтя базувалась на таких законах: люби свій народ, працюй для нього, заступайся за нього, жертвуй за його добро, бо його добро - твоє і твоїх дітей: борони правду, засуджуй кривду і неправду: шануй матір, батька, пам'ять предків своїх, звичаї та обряди твоїх батьків - бо це краса твоя.

На протязі віків наш народ витворив струнку систему символіки. Обрядова символіка ніколи не була випадковою, умовною. Хліб неодмінний учасник усіх наших обрядів: хлібом зустрічають гостей, благословляють молодих, вперше до хати на Україні заходили з хлібом. Хліб, як наслідок трудової діяльності і доброго сприяння сил природи є символом здоров'я, щедрості, працьовитості, снаги, родючості і гостинності. Якраз ці риси за складом характеру вважались притаманними нашій людині.

Барвисті рушники, писанки, майстерні розписи, різьблення були свій рідними оберегами від злого і недоброго, несли щастя, долю, довголіття своєму власникові. Невипадково сполучення барв українського

національного прапора. Воно уособлює собою вірність, мир, злагоду, безпеку в поєднанні з щедрістю (український лан пшениці), величчю та шаную.

Із плином століть стародавня символіка втратила своє первісне значення, на перше місце вийшла її декоративна функція в мистецтві. Але для нас, педагогів, особливе значення має її виховна роль. Засобами символіки можна здійснювати усі напрямки виховання: естетичного, національного, морального, трудового, розкриваючи глибинний її зміст. Адже такі поняття як праця, справедливість, єдність, злагода, ширість, миролюбність не втратили свого значення в сьогodнішніх умовах розвитку людства.

Тема символіки має багатий і цікавий матеріал для викладання у школі. Програмою початкових класів передбачено вивчення ряду предметів, на яких можна розглянути окремі питання з даної теми. Серед них уроки образотворчого мистецтва, зокрема декоративного малювання, народознавства, Рідний край”, трудового навчання, мови, читання. Тема дає змогу здійснювати міжпредметні зв'язки, використовувати найрізноманітніші форми роботи на уроках, шукати нетрадиційні підходи до викладу матеріалу. При цьому необхідно пам'ятати про нерозривний зв'язок навчання, виховання і розвитку, який формує особистість дитини: її ставлення до життя, навчання, моральні почуття та естетичні вподобання, а пізніше - громадянську позицію у житті.

О.В. Коржова
Рівненський педінститут

ВИХОВАННЯ УЧНІВ-ПІДЛІТКІВ НА ІДЕЯХ МИРУ ЯК АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ

Соціально-економічні перетворення, які пов'язані з отриманням суверенітету і незалежності, з переходом до ринкової економіки, орієнтація на загальнолюдські цінності, боротьба за мир в усьому світі потребують виховання підростаючого покоління в дусі миру, миролюбства, добра, справедливості і позитивних відносин між всіма членами суспільства. Перед сьогodнішніми школярами у всій широті розгорнулись проблеми збереження миру між людьми.

Україна - багатонаціональна держава. Зараз в Україні перебуває 100 національностей і всі вони є народом України. В цих умовах є актуальним питання про мирні стосунки між людьми різних національностей.

На сучасному етапі складного і бурхливого життя нашого суспільства, яке породило громадянські війни, відокремлення, жорстокість, втрату

духовних цінностей, людяності і милосердя, збереження миру - це дуже гостра проблема педагогічної науки. У зв'язку з цим необхідно виховувати юне покоління незалежної України в дусі миру, формувати почуття взаєморозуміння, довіри і дружби, гуманізму і патріотизму, залучати школярів до скарбниці знань свого народу.

Доля світу залежить не тільки від політиків і військовослужбовців. У вирішенні цих питань повинен прийняти участь весь народ. Ось чому вчителі повинні бути підготовлені до виховання учнів на ідеях миру, в дусі відданості і любові до України, її захисту. Завдання педагогічних колективів шкіл - повсякденне піклування про те, щоб наша молодь одержувала в процесі навчання всебічну підготовку до активної участі в оновленні нашого суспільства, збереження миру між народами. Отже, сучасна українська школа і педагогічна наука розглядає виховання на ідеях миру як одну з найважливіших проблем в загальній системі виховання підростаючого покоління.

Актуальність даної проблеми визначається виховними завданнями школи, які пов'язані з будівництвом молодої української держави, розвитком її суспільства, культурним будівництвом і розвитком національних взаємовідносин як усередині держави, так і за її межами.

Сучасне суспільство вимагає удосконалення і зовсім іншого підходу до процесу виховання школярів на ідеях миру в позакласній роботі, примушує шукати і створювати нові, цікаві для дітей форми та оптимальні методи в нових соціально-економічних умовах.

Удосконалення методів виховання школярів на ідеях миру в процесі позакласної роботи вимагає глибокого дослідження і обумовлюється об'єктивними та суб'єктивними факторами кожної школи, загальнопедагогічним керівництвом учнями по вихованню їх у дусі миру, гуманізму і патріотизму, залученням їх у практичну роботу, суспільну діяльність по засвоєнню основних понять політики незалежної держави України, рівнем теоретичної і практичної підготовки вчителів, рівнем їх професійної озброєності знаннями з цієї проблеми.

Досліджуючи проблеми виховання учнів-підлітків на ідеях миру в позакласній роботі, треба враховувати всі аспекти. Ми вважаємо, що основна увага вчителів повинна бути спрямована на вивчення таких питань: участь України у світовому миротворчому процесі, розкриття учням таких основних понять в педагогіці миру, як Війна і Мир, активізування у школярів прагнення до збереження миру на Землі, формування почуття відрази і ненависті до війни: створення української національної армії і підготовка молоді до захисту рідної Батьківщини; створення української держави, її боротьба за мир: столиця України, історія її виникнення; національна символіка і т.д.

Вчитель повинен прикласти всі свої сили і знання, щоб виховати з

дитини фомадянина, вірного патріота своєї держави. методами і засобами навчання і виховання повинен закласти міцний фундамент відповідних рис характеру та їх проявів у молодого покоління, а саме: розвинути у кожній дитині любов до Землі, мови, історії, культури; сформувати почуття громадянськості, дати знання про минуле своєї Батьківщини, прилучити дитину до історії і духовної скарбниці свого народу.

Соціально-психологічний підхід до проблем виховання учнів-підлітків на ідеях миру в поза класній роботі вимагає перш за все вивчення характеру особистості підлітка, його зв'язок з соціальним оточенням. В підлітковому віці школярі поступово усвідомлюють основи і закономірності процесу суспільного розвитку. В інтересі до історичного минулого і сьогодення Батьківщини проявляється прагнення усвідомити те, що від емоційно-моральної оцінки явищ суспільного життя підліток переходить до морально-інтелектуальної. Саме в цьому віці і складаються інтелектуальні, емоційні і вольові риси громадянина України.

Л.В. Мороз

Рівненський педінститут

ПРОБЛЕМА МИРУ В РОМАНІ ГЕРДА ФУКСА «БЕРІНГЕР І ДАВНІЙ ГНІВ»

Герд Фукс - одна із складних постатей західнонімецької культури ХХ століття. Кожна його книга - роман виховання. Ного твір "Берінгер і давній Гнів" зображає історію становлення людського характеру й світогляду під впливом різних людей. Подій та інших чинників. Шлях героя до самого себе розтягнутий у часі. Берінгер досягає певних позитивних результатів у формуванні самого себе, коли йому вже за тридцять.

Становлення героя - процес нелегкий, у ньому можна нарахувати п'ять-шість етапів: дитячі роки, перші уроки в школі, участь у лівому студентському русі, робота в одному з видань магната західно-німецької преси Шпрингера, перший справжній бунт, прихід до активної громадської діяльності - боротьба за єдиний цілісний мир.

Справжнім учителем для Берінгера стає його сусід по будинку токар Керн, учасник антифашистської боротьби. Керн ("керн" на німецькій мові означає "ядро", "центр") має на головного героя твору неабиякий вплив, він направляє його на правильний шлях розуміння навколишнього світу.

На всіх етапах розвитку Берінгера як особистості важливим моментом є національна історія. Не випадково одним з головних елементів його світогляду стає антифашизм. Фашизм для нього не тільки політична доктрина Гітлера, а цілий комп'юлекс явищ німецької

дійсності, що його зумовила ця доктрина.

Весь твір побудований на сповіді головного героя Берінгера, який хоче зрозуміти себе, становище в сім'ї, в країні. Описом відродження героя, його духовним, моральним піднесенням, шлях по висхідній до людей, до справжньої справи - боротьби за мир та соціальний прогрес і завершується роман.

У романі письменник прагне втілити важливі проблеми сучасного суспільного життя, соціально-політичної боротьби, спираючись на естетику і поетику реалізму.

Якщо замислитись над різними періодами життя Карла Берінгера, головного героя твору, то виявляється, що в кожному з них найбільш позитивним для нього було спілкування з людьми праці і особиста участь в їхній трудовій діяльності. Робітники, фізична праця допомагали йому збагнути моральні та матеріальні цінності, недоступні для міщан. Взаємини з робітниками допомогли Берінгеру виробити свою школу епічних оцінок міщанського кодексу життя. Ідея відродження особистості через прилучення її до боротьби політично-свідомої частини робітничого класу знаходить своє втілення в творчості Герда Фукса, а саме у його романі "Берінгер і давній гнів".

Саме беручи участь у масовому русі за мир, проти війни, за поліпшення соціального становища трудящих, герой роману знаходить справжній сенс життя, друзів та однодумців. рве ланцюги відчуження, виривається із замкненої келії індивідуалізму й входить у гнівний і кипучий світ. Отже, Герд Фукс не даремно назвав свій твір Берінгер і давній гнів".

В романі письменник засуджує фашизм. його антигуманну політику, направлену на зруйнування всього прогресивного, що виробило за десятиріччя людство. Головний герой твору Берінгер дізнається про спроби свого батька, старого Берінгера. допомогти фашистам, і неодноразово замислюється над батьковими вчинками – як, будучи німцем по національності, він міг зраджувати свій народ, свою Вітчизну. В спогадах молодий Берінгер звинувачує не тільки свого батька, а її весь політичний устрій, який панував у даний період часу. Характеризуючи вчинки свого батька, Берінгер намагається осмислити по-справжньому боротьбу німецького народу за єдиний мир. проти війни.

Отже, Герд Фукс - борець за мир, проти війни, її відображає це в своїх творах, зокрема, це сікхтерігається в романі "Берінгер і давній гнів". Незважаючи ні на що. головний герой Берінгер знаходить у собі сили вийти зі скрутного становища шляхом справедливої боротьби за все прогресивне, за людей праці, ради спасіння людства від раннього явища всього світу – війни, яка приносить тільки горе, страждання, багаточисленні жертви. Автор, очима своїх героїв, намагається якомога гостріше, з сарказмом зобразити німців, які втратили сили боротися за

свій народ, за країну. Він засуджує тих, хто не може протистояти "жмені" неосвічених борців за "вільну Німеччину". Адже саме вони несуть розкол в самій країні.

К. Кіндрат, В. Кіндрат
м. Рівне

ХРИСТИЯНИ-РЯТІВНИКИ В БОРОТЬБІ ЗА МИР

В Україні є велика категорія людей, які свідомо, за велінням свого серця, без наказу зверху, а навпаки, наперекір і всупереч смертельним погрозам з боку фашистських посіпак у важку годину окупації віддавали свої життя на вітвар свободи, демократії і миру. Люди ці ризикували власним життям і життям своїх родин в ім'я спасіння від смерті переслідуваних і гонимих у час гітлерівського геноциду. Отож рятували честь і гідність України та її народу в очах цивілізованого світу.

Хто ж ці люди? Це християни-рятівники, люди, подвиг яких високо оцінюється іноземними державами, зокрема Ізраїлем і США. Деякі з них нагороджуються державою Ізраїль грамотами і медалями "Праведника серед народів світу". Їх імена викарбувані на стіні героїв в Єрусалимському музеї трагедій і катастроф "Яд Вашем", і вони гідно, хоч далеко не повно, не адекватно їх подвигу, представляють українців як милосердний і миролюбний народ на міжнародній арені.

Незважаючи на те, що Україна була повністю під п'ятою жаклиивої фашистської окупації, що українців вивозили масами примусово на роботи у фашистський рейх, палили їх села і розстрілювали за найменшу непокору фашистам, - у цій вогнем паленій і розстрілюваній Україні вижили 17 тисяч євреїв, які зазнали найжахливішого геноциду - голокосту з боку озвірілих фашистів. Врятовані вони завдяки милосердним українським родинам, які самі були на волосинку від смерті.

Якщо взяти середню арифметичну цифру 5-6 чоловік тих в родині, хто був причетний до рятування, то це становитиме від 85 до 105 тисяч рятувальників-українців. Коли ж зауважити, що багатьох євреїв рятувала не одна, а декілька милосердних родин або ж цілі громади, то ця цифра збільшиться ще на 50 відсотків.

Українці, як милосердний і миролюбний народ, який зазнавав протягом віків гніт окупаційних властей, ненавидить пригнічення і насильство над людиною, до якої б національності вона не належала. Милосердя для основної маси української нації стало золотим генотомом українського народу протягом віків. Українці рятували в роки воєнного лихоліття не лише євреїв. Через Україну в роки війни від Сяну до Волги і назад прокотився вогненний фашистський смерч. Українці рятували тисячі і тисячі солдатів тодішніх союзників

республік й інших держав Європи, які попадали в “котли”, оточення, опинялися в тилу ворога, перебували у концтаборах і тюрмах - виснажені і знедолені, покалічені...

Не одного солдата-вірменина, росіянина, грузина, татарина, осетина й інших народностей пригріла у себе милосердна, жаліслива українська родина, у якій він переодягався в цивільний одяг, підхарчовувався, підліковувався, одужував і міг перейти лінію фронту, або під виглядом родича чи рідного, навіть рідного сина, залишався в господарстві. Багато з них залишилися в гостинних українських родинах на довгі роки, деякі з них на все життя: обзаводилися своїми сім'ями і пустили коріння на українській землі.

Рятівництво приречених на смерть під час фашистської окупації України, яке по своїй суті і значимості має великий виховний заряд, є важливим фактором виховання учнівської і студентської молоді в дусі миру і самопожертви в ім'я ближнього і свого народу. Студенти Рівненського педагогічного інституту, наслідуючи досвід Василя Сухомлинського з питань виховання молоді в дусі патріотизму, любові до своєї Вітчизни, пошани до подвигу її героїв у роки війни, організують зустрічі християн-рятівників з учнями шкіл міста Рівне на тему “Герої живуть поруч з нами”. Один із таких героїв - командир партизанського з'єднання “Костянтин”, яке діяло на території Чехії в роки другої світової війни - Жуковський Костянтин Іванович.

Рятівництво в Україні заслуговує на велику увагу з боку нашої незалежної держави, вимагає того, щоб бути офіційно, де-юре, визнаним урядом України як героїчний, моральний та інтернаціональний подвиг, який здійснений в ім'я людини, незалежно від її національності, віросповідання, політичних поглядів, соціального стану, як християнське милосердя на ділі, яке притаманне українському народу як етносу. Тим самим підвищиться й авторитет України на міжнародній арені як демократичної держави.

Ю.М. Краснобокий, Л.В. Ткачук
Уманський педінститут

ПРАКТИЧНІ МОЖЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ІДЕЙ ПЕДАГОГІКИ МИРУ НА УРОКАХ ФІЗИКИ

Педагогіка миру, тобто виховання для життя в мирі і співробітництві, може реалізовуватись на кожному рівні фізичної освіти. На різних етапах навчання формуються різні знання і вміння, але серед них переважати повинні загальні гуманістичні цінності: добрі взаємовідносини людей між собою і гармонійні - з оточуючим світом, з Землею.

Фізика як наука має не тільки спеціальний, а й загальнонародський,

тобто гуманітарний аспект. Виявляючи і використовуючи її гуманітарний потенціал”, в школі можна досить предметно (а отже і переконливо) виробляти новий (планетарний) стиль мислення, що спирається на сучасне природничо-наукове світорозуміння. Слід не тільки розглядати взаємодію людини, природи і суспільства, а й усвідомлювати наслідки впливу людини на навколишнє середовище. Це визначає “гуманізацію” мислення вчителів фізики, відхід від чисто відомчого” (з точки зору пріоритетного засвоєння матеріалу з фізики) погляду на навчання і виховання школярів, більшу увагу до загальнолюдських (зокрема екологічних) проблем: розгляд розвитку фізики як компонента загальної науки і культури.

Більш того, сучасне міжнародне становище диктує необхідність виховання людей, які розуміють спільність своєї долі з долею людства, здатних враховувати загальнолюдські ін тереси і поступатися груповими в ім'я збереження життя на Землі.

Особливо яскраво можливості співробітництва проявляються і порівняно часто реалізуються в науці і техніці, які по суті своїй інтернаціональні, так що вчитель фізики, маючи достатню кількість цікавих і важливих з цієї точки зору фактів, може суттєво вплинути на молодь, орієнтуючи її на “добросусідство”.

Учитель фізики має можливість допомогти учням зрозуміти, яку важливу роль відіграє фізика в їх особистому житті і буде відігравати в майбутній професійній діяльності, як використати знання, отримані на уроках фізики, при обговоренні актуальних питань сучасності, що стосуються впливу науки та технології на людей, природу і суспільство, як навчитися зрозуміти позитивні і негативні наслідки (вигода і ризик) від впровадження нових технологій та наукових досягнень. Зокрема, при вивченні розділу “Фізика атома і атомного ядра” є можливість продемонструвати застосування досягнень ядерної фізики в енергетиці, промисловості, сільському господарстві, біології та медицині і, водночас, наголосити, що часто важко знайти баланс між позитивними і негативними наслідками їх використання, тому що ризик відстоїть від вигоди у часі і просторі.

Особливо гостра всепланетна проблема розуміння того, якою буде фізична картина світу після ядерної катастрофи: руйнування, викликані ядерними ударами, радіоактивне зараження планети і її атмосфери, всепланетна зміна клімату (“ядерна ніч”, “ядерна зима”).

Необхідно довести до глибокого розуміння учнями наслідків катастрофи на ТЕС (зокрема Чорнобильської): планета Земля ніколи не повернеться до попереднього стану, вплив на кожну сім'ю, країну і спільноту людей, необхідність пристосування людства до післячорнобильської ситуації, способи зменшення цих наслідків.

Виховання в учнів гуманістичних норм і принципів ставлення до природи, сприйняття її як особливої цінності власного існування дуже важливе в умовах прогресуючого впливу на оточуюче середовище, яке досягло вже такого розмаху, що природні механізми часто не в змозі нейтралізувати небажані і шкідливі наслідки виробничої діяльності людини. Тому явища і об'єкти природи, закони, основні напрямки науково-технічного прогресу, що вивчаються на уроках фізики, необхідно розглядати у зв'язку з екологічними проблемами. При вивченні більшості питань з фізики можна розглядати такі два взаємозв'язані аспекти проблеми "людина і природа": енергетичний (раціональне використання природних ресурсів) і природоохоронний (методи попередження порушень - внаслідок антропогенного впливу - або відновлення природної рівноваги). Таким чином, ефективно впливаючи на характер мислення, допомагаючи краще орієнтуватися у шкалі загальнолюдських цінностей, фізика сприяє виробленню правильного ставлення до оточуючого світу, і, зокрема, активної життєвої позиції.

В.Т. Сергеев, С.В. Акішев
Слов'янський педінститут

З ДОСВІДУ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В ДУСІ МИРУ В НАВЧАЛЬНО ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

На заняттях з історії педагогіки та методики музичного виховання на фізико-математичному та педагогічному факультетах нашого педвузу вже склалась традиція авторів пропагувати серед студентів ідеї миру, свободи та братерства між народами далекого і ближнього зарубіжжя.

Приміром, на лекціях та семінарських заняттях з історії педагогіки загострюється увага на міжнародному значенні ідей демократизму, гуманізму та миру в педагогічних теоріях ранніх соціалістів-утопістів епохи Відродження, в педагогічних системах Я. А. Коменського та К. Д. Ушинського, в просвітительській діяльності М.В. Ломоносова та Г.С. Сковороди, в педагогічному новаторстві А.С. Макаренка, В.О. Сухомлинського. Ці та інші великі педагогіки-класики внесли неймовірний гуманістичний тезаурус в справу миру між народами всього світу.

На заняттях з методики музичного виховання на педагогічному факультеті великого значення в цьому напрямку набуває підбір практичного музичного репертуару класичної і сучасної зарубіжної та вітчизняної музики.

В розділі слухання музики пропагуються гуманістичні, миротворчі ідеї в творах І. С. Баха, Л.В. Бетховена, М.І. Глінки, П. І. Чайковського,

М. Римського-Корсакова, С. Рахманінова, в піснях Леонтовича, Кабалевського, Філіпенка, в музиці Д.Д. Шостаковича, С.С. Прокоф'єва, Г. П. Свірідова, М.В. Лисенка та ін.

На святкових концертах, конкурсах “Ало, ми шукаємо таланти” студент факультету включають в свій художній репертуар пісні, танці, музику та сцени, насичені ідеями інтернаціоналізму, миру, братерства. Проводяться музичні вечори, присвячені різним аспектам в світі музики, ідеям гуманізму; диспути про роль музики в житті народів світу, її миротворчу силу; випускаються інформаційні газети, присвячені творчості композиторів, окремим творчим колективам з різних країн світу все це вже давно ввійшло в творче життя педагогічного факультету.

**Т.М. Козіна, Л.О. Смирнова,
О. Я. Чебикін, Т.М. Чебикіна**
Одеський інститут удосконалення вчителів
Південноукраїнський педагогічний університет

НАВЧАННЯ КУЛЬТУРИ СПІЛКУВАННЯ ЯК НЕОБХІДНА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПЕРЕДУМОВА ВИХОВАННЯ УЧНІВ В ДУСІ МИРУ

Сучасні завдання, що їх необхідно розв'язувати, реформуючи зміст та систему психолого-педагогічних методів навчання та виховання у незалежній державі Україні, різноманітні за своєю складністю. Одне з найголовніших завдань української сім'ї та школи полягає, в тому, щоб готувати дітей до спілкування із оточуючим світом, що побудоване на вірі, надії та любові до людини, на прагненні до миру з людьми та з світом загалом. Зрозуміло, що психологічними механізмами спілкування кожний з нас оволодіває у тій чи іншій мірі стихійно, наслідуючи приклади поведінки батьків, вчителів, дорослих та однолітків. Кінцева мета спілкування - взаєморозуміння, досягти якого можна не лише завдяки стихійному використанню життєвого досвіду, спостережень, але й використання спеціальних психологічних технік, технологій. Вони надають людині можливість взаєморозуміння, уникнути конфлікту, досягти миру.

З метою зробити певний внесок у розв'язання такого актуального завдання ми розробили програму факультативного курсу «Психологія спілкування» для можливого включення його в шкільний компонент для учнів Х-ХІ класів. Програма побудована таким чином, що теоретичний аналіз процесу спілкування пов'язується з життєвими запитамі і потребами учнів-старшокласників. Якщо врахувати, що потреба у спілкуванні є однією з типових вікових особливостей юнацького віку,

то цілком зрозуміло, що обговорення проблем спілкування набуває неабиякого особистісного змісту і спонукає інтерес та зацікавленість школярів.

У теоретичному плані розглядається структура процесу спілкування та його роль у процесі становлення особисті. Звертаємо увагу на єдність інформаційного, інтерактивного та перцептивного аспектів у процесі спілкування людей. Окремо розглядаємо прагматичний та моральний критерії ефективності спілкування як необхідну ознаку його культури. Основне місце віддаємо аналізу конкретних технологій спілкування, зокрема, слухання, виділяючи такі його різновиди, як неререфлексивне та рефлексивне слухання.

Спеціально зупиняємося на характеристиці неререфлексивного слухання як такого, яке передбачає мінімізацію відповідей з боку слухача в процесі спілкування. Доводимо, що неререфлексивне слухання корисне за певних умов для досягнення певної мети в процесі спілкування, а саме, коли тому, хто говорить, необхідно висловити свій емоційний стан, висловити власну точку зору на певну проблему. Спеціально підкреслюємо, що неререфлексивне слухання небажане, коли у одного з співрозмовників немає бажання говорити, коли воно помилково тлумачиться тим, хто говорить, як згода, коли несправді її немає. Неререфлексивне слухання не дає можливості одержати бажану підтримку з боку слухача, воно не може суперечити інтересам співрозмовника. Всі ці особливості неререфлексивного слухання ми виводимо, так би мовити, індуктивним шляхом, пропонуючи учням аналізувати конкретні ситуації спілкування і робити самостійно власні висновки.

В такий же спосіб вивчаємо особливості рефлексивного слухання, звертаючи, перш за все, увагу на його активний характер. Учням пропонуємо осмислити основні технологічні прийоми рефлексивного слухання, а саме - з'ясування, перефразування, відображення почуттів, резюмування. Ми намагаємося створювати такі комунікативні ситуації, в яких учні набули б певні навички використання цих прийомів, усвідомили б значення ключових виразів, що характерні для кожного прийому. Ці прийоми розглядаємо, переконуючи учнів у необхідності установки учасників спілкування на усвідомлене та емоційне ставлення до людини в процесі спілкування. Обов'язково звертаємо увагу учнів на явище емпатії як розуміння людиною будь-якого почуття, що його переживає інша людина, та вираження цього розуміння. Саме воно допомагає уникнути конфліктів у спілкуванні.

Досвід переконує в тому, що вивчення психологічних основ спілкування допомагає у вихованні юнацтва в дусі толерантності, готовності прагнення до миру у відносинах між людьми відповідно до змісту загальнолюдських цінностей.

О. Л. Балабан
Сургутский педколледж-вуз

НЕТРАДИЦИОННЫЕ ПІДХОДЫ В ПРЕПОДАВАНИИ ЛИТЕРАТУРЫ КАК ФАКТОР ВОСПИТАНИЯ УЧАЩИХСЯ В ДУХЕ МИРА

Задача современной школы подготовить человека к жизнедеятельности в незапрограммированных, т.е. свободных условиях, вырастить человека, открытого миру, способного к совершенствованию. Идеологическое манипулирование отечественной литературой во все предшествовавшие годы сделало вопрос о школьных программах как никогда прежде актуальным и первостепенным.

Процессы демократизации, гуманизации и гуманитаризации образования вызывают потребность педагогов искать новые пути в преподавании литературы и адекватные им формы методик, технологий, приемов обучения. В данном сообщении изложены возможные пути нетрадиционных подходов в изучении литературы как фактора воспитания учащихся в духе мира, демократии, сотрудничества и партнерства.

Как показывает опыт, традиционный понятийно-логический подход в изучении литературы должен прежде всего сочетаться с образно-эмоциональным, что дает возможность учащимся получить представление о литературе как специфическом виде искусства, как феномене словесно-художественного творчества.

Поэтому при организации учебной деятельности хотелось бы, чтобы на первый план выходило развитие литературного мышления вместо привычного усвоения знаний, умений и навыков. Для этого необходимо в содержании восстановить нарушенный принцип системности, историзма, научности (как синонима достоверности); расширить содержание курса литературы, но не за счет увеличения списка изучаемых авторов (т.е. увеличения объема программы), а за счет осмысления связей, “сцеплений тем”, произведений, вписанных в единый контекст литературного процесса (например, семинары по “сквозным” темам).

Обновление содержания курса литературы позволяет повысить уровень читательской культуры через развитие эмоционально-чувственного восприятия, фантазии, выдумки, воображения, ассоциативного мышления, интуиции (в качестве части творческого процесса); через побуждение к выражению чувств, диалогического общения; приобретение опыта нравственно-этического направления.

Учение нетрадиционных программ - не результат, а процесс,

направленный на единение абстрактно-логического и эмоционального восприятия, “путешествие в неведомое”.

Видение художественного своеобразия произведения, владение навыками эстетического анализа - задачи высшей сложности литературоведческой науки определяют смысл и содержание уроков литературы. Читательскую активность стимулирует умелая интерпретация произведения, создание проблемных ситуаций, обращение к внутреннему опыту учащихся.

В традиционных методиках основной упор делается на приобретение учеником “правильной” информации, раз и навсегда заданной. Но такая методика не развивает творчество учащихся, альтернативное содержание интерес к чтению пробуждает не информацией, а развитием коллективной мыслительной деятельности, погружением в практическую среду, поведенческие ситуации, тем самым восполняя дефицит общения (диалога “учитель-ученик”, “ученик-ученик”), свойственный традиционным программам.

Новое содержание ориентируется на интеллектуальное творческое сотрудничество, активизацию аналитической и эмоциональной реакции, предполагает высокую диалогичность.

Если в традиционных программах основной упор - на теоретическое книжное знание, что неизбежно вело к автоматическому запоминанию, то в новых программах понимание эстетической природы художественного произведения может существовать только на фундаменте знания. Отсюда и отход от академической проверки знаний, т.е. проверяется не знание вопросов, тем и проблем, а проверяется способность ученика осмыслить прочитанное, проверяется то, чему он научился.

Поэтому большая часть самостоятельных работ в новых программах должна создавать для учащихся ситуации “учись учиться” естественного самонаучения” и направленной активности.

Новое предполагает отказ от анализа художественного произведения по вопросам учителя, который направляет анализирующую мысль. Новое - путь к наивысшей творческой самостоятельности, к анализу художественного произведения без алгоритма, заданного учителем. Подготовка к такому творческому самостоятельному постижению литературы и есть одна из важнейших преподаваний литературы в нетрадиционном режиме.

Думается, подобный подход оптимизирует формирование значимых личностных новообразований у школьника (самосознания, мировоззренческой позиции, “чувства взрослости”), которые и являются важнейшими факторами, способствующими гармоничному, комфортному вхождению ребенка в мир.

Я.З. Василькевич, С.М. Рик
м. Переяслав-Хмельницький

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ЕТИКИ НЕНАСИЛЛЯ

У історію людства поруч зі світовими війнами, міждержавною військовою конфронтацією, етнонаціональними конфліктами, численними фактами насилля в буденному житті ввійшли ідеї ненасилля, християнської любові, доброчинності, викорінення зла в душі і поведінці людини.

Ці ідеї поділяли видатні мислителі і громадські діячі багатьох епох і культур, починаючи від Франциска Ассизького до М. Ганді, А. Швейцера, М. Л. Кінга. У ХХ ст. людство не звільнилось від агресії і насилля, але суттєво змінились фактори їх запобігання і стримання. Формується нова парадигма мислення, заснована на етиці ненасилля, яка орієнтує людину на цінності співпраці, злагоди, діалогу і залучає її до участі в масових ненасильницьких суспільно-політичних рухах.

У сучасних умовах термін “ненасилля” став дуже популярним. За короткий час він щільно ввійшов у політичну лексику, його не обходять у філософсько-політичних диспутах, він все частіше зустрічається в моральних сентенціях, висловлених відносно поточних, соціальних і політичних подій.

У широкому історичному контексті слово ненасилля має три аспекти:

1 світоглядний, який включає в себе ідейну концепцію, етику ненасилля;

2 - педагогічний, тобто конкретну психолого-педагогічну систему навчально-виховних заходів, спрямованих на ідентифікацію людської поведінки, педагогіка ненасилля;

3 - іраксеологічний, виражений в різноманітних актах ненасильницького протесту, акціях громадянської непокори та інших формах ненасильницької боротьби, практика ненасилля.

Звернення до аналізу історичного процесу з позицій етико-ненасильницького підходу переконливо свідчить, що ціна прогресу і розуміння перемоги та поразки в історії набувають зовсім іншого, часто діаметрально-протилежного сенсу. Справжніми героями історії стають не ті вожді, що ціною немислимих жертв і руйнацій утверджували свої ідеали, а ті лідери, що насилля перемагають без насилля, хто за допомогою ненасильницьких засобів, в політичному діалозі, в практиці міжнародно-правової злагоди прагне знайти шляхи ненасильницького розвитку людства.

Усвідомленню ідеї ненасилля в нашому суспільстві перешкоджають застарілі ідеологічні штампи, які недооцінюють потенціал і можливість

історичного Ненасилля, тому спотворюють саму його ідею, надаючи перевагу насильницько-репресивним стереотипам в суспільній свідомості. Вони штучно відбирають і абсолютизують лише силові форми боротьби і суспільних відносин, оголосивши їх рушійними факторами історичного процесу.

Але історія знову ж таки дає немало прикладів того, як народи, зазнавши нищівної поразки у військових зіткненнях, втративши свою державність і потрапивши у тривале поневолення, не тільки змогли зберегти свою мову, культуру і самоідентифікацію, а й справити ефективний ненасильницький опір своїм поневоловачам.

Підтвердження цьому ми можемо знайти в українському історичному досвіді. Тому в психолого-педагогічному аспекті досить важливим буде перегляд всього курсу історії, особливо сучасних вузівських і шкільних підручників, які зорієнтовані в першу чергу на опис досвіду насилля і зовсім випускають досвід людства ненасильницького вирішення конфліктів, досягнення злагоди, співробітництва.

Тому окрім високих культурних, релігійних, філософських образів ненасилля слід вдатися до кропіткого пошуку і аналізу практичних шляхів урегулювання міждержавних і міжнаціональних конфліктів, виявлення і усунення їх причин. Таке вивчення історії буде сприяти глибокому формуванню нових цінностей і норм етики ненасилля.

Як бачимо з аналізу лише історичного досвіду, етика ненасилля тісно пов'язана з психолого-педагогічною діяльністю. Поглибленіше вивчення нормативно-етичного змісту ненасилля свідчить про те, що воно, по суті справи, являє собою розкриття мовою психолого-педагогічної практики високих моральних принципів і цінностей. Моральні заповіді завжди сприймалися як абстрактні і відірвані від реальних суспільних відносин.

Мораль завжди була справою тільки особистого вибору, справою власних переконань. Тому лише через педагогіку етика ненасилля може бути послідовно втілена в макросоціальну діяльність людей і адекватно реалізована ними.

Необхідно перевести етику ненасилля зі сфери соціально-політичної діяльності в сферу психолого-педагогічного виховання. Цю проблему можна вирішити ліпше через розповсюдження відповідних ідей в суспільстві шляхом просвітницьких, навчально-педагогічних зусиль, надзавдання", яке стоїть перед нашою новою національною школою - створення образу майбутнього ненасильницького світу, заснованого на ідеях справедливості, злагоди, співпраці.

Проводячи цю роботу, педагоги, звичайно, повинні мати перед собою образ майбутнього нашої країни образ ненасильницького устрою суспільства.

Тільки тоді ця глибоко гуманістична ідея не залишиться елітарною, а зможе ста ти практичною, служити і приносити духовні плоди людству.

В. А. Сильченко
г. Новгород

УСЛОВИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ВОСПИТАНИЯ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ В ДУХЕ МИРА СОВМЕСТНЫМИ УСИЛИЯМИ УЧИТЕЛЯ И СЕМЬИ

В школах Новгорода и области накапливается ценный опыт воспитания детей младшего школьного возраста в духе мира. Первичное обобщение массива данных по одному из существенных компонентов этого опыта - условиям его эффективности - является целью нашего сообщения.

Анализ школьной практики позволяет выдвинуть предположение о том, что эффективность воспитания младших школьников в духе мира совместными усилиями учителя и семьи зависит от совокупности педагогических условий.

Наиболее общим условием выступает организация воспитательного коллектива как формы функционирования системы воспитания учащихся данного возраста. Выдвигая данный тезис, мы исходим из того, что в младшем школьном возрасте особое значение приобретают коллективы, составляющие непосредственную сферу жизни воспитанников. Педагогически целесообразно организованный детский коллектив выступает необходимым звеном, воспринимающим воздействия окружающей ребенка социальной среды и трансформирующим эти воздействия в социально ценные качества личности своих членов. Организация класса как воспитательного коллектива непосредственно влияет на успешность учения, являющегося фундаментом духовного развития детей, позволяет сочетать учение младших школьников с их просвещением и общественно полезной деятельностью.

Существенным условием анализируемого нами процесса является обеспечение оптимального режима функционирования воспитательных систем класса и семьи. Реализация данного условия осуществляется через организацию педагогического всеобуча родителей и самообразование учителей. Учителя Новгорода с целью реализации названного условия используют многообразие форм повышения педагогической культуры родителей (педагогические практикумы, консультации, конференции, встречи за “круглым столом” и т. д.), разрабатывают лекции, беседы, дают советы-рекомендации родителям

своих подопечных. Педагоги и родители координируют свои усилия в организации воспитательных систем и управлении ими с учетом возможностей друг друга, поддерживают положительный эмоциональный фон своих отношений.

Необходимым условием эффективности воспитания детей в духе мира, как грани целостного педагогического процесса, проявляет себя четкое определение задач учителя и семьи с учетом возрастных особенностей младших школьников.

Известно, что младший школьный возраст характеризуется весьма сильной восприимчивостью к внешним влияниям, большой возбудимостью эмоциональной сферы, предрасположенностью к усвоению нового, яркостью восприятия окружающей жизни, импульсивностью поведения.

На фоне этих возрастных особенностей происходит интенсивное формирование представлений ребенка о мире как общечеловеческой ценности, развитие потребности к деятельности направленной на укрепление идеи мира и сотрудничества между людьми разных стран.

Реализация рассматриваемого условия предполагает осуществление учителем и родителями ряда совместных процедур:

- выяснения объема первоначальных знаний детей о мире, социальных отношениях людей;

- определения, в какой мере учебные курсы начальной школы способствуют воспитанию детей в духе мира:

- сочетания воздействия на сознание младших школьников с организацией их практической деятельности:

- обеспечения единства нравственного воспитания с осуществлением других сторон целостного воспитательного процесса на уроке и во внеклассной работе.

Специфическим условием, реализуемым на фоне обозначенных выше условий, выступает подготовленность педагогов и родителей к осуществлению воспитания в духе мира.

Данное условие тесно связано с использованием в функционировании каждой из взаимодействующих систем (школьный класс, семья) специфических возможностей и воспитательного потенциала друг друга. Реализация данного условия в опыте новгородских учителей осуществляется через обеспечение единства требований педагогов и родителей к деятельности школьников в сфере общественных отношений.

Изложенное выше позволяет сделать общий вывод: реализация всех охарактеризованных условий является минимально достаточной для эффективного воспитания младших школьников в духе мира совместными усилиями учителя и семьи

Т. В. Гарбуз
Рівненський педінститут

ПОЗАКЛАСНА РОБОТА ПО ВИХОВАННЮ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ НА ІДЕЯХ МИРУ

У позакласній роботі, як і на уроках, продовжується процес мерально-естетичного формування особистості засобами музичного мистецтва.

Утвердження ідей миру і дружби народів, рух на захист миру притаманні всьому українському пісенному мистецтву. Це, перш за все, твори на героїчну та патріотичну тему, пісні про українських козаків, кобзарські думи та балади.

Могутнім протестом проти війни звучать такі гвори як "Мир на землі – це так добре В. Шановаленка, "Де найкраще місце на землі Ж. Колодуб, "Мир - це головне" І. Якушенка. "Наш дорогий цей мир" М. Богословського, "Червона книга Д. Тухманова та багато інших.

Важливу роль у вирішенні патріотичних, моральних та естетичних проблем виховання школярів відіграє хоровий спів, колективна природа якого має велику виховну дію.

Але ця сила проявляється лише у випадку активного, усвідомлюваного і естетичного сприйняття, глибокого переживання і прагнення школярів виразити зміст твору в адекватних виконавських співочих діях.

Однією з активних форм позакласної роботи у досягненні мети є музичний лекторій, який на протязі багатьох років працює на кафедрах музично-педагогічного та педагогічного факультетів нашого інституту.

Можна з впевненістю сказати, що цикли лекцій-концертів, які проводяться в загальноосвітніх школах міста та області, вносять неабиякий доробок у справу патріотичного, морального та естетичного виховання учнівської молоді.

Все, що пов'язане з темою Батьківщини, з любов'ю до рідної землі, до всього того, що нам найдорожче, що ми проповідуємо, що і як захищаємо, як підтримуємо ідеї свободи, справедливості і торжества миру на планеті, доноситься до учнівської молоді через пісню.

Позакласна музична робота набирає особливого значення тому, що вона організовує велику кількість учнів і стає масовою, вона є безпосереднім продовженням роботи по поглибленню теоретичних засад, вона сприяє творчій активності і підвищенню морального потенціалу учнів.

А.И. Доровской
Воронежский областной ПШКО

ИЗ ОПЫТА ВОСПИТАНИЯ МИРОТВОРЧЕСТВА У ОДАРЕННЫХ ШКОЛЬНИКОВ

Известно, что одаренные дети обладают повышенной психочувствительностью. Они глубже и пошнее ощущают себя частью крупнейшего мира, единства цивилизаций, духовной общности людей. В их уникальной природе ярче появляются взаимосвязь и взаимозависимость нашим общим домом - Земля. Семья, школа, класс - заветные "уголки" этого большого дома, где происходит возвращение коллективной теплоты, корпоративного уюта, миролюбия и миротворчества.

Проявления этих духовных ценностей, например, в классе, можно установить путем систематизированного наблюдения и анализа классной мотивационной структуры. Если ранжировать мотивы по степени интенсивности проявления духовных ценностей, то целесообразно обозначить пять уровней.

Первый уровень (мощные миротворческие мотивы). Стремление к трудно достижимым целям, которые разделяются всем классом. Дух первопроходцев, проявления в большей степени общепланетарного мышления. Стремление к свободе, улучшениям, радости интересов, труда и к успеху.

Второй уровень (мотивы чуть слабее). Стремление утвердиться в соперничестве с другими, гордость за коллектив, бойцовский благородный дух, престижность, компромисс.

Третий уровень (мотивы слабее). Солидарность. стремление к безопасности, тяга к сильному лидеру, соглашательство.

Четвертый уровень (мотивы слабые). Совместные представления на эмоциональной основе: зависть, поклонение неформалам, хобби, равнодушие и т. д.

Пятый уровень (самые слабые мотивы). Случай, давление, неосознанные группировки.

Классные силы сцепления уменьшаются с третьего по пятый уровень. Оптимальное ценности развитие и ориентирование на миротворчество одаренных детей происходит на первом и втором уровнях. Если возникают трудности в учебно-воспитательном процессе, то первый и второй уровни сильные, они способны противостоять, при слабой мотивации появляются симптомы усредненности, конформизма, индивидуализма, а в некоторых случаях разложения. Конечно, жесткий схематизм здесь неуместен. Границы между уровнями подвижны, сами уровни могут меняться местами. При классной мотивации играют особую роль личные мотивы, их надо учитывать. Каждый ученик имеет свой интерес. Если класс оправдываем

его ожидания, то ожидания, то объединяющие силы возрастают если же то, что дает ему класс, он может получить в одиночку, то это ослабляет его чувство принадлежности к коллективу. подавляет в определенной степени миротворческие побуждения. Он посещает школу из за нужды, желая родителей, и все больше втягивается в зону конфликтов.

Если же личные потребности, интересы являются неудовлетворенными, то первоначальная мотивация может обернуться антипатией, ненавистью, агрессией. Есть несколько рекомендаций учителям, классным руководителям (кураторам) из нашей методики:

помогите классу испытать общий успех:

необходимо укрепить доверие членов коллектива друг к другу и прежде всего к лидеру,

культивируйте чувство принадлежности к классу, активно привлекайте учащихся к общеклассным делам, мероприятиям,

позаботьтесь о том. чтобы принадлежность к классу доставляла радости и отвечала стремлению к престижу и миролюбию:

поддерживайте веру в реальность стоящих перед классом миротворческих целей.

Таким образом, в условиях повседневного взаимодействия к классном коллективе можно определить предрасположенность одаренных учащихся к сотрудничеству с обычными учащимися, своевременно скорректировать их нестандартные действия, оптимизировать их творческие возможности. Все это необходимо осуществлять в условиях непринужденности, не забывая о том. что миротворчество стимулируется восприимчивостью к новым гуманистическим идеям, а не критическим отношением к ним. Ведь миротворческие идеи, по-видимому, приходят в момент релаксации, естественности, природосообразности, а не в момент концентрированного сосредоточения над решением проблем. Это подтверждается нашими исследованиями и имеющимися методиками по воспитанию миротворчества у одаренных школьников.

О.В.Чернюшок, В. І. Рябокоть, Т.В.Шустік, В.В. Тишук
Рівненський педінститут

РОЛЬ КОЛЬОРОЗНАВСТВА У ВИХОВАННІ ДІТЕЙ НА ІДЕАЛАХ МИРУ, ДОБРА, ГУМАННОСТІ, ЛЮБОВІ ДО РІДНОГО КРАЮ

В залежності від місцевих умов та рівня підготовки учнів, учителю образотворчого мистецтва дозволяється сьогодні самостійно розробляти завдання по типу рекомендованих навчальними планами. Однак всяке завдання повинне обов'язково складатися з чіткого визначення слідуєчих компонентів: 1) навчальної мети, 2) теми і об'єкту праці, 3) типу праці: 4) матеріалу і техніки виконання: 5) термінів і понять.

які учні мусять засвоїти на уроці.

Саме п'ята складова частина завдання нагадує нам про, те що діти, вивчаючи образотворче мистецтво, постійно розширяють і вдосконалюють свій словниковий запас. Майже на кожному році вони визнають значення мінімум двох-трьох нових понять або прізвиськ видатних художників, графіків, скульпторів. Постійно поповнюючи свій словниковий багаж, діти стають цікавими співрозмовниками, справжніми знавцями і цінителями мистецтва. Оволодівши специфічним понятійним апаратом в аспекті кольорознавства, вони з величезним задоволенням беруться аналізувати уже відомі їм твори образотворчого мистецтва. З завидною легкістю учні виконують такі завдання як в усній, так і в письмовій формі.

Пропонуємо фрагмент письмового аналізу полотна В. А. Васнецова Богатирі ("Три богатирі"), який здійснив учень 6-го класу однієї із шкіл м. Рівне:

"На першому плані картини ми бачимо могутніх і безстрашних богатирів. Навколо безмежні степи, темні гори, рудувато-зелені ліси, червоно-бурі трави. По небу плывуть важкі, як свинець, хмари. В центрі картини - Ілля Муромець. Він гордо сидить на красивому вороному коні. Праворуч від нього - на білому коні - його вірний друг Добриня. Ліворуч від Іллі Муромця - на гнідому коні - ще зовсім молодий Альоша Попович. Всі троє завмерли в напруженому чеканні..."

Пам'ятаючи про поліфункціональність творів образотворчого мистецтва, ми прищеплюємо дітям благородні почуття любові до рідного краю, виховуємо їх справжніми патріотами своєї держави. Так, перед тим, як вони приступлять до аналізу "Трьох богатирів", ми робимо короткий екскурс в історію України, розповідаючи їм цікаві, маловідомі історичні факти. Наприклад, не всі ще знають про те, що дія написання природи знаменитого полотна В.М. Васнецов спеціально приїздив на київські землі, а зображені ним богатирі - реальні історичні особи. Так, в билині Ілля Муромець здійснює свої подвиги при дворі Володимира Красне Сонечко. Наука ж давно вияснила, що цей билинний князь є Володимиром І. який княжив у Києві з 980 по 1015 рік. Добриня в літопису - постать помітна. Він дядя Володимира І. брат його матері Малуші. В 970 році Святослав І. Посилає Володимира, свого малолітнього молодшого сина, княжити в Новгород. А регентство вручає Добріші, і той багато років Править Новгородом. В 980 році Володимир стає великим князем Київським і призначає Добриню новгородським посадником. Літописний Добриня видатний полководець і державний діяч Київської Русі кінця Х століття. Альоша Попович - фігура кінця XII - початку XIII століть. Поповичем його назвали тому, що він був сином ростовського соборного попа.

Співавтор даних тез старший викладач образотворчого мистецтва та основ дизайну Рівненського педінституту О. В. Чернюшок, працюючи

в експериментальних класах школи N 15 (м. Рівне), вчить дітей не тільки малюванню та історії мистецтва, але її навичкам правильно і красиво розмовляти рідною українською мовою. І добивається вона цього методом одночасної вимови тієї чи іншої фрази учнями всього класу. Наприклад, діти з радістю повторюють за вчителем, що основні кольори - це чер-во-ний, жов-тий, си-ній”, що композиція побудована вірно, якщо не мож-на ні-чо-го при-ба-ви-ти і не мож-иа ні-чо-го уба-ви-ти” і т.д. Учні сприймають таку вимову "хором" як гру, але досвід показує, що метод речитативної вимови має першорядне значення як для сприйняття матеріалу дітьми, так і для його засвоєння й запам'ятовування.

На уроках образотворчого мистецтва дуже важливо вчити дітей не тільки спостережливості, але її умінню логічно думати, живою образною мовою розповідати про побачене. Одного разу учень 7-го класу приніс цікавий малюнок на тему "Осінь у твоєму вікні", виконаний ним вдома. Ми попросили його подумати і "намалювати свою картину в усній формі. Ось що він нам розповів:

"Я дуже люблю дивитись у своє вікно, за яким відкривається чудова панорама міста Рівне.

Перед самісіньким будинком ростуть височенні каштани, липи, клени, груші та інші дерева. Зараз вони одягнулися у свою осінню різнокольорову одягу. Наприклад, верхів'я кленів стали яскраво-червоними, а лип - світло жовтими. Каштани повільно починають одягати свої золоте вбрання, Лише акаціям ніяк не хочеться розлучатися з літнім зеленим одягом.

Дуже цікаво дивитися у вікно ввечері, коли котиться за горизонт міста оранжеве сонце.

В цю мить зелені листочки дерев здаються бірюзовими, жовті - янтарними, а оранжеві стають, як вогонь, червоними,

За деревами і невеличкою греблею хлопається в запашних травах славне озеро Басів Кут. Вранці воно майже повністю ховається н густому сірому тумані, а коли настає вечір, то в ньому, як в дзеркалі, відбиваються зорі, місяць, вогники будинків.

Все, що я бачу за вікном свої квартири, нагадує мені картини, намальовані справжнім художником.

Ми намагаємось також навчити дітей осмисленню всього побаченого, уважному вивченню об'єкта малювання, особливо якщо ним є людина. Якось, напередодні свята Дня Перемоги, учні 7-го класу отримавші відповідне завдання, приступили до праці. Один хлопчина намалював сидячого на лавці інваліда і зграйку літаючих над ним білих голубів. Свою картину він назвав Дядя Саша".

На слідуючий урок діти принесли оповідання про героїв своїх малюнків. Про дядю Сашу, сусіда нашого юного художника, ми дізнались ось що:

"Дядя Саша - ветеран Великої Вітчизняної війни. Він служив у полковій розвідці, воював у штрафному батальйоні. Тричі був важко поранений. В одному з жорстоких боїв втратив праву ногу. Додому повернувся інвалідом першої групи. Теплими весняними і літніми днями дядя Саша любив сидіти на лавочці і годувати голубів. Біля нього завжди юрмилась їх ціла зграя. Голуби так звикли до дяді Саші, що кловали їжу прямо з його рук, сідали на хвору ногу, на милиці.

Хворих голубів дядя Саша забирав до себе у квартиру, звільняв їх від мотузочків, якими хтось намагався їх зловити і лікував. Поруч з відважним і добрим ветераном завжди і всім було цікаво, весело і хороше. Як жаль, що дядя Саша помер..."

Звичайно, естетичне виховання дитини засобами кольорознавства необхідно починати з раннього дошкільного віку. Багатьом, наприклад, добре знайома перша реакція маленької дитини на красиву іграшку, яскраво оформлену книгу, а сьогодні вона тягнеться своїми рученятами ще її до відродженої писанки. Мистецтво народного мініатюрного розпису вивчається на уроках образотворчого мистецтва вихованцями дитячих садків і шкіл, студентами середніх та вищих навчальних закладів. Хочеться вірити, що писанка - це маленьке чудо, яке придумала людина ще до християнських часів, згодом буде відроджене на території всієї України.

Та як би цікаво і мудро ми не розповідали про роль образотворчого мистецтва у виховному процесі, незаперечним залишається факт, що дитина, закохана в красу навколишнього світу, обов'язково виросте хорошою людиною, а це, мабуть, найголовніше.

О. А. Кудрявцева

Південно-Український педагогічний університет

ВИКОРИСТАННЯ ПОРІВНЯЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ЗНАТЬ ДЛЯ ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ В ДУСІ МИРУ

У світі спостерігається тенденція до цілісного вивчення педагогічних об'єктів, створення єдиної концепції виховання і навчання. Порівняльна педагогіка має важливе значення у розробці концепцій, теорій, сприяє удосконаленню професійної підготовки майбутніх педагогів.

Практика роботи показала, що порівняльно-педагогічні знання є ефективним засобом виховання студентської молоді в дусі єдиного і цілісного миру. Доцільно застосовувати такі знання систематично на всіх етапах підготовки фахівців. Результати порівняльно-педагогічних досліджень розбираються на лекціях і семінарських заняттях з педагогіки, методики викладання педагогічних дисциплін та ін.

На семінарах і в дискусіях студенти не обмежувалися виявленням

Подібності і відмінності педагогічних поглядів і теорій, що існують у світі. Розгорну те порівняння передбачає не тільки встановлення подібності і відмінності, але і причин їх виникнення. Таке порівняння має два етапи: виділяються ознаки подібності і з'ясовується, чому педагогічні об'єкти схожі; встановлюються ознаки відмінності і визначається, чому об'єкти несхожі. Ці етапи можна змінювати місцями. Не виключена можливість використання тільки одного етапу розгорнутого порівняння. В ході нього майбутні вихователі послідовно відповідають на шість основних запитань: чим схожі порівнювані педагогічні об'єкти? Чим викликана ця схожість? Чим відрізняються педагогічні об'єкти? Як можна пояснити різницю? У чому цінність даного міжнародного досвіду? Які помилки і похибки були зроблені в інших країнах?

Перспективною формою виховання студентів в дусі миру дискусія на основі порівняльно-педагогічних відомств. Назвемо деякі теми таких диспутів : "Чим можна пояснити схожість і різницю мети виховання у різних країнах світу?" . «Чим і чому схожі і несхожі системи народної освіти у різних державах світу?», “Як можна пояснити відмінність і подібність педагогічних поглядів А.С. Макаренка і В.О. Сухомлішського?”.

Юнаки і дівчата з цікавістю відносилися до таких дискусій, використовували різні, нерідко протилежні висловлювання і оцінки вітчизняних і зарубіжних педагогів, робили свої аргументовані висновки

І. В. Козубовська, В.В. Сагарда, Г.В. Товканець
Ужгородський університет

РОЛЬ МУЗИКИ У ВИХОВАННІ МОЛОДІ В ДУСІ НЕНАСИЛЬСТВА І МИРУ

Музика - надзвичайно сильний спосіб впливу на людину. Недаремно такі геніальні мислителі, як Платон, Л. Толстой вважали музику державною справою, підкреслювали її важливу роль у вихованні.

Особливо сильно впливає музика на неповнолітніх і молодь, причому дздебільшого - це рок-музика ("важкий рок, "металічний рок), яка вже понад 10 років продовжує залишатись популярною серед молоді.

Про що ж співали і співають відомі "металеві ансамблі на Заході? Найчастіше про насильство, гроші, секс, смерть. На жаль, далеко не всі молоді люди можуть зрозуміти, про що йдеться в багатьох піснях їх ідолів. Гадаємо, вони були б прикро вражені примітивізмом, цинізмом, беззмістовністю деяких пісень, якими так захоплюються. Тазі професійний рівень деяких рок-ансамблів досить низький. Проте вплив рок-муз.пки на аудиторію - величезний. Виявляється, "важкий рок" впливає на людину не стільки на художньому (естетичному)

Рівні, скільки на чисто фізіологічному. Той факт, що тривале прослуховування цієї музики викликає у молодих людей агресивність, жорстокість, бажання нищити, руйнувати, навіть вбивати, підкреслювався багатьма вченими: психологами, медиками, музикознавцями. Відзначимо, що в процесі вивчення нами проблеми правопорушень серед неповнолітніх виявлено чимало випадків вчинення правопорушень і злочинів, проявів аморальної поведінки безпосередньо після перебування неповнолітніми на дискотеках, прослуховування рок-музики вдома з товарищами.

Американському психологу Дж. Даймонду вдалося виділити основний елемент в рок-музиці, який негативно впливає на психіку людини. Він назвав його перерваний анапест біт", який складається з двох коротких і одного довгого удару, ніби музика зупиняється і починається знову. Цей ритм, як доведено Дж. Даймондом з допомогою вчених-філологів, є протиприродним, він суперечить нормальному психічному ритму людського організму, асоціюється з насильством, жорстокістю, агресивністю. Важкий рок може діяти як наркотик, паралізує волю людини вводить її в стан прострації або надзвичайного збудження, екстазу, трансу. Людина стає рабом ритму, організм, нервова система вимагає все сильніших стимуляторів, що нерідко приводять до наркоманії, алкоголізму як самих виконавців, так і слухачів. Відбуваються її інші зміни в психіці: послаблюється увага, погіршується пам'ять, знижується гострота сприймання.

Все це аж ніяк не означає, що "важкий рок слід заборонити як шкідливу музику, що, до речі, іноді намагаються робити. Заборона тільки посилює інтерес до неї. Безперечно, слід прислухатися до думки спеціалістів про те, що ця музика збуджує, може провокувати прояви насильства. Але це стосується в основному гірших зразків "металевого" мистецтва, якщо його можна назвати мистецтвом взагалі, настільки воно буває потворним і за формою, і за змістом.

Проте, поряд з піснями низького гатунку, у репертуарі багатьох рок-груп бувають і твори, які мають чітко виражену позитивну соціальну спрямованість відповідну форму виконання. Наприклад, досить екстравагантна група Калчер клуб успішно виступає з піснею Прокинутих у палаючому домі, що закликає боротися за мир, містить протест проти загрози ядерної зброї. Слід також відмітити, що недопустимо слухати "важкий рок" зранку до вечора, як роблять деякі молоді події. Такого жодна нервова система не витримає. В той же час. Такі якості цієї музики, як експресивність. Безкомпромісність, стеничійість та ін. можуть допомогти активізувати молодь, викликати бажання творити. Важливо тільки вміло спрямувати енергію молодих на добрі справи, а не на насильство, розбій.

Слід навчити молодь відрізняти справжнє мистецтво від подробного, прекрасне від потворного. але, на жаль, виховна робота з молоддю в цьому плані на сьогоднішній день вкрай занедбана.

А.Р. Вышкина, О.М. Сильченко
г. Новгород

**БЕСЕДА О МУЗЫКЕ
КАК НЕОБХОДИМЫЙ ЭЛЕМЕНТ
СИСТЕМЫ ВОСПИТАНИЯ СТУДЕНТОВ
ПЕДУЧИЛИЩА В ДУХЕ МИРА**

Одной из приоритетных задач педагогической работы преподавателей Новгородского педагогического училища является воспитание студентов в духе мира. Перспективные возможности решения этой задачи возникают в процессе подготовки и проведения будущими воспитателями детских садов и учителями начальных классов бесед о музыке.

Наш опыт свидетельствует о том, что через беседу о музыке активизируются духовные усилия каждого студента в усвоении содержания и эмоционального потенциала идеи мира.

Единство мира находит свое отражение в гармонии музыкальных образов, наиболее сильно влияющих на формирование эмоциональной отзывчивости и профессиональных качеств педагога-воспитателя.

Музыка выступает, таким образом, своеобразным стимулом мобилизации интеллекта, эмоций, воли, внимания в процессе трансформации явлений социальной жизни в гармонию звуков.

В процессе подготовки и проведения бесед о музыке мы обращаем внимание наших подопечных на важность эмоционального отношения к явлениям общечеловеческого значения: выступления прогрессивных сил в защиту мира на земле, за сохранение живой природы для нынешних и последующих поколений, за обеспечение права на полноценное разностороннее развитие.

В качестве основных компонентов, предназначенных для включения в содержание бесед о музыке, мы используем следующие музыкально-художественные средства:

- художественно-интонационные образы (осмысленные звучания-интонации), способствующие эстетическому восприятию и оценке окружающей среды:
- изображения эмоциональных состояний человека – веселья, грусти, бодрости, тревоги, а также интеллектуальных и волевых качеств, задумчивости, решительности, сдержанности, упорства, безволия, серьезности:

- звуковые символы (разного рода сигналы, напевы, наигрыши отражающие типичные стороны бытовой жизни людей):

- звукопись (зарисовки природы, “портреты различных людей картины (сцены) из жизни различных слоев общества той или иной страны и эпохи, изображение звучаний природы – шума ветра и воды, пения птиц):

- программную музыку (синтез речевого языка и художественной литературы с собственно музыкальными средствами):

- танцевальную музыку (балльные, ритуальные, сценические танцы, характерные ритмические модели):

- церковную музыку (уставное пение, древние распевы, месса, оратория, кантата);

- музыкальную форму (стилистически и жанрово детерминированный комплекс элементов музыки, определенное их сочетание и взаимодействие, целостная организация, определенная техника музыкальной композиции).

Лейтмотивом всей нашей работы по приобщению студентов к общечеловеческим ценностям средствами музыки является мысль о том, что в произведениях великих композиторов разных эпох глубоко и ярко воплотились их представления о гармоничности или дисгармоничности мира, устрйчивости или неустойчивости социальных отношений в данном обществе, цельности или разорванности общественного и личного сознания, могуществе или бессилии человека. Выстраивая в данной логике занятия по дисциплинам музыкального цикла, мы стремимся донести до наших слушателей глубокую веру выдающихся представителей музыкально-художественного творчества в целостность и гармоничность жизни на земле.

Разрабатываемая нами система воспитания студентов в духе мира включает в себя, наряду с музыкальной беседой, задания на развитие элементов творческой деятельности, критериями которой в нашем опыте выступают следующие характеристики:

- степень овладения приемами творческой музыкальной деятельности (музицирование, импровизация):

-уровень самостоятельности при выполнении музыкальных заданий творческого характера :

- новизна и оригинальность решения музыкальных задач:

- интерес к музыкальным занятиям и выполнению заданий творческого характера.

В нашей дальнейшей работе мы предполагаем дальнейший синтез музыки и педагогики единого и целостного мира.

І. В. Крайнова, О.М. Шевченко
Слов'янський педінститут

ВИХОВАННЯ МИРОЛЮБНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ОДНОЛІТКІВ В ПРОЦЕСІ ВИБОРУ ІГРОВИХ ПАРТНЕРІВ У ДОШКІЛЬНИКІВ

Переорієнтація суспільно-політичного та соціально-економічного життя в Україні пограбує перегляду мети, засобів, змісту та методів виховання дітей, яке повинно відповідати сучасним вимогам. З другого боку, маленький дитині необхідна педагогічна підтримка в мінливих умовах життя. Більшість існуючих розробок не тільки не співпадають з сучасними реаліями, але й не забезпечують необхідного рівня особистісного розвитку. Спостерігається неспроможність виховної системи, що склалася, погіршення умов виховання дітей. Сучасні соціологічні та педагогічні дослідження свідчать про втрату ідеалів, песимістичне сприймання життя, відчуження дітей від дорослих, падіння соціальної активності.

Шляхи подолання цієї ситуації ми бачимо в гуманізації педагогічного процесу в освітніх закладах, в тому числі дошкільних. У зв'язку з цим актуальною проблемою є введення дитини в світ соціокультурних цінностей тієї частини людського суспільства, яке її оточує. Наявні психологічні та педагогічні дослідження, які мали місце в недалекому минулому, та дослідження останнього часу з проблеми соціалізації та морального виховання дошкільників мали орієнтацію на соціалістичний устрій суспільства, ідеалізували реалії життя та результати морального виховання.

Вихователі дошкільних закладів, студенти факультетів дошкільного виховання мають потребу у нових розробках, щоб надавати своєчасну допомогу та педагогічну підтримку дітям в їх соціальній (в тому числі і моральній) адаптації. Маючи на увазі, що процес соціалізації відбувається під впливом макрофакторів (суспільство, держава, планета), мезофакторів (етнокультурні та географічні умови), мікрофакторів (сім'я, дитячий садок, освітні установи), ми будемо спиратися на ті, які для дитини є найближчими і зменшують в разі потреби негативний вплив більш далеких.

В процесі соціалізації відбувається формування ставлення дитини до оточуючого світу, яке складається із ставлення до людей, природи і речей. В своєму дослідженні ми розглядаємо стосунки із людьми (їх моральну сторону). В цих стосунках адаптаційні процеси відбуваються найбільш активно. Ринкова економіка вимагає від людини таких якостей, які нещодавно не були їй життєво необхідними (рішучість, діловитість, енергійність, практичність тощо). Особливо необхідним є в нас час

співіснування в людині таких якостей, які на перший погляд, є протилежними: практичність, заповзятливість та безкорисливість, доброта та вміння протистояти злу, відкритість, людяність, миролюбність та обережність, розважливості, у стосунках з людьми.

Особливу нашу увагу привернула саме проблема формування у дітей свідомого ставлення до моральних якостей однолітка як партнера у грі. Свідомий вибір партнера, його моральна спрямованість можливі, якщо формувати у дітей вміння правильно оцінювати вчинки однолітків. При цьому треба орієнтувати дітей на їх моральні якості.

Предметом нашого інтересу стала розробка можливостей використання гри для моральносоціального виховання старших дошкільників, адже саме у грі моральне виховання здійснюється найбільш ефективно.

Дослідження дозволило розробити експериментальну методiku використання сюжетно-рольових ігор для формування миролюбного, доброзичливого ставлення, але поруч з цим і розсудливого, старших дошкільників до своїх однолітків. Система ігор включала такі ігрові сюжети: "Сім'я", "Лікарня", "Магазин", "Будівництво".

Мали місце ускладнення виховних завдань під час пошуково дослідної роботи. На першому етапі основна увага приділялась вихованню у дітей інтересу до яскравих якостей особистості однолітків і цікавих справ, які можна організувати разом. На наступному етапі вихователь намагався через гру показати моральні якості партнерів і їх вплив на спільну діяльність та її результати. На третьому етапі в іграх створювались умови. Для активного прояву свідомого вибору однолітків для спільних справ. Ми використовували спеціальні ігрові ситуації, за допомогою яких не тільки спостерігали, як діти себе поведуть, але і те, як вони оцінюють поведінку однолітка. Дуже важливо, щоб зусилля вихователя були спрямовані на збереження дружніх, миролюбних стосунків між дітьми.

Л.А. Юрчук
Рівненський педінститут

УРОК ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ ЯК ЗАСІБ ВИХОВАННЯ НА ІДЕЯХ МИРУ

Невичерпним джерелом виховання молодших школярів на ідеях миру є урок трудового навчання.

Виховні можливості уроку трудового навчання в початковій школі закладені в цілеспрямованому навчальному процесі, в якому невід'ємною рисою має стати творче ставлення до праці в ім'я миру на Землі.

Правильно організований учбовий процес розвиває у молодших школярів естетичні і творчі здібності, дає можливість зрозуміти культуру сучасної праці. Наша школа накопичила значний досвід роботи по трудовому навчанню. Вченими-педагогами визначені основні поняття і ведучі напрямки формування культури праці.

На уроках трудового навчання необхідно посилювати політехнічну спрямованість навчання, підвищувати рівень практичної і морально-психологічної підготовки до праці, виховувати суспільні мотиви праці, розвивати творче відношення і формувати культуру праці. Основними елементами формування культури праці молодших школярів є:

- знання - загальнотеоретичні і спеціальні, а також знання правил безпечної праці і санітарно-гігієнічних вимог;
- уміння планувати роботу;
- уміння контролювати якість її виконання;
- уміння працювати у колективі;
- творче і естетичне відношення до праці;
- уміння аналізувати результати своєї праці і робити висновки.

Підготовка учнів до праці на уроках трудового навчання стає основою формування їх здібностей жити по новому, творити нове, цінне, красиве, в найбільш повній мірі розкрити творчі особистості.

Розвиток політехнічної освіти і трудового виховання поставив перед педагогічною наукою ряд проблем. Однією з них є формування культури праці, що є умовою становлення сучасної творчої особистості.

Л.В. Тютюнник
Рівненський педінститут

ПЕДАГОГІКА МИРУ І СПІВРОБІТНИЦТВА У СПАДЩИНІ ФРАНЦУЗЬКОГО ПЕДАГОГА СЕЛЕСТЕНА ФРЕНЕ (1896-1966)

Французький педагог Селестен Френе створив систему навчання і виховання дітей, що базується на формуванні активної, самодіяльної, критично мислячої особистості. Ним написано біля 35 КНИГ, більше 200 статей, які перекладено багатьма мовами світу,

Любов до дитини, віра в неї, опора на позитивні якості привели французького вчителя до створення системи виховання, яка була тісно пов'язана з життям країни, міжнародним рухом. Серед проблем виховання, що були в полі зору С. Френр, центральне місце займає формування світогляду у підростаючого покоління, ідейне виховання школярів, під якими він розумів світськість навчання і виховання, загальнодемократичну направленість, сприяння прогресу, свободі особистості, миру на Землі.

С. Френе писав, що діяльність ніколи потрібно будувати так, щоб самою її організацією учні виховувалися в дусі взаємодопомоги, відповідальності, власної гідності.

Досвідчений педагог не обмежуваній пошуком шляхів активізації навчальної діяльності дітей, а прагнув знайти засоби інтенсифікації всього виховного процесу, він хотів бачити школу і шкільне життя не ізольованим, як це було у більшості французьких шкіл, а широко відкритим всім жи ттєвим і соціальним проблемам. Для цього С. Френе ввів у навчальний процес міжшкільні листування - дійовий спосіб спілкування з іншими школами як у Франції, так і в інших країнах.

З часом кількість учасників листування значно зросла: у 1933 році було налагоджено регулярний зв'язок з 33 школами Франції. Активну участь брали і зарубіжні школи.

Листи, якими обмінювалися діти, були добре написані і красиво оформлені. Вони адресувалися всім, навіть тим, хто не вмів чіпати і писати. Іноді в ім'я дітей приходили посилки: фрукти, насіння, гілки плодкових дерев тощо.

Школа С. Френе кожного понеділка випускала і надсилала школам-кореспондентам так званий щотижневий листок ("Наше життя"),

В.М. Галузинський, С.І. Таткова
Київський лінгвістичний університет

КЛАСНЕ КЕРІВНИЦТВО: ФУНКЦІЇ, ОСОБИСТІТЬ, ДІЯЛЬНІСТЬ

У сучасній загальноосвітній школі України класне керівництво - важлива соціально-педагогічна функція педагога. Поряд з викладанням певного предмету керування одним з V-XI класів вимагає значної відповідальності, знання та застосування педагогіки та психології, вміння диференційованого та індивідуального підходу до учнів, професійних контактів з їх батьками.

Функції класного керівника умовно поділяються на організаційно-педагогічні та психолого-педагогічні. До перших відносяться:

а) забезпечення в класі нормального ведення навчально-виховного процесу - відвідування учнями інколи, підтримування на уроках свідомої дисципліни, виконання на уроках єдиних вимог та правил поведінки;

б) здійснення класом всіх нормативних обов'язків, що існують та діють у школі - чергування, додержання чистоти та порядку у закріпленому приміщенні (навчальному кабінеті), прибирання шкільної садиби, спорткомплексу та стадіону;

в) оформлення класної документації (класного журналу), перевірка щоденників, подання звітності за свою діяльність, за успішність класу, планування виховної роботи;

г) проведення класних учнівських та батьківських зборів, виховних годин за різними напрямками змісту виховної роботи, залучення учнів до позакласної роботи до діяльності позашкільних установ, громадських організацій.

Психо-педагогічні функції класного керівника полягають у систематичному диференційованому та індивідуальному підході до учнів відповідно до вікових особливостей всього класу та індивідуальних особливостей кожного. Класному керівникові доводиться здійснювати психолого-педагогічне спостереження за дітьми в школі та сім'ї та спираючись на позитивні риси її моральні якості, винаходити такі прийоми і методи виховання і перевиховання, завдяки яким відбувалося б формування особистості, інтелектуальний, моральний та фізичний, розвиток школяра. Чільне місце у класному керівництві займають контакти з батьками, які не повинні носити характер викликів до школи в разі неуспішності або порушень шкільної дисципліни. хоча її це не виключається, а здебільшого професійної консультації їх з методів сімейного виховання, головним з яких постає особистісний приклад батьків, передача синові або доньці моральних звичок або трудових вмінь та навичок, розкриття прикладних естетичних здібностей. захоплення спортом.

До всього цього класний керівник має добре підготуватись ще на студентській лаві, в ході перших років практичної діяльності. Тут потрібний певний комплекс професійної поведінки, самовиховання необхідних рис та якостей, які б подобались дітям та батькам. Створювали певний авторитет, незалежний від стажу роботи в школі. Якщо працювати, додержуючись певних психолого-педагогічних норм та якостей, повага до вчительки чи вчителя встановлюється швидко та надовго. Серед багатьох рис та якостей, які є професійними ознаками вчителя класного керівника, насамперед, виділяються доброзичливість, привітність, повага до учня, стриманість негативних емоційних проявів, врівноваженість характерів. Навіть у випадках учнівських витівок, конфліктних ситуацій, що спонукають вчителя на роздратованість. - стриманість та врівноваженість, вміння переключати на позитивні справи конфліктні ситуації у школі та сім'ї - все це значною мірою впливає на перевиховання навчовихованих.

Створення у класі атмосфери навчальної радості, звичайно, не обходиться без цілеспрямованого контакту класного керівника з колегами-вчителями, які працюють у даному класі. Інколи створити єдність позитивного стилю, поваги та вимогливості стає далеко не простою справою, що викликає дорікання авторитетних колег. Тут слід проявляти те, що можна назвати "педагогічною мудрістю" (термін А.С.Макаренка) особливою продуманістю шляху розв'язання конфліктної ситуації, коли можна, не відриваючись від свого позитивного шляху, внести злагоду розгорнутий конфлікт.

Багато дечого слід знати та вміти професійна ту - класному керівникові. Проте, успіхи в роботі приносять радість, винагороджують за працю, створюють навколо педагога атмосферу добра, шанобливості, авторитету.

С.І. Жупанин

**Закарпатський інститут методики навчання і виховання,
підвищення кваліфікації педагогічних кадрів**

ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ МОРАЛЬНО-ЕСТЕТИЧНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ПРИРОДИ

Ставлення людини до природи - це свідомі вибіркові зв'язки з її об'єктами і явищами, у процесі яких найбільш повно виробляється суспільна необхідність збереження природного середовища, здійснюється перенос цих зв'язків у внутрішні потреби особистості.

Соціально-педагогічні дослідження останніх десятиліть (І.Д. Зверев, В.М. Сенкевич, Є.С. Сластеніна), а також експериментальне дослідження автора цієї доповіді, дозволяють виявити вікові особливості ставлення школярів до природи та її художнього образу.

Учням початкових класів властива допитливість і емоціональна чуйність у ставленні до природи, вони оперують переважно морально-естетичними мотивами у спілкуванні з нею. Для дітей цього віку непізнана ще природа та її краса - це щось цілісне, єдине. У них пробуджується інтелектуальне, естетично забарвлене почуття здивування у зв'язку з відкриттям її таємниць. Поступово накопичуються чуттєві враження, проходить освоєння знань, їх простіша систематизація, аналіз, синтез, формування понять і моральних, естетичних суджень,

У підлітків мотиви відповідального ставлення до природи збагачуються, змістовнішими стають їх оцінки суспільної турботи про її охорону, однак у повсякденному спілкуванні з нею вони частіше від інших негативно впливають на оточуюче середовище, і все ж для підлітків важливим є як сам процес пізнання природи, так і його результати, включення в її художньо-творче освоєння.

У старшокласників простежується посилення морально-естетичних мотивів у ставленні до природи, позитивної зацікавленості проблемами раціонального використання її ресурсів, збереження і примноження її багатств, краси. Однак усвідомлення ними важливості екологічних проблем часто не переростає в прагнення практичною діяльністю охороняти природу. Тому поруч з розвитком уявлень про цілісну картину світу в учнів старших класів слід розвивати діяльнісне, активно-творче ставлення до природи. Старшокласники поступово

освоюють глобальний образ природи, сприймають картину Всесвіту, у якій багатогранно реалізуються естетичні ознаки, матеріальна краса. В учнів слід формувати оцінку трьох форм прояву краси в природі, а саме: декоративної, конструктивної і динамічної.

Помітну роль у виробленні морально-естетичною ставлення до природи, яке базується на знаннях про естетичні властивості світу та про норми і правила поведінки в навколишньому світі, відіграє художньо-екологічний образ, активна образотворча діяльність школярів. У результаті забезпечення повноцінного сприймання цього образу і втілення його в художній продукції ставлення учнів до природи стає емоційнішим, опоеетизованим, стійким.

До об'єктивних передумов формування в учнів морально-естетичного ставлення до природного середовища відносяться, по-перше, естетичні ознаки і властивості природи, які розкриваються в процесі всього періоду шкільного навчання, по-друге, оцінки природи суспільством, по-третє, багатогранна діяльність. З-поміж суб'єктивних передумов слід виділити:

а) розвиток у дітей здатності повноцінно сприймати, переживати й осмислювати етику та естетику природи:

б) стимулювання зацікавленості у перетворенні її збереженні її в оптимальному стані.

При цьому важливо, щоб художнє бачення школярами конкретних предметів і явищ навколишнього середовища вело до естетичної картини світу, глобального образу природи.

Морально-естетичне ставлення до природи позитивно позначається на вихованні дітей і молоді в душі миру. Інше мирне життя суспільства забезпечує природі розвиток і розквіт. І лише при умові, якщо природа сприймається, як храм, як ні з чим незрівнянна у світі краса, її посправжньому охоронятимуть нинішні її майбутні покоління.

Г.А. Шеремета

Волинський державний університет ім. Л. Українки

ВИЩА ШКОЛА І ПРОБЛЕМИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Характерною особливістю сучасного іє торичного етапу відношень людини до природи є постійно зростаюче усвідомлення необхідності і розповсюдження екологічної освіти. Розглядаючи проблеми розвитку вищої школи і проблеми екологічної освіти, ми поряд ставимо питання екологічної підготовки майбутніх спеціалістів. Поскільки неправильний підхід до цієї проблеми і недостатня кількість знань приводять до особливо небезпечних для суспільства наслідків катастрофічного харак теру.

Екологічна проблематика багатогранна: вона включає аспекти філософські, соціально-політичні, моральні, економічні і науково-технічні. Звідси зрозуміло, що всі питання екології не можна зосередити в якійсь одній дисципліні.

Екологічна освіта повинна спиратись на досягнення минулого і, разом з тим, широко використовувати нові ідеї і методи.

Першим етапом екологічної освіти є дошкільна освіта, початкова і середня школа. Велика роль в цій справі надається загальноосвітній школі. Загальні методологічні і теоретичні положення дозволяють виділити слідувачі принципи екологічної освіти:

1. Міждисциплінарний підхід у формуванні екологічної культури школярів. Його реалізація вимагає вирішення таких проблем, як визначення функцій кожного предмету у загальній системі екологічної освіти, виділення міжпредметних зв'язків і забезпечення узагальнення міжпредметних підходів.

2. Систематичність і безперервність вивчення екологічного матеріалу.

3. Єдність інтелектуального і емоційно-волевого починання в діяльності учнів по вивченню і покращенню навколишнього середовища.

4. Взаємозв'язок глобального національного і краєзнавчого розкриття екологічних проблем в навчальному процесі. Це передбачає аналіз конкретних фактів як позитивного, так і негативного впливу людини на природу даної місцевості, поєднується з оцінкою наслідків цих явищ.

Другим етапом екологічної освіти є вища школа і різноманітна позашкільна освіта, уповноважена давати поглиблені уявлення про розвиток і охорону оточуючого середовища. У вузах любого профілю екологічна проблематика повинна бути проаналізована з позиції, яка включає в себе ціннісні орієнтації, культуру і соціальний аспект.

В природничих і технічних вузах екологічна освіта ставить своєю метою не тільки виховання екологічної свідомості, але і підготовку спеціалістів, які будуть мати справу з розвитком і охороною середовища на професійному рівні: сьогодні інженер, будівельник, агроном, любий сільськогосподарник повинен думати не тільки про випуск своєї продукції, але і про збереження середовища, в якому живе людина.

В гуманітарних вузах екологічна освіта покликана формувати нове відношення до природи і виховувати спеціалістів, які будуть турбуватися про природу як громадяни, як ентузіасти професіонали, як пропагандисти екологічних ідей. Програми гуманітарних вузів повинні включати більш детальний розгляд соціокультурних аспектів екології людини, естетичне сприйняття оточуючої природи і особливо її людського освоєння, де правильно зрозумілі поняття поведінки.

вибору, вчинку має виключне значення.

Які ж цілі ставить перед собою екологічна освіта в широкому суспільному плані? Їх можна сформулювати приблизно так

1. Дані людині знання і привити їй навички у відповідності із сучасним рівнем екологічної думки, які спонукали б її до боротьби за збереження і раціональне використання природи.

2. Зробити нове ставлення до природи невід'ємною частиною світогляду ЛЮДИНИ.

3. Виховувати людину таким чином, щоб вона зрозуміла суспільну необхідність охорони природних багатств, щоб участь в екологічних діях стала для неї внутрішньою потребою.

В цілому екологічна освіта повинна бути орієнтована на гуманізацію людського відношення до природи.

Н.С. Завальна

Волинський державний університет ім. Л. Українки

ПОШУКИ НОВИХ ФОРМ РОБОТИ З МОЛОДДЮ

Після здобуття незалежності Україна переживає період переходу від тоталітаризму до демократії. Сильна держава будується не тільки на кістках патріотів, а й руками патріотів. Тому завдання педагогічної науки - доомоїти молодій державі виховати справжнього громадянина, не отруєного фальшю та облудою, якими проникне все суспільство.

Згубна сила псевдонауки, псевдоідеології, відкинувши «до основи» все старе, багате досвідом, ще й підбита гаслом “все краще - дітям”, породила масову поверховість знань, неробство, споживацтво, лінощі, подвійну мораль, бездуховність.

Все це тепер особливо прикро проявляється в молодіжному середовищі. Тому і виникає гостра, нагальна потреба пошуку ефективних шляхів і форм роботи з молоддю. На певну увагу з цього приводу заслуговує досвід молодіжного руху західної діаспори, який відзначається великою різноманітністю. В умовах відірваності від рідної землі, перебуваючи в іншомовному середовищі, подекуди навіть п'яте покоління українців західної діаспори зберегло рідну мову, духовну спорідненість, традиції та звичаї батьків, національну гордість, любов до незнаной, далекої і рідної землі.

Все це стало можливим завдяки діяльності молодіжних організацій, як наприклад. Пласт, СУМ (спілка української молоді). ОДУМ (об'єднання української демократичної молоді). ЦЕ СУС (центральный союз українського студентства). Товариство українських студентів Зарево”, Організація українських католицьких студентів "Обнова”. Товариство української студіюючої молоді ім. М. Міхновського

(ТУСМ) та ін. Наймасовішим серед них є СУМ і Пласт.

Осередки СУМ є центрами українства, оскільки синхронізують ВИХОВНУ діяльність у родинах і організації, підтримують постійний контакт з батьками сумівців.

При осередках СУМу, які часто мають власні приміщення, працюють школи українознавства, драмгуртки, оркестри, хори, танцювальні ансамблі, капели бандуристів. Власним коштом тут готують виховників різних ступенів, які отримують відповідні звання після кваліфікаційних екзаменів. Основними формами роботи є збори, вечори, концертні виступи, спортивні змагання і найбільш улюблене - таборування. Майже кожен осередок СУМу має вишкільний табір, який є його власністю. Виховники і адміністрація табору - це переважно батьки дітей, які працюють безкоштовно.

Основними завданнями всіх молодіжних організацій є виховання молоді в душі українства: прищепити споконвічну шляхетність, властиву українському народові, гідність та самосвідомість, працелюбність і миролюбність, знання рідної мови та історії своєї батьківщини, але все це повинно служити головній меті - боротьбі за незалежність України.

Виховуючи молодь в душі патріотизму, ці організації ставлять собі за мету прищепити їм розуміння цього патріотизму не лише як почуття до своєї етнічної Батьківщини, але й до країни проживання. Широкі контакти між організаціями, що діють в усіх країнах, де компактно живуть українці, сприяють вихованню в підлітків патріотизму у планетарному вимірі, відповідальності перед Богом і людьми за життя і мир на Землі.

І.В. Козубовська, В.В. Сагарда, В.В. Бедь
Ужгородський університет

ДО ПИТАННЯ ПРО ІДЕЙНО-ПОЛІТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ

Сьогодні, коли країна переживає дуже складний час, коли багато що з того, що Утвердилося в нашій свідомості, руйнується, коли відбувається переоцінка цінностей, питання ідейно-політичного виховання молоді набувають особливої актуальності.

Немало педагогів замислюються над тим, як же уберегти молоде покоління від моральної кризи, виховати у нього духовне багатство, працьовитість, повагу до інших народів, прагнення жити в мирі, дружбі, злагоді, що в значній мірі визначає високий рівень загальної і політичної культури.

Звичайно, для цього насамперед необхідне подальше вдосконалення

соціально економічних відносин, що почалося в нашій країні і стосується усіх сфер життя: політики, економіки, культури, освіти. Водночас важливо поліпшувати роботу з ідейно-політичного виховання молоді як у теоретичному, так і в практичному плані. Слід визнати, що тривалий час ця робота велася (формально, відірвано від дійсності, від її реальних проблем. У школі, вузі молодій людині говорили одне, а насправді вона бачила зовсім інше. Причому, чим більше дорослий світ деградував сам, тим наполегливіше закликав до моральної чистоти дітей. Чим очевиднішим ставали недоліки і суперечності в соціально економічному розвитку країни, тим голосніше ми прагнули говорити про наші успіхи. Таким чином, єдність слова і діла - один з найважливіших принципів ідейно виховної роботи - була відсутня, що не могло не позначитися на результатах. Ми намагалися дати молоді політичні знання, не вникаючи в те, чи перетворюються вони на переконання.

Тим часом, без перебільшення можна сказати, що без переконань не буде справжньої особистості: позбавлена власної лінії поведінки, впевненості, вона конформна, не може управляти своїми емоціями і пристрастями, нездатна на вольові дії, що потребують тривалих зусиль, самовідданості. І, навпаки, людина переконана, незважаючи ні на що, твердо відстоюватиме свою лінію в житті.

Помилка в ідейно-політичному вихованні молоді було допущено немало. Тому дуже важливо не повторювати їх. Добре відомо, як штучно і насильно втискувався ідеологічний аспект навчально-виховну роботу. Хіба була потреба молодшим школярам вивчати родовий відмінок на такому прикладі: Від Ленінської науки міцніють розум і руки”, А подібних прикладів в будь-якому підручнику можна знайти дуже багато. Як відомо, користі вони дали мало. Сьогодні викликає тривогу той факт, що в багатьох випадках має місце така ж штучна заміна "комуністичної" термінології релігійною і, відповідно, забезпечення виховання молоді в релігійному дусі. Хоч, безперечно, деякі положення релігії, особливо ті, в яких відображені загальнолюдські цінності та ідеали, варті уваги, до цього слід ставитись більш вдумливо, відповідально.

Дискредитовано виявилася й ідея політінформацій в школах, які часто проводилися формально, без додержання почуття міри, здоров'я о глузду. Але ж це не означає, що політінформації не потрібні в школі взагалі. На нашу думку, вони вкрай необхідні, тим більше сьогодні, коли молоді так непросто розібратися в багатьох питаннях економічного, політичного, духовного життя.

Сьогодні школи шукають такі форми і методи забезпечення ідейно-політичного виховання, які дали б позитивні результати. Заслугує,

на наш погляд, робота СШ № 5 м. Ужгорода, де надають великого значення вивченню історії рідного краю, діють політичний клуб старшокласників ім. Я. Галана, клуб інтернаціональної дружби. Учасники шкільного об'єднання "Милосердя", до якого входять як молодші школярі, так і старшокласники, активно здійснюють шефство над ветеранами війни і праці, інвалідами, людьми похилого віку.

Політичні бої, політвікторини, конкурси ерудитів, дискотек тощо сприяють підвищенню рівня політичної і загальної культури учнів. КІД "Мир", який діє в СШ №8 м. Ужгорода з 1963 року, відомий не тільки в нашій країні, але й за її межами. У ньому працюють секції лекторів, екскурсуводів, краєзнавців та ін.

В. О. Подоляк
Вінницький педінститут

ФОРМУВАННЯ НОВИХ ПРИРОДНИЧО-НАУКОВИХ УЯВЛЕНЬ - ОСНОВА ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Значні зміни соціальних і природничих процесів, що відбуваються в останній чверті нашого століття, приводять до необхідності переосмислення феномена людської цивілізації і культури, наукової картини світу та місця в ньому самої людини.

Серед факторів, що характеризують ці процеси, значне місце займає неухильно прогресуюче погіршення екологічного стану в світі. Виникаюча екологічна ситуація надзвичайно стимулює розвиток природничих досліджень, а результати, які отримані, за своєю світоглядною і методологічною значимістю набувають загальнонаукового статусу і суттєво впливають на формування в учнівській молоді когнітивних орієнтацій не лише природознавства, але й суспільствознавства. Це перш за все проявляється в радикальній корекції смислового змісту понять "природа" і "людина" в контексті їх співвідношення.

В процесі відбруньковування конкретних наук про природу із синкретичного комплексу знань, сформованого в античності, відбувалось розчленування цілісної картини світу. Процес цей був досить тривалим у часі. В самому природознавстві відбувалися зміни, які не раз приводили до переорієнтації дослідницьких стратегій. Кожній історичній епосі були притаманні свій стиль, мислення, свій характер і направленість цих стратегій.

Так, В.В. Лапницький і М.М. Майор виділяють: онтологічно космологічний стиль мислення греків, магіко-символічний стиль

мислення середньовіччя, стиль епохи Відродження і стиль наукового мислення Нового часу (Людина - наука природа". 1986. с. 36-52). Осіяній і визначив стандарти пилю мислення класичного природознавства, що багато в чому функціонує до цього часу.

Незважаючи на те, що будь-яка наука є "олюдненою" в новому розумі цього слова, класичне природознавство тяжіло до абсолютного об'єктивізму як ідеалу науковості.

Така установка в значній мірі сприяла виведенню предметно-ієрархуючої діяльності людства за рамки природничо-наукового знання, що привело до порушення взаємної корекції між наукою і практикою, посилило відрив суспільних наук від дослідження природи, конкретного наукового пізнання від філософського.

В абсолютно детермінованому світі Галілея і Ньютона, що управляються універсальними, вічними і зворотніми законами, людина почувала себе закинутою в сферу незнайомих їй явищ і процесів. Гуманістичний аспект при цьому виключався повністю.

Можна передбачити, що саме тут міститься істина майбутнього домінування технократизму, прогресуючої "імморальності" наукового знання і, нарешті, сучасної трагічної екологічної ситуації.

Важливо зазначити, що вже в середньовіччя існувала опозиція об'єктивістським орієнтаціям не тільки в природознавстві, але й у філософії. Ж.-Ж. Руссо одним з перших підняв в своїх "Трактатах" проблему відриву науки і мистецтва від дійсних інтересів людини. І те, і друге, на його думку, примиряють людей з їх рабським становищем і далекі від вияснення природного стану людини.

В наш час Е. Гуссерль, розглядаючи причини розпаду європейської гуманістичної культури, відмічав, що вони містяться в надмірно зарационалізованій науці, яка принципово виключає саме ті питання, які для людей, що піддалися в наші злочасні часи роковим переворотам, є найневідкладнішими: питання про смисл і можливість всього людського існування.

Звинувачення в надлишковому об'єктивізмі, що виражався в акцентуванні уваги на маси, класи та формації і нехтування реальними проблемами конкретної людини, виставлялись і марксизму, як філософській течії.

Таким чином, об'єктивізм як ідеал науковості значно вийшов за межі природознавства і проринк в науки соціогуманітарного профілю. Він не сприяв зближенню природознавства і суспільствознавства і посилив їх відомчість і спеціалізацію.

За яскравим виразом Ч. Сноу, природнича і гуманітарна культури нагадують дві галактики, які віддаляються. Протиставлення природничо-наукового і соціогуманітарного типів мислення має хоча

об'єктивний, але історичний характер.

Ми притримуємось тієї думки, що сучасна наука не ставить собі за мету інтерпретувати специфічну суть людини в душі природознавства. Вона лише звертає увагу на те, що при вирішенні будь якого завдання соціального характеру не можна абстрагуватися від очевидного факту - сама людина є продукт природним історії.

Ю.А. Вакуленко

Шуйський педінститут

В.В. Добриніна, Н.М. Піскунова

Центр КФО «ТЕКОС» Краснодарського краю

О.В. Македонський, І.А. Слюсар

Полтавський педінститут

ГОЛОГРАФІЧНІ ПІДХОДИ ДО ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ “ПРИРОДОЗНАВСТВА”

Виховання у молоді відчуття єдності і цілісності миру - це одне з завдань, яке виконує Центр комплексного формування особистості дітей і підлітків (генеральний директор-академік РАО Щетінін М.П.). Розкриття духовного, фізичного і інтелектуального потенціалу людини, виховання в душі миру потребує відродження національної школи, де повинен панувати пріоритет духовних цінностей, традицій народу, вірність ідеалам Православ'я. Для всебічного розвитку особистості необхідно створити умови, в яких без обмежень могли б розкритись її природні здібності. Провідною метою кожного має бути служіння Вітчизні, батькам, ближньому.

Навчально-виховний процес у Центрі організований у різновікових групах. Різновікова структура колективу вимагає розробки нових технологій навчання.

Головною особливістю їх повинна бути інформаційна цілісність матеріалу на кожному етапі навчання. В степову цих технологій навчання нами покладений голографічний принцип.

Термін голографія” (від грецьких слів Holos - весь, повний та grapho - пишу, малює) означає спосіб повного всебічного запису інформації про об'єкт.

Голограма - це об'ємне зображення предмета, яке передає всю інформацію про об'єкт. Особливість голограми полягає в тому, що будь-яка її частина містить у собі інформацію про весь предмет.

Чим більшу частину голограми ми розглядаємо, тим більше деталей можна розрізнити. Змінивши кут, під яким досліджуємо голограму, ми побачимо інші частини об'єкта.

Голографічні властивості може мати і інформаційна система.

сконструйована певним чином В ролі об'єкта виступає навчальна дисципліна або її частина.

Головним в голографічному підході є правильне знаходження ядра навчальної дисципліни, системи.

Друга важлива вимога до голографічної технології - фреймова організація навчального матеріалу. Фреймова побудова навчальної дисципліни відповідає психології сприйняття людиною нової інформації.

Завжди людина намагається співставити нове з тією відомою структурою, що уже є в її свідомості, знайти спільне і відмінне. Ефективність технології навчання залежить від того, наскільки вдало знайдений фрейм (стабільна структура) для зображення даної навчальної дисципліни.

В процесі розробки голографічного представлення навчальних предметів беруть участь викладач вузу, вчитель школи, студент, учень. Це створює умови для їх спільної активної пошукової діяльності і сприяє утворенню єдиного інформаційно-духовного поля.

Взаємна почуттєва включеність учителя-учня є важливим фактором реалізації голографічних технологій. Голографічне представлення і викладання знань вимагає високої професійної підготовленості, педагогічної майстерності і моральних якостей учителя, а також включення в навчальний процес вербальних і невербальних засобів спілкування.

Названі голографічні принципи представлення знань реалізуються нами при викладанні математичних дисциплін в середній школі Центру, а також інтегрованого курсу "Природознавство", що включає матеріали з фізики, хімії, біології.

Голографічна технологія навчання передбачає вивчення значних за обсягом частин навчальних дисциплін, тому для її реалізації є доцільним метод занурення. В залежності від завдань час занурення змінюється від одного до шести тижнів. Причому вивчення навчальної дисципліни обов'язково повинно повторюватись до трьох разів на протязі року. Така побудова навчального процесу дає змогу достроково закінчити середню школу в залежності від здібностей учня.

Інтегруючим ядром курсу "Природознавства" може бути теорія Великого вибуху. Етапи Великого космологічного вибуху об'єднують в голографічну систему фізичний матеріал. Хімічні і біологічні відомості розкриваються через хімічний і біологічний вибух.

Різновікова структура колективу, голографічні технології навчання сприяють розвитку педагогічних здібностей учнів. Так, всі випускники Центру 1993-94 навчального року - студенти загальнопедагогічного факультету Шуйського педінституту.

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ПРИ ВИКЛАДАННІ ФІЗИКИ

Набуваючи в наші дні першочергового значення, гуманізація освіти вимагає посилення уваги до особистості кожного учня, створення найсприятливіших умов для її становлення і розвитку.

Із суті гуманізації викладання випливає, що вона стосується змін не тільки змісту навчання, а й методів, орієнтуючи їх на полегшення засвоєння учнями навчального матеріалу. Ця функція гуманізації викладання відображає тільки одну її сторону - ту, що визначає характер взаємовідносин між учителем і слабкими учнями, що потребують його елементарної допомоги. Що ж стосується іншої сторони - вземовідносин учителя з сильними учнями, що мають здібності до фізики, то вона ще не набула в школі міцних позицій.

Особливі здібності до фізики - талант - зустрічаються не часто (це природний дар); їх, як правило, легко помітити, оскільки обдарований учень виявляє яскраву інтуїцію, допитливість і інтерес до фізики, активність і працездатність. Найчастіше можна спостерігати прояв загального високого розумового потенціалу учня без чітко вираженої схильності до фізики, і учителю необхідно спрямувати свою увагу перш за все на стимулювання інтересу до цієї науки, на виявлення дійсних здібностей учня до неї. Мова йде про те, щоб створювати для обдарованого учня такі умови, які б сприяли формуванню його творчої особистості.

Для цього необхідна певна свобода навчання і творчий його характер, що забезпечуються діловою атмосферою на заняттях, обговоренням проблемних питань і дослідів, самостійністю у виконанні завдань, заохоченням проявів творчості.

Учням, що виявляють схильність до фізики, необхідно на кожному уроці давати інформацію, що стимулює їх мислення, дозволяє шукати закономірності, знайомити учнів (у міру можливостей) з суміжними галузями знань, з загальнокультурними цінностями, опосередковано зв'язаними з фізикою (математика, хімія, архітектура, живопис, музика і т.д.), оскільки ерудиція і широта поглядів позитивно впливають на розвиток здібностей, стимулюють виникнення асоціацій і аналогій, що є важливим компонентом творчості. Таким учням можна пропонувати виконання літературних завдань - доповідей із життя видатних фізиків, історії винаходів, проблемні теми з екології, енергетики. Підготовка таких доповідей вимагає використання матеріалів з історії, літератури, тобто з циклу гуманітарних предметів

і, таким чином, здійсню - вплив на формування цілісної особистості, зменшуючи імовірність як технократичного, так і технофобічного мислення.

Для активізації мислительної діяльності учнів можна практикувати: розв'язування нестандартних фізичних задач та задач, н умови або готовий розв'язок яких спеціально внесені помилки, задач-парадоксів та експериментальних задач, складання оригінальних задач самими учнями, залучення їх до постановки фізичного експерименту, підбір (з газет і журналів) цікавої і пізнавальної інформації по темі уроку, поновлення змісту стендів про науку і техніку.

Позакласна робота дає практично необмежені можливості для творчого пошуку учителем (в умовах його школи) форм і методів виховання талантів: випуск усних журналів, робота в шкільних наукових товариствах і гуртках, участь в олімпіадах, турнірах і інших змаганнях юних фізиків.

В роботі з обдарованими учнями учитель повинен постійно демонструвати особистий приклад науковця. При цьому важливо пам'ятати, що учитель передає не тільки знання, скільки стиль і манеру мислення. Підвищена увага учителя до учнів, зацікавлених фізикою, безперечно, змусить його самого ввійти в курс сучасних проблем науки, розв'язувати задачі підвищеної складності і т.п., а також розширити світі кругозір в галузі педагогіки і психології (ознайомитись з особливостями виховання обдарованих дітей, закономірностями розвитку особистості, психологією творчості).

Ця робота повинна принести учителю задоволення, оскільки вона поєднує стимули підвищення професійної майстерності з виконанням суспільно-важливої місії - підготовкою здібних, захоплених наукою Людей. Крім того, вона відкриває широкий простір для власної творчості учителя і залучення до неї учнів.

Л.І. Тарусова
Міністерство освіти України

ФІЛОСОФСЬКІ ОСНОВИ ГУМАНІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ

В сучасному суспільстві освіта стала тією основою, на котрій перебудовуються і раціоналізуються різні сфери людської життєдіяльності. Ставлення до освіти як соціального інституту, який виконує загальнолюдську функцію "накопичувана" і "передавача" духовних багатств світової цивілізації, вимагає удосконалення механізму гуманізації управління освітньою сферою.

Гуманізм, як основа сучасного філософського знання, визнає в

Першу чергу цінність людини як особи, її право на свободу, щастя, розвиток і прояв здібностей, вважає благо людини головною цінністю її соціального, економічного і політичного призначення. Гуманізм, як принцип системи освіти, полягає в гуманістичному характері освіти взагалі.

Теорія управління освітою є специфічною формою суспільної свідомості і розглядається як сукупність науково і практично обґрунтованих поглядів, уявлень про процес управління. Вона розрізняється цільовими установками і предметними сферами. Через проблематику осягнення різних форм свідомості і діяльності, розуміння, практика управління освітою дійсно запроваджується у пізнання, а пізнання конкретизується і гуманізується, так як це практика людей.

Проблеми розвитку освіти, управління нею в гуманістичній перспективі постають як проблеми соціальні. Вимір гуманістичної орієнтації управління освітою знаходиться в прямій залежності від загальної соціальної мети, та її відповідності справді людським погребам.

Сучасна система освіти демонструє незмінюваність педагогічної системи, її імунітет відносно демократичних процесів, намагається регламентувати навчальний процес, підпорядковуючи його досягненню поставлених цілей. Рівень вирішення методологічних проблем пізнання процесу гуманізації управління освітою відстає від потреб практики, що негативно відбивається на технології впровадження результатів наукового пошуку в практику управлінської роботи.

Однією з головних особливостей процесу організації управління освітою, процесу його гуманізації є відмова від одностороннього бачення дійсності, намагання охопити діалектичну складність і суперечливість сьогоденного складного і взаємозв'язаного світу. Основоположне і визначальне методологічне значення для процесу гуманізації управління освітою має реалізація принципів демократії. Розширення демократичних принципів в управлінні освітою передбачає справедливість, без якої вона носила б формальний характер, відкритість та плюралізм як найбільш безпосереднє їх втілення, та світський характер освіти, який робить її доступною для всіх.

Як всяка управлінська діяльність взагалі, так і управління освітою, зокрема, неможливе без задалегідь поставленої мети і завдань. Нові суспільні умови породили нові системи потреб, інтересів і цінностей, мети управлінської діяльності. У системі освіти метою управлінської діяльності постає формування людської індивідуальності, автономності особистості. Адже саме ідея індивідуальності складає основу європейської ідеології культури. Самі ця ідея, доведена до рівня організації соціальних інститутів, норм суспільного та приватного життя, створила образ західного суспільства.

Перевірені лозунги демократії, свободи, рівності і братерства потребують модернізації в гуманізмі, основою котрого повинні стати мораль та індивідуалізм. Український дослідник О. Валевський має рацію, коли пише у прецікавому з погляду філософії трактаті «Про “нову ідеологію” незалежної України, що “визначальні риси європейської культури безпосередньо пов'язані з втіленням настановлень ідеології індивідуалізму, і, насамперед, таких, як вільне підприємництво, свобода творчості (передусім наукової), демократія, віротерпимість, права людини” (“Український оглядач”, 1.993, №4,- с. 2).

Індивідуалізм як атрибут демократії впливає саме із гуманності, із симпатії і поваги людини до людини, людської гідності, яка виражається особистою свободою і відповідальністю перед самим собою, тобто із визнанням людської індивідуальності в людському морі.

Таким чином, головним критерієм управлінської практики в сфері освіти є мораль, тобто моральні принципи. Однак, така ідеологічна орієнтація управлінської діяльності в сфері освіти потребує певної зрілості суспільної свідомості, яка ускладнюється напластуванням старого мислення.

Г.М. Падалка
Український педуніверситет

ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ НА ОСНОВІ ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ

Загальна культура - особистісна якість, що передбачає широку обізнаність людини в різних сферах культури, науки, мистецтва, здатність до адекватної оцінки окремих явищ, до відтворення набутих знань, умінь і навичок в практичній діяльності та повсякденній поведінці. Необхідність засвоєння основ знань, умінь і навичок у самому широкому діапазоні культурних надбань людства вступає в протиріччя з небезпекою перевантаження, перенапруження, перевтоми дітей. Проблема загострюється в зв'язку з психологічно-суспільною потребою рвннвовікового підходу до формування загальної культури особистості. Доведено, що підвалини загальної культури закладаються в дитинстві, прогаяне змалку важко надолужується в юнацькому і надто обмежено - в дорослому віці.

Серед напрямків, що мають перспективне значення у вирішенні питань прищеплення дітям основ загальної культури, особливе місце посідає інтегрований підхід до навчання. Сутність його остановить поєднання окремих галузей наукових знань та художньої культури, що фокусується у єдиному педагогічному впливі на дитину. Інтеграція

може бути різного ступеню: від взаємопроникнення окремих елементів до повного злиття їх в цілісну навчальну дисципліну. Прикладом останньої може бути “художня культура” - дисципліна, що базується на рівнобіжному вивченні історії різних видів мистецтва. Є приклади інтегрування природничих наук в одну навчальну дисципліну. Проблеми ж взаємопов'язаного опанування учнями мистецтва і іноземної мови досліджено значно менше.

Наші дослідницькі зусилля було зосереджено на відпрацюванні оптимальних шляхів поєднання художнього розвитку та вивчення іноземної мови дітьми 6-7 років.

Мета експериментальних занять полягає в тому, щоб сформувати у дітей початкові уміння різних видів музичної діяльності (гри на фортепіано, співу під власний акомпанемент, співу під акомпанемент учителя, гри в ансамблі з вчителем), закріпити і розширити знання з англійської мови, прищепити елементарні уміння театралізованого виконання, розвинути артистичні здібності учнів. При відборі саме цих галузей до уваги бралась їх значуща роль у формуванні загальної культури особистості взагалі і зокрема в умовах розвитку сучасного суспільства.

В результаті дослідження ми дійшли висновку, що теоретичні засади інтегрованого підходу в галузі формування загальної культури учнівської молоді ґрунтуються на дотриманні принципів, серед яких першочергового значення набувають:

а) принцип паралельного засвоєння учнями інтегрованих компонентів навчального матеріалу (в наших дослідженнях це рівнобіжне опанування музичного матеріалу із англійським текстом, елементами театралізованого їх виконання);

б) принцип опори на спільні ознаки, притаманні кожній з галузей науки, культури чи мистецтва, що інтегруються в навчання. Це, наприклад, інтонація як фактор музичної і мовної виразності, або естетичність як неодмінна ознака відбору музичних прикладів, англійського тексту, малюнків, тощо;

в) принцип акцентування одного, найважливішого в даних умовах компоненту навчання і опосередкованого впливу на інші, Передбачається, що з цілого ряду навчальних компонентів учителем вибирається найсуттєвіший, і саме на ньому фокусується найпильніша увага учня, в той час як інші засвоюються неспеціально, поза цілеспрямованою увагою, Наприклад, учень зосереджує свідомо увагу на виконанні музичного завдання, а англійський текст, що супроводжує музику, засвоюється мимоволі, автоматично:

г) принцип емоційно-естетичного спонукання до навчання. Оскільки формування особистої культури значною мірою базується на підсвідомо-

емоційних факторах, особливо важливо, щоб процес засвоєння відбувався на фоні невимушеного, ненапруженого навчання. Великого значення при цьому набуває створення ситуації, яка б задавала певну установку, настроювала учнів на емоційно-естетичне охоплення подальшого навчального матеріалу (в наших дослідках роль емоційно-естетичної прелюдії, що готувала учнів до заняття, відігравали казки, цікаві історії, ігри, розглядання художніх ілюстрацій тощо).

С.Я. Дем'янчук
Рівненський педінститут

ДИСПУТИ У ШКОЛІ

У інформуванні учнів старших класів важливу роль відіграють диспути на моральні та миролюбні теми. Вільний обмін думками привчає учнів мислити самостійно, дозволяє їм більш глибоко зрозуміти сутність вчення про мораль, норми поведінки та мир.

Диспут (від латинського слова - *disputo* - розумію, сперечаюся) - це дискусія з різних питань, іноді прямо протилежних одне одному. Він вимагає від учнів високого рівня переконаності, вміння відстоювати свої думки і переконання, доводити хибність доводів противника, відкрито виступати і розкривати невірні погляди, критикувати недоліки в поведінці, активно відстоювати норми людської моралі.

Диспут учнів на морально-миролюбну тему - це вільний обмін думками в живому обговоренні суспільних проблем, які їх хвилюють.

На диспут, як правило, виносяться питання складні, значимі, гострі, такі, які хвилювали б кожного учня. Диспути па морально-миролюбні теми в школі доцільно організовувати 1-2 рази на півріччя. До диспуту повинні готуватися всі учні.

За останній час з'явилося ряд праць вчених, в яких робиться спроба розкрити значення шкільних диспутів у моральному вихованні учнів. Це роботи В.І. Косолапова, М.І. Болдирева, І.Ф. Спіріна, В. П. Канонихіна, Т.Ю. Конникової ін. Але ніхто із них не розкриває ролі диспутів в інформуванні школярів з проблем миру.

Наші дослідження показують, що під час проведення диспутів школярі і вчителі зустрічаються з певними труднощами. Це, по-перше, пов'язано з тим, що методика проведення диспутів ще слабо розроблена в педагогічній літературі: по-друге, частина методистів, працівників народної нерідко виступають проти проведення диспутів у школі.

Всі доводи вчителів проти проведення диспутів з учнями можна класифікувати по трьох групах:

Перша група доводів зводит ься до ствердження думки про те, що диспут старшокласників на суспільну тему веде до дискусії з питань

людської моралі, теоретичні основи якої опрацьовані в працях вчених педагогів. Старшокласники повинні засвоїти норми людської моралі, а не дискутувати про них.

Друга група доводів зводиться до того, що частина вихователів під час диспутів ставить перед учнями питання для обговорення, які не зв'язані з питаннями навчання і життя шкільних колективів, тим самим заводячи у безвихідне становище і себе. Це приводить до зривів проведення диспутів з старшокласниками.

Третя група доводів заключається в тому, що окремі педагоги вважають диспути на моральні теми однією з форм робіт серед дорослих, мовляв, учням вони не під силу.

Досвід роботи багатьох педагогічних колективів шкіл України, експериментальні дослідження, проведені нами в 37 середніх школах Рівненської, Житомирської, Волинської, Київської та Тернопільської областей показують безпідставність усіх цих доводів. Якщо добре підготувати і провести диспут з старшокласниками то, безумовно, він позитивно вплине на формування світогляду та переконань кожного учня, його характеру, волі, почуттів і особистості.

При визначенні теми диспуту потрібно звернутись до самих учнів. Вони назвуть проблеми, які їх цікавлять, над якими роздумують, але чіткої відповіді на них не знайшли. Класний керівник рекомендує учням тему диспуту, добиваючись, щоб вона була актуальною і доступною для них, правильно сформульована і допомагала розв'язувати конкретні педагогічні завдання.

Можна рекомендувати учням старших класів для диспутів на соціально-політичні теми орієнтовно такі теми: “Політика і молодь”, “Що означає бути патріотом своєї Батьківщини і інтернаціоналістом?”, “Як ти уявляєш собі людей і їх працю в незалежній державі?”, “Як ти готуєш себе до життя в демократичній Україні?”, “Поговоримо про обов'язок і честь”, “Яким повинен бути твій сучасник?”, “Чи є в нашому житті місце для подвигу?”, “Щастя. Як його знайти в житті?”, “Людина і суспільне життя”, “Політика і люди”, “Професія. Як її правильно обрати?”, “Чи варто жити без мрії?”, “Честь і подвиг”, “Ким бути і яким бути?”, “Твоє місце в строю будівничих”, “Як ти уявляєш завтрашні дні?”, “Будь готовий стати справжньою людиною”, “Що таке дружба?”, “Що таке любов?”, “Що таке щастя?”, “Чи завжди ти правдивий, чесний?” та ін.

Підготовку і методiku проведення диспуту в старших класах ми організували поетапно, а саме:

1. Визначення теми (вона повинна бути злободенною, виходити із загальних завдань національного виховання, відповідати рівневі

вихованості учнів, їхнім віковим особливостям, бути яскравою, виразною, будити думку школярів).

2. Основні питання для обговорення повинні сприяти розкриттю теми : бути логічно взаємозв'язаними, чіткими, зрозумілими і правильними.

3. Наочна пропаганда ідей диспуту: оформлення плакату (об'яви), підготовка стендів і виставок книг, журналів, газет і гатей, випуск стінгазет або спеціального бюлетня, виставки.

4. Підготовка учнів до диспуту: читання рекомендованої літератури, перегляд кінофільмів, п'єс, відвідування музеїв і картинних галерей, виділення і підготовка ведучих, проведення анкетування і написання творів по темі диспуту, консультації для виступаючих.

5. Проведення диспуту. Оголошується тема диспуту, у наступному слові ведучий дає обговорення теми диспуту, оголошує дискусійні питання (інколи коротко розповідає про один або два суперечливі факти). Далі у виступах учасників дискусії ґрунтовно розкривається тема диспуту, висвітлюються окремі питання (виступ триває 5-7 хв.).

6. Підсумкове слово ведучого. Підводяться підсумки дискусії, дається оцінка виступів, засуджуються помилкові погляди, розкриваються їх причини тощо. Заключне слово ведучого повинне бути глибоко обґрунтованим, виявляти відмінне знання предмету дискусії. В окремих випадках слід обирати журі, члени якого оцінювали б відповіді і доводи обох сторін.

Диспути, проведені морально-миролюбні теми, допомагають вчителям розкривати невірні погляди колективу на те чи інше питання, виховувати в учнів правдивість, принциповість, стійкість, непримиренність до порушень норм людської моралі. Учні привчаються також до систематичного читання газет і журналів. Шкільні диспути на морально-миролюбні теми, вмело включені в систему виховних заходів, за умови хорошої їх організації позитивно впливають на формування особистості кожного школяра, його моральних переконань, на виховання характеру і розвиток логічного мислення. На диспутах старшокласники вчаться правильно розуміти причини подій суспільного життя, глибоко вникати в політику нашої держави, співставляти свої думки і вчинки з думками і ділами інших людей. Диспути виховують почуття гордості за свою Батьківщину, допомагають перетворити принципи людської моралі в глибокі особисті переконання. Вони приносять школярам радість пізнання, моральне задоволення, розвивають їх самостійність, ініціативу й організаторські здібності, викликають у юнаків та дівчат прагнення активніше включатися в громадську діяльність.

**Ж. Дюффар,
Франція
Д.М. Днновський
Рівненський економіко-гуманітарний інститут**

ОЛІМПІЗМ - ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКА ЦІННІСТЬ

Олімпійські ігри, які зародились у 776 році до нашої ери в Стародавній Греції, провадилися понад 1000 років і закінчили свій цикл в 394 році нашої ери. Після 1500-літньої перерви з ініціативи талановитого французького організатора, громадського діяча та педагога барона Пера де Кубертена (1863-1937) 23 червня 1894 року на міжнародному Конгресі в Парижі було прийнято рішення про відродження Олімпійських ігор.

Історія показала, що олімпійські ідеали є не інше привабливі для людства, а й одні з найбільш довговічних на Землі.

Вважаючи, що освіта неповноцінна без атлетики, так як тіло і інтелект вимагають єдності та взаємовиховання, а характер загартовується, головним чином, у фізичних вправах, барон П'єр де Кубертен розширив витoki античного ідеалу, поєднавши еллінську культуру як модель з вікторіанськими ліберальними ідеалами.

Нині в структурі теорії олімпізму можна виділити наступні аспекти: спортивний, культурний, виховний, науковий, оздоровчий, філософський, гуманітарний, естетичний, релігійний, економічний, освітній, інформаційний, політичний, психологічний, комерційний тощо.

Але, розглядаючи цю проблему в площині теми даної конференції, слід відмітити виховні та освітні аспекти олімпізму.

Цій темі присвятили свої праці Н. Ялуріс (Греція), Н. Мюллер (Німеччина), І. Чаліп (США), З. Кравчик (Польща), В. Олівова (Чехія), Л. Кун (Угорщина), В. Столяров, С. Гуськов, М. Пономарьов, В. Столбов (Росія), М. Візітей (Молдова), В. Соколов, В. Морозов (Білорусь), В. Борзов, В. Платонов, О. Сунін, В. Запорожанов, В. Іабскір (Україна) та інші автори світу.

Роль олімпізму в системі світових культурних цінностей невинно зростає. Краса, гуманізм і щастя на землі - ідеали олімпізму відповідають сутності людського буття.

Особливу соціальну цінність представляє олімпізм як один із засобів зміцнення миру і дружби між народами, боротьби проти расової дискримінації, морально-етичного та естетичного виховання молоді, збереження генотипу людини.

Т.М. Відінчук

Рівненський педагогічний інститут

СПОРТИВНО-ГУМАНІСТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДИ НА ІДЕЯХ ОЛІМПІЗМУ

Виховання молодого покоління, як ведуча форма соціалізації людини, передбачає сприйняття, трансформацію і присвоєння ним досвіду в тому числі й цінностей, надбаних попередніми поколіннями, вироблених в процесі розвитку людства.

Людина - колективна істота, тому ідеали гуманності, справедливості, самопожертви, взаємодопомоги протягом всієї історії були зведені в рівень найвищих людських цінностей та ідеалів.

З розвитком гуманістичних ідеалів невідривно пов'язана і традиція проведення Олімпійських ігор у стародавньому світі.

Припинення воєн, чесна боротьба під час спортивних змагань, ідеал всебічно розвиненої людини ось гуманістичні початкування Олімпійського руху, котрі пережили довгу історію і зберегли свою цінність у сучасних умовах. Відродження і розвиток Олімпійського руху у наш час підхопило та збагатило цінності олімпізму, сприяло бурхливому розвитку світового спортивного руху.

Однак у сучасних умовах спорт та олімпізм не позбуті проблем і протиріч, що повинні, по-перше, бути піддані ретельному аналізу: по-друге, враховуватись у процесі спортивно-гуманістичного виховання молоді.

Визначимо деякі, на наш погляд, головні проблеми Олімпійського руху, його ідеології.

Перше. Проведення Олімпійських ігор сприяє спортивному руху і пропаганді цінностей спорту, у тому числі гуманістичних, притягненню людей до спортивних занять. Позитивне значення даного процесу безперечно, оскільки у сучасних умовах людині зберегти, а тим більше укріпити здоров'я без рухової, в першу чергу спортивної активності, неможливо. В такому плані спортсмени формують нову популяцію людей, більш витривалих до дій негативних факторів соціального середовища (гіподинамія, надмірне харчування, невротизація психічного життя і т.д.).

Але та частина спортивного руху, котра тісно пов'язана з проведенням сучасних Олімпійських ігор, традиційно визначається як спорт вищих досягнень. Олімпійський спорт має швидше не оздоровчу дію на організм спортсмена, а навпаки: використовує сили, ресурси здорового молодого організму для досягнення високих спортивних результатів. Дуже серйозною проблемою є проблема вживання спортсменами допінгових препаратів, боротьба з цим явищем

поки значних результатів не дає.

Друге. Олімпійський рух, з одного боку, стимулює розвиток спортивної діяльності як специфічної культурної трансформації потреб людини у русі та прагнення гармонізувати свій індивідуальний розвиток. З іншого боку, Олімпійський рух тісно пов'язаний із спортом самих високих досягнень, який дуже часто негативно впливає на моральну поведінку спортсмена, розвиває егоїстичні, агресивні риси його характеру, сприяє односторонньому розвитку особистої і т. п.

Третє. Участь в Олімпійських іграх, які являють собою найграндіозніше спортивне свято-видовище - це доля спортсменів вищого класу та певної частини глядачів, болельників. Правда, джерела масової інформації (телебачення в першу чергу) добре освітлюють проведення Олімпійських ігор, то робить їх доступними для широкої аудиторії, у тому числі нашої вітчизняної.

Але, на жаль, Олімпійські ігри на повторюються в період Олімпійської галузі, ідеї та цінності Олімпійського руху засобами масової інформації майже не пропагуються.

Крім цього, історія, ідеали, традиції, обряди олімпізму майже не вивчаються у навчальних закладах. Майже не практикується їх використання у процесі навчально-виховної роботи з молоддю.

Вирішення цих та інших проблем, які перешкоджають сучасному Олімпійському руху - складне завдання, яке потребує часу та сил зі сторони організатора Олімпійських ігор та суспільства вцілому.

Таким чином, використання кращих гуманістичних ідеалів та традицій олімпізму в процесі спортивного виховання нашої молоді бачиться автору як дуже важливе і необхідне.

О.М. Петрук

с. Мізоч Рівненської області

ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ У ДОШКІЛЬНИКІВ

Виховання патріотизму у дітей дошкільного віку є важливим завданням дошкільних закладів. Радянські вчені-педагоги (З. І. Борисова, С.А. Козлова, Т.В. Артемова та ін.) у своїх наукових працях зробили серйозну спробу розробити цілісну систему виховання дітей дошкільного віку в дусі патріотизму. Вони підкреслюють, що вся політика Української держави має мету виховати у підростаючого покоління почуття патріотизму і інтернаціоналізму.

Велику роль в цій справі відіграє сім'я, батьки. Вони повинні виховувати у дітей дошкільного віку патріотичні почуття особистим прикладом служіння Батьківщині, участю в боротьбі за мир і дружбу між народами.

Вчені радять вихователям дитячих садків розповідати дітям про дружбу народів різних національностей, вивчати з дітьми вірші, казки, танці народів світу. Уже в дитячому садку виховання у дітей Патріотизму і інтернаціоналізму повинно пронизувати всю систему роботи дошкільного закладу. Особливо великі можливості в цьому напрямку має дитячий національний садок. Тут патріотичне виховання дітей дошкільного віку здійснюється різноманітними формами і методами. Вихователі в своїй роботі широко використовують бесіди, зустрічі з воїнами України, читання доступних дітям оповідань про героїчні подвиги героїв земляків, про дружбу дітей.

Вихователі повинні використовувати мудрі настанови вчених відносно патріотичного виховання дітей.

В патріотичному і інтернаціональному вихованні дітей дошкільного віку необхідно з раннього віку виховувати громадянина - патріота своєї Батьківщини.

В.В. Сатинова

Брестський педінститут

ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ В ДУСІ МИРУ І ВЗАЄМОРОЗУМІННЯ

Однією з найгостріших проблем, які стоять перед людством на сучасному етапі, є проблема миру. До миру прикована зараз увага державних діячів, політиків, військових, вчених, письменників, художників, широкої громадськості різних країн. Представники всіх професій несуть свою частку відповідальності за долю Всесвіту, але особлива роль у справі збереження миру і взаєморозуміння між народами і окремими людьми відводиться працівникам освіти.

Завдання вчителя сьогодні - усвідомити необхідність формування нового типу мислення, яке пов'язане з новим розумінням місця людини в сучасному світі, намагатись виховати майбутнє покоління планети в душі миролюбства і взаєморозуміння.

Майбутній вчитель формується в стінах інституту сьогодні. В процесі педагогічного спілкування в вузі ставляться і вирішуються завдання навчального, пізнавального і виховного характеру, метою яких є виховання особистості майбутнього вчителя.

Успіх справи виховання майбутніх вчителів залежить від особистості викладача вузу, від тієї атмосфери творчості і взаєморозуміння, яка панує на кафедрі, факультеті і в інституті вцілому, від розуміння вузівськими викладачами важливості проблеми виховання в душі миру і взаєморозуміння, від уміння реалізувати на практиці педагогіку співробітництва.

Виховання в душі миру і взаєморозуміння може бути подано як мета, засіб і метод формування особистості майбутнього вчителя. Щоб жити в мирі і для миру, потрібно вчитися миру. Мир починається із кожного з нас. Він залежить від уміння слухати, розуміти точку зору співрозмовника.

М.В. Крет
Рівненський педінститут

ЗНАЧЕННЯ НАРОДНОЇ МУЗИКИ І ПІСНІ В МОРАЛЬНОМУ ВИХОВАННІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

В системі виховання молодших школярів важливе місце займає народна музика і пісня. За свою багатовікову історію український народ створив багату і самобутню культуру, в якій провідне місце займає народна музика і народна пісня, яка за мелодійністю не має собі рівних в світі. Наші пісні - це тихий рай, це привабливі чари, ті чари, що всім світом признано за ними. В церковних співах можна чітко розпізнати мотиви народних пісень і наших старих козацьких дум.

Яскравими прикладами виховання патріотизму, мужності, чесності, порядності, любові до людини служать старі козацькі думи. Вони мають велику літературну, музичну та виховну цінність. Перейняті сумом, повиті журбою, думи наші справляють велике враження па свідомість і дорослих, і дітей. Не дивно, що ними зацікавилась навіть церква і спів старих дум перенесла до свого співу. Найбільше вславився співом козацьких дум в другій половині XIX століття кобзар Остап Вересай з Полтавщини. Найкращий здобуток старовини, думи мали великий вплив на стару і нову українську літературу, музику і пісню. Вони надихали Котляревського, Гоголя, Шевченка, Лисенка, Глінку.

Українська лірика XVII ст., а особливо XVIII ст., була дуже цікавою, і ми маємо багато записів того часу, зокрема, на початку XVIII ст. козак Климовський склав відому пісню: "їхав козак за Дунай", а також писав козак Захар Дзюбаревич, священник Григорій Лютепський і багато інших. А кращі пісні Сковороди пішли в народ і стали засобами виховання, як, наприклад, пісня "Всякому городу прав і права".

Українська музична (лірична) творчість була різних форм: оди, гімни, псалми, канти, рацеї, посвяти, плачі, жалібні вірші і пісні, різдвяні та великодні пісні.

Величезне виховне значення для молодших школярів має вивчення нашого гімну "Ще не вмерла Україна", який є зразком для виховання

патріотизму, любові до рідного народу, рідної землі і до людини взагалі. Не дивно, що ця пісня від часів її створення і до останніх років була заборонена, а разом з нею і прогресивна українська музика, література і культура взагалі.

Отже, важко переоцінити значення народної музики і пісні у вихованні школярів нової незалежної Української держави.

В.П. Симонов
Академик АПСН и МАИ

НЕКОТОРЫЕ ПРОБЛЕМЫ ВОСПИТАНИЯ КАК ПРОЦЕССА УПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЕМ ЛИЧНОСТИ

В период осуществления и все еще продолжающихся глубоких социально-экономических изменений в обществе, когда происходит постоянная переоценка всей системы общественных отношений и идет непрерывный процесс реорганизации бывшей единообразной школы, проблемы управления воспитанием личности теперь уже реально могут быть поставлены и должны решаться на основе подлинно научного системного подхода. Нарождающаяся новая школа с целой системой инновационных моментов и в ее структуре, и в Содержании учебно-воспитательной деятельности преподавателя, а также в учебно-познавательной деятельности учащихся, требует новых подходов и к управлению воспитательным процессом. Директивное управление, работа средней школы в целом, а также преподавателя и учащихся, в частности, в режиме выполнения указаний верхних структур управления, уходят в прошлое. Таким образом, -все прогрессивное, подлинно научное, целесообразное и эффективное в образовательном процессе должно быть сохранено и продолжено, но уже на новой методологической и теоретической основе. Но нашему мнению, такой основой является концепция реальных изменений всего спектра функций, принципов, методов и приемов управленческой деятельности в условиях перехода от моно- к полиструктурным формам образования.

Основой концепции служит широко известная и довольно глубоко разработанная теория системного подхода. Исходя Из того, что управление в широком смысле - это процесс воздействия на систему с целью перевода ее в качественно новое состояние, управление воспитательным процессом - это специфический вид интеллектуальной деятельности, реализующийся через умение руководителя школы (преподавателя) воздействовать на управляемые субъекты (преподавателей, учащихся) путем научнообоснованого планирования, организации и контроля их деятельности и добиваться на этой основе

реальных, социально-значимых воспитательных целей. Образовательный же процесс в целом мы понимаем как комплекс учебно-воспитательного, учебно-познавательного и самообразовательного процессов. В свете определения следует отметить, что преподаватель управляет непосредственно учебно-познавательным процессом на уроке и опосредованно-самообразовательным процессом, а руководитель школы - учебно-воспитательным процессом в школе в целом.

В свете вышесказанного вычлняются примерно следующие проблемы:

- проблема определения базовых понятий, структуры и содержания системы управления воспитательным процессом в средней школе, а также проблема специфики предмета, продукта, результата и орудия труда субъекта управления;

- проблема выявления актуальных принципов управленческой деятельности в средней школе и в свете этого проблема определения их приоритета в структуре и в содержании управленческих воздействий субъекта управления;

- проблема причин низкой эффективности управленческой деятельности руководителя школы (преподавателя) через призму системного анализа, и на этой основе определение путей реконструкции старой модели управления образовательным процессом в средней школе;

- проблема определения причин и характера противоречий в требованиях, предъявляемых субъектом управления к учебно-познавательной деятельности учащихся (первый уровень управления) и к учебно-воспитательной деятельности преподавателей (второй уровень управления)

- проблема определения вербальных и математических показателей эффективности воспитательной деятельности преподавателя для применения ЭВМ в практике управления образовательным процессом в средней школе в целом.

Решение же проблем управления воспитательным процессом обусловлено исследованием таких проблем, как методологическое и теоретическое обоснование системного подхода непосредственно к учебно-воспитательному и учебно-познавательному процессам и опосредованно к самообразовательному процессу преподавателей и учащихся: повышение на этой основе компетентности, ответственности и управленческой культуры как руководителей средней школы, так и преподавателей, поиск научных основ путей децентрализации управления конкретными методическими и технологическими вопросами передачи их в ведение непосредственных исполнителей.

Решение вышеуказанных проблем в целом будет содействовать повышению уровня профессионализма как учителя и воспитателя, так и руководителя образовательного учреждения.

О.М. Дем'янчук
с. Мізоч Рівненської області

ОСНОВНИЙ МЕТОД ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ НА ІДЕЇ МИРУ

Методи, що сприяють формуванню, перш за все, патріотичних переконань, називаються методами *переконання*. Метод переконання у вихованні - це метод впливу на свідомість учня для роз'яснення соціальних понять і вчення про науку, фактів і явищ суспільного життя, формування наукового світогляду. Завдання методу переконання полягає в тому, щоб роз'яснити суть моральних понять, значення моральних категорій вжитті людей, навчити ними керуватися і тим самим уберегти дітей від неправильної поведінки.

Треба чітко розмежувати поняття переконання як результату виховання, тобто психічну власність особистості, і переконання як метод впливу на свідомість і волю вихованця.

Метод переконання допомагає сформувати такі моральні поняття, які не відображені в особистому досвіді, наприклад: мужність, самовідданість, пильність. В даному випадку мета застосування методів переконання полягає в тому, щоб психологічно підготувати учня до здійснення моральних вчинків.

Переконання застосовується лише там і тоді, коли учневі справді потрібно роз'яснити, повідомити про якісь нові моральні положення, так чи інакше вплинути на його свідомість і почуття. Але переконання не потрібні там, де йдеться про прості і очевидні норми поведінки в школі й суспільстві: не можна розмальовувати, різати парту, обливані чорнилом стіни й одяг, грубити тощо. Тут необхідно пред'явлення суворих і категоричних вимог.

Методи переконання можуть застосовуватися з подвійною метою:

а) з метою формування або подальшого вдосконалення нової моральної якості або форми поведінки

б) для вироблення нового правильного ставлення учнів до якогось їхнього проступку (для переконання в неправильності їх дій. наприклад, учні всім класом не з'явилися на урок).

Значне місце в методі переконання займає *етична бесіда*. Як одна із форм методу переконання, вона буває індивідуальна і групова.

Крім етичних бесід вчителю доцільно використовувати такі форми переконання учнів, як: розповідь, доповідь, лекція, диспут.

Розповідь -образне викладення фактів, подій, героїчних звершень із життя видатних людей: революціонерів, політичних діячів, письменників, художників. Яскраві приклади допоможуть викристалізувати у свідомості дітей такі моральні поняття, як міста і

призначення життя, любов до України, самовіддане служіння науці, прогресу, вони стануть для учнів стимулом до праці та самовдосконалення.

Доповіді, лекції на теми моралі читаються переважно для старшокласників, у тому числі і самими учнями. Це сприяє і формуванню етичних поглядів моралі. Лекції можуть бути найрізноманітніші за тематикою: “В житті є завжди місце для подвигу”, “Моральне обличчя школяра” тощо.

Диспути. В старших класах широко практикуються диспути з питань моралі. Під час таких диспутів виникають дискусії, суперечки, обговорення гострих ідеологічних і моральних питань. З виховного боку диспути цінні тим, що глибокі переконання формуються в результаті співставлений різних поглядів на одне й те саме питання, масних роздумів, самостійних суджень школярів.

Отже, метод переконання є одним з важливих методів виховання дітей у дусі миру. Використання його допомагає кожному вихователю всебічно готувати дітей до захисту Вітчизни, виховувати в дусі миру і злагоди.

**П.Я. Ярмоленко, В.Ф. Хомич, В.В. Куйбіда
м. Переяслав-Хмельницький**

МИРОТВОРЧІСТЬ ЯК ПРОБЛЕМА НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ

Минула, відійшла в небуття епоха , коли мова йшла про споконвічну боротьбу двох протилежних ідеологій, про їх непримиренність, про домінуючі інтереси того чи іншого класу.

Настала епоха, де визначальними є пріоритети національного, плюралізм ідей, поглядів, оцінок, епоха, де взаємодіють національні і загальнолюдські морально-духовні цінності, відродження національної духовної культури і мови в системі світової загальнолюдської культури.

Провідні вчені України (Ю. Римаренко, П. Кононенко та ін.) усвідомили, що потрібні мир у суспільстві, громадянська згода загальнонаціонального характеру, де на першому місці - захист прав людини, поважання гідності особи й колективу, співіснування політичних, релігійних, історико-культурних поглядів та переконань, різних етнічних традицій та уподобань. Основні ознаки такого життя: терпимість, порозуміння, взаємодія усіх суспільних сил, світоглядний плюралізм, національна, соціальна, конфесійна толерантність.

На нашу думку, миротворчу проблему в національному вихованні неможливо успішно розв'язати без створення належних об'єктивних умов для формування високих моральних ідеалів молодого покоління. Не можна просто закреслити чи викинути на смітник моральні цінності

людства, світового духовного-розвитку, надбання світової культури, духовний потенціал народу, цінності попередніх поколінь. Пацифістська проблема включає моральну свідомість, традиції, принципи, переконання, моральні почуття і звички, високий рівень моральної вихованості, синтез моральних почуттів і моральних якостей особистості. Не випадково філософи (Гегель) підкресливали особливе значення моральних якостей (совість, сором, моральний самозахист тощо) у формуванні особистості.

Миротворчу проблему неможливо розв'язати без постійної уваги до інтернаціонального виховання. Інтернаціоналізм властивий був навіть рабам Стародавнього Риму Інтернаціоналізм як вища моральна категорія якраз і втілює в собі загальнолюдські і національні духовні цінності (погляди, ідеї, моральні еталони і взірці, моральну позицію, характер світорозуміння і світобачення, космічний розум, пристрасті і трагедії). Д. Павличко в своїй ранній поезії писав: “Але людське забувши щастя й горе, який до чорта буду я поёт?” Явище загальнолюдської емпатії, співчуття, милосердя, тривоги за долю власного народу і інших народів, Прагнення до загальнолюдського добра і злагоди - непересічні явища світової цивілізації .

В Концепції національного виховання в Україні ми не знайшли слова “колективізм”. Зараз на вустах кожного слово “приватизація”. Але ж справа не в словах, справа в особливих міжособових стосунках, які були описані ще соціалістами-утопістами, демократами, соціалістами, які відкрили закономірності перевірені на практиці видатними педагогами А.С. Макаренка, В.О. Сухомлинським і цілою плеядою педагогів-новаторів, педагогів-практиків.

Один із псевдопедагогів написав роман Не подніться тебе, старик” про педагогічну систему А.С. Макаренка. Вважаємо, що відмовляючись від минулого, ми не забезпечимо духовного відродження нації, мови, культури. Справжнє відродження повинно мати свої джерела. Вони не в майбутньому, вони - в минулому! Досвід колективного виховання - це не гальмо, а першооснова формування вищих моральних цінностей особистості. Щорічний приріст злочинності серед молоді (25-30%) свідчить проте, які втрати несе наше суспільство в зв'язку з недооцінкою колективного морального виховання.

Успішне розв'язання миротворчої проблеми вимагає не просто переліку термінів і принципів національного виховання та визначення національних пріоритетів. Необхідна серйозна праця наукових колективів і мільйонів учителів та вихователів по виробленню ідеології національного виховання. Без вироблення системи ідей і принципів національного виховання, правильної ідейної позиції представників науки і практики концепція національного виховання буде черговим міфом, який розіб'ється об скелі реального життя. Факти і спостереження свідчать,

що безмежний плюралізм усталеної системи морально-ідеологічних цінностей веде до популізму і безсилля. Лише відновлення віковичних традицій лагідного, працьовитого українського народу є запорукою утвердження злагоди і співробітництва в Україні, країнах СНД і в усьому світі.

Е.П. Печерська

Південно-Український педагогічний університет

ПРИЛУЧЕННЯ ШКОЛЯРІВ ДО ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКИХ МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ У ПРОЦЕСІ МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Спостереження показують, що головним недоліком виховної роботи в школі є переважання словесно повчальних методів, які не дають ефективних результатів. Вплив тільки на раціональне мислення учнів, заучування правил моралі не захоплює глибоко особистості вихованців і далеко не завжди сприяє формуванню бажаних якостей. Тому метою своєї експериментальної роботи ми поставили залучення школярів до загальнолюдських цінностей засобами музики - мистецтва, що впливає, в основному, на емоційну сферу особистості.

Основа в залученні учнів до моральних цінностей - народна пісня. Ми намагалися, щоб молодші школярі відчули красу й щирість українських народних пісень, особливо колискових, в яких виражена ніжна любов дорослого до дитини. Ознайомлюючи дітей зі стародавніми календарними обрядами, звичаями й піснями, звертали увагу на захоплене відношення наших предків до природи, на шанобливе ставлення одне до одного. В музичний репертуар вводили і пісні інших народів світу, показуючи учням, що і серед них є пісні колискові, трудові, обрядові, жартівливі тощо. Пропонували їм порівнювати пісні інших народів з українськими народними, а це дозволяє дійти висновку про те, що, відрізняючись за мелодією та іншими засобами музичної виразності різні пісні все таки схожі - адже їхніх творців хвилюють аналогічні почуття: тривоги, гордості, суму тощо.

Значний ефект у виховній роботі на уроках музики та в позаурочний час мають музичні казки. Участь у постановці казок і слухання їх у шкільному залі має неабияке значення у вирішенні вказаних завдань, оскільки це сприяє розширенню життєвого досвіду учнів. Ми вибирали казки, в котрих закладено ідеї любові до природи, рідного краю, взаєморозуміння, дружби і співчуття. Прагнули до того, щоб у дітей виникла емоційна ідентифікація з позитивними героями казок, бажання наслідки у повсякденному житті. Музичні казки сприяли виникненню яскравих, незабутніх вражень, зігрівали добротою дитячі серця.

Набагато важче було вирішити поставлені завдання в роботі з учнями підліткового віку. На уроках музики звучали твори різних епох, жанрів і стилів. Враховуючи інтерес підлітків до внутрішнього світу людини, в бесідах про музику ми не обмежувалися аналізом засобів музичної виразності, а торкалися її моральних проблем. Ми спонукали учнів виробити власну думку про музичний твір, відчуті душевний стан його автора, виконавця. Допомогали зрозуміти, що музика - це не стільки предмет, спрямований на оволодіння певними знаннями, уміннями та навичками, скільки засіб пізнання людини, її внутрішнього світу та системи відношень.

Ми прагнули до того, щоб підлітки зрозуміли, що, незважаючи на певну різницю в музиці різних народів і країн, в ній є і загальні риси. Вона змушує замислитися про сенс існування, про місце людини у Всесвіті. Про велич людського духу, утверджуючи непорушні загальнолюдські цінності, такі як: прихильність до батьківської домівки, миролюбність, повага до оточуючих, доброзичливість, вірність у дружбі та коханні. Але в музичних бесідах старші підлітки рідко висловлювали свої потаємні думки, тому ми пропонували їм зробити це письмово (анонімно).

Експеримент показав, що у школярів підліткового віку виявляються різні рівні пізнання музики: від поверхневого, примітивного, до емоційно-усвідомленого. Проте, навіть коли музика справляє на підлітка сильне враження, ми не можемо впевнено стверджувати, що цей учень сприйняв загальнолюдські моральні цінності. Проблема ця складає й неоднозначна, і очевидно, що в ній мають значення чимало різних факторів, вивчення яких потребує подальших досліджень. Але деяких учнів 7-8 класів музика примусила замислитися про своє ставлення до інших людей, і це дає підставу сподіватися на можливість виховання засобами музики гуманістично орієнтованої особистості.

О.Ю. Краснобока, Ю.М. Краснобокій
Уманський педінститут

ТЕОРІЯ ВИХОВАННЯ І СОЦІОЕКОЛОГІЯ

Теоретичними передумовами, що можуть надалі слугувати основою для створення однієї з численних і навіть альтернативних систем виховання учнівської і студентської молоді на сучасному етапі, на нашу думку, можуть стати розроблені на наукових засадах соціоекології та глобалістики психолого-педагогічні уявлення про особистість як свідомого члена відповідної соціоекосистеми, що є середовищем його буття і формування.

Як вказує доктор географічних наук Г. Бачинський, глобальну

соціоекосистему Землі можна розглянути як складову з численних державних соціосистем. Кожна соціоекосистема складається з двох підсистем: соціально економічної та природної. До першої належить населення та все ним створене: житлове і промислове будівництво, сільське господарство, транспорт, енергетика та ін., а до другої - приповерхнева частина земної кори, рельєф земної поверхні, інтуїтивний та рослинний покрови, тваринний світ, підземні та поверхневі води, повітряний басейн та космічний простір.

Така диференціація соціоекосистем дає можливість закласти соціоекологічний підхід у виховний процес при вивченні всіх можливих циклів навчальних дисциплін: соціально-культурних, гуманітарних, фундаментальних, природничо-наукових, спеціальних тощо.

Закони екології свідчать, що динамічний характер рівноваги соціоекосистем визначається цілеспрямованою регуляцією взаємодії соціально-економічного та природного компонентів, коли населення соціоекосистеми в процесі своєї господарської діяльності забезпечує свої духовні і матеріальні потреби, не порушуючи при цьому речовинно-енергетичного балансу в соціоекосистемі. Зрозуміло, що таке регулювання забезпечується високим рівнем суспільної свідомості. Низький рівень останньої є однією з причин породження глобальних проблем людства: екологічних, сировинних, енергетичних, демографічних, продовольчих та ін.

Як глобальну соціоекосистему можна диференціювати до рівня державних і регіональних соціоекосистем, так і глобальні проблеми в тій чи іншій мірі проявляються на національному, регіональному і навіть локальному рівнях. У відповідності з цим зміст виховного процесу по формуванню особистості як соціально свідомої складової частини соціоекосистеми теж можна диференціювати як по віковій вертикалі, так і по горизонталі природних нахилів та вподобань.

На кожному рівні організації виховного процесу повинні вирішуватися конкретні завдання формування в молоді соціоекологічної свідомості, яка є невід'ємною складовою національної свідомості народу і полягає в розумінні пріоритетності незруйнованого природного довкілля над тимчасовими матеріальними благами, у відмові від споживацької психології та фетишизації речей, у дбайливому і економному ставленні до природних та створених людьми речей і продуктів, у добровільному підпорядкуванні особистих інтересів загальнонародним (Г. Бачинський).

Наповнення змісту конкретним виховним матеріалом певного рівня визначається типом навчально-виховного закладу, профілем підготовки спеціаліста, майбутньою галуззю його професійної діяльності, терміном його навчання, ступенем розбалансованості динамічної рівноваги в

соціоекосистемі на державному та регіональному рівнях в момент навчання молоді особи в навчальному закладі.

Певну допомогу в плануванні таким чином виховного процесу у вузі і в школі може надати курс «Основи соціоекології», який введено МО України в усіх вузах, починаючи з 1993-1994 навчального року.

Створення системи виховання на базі соціоекологічного контексту дає можливість уникнути політизації виховного процесу, наповнюючи його натомість виключно проблемами збереження загальнолюдських цінностей.

Ю.В. Рейнський
Рівненський педінститут

ФІЛОСОФІЯ МИРУ **І НОВЕ ПОЛІТИЧНЕ МИСЛЕННЯ**

Мир та війна... Ці два поняття означають явища, значення яких у долі окремих народів та цілого людства постійно зростає. Зі вступом Людства, в ядерно-космічну еру війна досягла апогею свого розвитку. Вона перестала бути засобом продовження політики і перетворилась в акт самогубства всього людства. Ця обставина докорінно змінює співвідношення війни та миру в житті сучасного світового, співтовариства.

Люди завжди плекали надію про мир. Він був необхідною умовою продовження людського життя. А в сучасну епоху мир став неодмінною умовою існування всього людства, безальтернативним способом його життєдіяльності.

Все це народило потребу в новому політичному мисленні як сучасному і вищому етапі розвитку миролюбства концепцій та ідей. Нове політичне мислення втілило в собі усе багатство поглядів передових мислителів протягом багатьох віків, стало ядром сучасної філософії миру.

Під теоретико-політичним кутом зору філософія миру це творче використання світоглядних методологічних принципів для усвідомлення шляхів досягнення головної мети людства, а саме - відмови від війни як форми міжнародних відносин. Під науковим кутом зору - де синтез знань багатьох наук: філософії, історії, політології, політичної економії, права, соціології, етики, антропології, математики та інших.

Головні риси філософії миру: суть, розуміння взаємозв'язку та взаємообумовленості сучасного світу, відмова від воєн та силової політики, переконання в тому, що неможливо вирішити складні проблеми сучасного світу силою зброї та пошук політичних шляхів розв'язання, погляд на народ як головну рушійну силу історії,

усвідомлення необхідності участі всіх країн у будівництві миру, визнання за народами права вільно вибирати власну долю, проголошення пріоритету загальнолюдських цінностей, ставлення до життя людини як найвищої цінності.

Отже, головний зміст нового політичного мислення полягає у визнанні миру ідеалом людства. А сам мир усвідомлюється як такий етап суспільства, за якого відносини між народами, класами, державами ґрунтуються на проведенні політики ненасильницькими засобами. У сучасному світі мир стає не тільки ідеалом, але й імперативною вимогою часу. Це обумовлено: по-перше, тим, що йдеться про забезпечення права людини на життя; по-друге, тим, що докірні соціальні зміни в ХХ ст. створили об'єктивні умови для виключення воєн з життя людства, по-третє, тим, що воєнні витрати потребують величезних матеріальних та людських ресурсів і згубно діють на вирішення всієї системи глобальних проблем сучасності.

Логіка розвитку світової цивілізації висуває потребу виховання народів в дусі миру та взаєморозуміння. Ось чому сьогодні стали популярними такі терміни як планетарне мислення, "планетарна свідомість", "антивоєнне виховання", "міжнародне виховання" та ін.

Зміст поняття "міжнародне виховання" полягає в прищепленні людині нової системи цінностей, що народжена соціальними змінами сучасності, новим політичним мисленням, ґрунтується на реаліях сучасного світу.

Які ж складові цієї системи?

Міжнародне виховання спрямоване: на боротьбу з дегуманізацією особистості та вихованні кожної людини, особливо молоді, на засадах моралі: на виховання патріотизму; на створення нової концепції світу концепції довіри та поваги до міжнародного співтовариства в цілому та до кожного народу зокрема; на розвиток міжнародного взаєморозуміння, співробітництва, поваги до прав та свобод людини, зміцнення безпеки та роззброєння; на забезпечення знання та розуміння різних країн, різних народів, культур, усвідомлення важливості та актуальності глобальних проблем, причин їх виникнення, наслідків та взаємозв'язків.

Що ще чекає людство в історичній перспективі? Загибель у термоядерному Апокаліпсисі, чи збереження та розквіт цивілізації? Ці та подібні питання сьогодні є найважливішими для вчених, політиків, всіх людей світу. Відповідь на них покликана дати сучасна філософія та педагогіка миру, що інтегрують зусилля вчених різних галузей науки, виробляють загальне соціально-філософське бачення проблем світового розвитку, стимулюють вироблення нового політичного мислення.

С.Г. Карпенчук
Рівненський педінститут

МОРАЛЬНИЙ ІДЕАЛ ЯК ВТІЛЕННЯ ЄДНОСТІ ВЗАЄМОВІДНОШЕННЯ ЛЮДИНИ І СВІТУ

Кінцеве призначення людського роду, як відзначав у свій час Іммануїл Кант, полягає в найвищій моральній досконалості, що і є загальною метою людства. Вона досягається за допомогою свободи людини. Завдяки їй вона набуває здатності до вищого щастя. Ця проблема стала вузловою в етиці І. Г. Сковороди - щастя людини на землі, умови і шляхи його досягнення Свій курс лекцій в Харківському колегіумі "Начальная дверь ко христіанскому добронравію" філософ почав словами : "Нет слаже для человека и нет нужнее, как счастье". В чому ж він вбачав щастя людини? У тому, як пізніше писав учень і біограф) Г.С. Сковороди М. Кеєвалинський, щоб "узнав собственную в себе способность, по оной употребить себя в жизни. Так многие богословы были бы, может быть, лучшими стряпчими по делам, многие ученые - разнощиками , многие судьи – пахарями, военачальники - пастухами" (В.Д. Бонч-Бруевич про Г.С. Сковороду.-Радянське літературознавство. 1958. №3. - С. 507).

Щасливою людина себе почуває, коли вона досягає високого рівня досконалості, коли її досконалість сприяє досягненню моральної досконалості суспільства. Цього вона досягає своєю силою, надлишком життєвості, який спонукає її віддавати свій розум, свої почуття, своє жадання дій, нічого не вимагаючи за це взамін. Щоб бути дійсно плодотворним, життя повинно володіти Одночасно розумом, почуттям і волею. Саме така плідність у всіх напрямках і є життя - єдине, що заслуговує цієї назви. За одну мить такого життя ті, хто хоч раз відчув її, віддає роки свого існування. Той, у кого немає такого багатства життя, той - істота, яка постаріла раніше часу, розслаблена, засихаюча, не розцвівши, рослина (Кропоткин П.А. Етика: Избр. труды .- М.: Политиздат, 1991 - С. 312).

Такий триєдиний аспект - розум, почуття і воля - ліг в основу виховного ідеалу, як втілення досконалих вершин державного устрою, світогляду, релігії й моралі, рівня розвитку культури та різного роду національних властивостей того чи іншого народу.

Орієнтація на виховний ідеал як результат сформованої особистості - мету виховання - провідна проблема будь-якої педагогічної системи. Це відповідний орієнтир на довершеність, досконалість, універсальність, на кінцевий результат, який завжди залишається недосяжним. Саме це і є основною умовою розвитку людини і світу - особистості і суспільства, еволюцією розвитку, становлення.

формування. Остаточне досягнення ідеального означало б зупинку.

Як підтверджує цілий ряд наукових досліджень, вихідні якості загальнолюдського ідеалу втілював християнський, ідеал. На це особливу увагу звертав у свій час К.Д. Ушинський, вважаючи, що є тільки один ідеал досконалості, перед яким схиляються всі народності - це ідеал, який показує нам християнство. Воно дає життя і вказує вищу ціль будь-якому вихованню. Це пояснюється тим, що провідною рисою християнського ідеалу було не особисте щастя людини, а щастя суспільства. В цьому виявляється суспільний характер ідеалу. Любов, співпереживання, милосердність, здатність на самопожертву заради рідного народу, мудрість, далекоглядність - провідні риси християнського ідеалу, які ми вважаємо загальноприйнятими.

І це не випадково, християнство поряд із класицизмом і наукою є основою, що єднає всі європейські народності.

Про аналогію взаємовідносин людини і світу різних народностей свідчать спільні принципи і системи моральних цінностей в багатьох релігіях світу. Наприклад, Золоте Правило проповідується шістьма релігіями:

Буддизм, не роби іншим того, що сам вважаєш злом.

Індуїзм не роби іншим того, що спричинило би біль тобі.

Даосизм: вважай прибуток ближньої о своїм прибутком, його втрату - своєю втратою.

Іслам: не можна назвати віруючим того, хто не бажає, сестрі чи брату своєму того ж, чого бажає собі.

Християнство: чини іншим так, як би ти хотів, щоб у тих же умовах інші чинили тобі.

Добірка ще більше підтверджує загальнолюдський (суспільний) характер норм моральності як для віруючих людей, так і для невіруючих. Отже, провідні риси суспільного ідеалу синтезуються в такій важливій якості як погодженість, миролюбство. Орієнтація на них забезпечує гармонію взаємовідношень Людини та Світу, як і інших частин природи, явищ і процесів, що існують та відбуваються, характеризуючи соціальний прогрес суспільства.

На триєдиній основі доцільно формувати моральність особистості школяра (моральної свідомості, моральних почуттів і моральної діяльності). Така система передбачає забезпечення учнів моральними знаннями, розвитком морального мислення (оперування моральними поняттями), моральної пам'яті (пам'ять про історію рідного народу, тощо), моральних переконань: на основі моральних почуттів здійснюється процес формування моральних ставлень (до навколишнього середовища, до природи, народу, науки, релігії, самого себе): в процесі діяльності формуються моральні відносини, дії, вчинки,

поведінка. Система морального виховання синтезується у моральній культурі особистості (культура морального мислення, почуттів, поведінки) у відповідному рівні морального досвіду, моральній зрілості як кінцевому результаті моральної вихованості, що характеризується здатністю до саморегуляції своїми емоціями, діями, вчинками, поведінкою, тобто самовихованням.

Даний підхід до морального виховання особистості впливає із багатогранного процесу цілеспрямованого впливу на свідомість, почуття, вчинки людини. Тільки загальними зусиллями, єдністю навчальної, позаурочної, позашкільної роботи, участю громадськості і сім'ї, організовуючи навчально-виховний процес школи у відповідній системі, можна успішно виховувати школярів у душі миру, відданими синами та дочками свого народу.

В педагогіці доведено, що всебічний розвиток особистості людини, її ділових і моральних якостей відбувається не ізольовано один від одного, а у відповідному взаємозв'язку, що формування особистості здійснюється не частинами, а цілісно. Якості особистості знаходяться в нерозривному зв'язку, вони завжди у безперервній єдності, вони завжди взаємозв'язані та взаємозумовлені. Особистість школяра формується під впливом всієї сукупності засобів, форм, методів і різнопланової діяльності, тобто в результаті системи виховання, в тому числі виховання дітей на ідеях миру.

Р.Р. Бандура, В.Г. Корчага
Рівненський педінститут

ПРОБЛЕМА СИСТЕМИ ВИХОВАННЯ В ШКОЛІ

Вивчаючи різні аспекти і елементи системи виховання, ми дійшли за останній час до певних висновків. По-перше, ми вважаємо, що потрібно більш чітко розмежувати поняття системи в загальнодержавному масштабі (загальнодержавна національна система виховання і освіти) від системи виховання в масштабі конкретної школи або іншого учбово-виховного закладу (локальна система виховання). Процес створення системи виховання всередині школи є своєрідним процесом, при якому потрібно враховувати не тільки матеріал, з якого приходиться її будувати, але і закономірності цього процесу. Маємо на увазі виховну роботу в класах, яка, на нашу думку, є центральною у системі виховної роботи в школі, тому повинна опиратись на психологічні закономірності, які лежать в основі тих чи інших методів виховання, а також при здійсненні індивідуального підходу.

Велике значення для посилення виховної роботи в школі має

педагогічна спадщина А.С. Макаренка, В.О. Сухомлинського, К. Д. Ушинського, видатних педагогів-новаторів ближнього зарубіжжя. Можна побачити, що в цьому досвіді є загальні ідеї: по-перше, прагнення створити умови, виховне середовище, необхідне для розвитку повноцінної багатой, здатної виразити себе особистості, по-друге, усвідомлення, що неможливо по-справжньому розвивати особистість, якщо виховувати її без врахування всіх навколишніх впливів. Ця проблема є невпрішеною, оскільки іноді проходить процес не розвитку, а знеособлення людини. Ми не уявляємо собі, як можна вирішити важливі виховні проблеми без особистої участі у виховній роботі в класі, в школі. В останні роки спостерігається така картина: виховною роботою в школі займаються лише окремі люди - класний керівник, заступник директора з виховної роботи.

Нам здається, що всі ці проблеми можна відносно успішно вирішити, якщо розглядати процес виховання в категоріях складної системи. На нашу думку, проблему системи виховання потрібно ставити більш конкретно і на рівні знань теорії систем, рішуче відмовляти від волонтаризму в області практичної і теоретичної розробки системи виховання, від фрагментарного підходу до проблеми виховання.

О.А. Дубасенюк
Житомирський педінститут

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ШКОЛИ

Зростаючі вимоги до рівня кваліфікації і соціальної відповідальності вчителів викликають необхідність удосконалювати систему педагогічної освіти, яка є основним джерелом поповнення педагогічних кадрів. У Житомирському педінституті проведений порівняльний аналіз за допомогою методів статистики виховної діяльності вчителів загальноосвітньої та професійної школи, представників різних регіонів України. За наслідками порівняльного аналізу виявлені суттєві залежності, що визначають її динаміку та успішність. Акцентуємо увагу на найбільш загальних з них.

У *мотиваційній* сфері прослідковується перехід від парціальних, нестійких, не зовсім усвідомлених уявлень про професію педагога-вихователя до глибокого розуміння спонукальних чинників, які дедалі стають більш диференційованими і набувають соціально-значущої, просвітницької, пізнавальної професійної спрямованості і разом з тим цілісного відображення всіх сторін педагогічної професії. Для викладачів ПТУ цей процес супроводжується зростанням ціннісних

орієнтирів діяльності, які в роботі майстрів набувають яскраво вираженої виховної розвиваючої направленості.

Прогностична (орієнтаційна) сфера характеризується поступовим оволодінням педагогами виховними цілями своїх перспективних дій, які відображають концепцію власної майбутньої виховної діяльності. Цей процес проходить стадії цілепокладання, цілездійснення, цілествердження і по мірі зростання виховної майстерності починає відбивані пріоритетні цілі національного виховання у тісному поєднанні із загальнонародськими гуманістичними цілями, направленими на творення особистості як самого вихователя, так і керованої ним особистості вихованця. Домінуючими цілями у професійній школі стають цілі соціального, морального спрямування, що пов'язані із завданням професійної підготовки молодих людей.

Індивідуальність вихователя відтворює розмаїття світу професії педагога шляхом створення системи професійних відносин, що породжують його певне ставлення до учнів, колег, до себе, цілей, змісту ІВД. Сходження до вершин майстерності знаменує перехід від переважно ділової взаємодії між суб'єктами ІВД до особистісних.

В.Ф. Фарфоровский

Институт национальных проблем образования

г. Москва

К ВОПРОСУ ОБ ИСТОКАХ ПОНЯТИЯ ГРАЖДАНИН

Слово "гражданин" в своем развитии претерпело целый ряд значений. Первоначально оно означало "житель города" и было сродно со словом "горожанин". Эта идентичность встречается и в литературе вплоть до XVII-XIX вв. Это были фонетические варианты одного и того же слова. Гражданин (горожанин) - житель города. В "Московских ведомостях" 1703 г. напечатано: "И граждане и крестьяне замок взяти помогли". То же значение слову "гражданин" придает русский поэт М. Херасков:

“Какую видим разность между городом и полем,
Такая точно разность и в разуме и в духе,
Меж пышным гражданином и кротким селянином”.

Слово "горожанин" сохранило свое значение и до наших дней: "И каждый, защищавший Ленинград, Вложивший руку в пламенные раны, Не просто горожанин, а солдат. По мужеству подобный ветерану , - писала в "Февральском дневнике" О. Берггольц.

В XVIII веке гражданами стали называть штатских людей: "Если е солдата будет свой дом и пашня, тот больше "гражданином", нежели

“солдатом” называться может” - писал А. Эмин в работе “Приключение Фемистокла”, вышедшей в 1763 г.

Понятие “гражданин” получает новое значение в петровскую эпоху. Выход России на мировую арену, возвышение ее до мощной европейской державы вызвало рост общественного сознания людей, появление стремления влиять на общественную жизнь страны. В связи с этим понятие “гражданин” получает новое значение. “Гражданин” не только человек, проживающий в данном государстве, но и член общества с определенными правами и обязанностями. Об этом имеется запись в “Материалах Академии наук 1726г.: “О должности человека и гражданина”. В юриспруденции появляется выражение “Гражданское право”: “Правость, установленную в гражданах для спокойного их сожития и постоянного благополучия, - пишет философ Я. П. Козельский, - или равновесия их, называю я гражданским правом...”. Слово “гражданин” в новом значении неоднократно употребляется А.И. Радищевым в “Путешествии из Петербурга в Москву”: ...родившиеся в свет вы стали гражданами общества в коем живете”; “гражданин, в каком бы состоянии родиться небо ему не сулило, есть и пребудет всегда человек”; “Может ли государство, где 2 3 граждан лишены гражданского звания и настаю в законе мертвы, называться блаженным...?” Как видим, великий писатель обличает существовавший в то время крепостнический строй, превративший большинство населения России в крепостных и тем самым лишивший его гражданских прав. Во что это вылилось, всем известно: над великим русским просветителем была произведена гражданская казнь, лишавшая всех званий и прав. “Эго преступники пуце Пугачева, - заключила Екатерина II.

Высоко звучит слово “гражданин” в поэтическом творчестве Н.А. Некрасова. “Будь гражданином! Служи искусству, для блага ближнего живи..”, - писал поэт в стихотворении “Поэт и гражданин”. В понятие “гражданин” Н.А. Некрасов вкладывал тот смысл, что это человек, который приносит пользу обществу, подчиняет свои личные интересы общественным.

В современном русском языке значение слова гражданин заключается в принадлежности человека к определенному государству, в наделении его определенными правами и обязанностями, установленными законодательством этого государства.

Быть гражданином - естественная потребность людей, заключающаяся в обеспечении их материального и духовного развития, в утверждении гуманистического образа жизни. Вместе с тем, гражданин должен глубоко осознавать личную сопричастность своему народу, стране, способствовать их процветанию. Примером для воспитания молодежи может послужить проявление гражданского долга достойными сынами и дочерьми своего

народа во имя своего Отечества.

Наш соотечественник Мечников нашел вирус для борьбы со смертоносной эпидемией холерой. Его нужно было проверить на человеке. И ученый привил холеру себе. Этот подвиг он совершил во имя спасения человечества. Выражение Н. А. Некрасова "Отечества достойный сын» вполне может быть отнесено и к нему. Он подчинил свои интересы интересам людей, интересам своей страны, чем заслужил высокое звание гражданина своего Отечества. Примеров достойного выполнения гражданского долга можно привести много. Это подвиги Александра Невского и Дмитрия Донского, Кузьмы Минина и Дмитрия Пожарского, Александра Суворова и Михаила Кутузова, Василия Блюхера и Георгия Жукова и многих других патриотов, защищавших Родину от врагов. А сколько подвигов рядовых героев, отдавших свои жизни за свою Отчизну. Они есть в каждом городе, районе. Их подвиги достойны для подражания и наследования нашей молодежью.

Вышеназванные примеры учителя должны использовать в процессе обучения но соответствующим предметам. Воспитание гражданина и патриота требует использования наследия русских и советских педагогов, внесших немалый вклад в разработку данной проблемы. Особенно ценны в этом плане труды К.Д. Ушинского. А.С. Макаренко и В.А. Сухомлинского.

В.Ф. Фарфоровский

Институт национальных проблем образования

г. Москва

ЯЗЫК И ЕГО РОЛЬ В ВОСПИТАНИИ ГРАЖДАНСТВЕННОСТИ У УЧАЩИХСЯ

Воспитание гражданина и патриота - одна из важнейших социальных задач на данном этапе развития современного общества. В решении указанной проблемы важное место занимает обучение в школе на родном языке.

Родной язык является хранилищем результатов познавательной деятельности предыдущих поколений, сокровищницей всех знаний, «лучшим, никогда неувядающим и вечно вновь распускающимся цветком всей духовной жизни народа». - так образно выразил роль родного языка в жизни человека великий педагог К-Д. Ушинский (Ушинский К.Д. Собр. соч. В 11-ти томах, - М.: Изд-во АНН РСФСР. - 1948-1952. - Т. 11, с. 43. Далее ссылки делаются на это издание, в кагором первой цифрой обо-значается номер тома, второй - страница). В родном языке отражается вся история народа, его нравственные и эстетические идеалы, его мысли и чувства, желания и надежды, т.е.

все то, что называется гражданственностью.

В языке - живая связь, которая соединяет прошлое, настоящее и будущее поколений в единое целое. Посредством языка народ закрепляет в истории и передает в наследие потомкам многовековой опыт своей трудовой и умственной деятельности, лучшие примеры выполнения гражданского долга.

Язык формирует личность гражданина. Особенная его роль в формировании у детей таких гражданских качеств, как патриотизм, любовь к родному краю, народу, его прогрессивным национальным традициям, обычаям, искусству, культуре, истории. Дитя входит в духовную жизнь окружающих его людей, - отмечал К.Д. Ушинский, единственно через посредство языка” (См.: 2, 262). Вместе с тем, великий педагог подчеркивал значение для гражданского воспитания тех мыслей и чувств, которые языком данного народа выражаются. Этим требованиям отвечали учебные книга педагога «Родиш слово” и Детский мир”, по которым обучалось и воспитывалось не одно поколение будущих граждан России.

Формированию гражданственности у учащихся национальной школы способствует и то обстоятельство, что наряду с родным языком здесь изучается также и русский язык как общегосударственный и как язык межнационального общения. Уже сам этот факт придает этому предмету особую значимость и в первую очередь в плане воспитания у детей гражданских чувств. В связи с этим перед уроками русского языка национальной школы ставятся следующие задачи:

- а) воспитывать любовь к русскому языку как языку межнационального общения и сплочения наций и народностей;
- б) формировать любовь и преданность Родине, своему народу;
- в) развивать у учащихся потребность в овладении знаниями и умениями, необходимыми для подготовки молодого поколения к жизни, к труду.

Русский язык способствует формированию представлений и понятий о жизни, культуре, достижениях в научных сферах в общегосударственном масштабе, что, в свою очередь, развивает у школьников интерес к изучению русского языка, чтобы приобщиться к духовным богатствам всей Российской Федерации.

Эффективное решение задач гражданского воспитания находится в прямой зависимости от научно-обоснованного содержания учебного материала на каждом уроке, от знаний и умений в области русского языка, жизненного опыта учащихся. В содержание обучения может включаться информация гражданского характера: о правах и обязанностях граждан, нормах поведения, о героической истории народа и т.п. Такой материал позволяет воздействовать на чувства учащихся,

воспитывать любовь и преданность своей Родине, готовность встать на ее защиту и т.д. На граждански воспитание учащихся влияет и их деятельность по сбору материала на патриотические темы.

В процессе обучения языку учитель уделяет внимания раскрытию терминологии, включающей раскрытие понятий и содержания основных прав и обязанностей граждан России, закрепленных Основным Законом - Конституцией Российской Федерации. При составлении текстов диктаторов, творческих изложений и работе над словарем учителю важно учитывать это, как и при разборе и анализе общественно-политической терминологии.

В текстах учебников по родному и русскому языкам, родной и русской литературе учителям в этой связи следует обращать внимание на общественно-политическую, гражданскую лексику, осуществлять специальный подбор дидактических материалов, рассчитанных на формирование потребностей в овладении знаниями, раскрывающими основные права и обязанности граждан.

Работу по усвоению гражданской лексики учитель проводит в разных направлениях: это и словарная работа на основе анализа текста-образца, и использование в речи гражданской лексики, и подбор текстов по материалам периодической печати, подбор стихов, песен и т.д.

Все это способствует гражданскому воспитанию учащихся, формированию у них стремления развивать и укреплять гражданские традиции.

Н.Н.Ставринова
Сургутский педколледж

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ПОДГОТОВКИ ВОСПИТАТЕЛЯ ДЛЯ РАБОТЫ В УСЛОВИЯХ ГУМАНИЗАЦИИ СИСТЕМЫ ОБРАЗОВАНИЯ

Благополучие и развитие детей в воспитательном учреждении полностью зависят от тех взрослых, которые с ними работают, от воспитателей. Но как показывает практика, многие воспитатели оказались не готовы к переходу на личностно-ориентированную модель работы. Отчасти причиной такого положения являются укоренившиеся профессиональные установки, ставшие стереотипом сознания нескольких поколений дошкольных педагогов, основой которых было ориентирование на среднего “программного” ребенка без учета его специфических индивидуальных возможностей, доминирование в педагогическом прогрессе обучающих занятий по отношению к игре (ведущему виду деятельности дошкольников).

Гуманизация образования - проблема, активно обсуждаемая мировой

педагогической общественностью. Глубокая у косвенность консерватизма и авторитарности, по-видимому, имеет своим основанием не только идеологическое давление, которое до недавнего времени испытывала отечественная система образования. Многие исследователи считают, что естественные социально-биологические потребности ребенка удовлетворяются взрослым и закрепляют его позицию как передатчика готовых образцов опыта. Учительская профессия, связанная с частым закреплением авторитарной роли, приводит к личностной деформации. Педагог, транслируя образцы готового опыта, закрывает каналы творческой, поисковой активности ребенка и свою собственную личность от нового опыта, от других. Особенно отчетливо это проявляется в деятельности работников дошкольных учреждений, поскольку маленький ребенок во всех отношениях зависим от взрослого в гораздо большей степени, чем школьник.

Все эти особенности необходимо учесть и более дифференцированно подойти к подготовке нового поколения педагогов для работы в условиях полной гуманизации, в духе мира, внутреннего и внешнего комфорта ребенка.

Идеи гуманизации воспитания и обучения детей, обсуждение которых в настоящее время находит широкое отражение в дошкольной педагогике, пронизывают труды великих педагогов прошлого - Я.А. Коменского, Ж.-Ж. Руссо, Д. Локка, И.Г. Песталоцци, Р. Оуэна, К.Д. Ушинского, Л.Н. Толстого, Е.Н. Водовозовой и др., но не только педагоги прошлого провозглашали идеи гуманизма. В работах Я. Корчака, В.А. Сухомлинского сквозной нитью проходит идея уважения ребенка, глубокого понимания его потребностей и индивидуальных особенностей, неповторимости личности каждого ребенка.

Наша отечественная дошкольная педагогика и практика в разные годы представляла замечательный опыт воспитания детей в духе мира. Подтверждение тому - статьи, доклады, методические рекомендации и др. Но, к сожалению, опыт этот недостаточно оценивался, более того, порой он даже не востребован. При подготовке студентов, будущих воспитателей к работе с детьми в духе ненасильственной педагогики необходимо научить их строить стиль общения "взрослый"-ребенок" в процессе различных видов педагогической практики, через коммуникативные тренинги, ролевые и дидактические игры, анализ своей практической деятельности, деятельности других студентов и педагогов-практиков. Основу для построения данного стиля общения мы находим в разработках по "интенсивной психотерапии" американского педагога и психотерапевта Карла Роджерса. Правило, которого следует придерживаться воспитателю при таком стиле общения, может быть сформулировано как понимание, принятие и признание (правило грех «п»).

Сегодня требования к педагогическим работникам не могут

базироваться лишь на показателе стажа работы и наличия диплома об образовании.

Что же главное в профессиональном портрете воспитателя? Главное - как он владеет лично-ориентированным общением с ребенком, в какой степени видит, что все дети разные, и по-разному к ним относится, в какой мере умеет эти различия распознать, как идет от интуитивного распознавания к овладению собственными средствами диагностики различий, как варьирует средства педагогического воздействия в зависимости от этих различий. А вы, следует признать: у нас на дошкольных факультетах педвузов и педучилищ настоящая педагогическая психология отсутствует. Студентов не учат тому, как работать с разными детьми. Необходимы тренинги, практикумы, следует пересмотреть практику студентов -- не анализировать в период практики занятия, а анализировать то, какой выход педагог: может найти в разных ситуациях. Тренинги для студентов, развивающие педагогическую рефлексию, необходимы для профессионалов высокого класса. Необходимы новые программы и новые учебники для педагогических учебных заведений.

Л.А. Співак
Слов'янський педінститут

ІСТОРИЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО ЯК ОДИН ІЗ ЗАСОБІВ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ

В складному і багатогранному процесі патріотичного виховання молоді значна роль належить історичному краєзнавству, адже пропаганда патріотизму не може бути відірваною, не зв'язаною по суті з історією нашого народу, з глибоким пізнанням своєї Батьківщини, її історичного минулого і тих братерських зв'язків, які з'єднують народи світу.

Основою використання історичного краєзнавства в патріотичному вихованні учнів є ряд положень видатних педагогів і психологів про розвиток особистості в умовах цілеспрямованого навчання і виховання, які виходять із соціального детермінування процесу становлення особистості і розкривають закономірності інтеріоризації суб'єктом соціального досвіду, взаємодії виховання і навколишнього середовища. Останнє здійснює суттєвий вплив на духовний розвиток учнів, формування їх моральної свідомості, життєвого досвіду і громадських якостей. При цьому ефективність виховної роботи багато в чому залежить від умілого управління взаємодією виховання і навколишнього середовища, взаємодією виховання зі своєю історією. Це потребує організації історико-краєзнавчої роботи серед школярів, їх патріотичного виховання на матеріалах історичного краєзнавства, керівництва рядом принципів, які оптимізують виховний процес і підвищують його

ефективність. До цих принципів відносяться: єдність знань, переконань і діяльності: науковість і доступність; комплексність і систематичність; плановість; послідовність; оптимальна взаємодія пізнавально-пошукової і суспільно-корисної діяльності: колективізм: активна співпраця з усіма організаціями, об'єднаннями, які займаються краєзнавством.

Загальноприйнятими формами патріотичного виховання учнів засобами історичного краєзнавства є збір матеріалів, які розкривають сторінки героїчного минулого рідного краю, вивчення пам'яток історії, культури, походи і екскурсії, підбір ілюстративного матеріалу, дані періодичної преси про розвиток народного господарства і культури рідного краю.

Досвід нашої роботи показує, що патріотичне виховання учнів засобами історичного краєзнавства найбільш ефективно здійснюється при умові розкриття в системі комплексного вивчення історії рідного краю, його різноманітних зв'язків.

С.П. Максимюк, Л.Є Мулик
м. Рівне

СПОСІБ ЖИТТЯ МОЛОДОГО ВЧИТЕЛЯ

В умовах демократичних перетворень в суспільстві проблема демократичного способу життя хвилює всіх і набуває все більшого значення поряд з пов'язанням таких завдань, як розвиток демократичних суспільних відносин і формування нової людини. Формування нової людини і удосконалення демократичного способу життя тісно взаємопов'язані, взаємообумовлені, і розробка проблем способу життя в демократичному суспільстві повинна розглядатися як одна з основ теорії формування нової людини. В процесі формування всебічно розвиненої особистості школі і вчителю належить першочергова роль, бо вчитель-людина, яка формує майбутнє, він і сам є фактором цього майбутнього. Вчителі виконують в нашому суспільстві важливі соціальні функції, бо педагогічна діяльність - це діяльність особливого типу. Змістом педагогічної праці є процес взаємодії передачі і сприйняття соціально-культурного рівня, вираженого в знаннях, нормах, цінностях, вимогах.

Освіта сприяє підвищенню економічного потенціалу суспільства, причому економічна роль освіти зростає не лише з точки зору навчання, але й виховання. Інтерес до особистості сучасного вчителя, способу його життя є не лише професійним, але й суспільно-значущим.

Дослідження способу життя молодих вчителів показало, що для більшості з них характерне відношення до праці, як головного виду діяльності, як до ведучої сфери способу життя.

Ряд соціологічних і педагогічних досліджень стверджують, що існує

тісний зв'язок між виробничою і позавиробничою діяльністю вчителів, тобто діяльністю в робочий і вільний час. Проблема зв'язку відносин і пропорції між основними видами діяльності становить центральну проблему способу життя. Сьогодні необхідно створити оптимальні умови для гармонійного поєднання вчительської праці і позавиробничого життя педагога, активного його самовираження і розвитку в робочий і вільний від роботи час.

Щодо домінуючої трудової діяльності вчителя потрібно сказати, що ступінь її складності дуже високий. Виконання різноманітних функцій навчання і виховання вимагає від педагога спеціальних знань, умінь, кваліфікованої підготовки. Суспільство завжди ставило до нього високі вимоги. Удосконалення молодого спеціаліста як особистості є не менш важливим, ніж змушнення як майстра-професіонала. Це особливо підкреслено в Законі "Про освіту", Державній національній програмі "Освіта XXI століття" та інших важливих освітянських документах.

Робота вчителя є складною і тому, що правильність педагогічної стратегії проявляється нерідко через багато років. В цих умовах чим більше виражена у молодого вчителя орієнтація на професію, тим більш напруженим буде його внутрішнє життя і більш суворим буде внутрішній самоконтроль. Відсутність професійної самодисципліни приводить до вузького професіоналізму, в результаті страждає не лише якість роботи, але й приходить рання втомиленість, розвивається низька здатність боротися з труднощами, що часто закінчується тим, що вчитель залишає школу. Звідси слідує, що трудовий спосіб життєдіяльності невіддільний від рівня інтересу, мотивів, орієнтації особистості на даний вид діяльності.

В сфері трудової діяльності людина задовольняє свої потреби, проявляючи духовні і фізичні сили, здібності. Задоволення молодих вчителів працею складається з багатьох показників: з задоволення суспільним значенням праці, комунікативністю з учнями і колегами, задоволеності заробітком, багатосприятливими домашніми умовами, що особливо важливо, так як 50% робочого часу педагога проходить в домашніх умовах. На задоволеність значний вплив має можливість спілкування з цікавими людьми, хороший психологічний клімат в педколективі, доброзичливе відношення адміністрації до молодого спеціаліста та багато інших.

Інтегральним показником, який свідчить про задоволення вибраною професією можна вважати відповідь на питання: "Якщо б Вам пришилось знову вибирати професію, чи стали б Ви учителем?" Позитивно відповіли на це питання 35,2% негативно - 17,9% і невизначилось ("важко сказати") - 46,9% від загальної кількості опитуваних, лише 32,1% молодих вчителів виявили готовність орієнтувати учнів на учительську професію. Наведений факт тривожний тим, що як бачимо лише 13 молодих

вчителів чітко самовизначились в своїй трудовій діяльності, а значить частина виражає негативне відношення до учительської праці. Потрібна кропітка робота по створенню сприятливих умов для творчої роботи вчителя, для вираження його сутнісних сил, невтомна післявузівська профорієнтаційна робота педколективу серед молодих учителів.

В ряді досліджень встановлено, що існує значний розрив між осмисленням цілей, розумінням соціальної значимості праці вчителя, з його боку, і бажанням і умінням працювати в даній сфері, з другого боку. Саме тут знаходиться важливий вузол соціального регулювання в професійній діяльності молодих вчителів.

В зв'язку з цим ректорат та деканати Рівненського педінституту зробили відповідні практичні висновки. В плані виховання студентів, кураторської роботи були внесені суттєві корективи. По всіх напрямках посилилась профорієнтаційна робота із студентами на учительську професію. На засіданнях кафедр заслуховуються питання про врахування профілю вузу в викладанні наук.

І.М. Шуляківська
Рівненський педінститут

ПЕДАГОГІЧНЕ КЕРІВНИЦТВО ОРГАНІЗАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ШКОЛЯРІВ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ПОЧУТТЯ ГУМАНІЗМУ ПРИ ВИВЧЕННІ ДИСЦИПЛІН ФІЛОЛОГІЧНОГО ЦИКЛУ

Педагогічне керівництво процесом формування високих почуттів гуманізму, патріотизму, інтернаціоналізму, миру - це єдина складна система ціленаправленого впливу педагога на колектив школярів. Вказана система впливу передбачає оптимістичну стратегію та активну тактику педагогічного керівництва школярами в школі та по за школою. Оптимістична стратегія означає глибоку віру педагога в силу і можливості школярів. Вона матеріалізується в розробці довготривалого плану розвитку класу з обов'язковою опорою на самих дітей, на їх громадську активність та ініціативу. Активна тактика є актуалізація і втілення оптимістичної стратегії в процесі найближчих і близьких завдань виховної роботи.

Формуючи високі почуття, педагогу необхідно врахувати, що в життєдіяльності особистості школяра її структури носить виключно динамічний функціональний характер. Під функціональною і динамічною структурою ми розуміємо таку структуру особистості, яка, лишаючись єдиною цілю, стійкою освітою, змінюється, розвивається, знаходиться в стані відносного руху, функціонально висовуючи ті чи інші компоненти в залежності від умов організаторської діяльності. Компоненти такої

структури різноманітно взаємозв'язані, взаємодіють, взаєморозуміють один одного.

Аналіз літератури та спеціальні дослідження зі всією очевидністю вказують пряму залежність раннього виявлення організаційної діяльності та специфічного, педагогічного керівництва цією діяльністю з формуванням високого людського почуття у школярів почуття гуманізму. Рівень формування почуття гуманізму в значній мірі залежить від ідейно - морального потенціалу учня, який визначається по результатах виконання моральних випробувань, зміст яких, ступінь складності та об'єм розробляються в процесі онтогенезу.

І.М. Трохимчук
м. Рівне

КРАЄЗНАВЧИЙ АСПЕКТ ВИХОВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ В УЧНІВ МОЛОДШИХ КЛАСІВ

Напевно, не знайдеться на сьогоднішній час людини, якаб не розуміла, що перед людством тепер поставлено дві глобальні проблеми - збереження миру і збереження природи. І якщо ці проблеми не будуть вирішені позитивно найближчим часом - місця людства на Землі не буде.

Природні умови і ресурси є первинною передумовою доцільної діяльності людей. В процесі праці на протязі багатьох століть людина змінювала ці умови, до того ж не тільки свідомо, планомірно, але й стихійно, тобто не усвідомлюючи, не контролюючи найближчих, а тим більше віддалених наслідків своєї діяльності. В результаті виникали непередбачені наслідки, які викликали небажані зміни в природному середовищі найрізноманітніших масштабів. Аналіз історичних фактів переконує в тому, що у всі епохи взаємодія природи і людини в більшості розвивалася стихійно. Відсутність осмисленого, наукового аналізу і прогнозу про всебічні наслідки впливу суспільного виробництва на природне середовище приводило до того, що в системі суспільство - природа поступово накопичувались небажані зміни. Коли кількісні зміни досягали природних меж, починала змінюватись і сама якість природного середовища.

Природа - це один з факторів, що безпосередньо впливає на дюзвиток і формування дитини, особливо у молодших класах загальноосвітньої школі. Головним завданням у цьому плані є систематичність підходу до формування екологічної культури дітей молодшого шкільного віку.

Як же зробити, щоб людина з дитинства не лише осягнула певні знання і вміння, але й виростила чуйною, активною, коли мова йде про захист природи, покращення навколишнього середовища? Одним з основних методів є послідовне і систематичне ознайомлення учнів з

природою своєї місцевості, здійснюване шляхом безпосередніх спостережень. Саме таке спілкування з природними об'єктами може стати надійним фундаментом для подальшого вивчення циклу природознавчих дисциплін. До того ж, вивчення природи рідного краю активізує пізнавальний процес, сприяє розвитку самостійності.

Добре відомо, що школярі молодших класів проявляють турботу перш за все за ті об'єкти, котрі вони бачили, про які мають хоча б найпримітивніше уявлення, а незнання тягне за собою в кращому випадку просту байдужість. Досить часто, діти, не усвідомлюючи наслідки негативного відношення до навколишнього середовища, шкодять рослинам і тваринам.

Проте, потрібно зауважити, що сама по собі природа не розвиває і не виховує. Залишивши дитину наодинці з нею, годі сподіватися, що вона під впливом довкілля стане розумнішою, гуманнішою, добрішою. Тільки активна взаємодія з природою здатна виховати найкращі людські якості: Ось чому в шкільному краєзнавстві важливо забезпечити саме практичну, не на словах, а на ділі, природоохоронну діяльність учнів, і, що також важливо, правильно спрямувати її.

А послати варто з формування у дітей уявлення про природу рідного краю, потреби спілкуватися з нею, з розкриття зв'язків з різноманітними її об'єктами, взаємного впливу природи і людини. Вже з перших класів учні повинні усвідомити незаперечну істину - життя людини, її матеріальне і моральне благополуччя залежить від стану навколишнього середовища.

Ці ідеї екологічного виховання можна втілювати в різний спосіб. Скажімо, під час екскурсій на річку, до лісу або навіть у парк, коли діти спостерігають за змінами як у живій, так і неживій природі, перевіряють народні прикмети про зміну погоди, з'ясовують особливості пір року: на прогулянках, в ході яких обстежуються і виявляються ті рослини чи тварини найближчого оточення, що потребують уваги і охорони.

Цікавим напрямком для виховної роботи є поєднання екології і народознавства. До цієї роботи також залучати і батьків учнів.

Залучення до роздумів над побаченим дає можливість школярам зрозуміти, що природа - єдиний ланцюг, розриваючи який людина може зробити чимало шкоди і природі, і собі.

Ось чому дітям потрібно навчитися добре поводитися на лоні природи, і тут не обійтися без знань про взаємозв'язки в ній і можливих наслідках своїх вчинків.

Формування культури індивідуальної поведінки тісно пов'язана з розвитком навички дотримуватися естетичних і правових норм поведінки у довкіллі. В умовах, загальноосвітньої школи доступний розвиток елементарної культури природоко ристування, що не допускає забруднення навколишнього середовища побутовим відходам, а також

Його руйнування (витоптування рослин, руйнування мурашників, гнізд і птахів. Погрібно навчити школяра так вести себе в природньому оточенні, щоб не залишати після себе спустошення, зберігати естетичну, гігієнічну і практичну цінність середовища.

Л.Т. Заплатніков

Горлівський педінститут іноземних мов

ПЕДАГОГ Я.А. КОМЕНСЬКИЙ - ОСНОВОПОЛОЖНИК ШКІЛЬНОЇ ГІГІЄНИ

Ян Амос Коменський першим в історії педагогічної науки теоретично обґрунтував і впровадив в практику навчально-виховного процесу медико педагогічні питання, які направлені на охорону здоров'я і гігієнічне виховання учнів. Коменський був енциклопедично освіченим педагогом. Він був обізнаний з творіннями богословів Давида, Йосифа і Соломона, з творами філософів Сократа і Сенеки, простудіював праці давньогрецького лікаря Гіпократу, римського лікаря Галена, анатомів-натуралістів Везалія і Гарвея та багатьох інших. Це дозволило Коменському оволодіти обширними знаннями в ділянці анатомії і фізіології, геронтології і санітарії, дієти і лікувальних властивостей трав, згубного впливу на організм вина і морфію, цілющого значення гімнастики та гігієнічних тілесних вправ, народних методів лікування та профілактики багатьох людських недугів.

Глибокі медико-біологічні знання і власні психолого-педагогічні спостереження за дітьми дозволили Коменському вибудувати періодизацію росту і розвитку людини, в основу котрої він поклав вікові анатомо-фізіологічні властивості організму.

В "Материнській школі" Коменський аргументовано і науково обґрунтовано повчає і дає рекомендації батькам по охороні і зміцненню здоров'я дітей з перинатального періоду та в дитинстві. В "Правилах поведінки, складених для юнацтва" зібрані всілякі норми додержування особистої гігієни і суспільної санітарії, режиму праці і відпочинку, харчування, фізичного виховання і ін. У "Великій дидактиці", "Законах добре організованої школи" і інших не менш відомих працях Коменський викладає власні погляди з основних санітарно-гігієнічних нормативів і вимог: до благоустрою прилеглої території школи, меблів, освітлення і вентиляції класів, організації класно-урочних занять і розкладу, який сприяє попередженню захворювань, перевтом, нещасних випадків. В цих же працях він визначив ролі і місце педагога-вихователя в школі, озброїв його дидактичними формами і методами в справі охорони здоров'я через гігієнічне виховання і формування здорового способу життя, так як він розглядав особисту гігієнічну культуру як всесвітню культуру людства. В підручнику

“Світ почуттєвих речей в малюнках” Коменський вміщує розділи, які присвячені сімом вікам людини, медицині, санітарним вимогам До площадок з гімнастики і розміщення таборів, дитячим іграм, змаганням з бігу, гри в м'яч і ін.

З перебігом часу медико-педагогічні аспекти вчення Коменського не втрачають свого значення, а набувають актуальності своєю неминущою концепцією гуманізму, зростаючим значенням загальнолюдської цінності - здоров'я підростаючого покоління. Науково-педагогічна спадщина Коменського виразно свідчить про взаємне зближення педагогіки і людини.

Все вищевикладене дозволяє нам вважати, що педагог Ян Амос Коменський був основоположником шкільної Гігієни, а точніше педагогічної гігієни. Він був твердо переконаний в тому, що педагоги зможуть кваліфіковано керувати гігієнічним вихованням дітей та підлітків у тому випадку, коли вони отримають відповідну медико-біологічну підготовку.

Нині ідеї Коменського почали здійснюватись - прийнята державна національна програма “Освіти” (Україна, XXI століття). В цій програмі для учнів і студентів запроваджена нова дисципліна “Основи валеології та медичних знань”, котра включає розділи: анатомія і вікова фізіологія, шкільна гігієна, медико-біологічні і психологічні основи здорового способу життя, перша допомога при станах, які загрожують здоров'ю і життю, питання психогігієни і ін.

Шкільна гігієна - це наука, без знання котрої немислима участь сучасного педагога у вихованні

М.В. Кукалець, В.П. Марциновський
Рівненський педінститут

МОДЕЛЮВАННЯ УРОКІВ ПО ПРИРОДООХОРОННІЙ ТЕМАТИЦІ ЧЕРЕЗ НАВЧАЛЬНУ СИТУАЦІЮ

В курсі біології середньої школи є багато матеріалу на різноманітну тематику, що дає змогу вчителю впливати на формування особистості учнів, зокрема таких якостей, як доброта, любов до оточуючого нас світу, збереження його багатств, невід'ємних супутників нашого життя. Через своє особисте ставлення вчитель запалює в юних серцях найкращі почуття, які вічно житимуть і вічно хвилюватимуть людство. Такими повинні стати уроки на природоохоронну тематику в курсі біології середньої ніколи. Ефективними способами проведення таких уроків можуть бути навчальні ситуації шляхом моделювання. Навчальна ситуація за обсягом функціонування може бути одинична, відноситися до окремої теми уроку, і глобальна - бути підготовкою до вивчення декількох тем чи розділу. У нашому випадку - глобальна проблема,

що хвилює людство, - збереження природи. Глобальна навчальна ситуація: сьогодні у світі 1/10 видів загрожує зникнення. Як зберегти їх? Із ситуації випливає задача "що зробити для того, щоб в період інтенсивного економічного розвитку зберегти природу для себе і майбутніх поколінь". Саме з такої позиції слід виходити, збагачуючи учнів новими знаннями і здійснюючи екологічне виховання.

Виховуючи особистість, що з бережливістю і любов'ю ставиться до природи, ми використовуємо найрізноманітніші методи, однак передбачаємо в кожному з них емоційне забарвлення. Це може бути ролбова гра, гарна вступна бесіда до нової теми, прес-конференція та ін. Всі вони повинні викликати емоцію жалю з приводу знищення природи. В цьому допоможе емоційний виклад матеріалу. Однак вчителю потрібно впливати не тільки на почуття, але й на розум учнів: вони повинні не тільки переживати, але й запам'ятовувати навчальний матеріал.

Вчитель, який моделює екологічно культурну особистість, повинен визначити для себе домінуючі моменти, оформляти їх в систему, напрямки роботи. Учні повинні бути переконані, що в наш час, у період науково-технічного прогресу і атомної енергетики справа збереження природи носить глобальний характер. Вона не знає ні держав, ні кордонів, і що тільки в мирі і злагоді всі народи світу можуть успішно долати екологічну кризу.

міцного і здорового покоління шкільної молоді.

І.В. Фольварочний
Чернівецький університет

ІЗ ДОСВІДУ ВИКЛАДАННЯ ІСТОРІЇ СВІТОВОЇ ПЕДАГОГІКИ

Українська педагогічна наука відроджує кращі національні традиції, стає незалежною від ідеологічних орієнтирів. Історичний шлях розвитку педагогічної думки на Україні - складова світового процесу формування історико-педагогічного досвіду.

Цілеспрямована підготовка майбутніх вчителів в галузі світової педагогіки - один із перспективних напрямків формування нового покоління вчених-освітян, вихованих в дусі загальнолюдських гуманістичних цінностей.

Фундаментальною дисципліною, складовою комплексної підготовки майбутніх вчителів у Чернівецькому державному університеті є історія світової педагогіки, яка викладається для студентів педагогічного факультету - випускників педагогічних училищ України.

Зміст підготовки з історії світової педагогіки включає: вивчення історії педагогіки України, історії зарубіжної педагогіки, основ

порівняльної педагогіки.

Комплексний підхід здійснюється в процесі лекційних занять, семінарів, самостійної підготовки студентів до сприймання нового матеріалу, під час науково-дослідницької роботи, педагогічної практики.

Аналіз досвіду підготовки майбутніх вчителів з історії світової педагогіки за 1993-1994 роки надає можливості для його узагальнення.

1. Гуманістичний зміст курсу історії світової педагогіки сприяє формуванню у студентів переконання, що тільки на основі глибокого вивчення національних історико-педагогічних традицій формується повага та інтерес до свого та інших народів.

2. Узагальнення вітчизняного педагогічного досвіду виступає в якості передумови систематизації специфічних проблем народної педагогіки, стимула для пошуку шляхів їх вирішення.

3. Історія світової педагогіки, як наукова дисципліна, допомагає усвідомленню майбутніми вчителями спільних закономірностей і специфічних ознак, притаманних виховним системам різних народів світу.

4. Гуманістичний потенціал дисципліни розкривається при узагальненні актуальних освітянських проблем, пов'язаних із розвитком альтернативної освіти, вивченням теорії і методології порівняльної педагогіки, знайомством із світовими тенденціями розвитку освітянських систем, осмисленням цінностей національної культури в контексті світової.

5. При викладанні історії педагогіки студенти вчаться цілісному сприйманню історико-педагогічних процесів як у своїй країні, так і за її межами, розумінню єдиного процесу, де кожний історичний період продовжує або спростовує попередній.

6. Розвитку пізнавальної активності майбутніх вчителів сприяє самостійне ознайомлення студентів із соціально-історичною ситуацією, в якій творив педагог, з'ясування особливостей поглядів вченого на проблеми виховання особистості, самостійна інтерпретація першоджерел.

7. Наукові здібності студентів розвиваються при усвідомленні специфічних вимог попередніх історичних епох до формування ідеалу всебічно гармонійно розвиненої особистості.

В залежності від майбутньої спеціальності студента, тобто враховуючи спеціалізацію (вихователь дошкільних закладів, вчитель початкових класів, викладач народознавства), розробляється педагогічна технологія навчання історії світової педагогіки. Аналізуючи майбутню діяльність студента, здійснюємо конкретизацію необхідних знань та вмінь для ефективної педагогічної праці і формуємо

завдання, які вирішуються засобами історії педагогіки.

- Зміст курсу історії світової педагогіки розробляється із врахуванням принципів в нспльності, науковості та систематичності. В результаті створюється учбовий план, де вказані всі стратегічні, тактичні та операційні цілі навчання і шляхи їх реалізації.

Із хрестоматій, першоджерел підбираємо матеріали, тексти мотиваційних ситуацій, які включаємо у розроблений зміст навчання. Особлива увага на перших етапах викладання Історії світової педагогіки приділяється формуванню орієнтації студентів у навчальній діяльності. Ця мета досягається шляхом детального пояснення принципів педагогічної технології навчання, модульного та блочного підходу, мети та завдань курсу, його логічної структури, послідовності, методики навчання та контролю.

Таким чином, осмислення педагогічного досвіду і вдосконалення професійної підготовки в цілому, і з історії педагогіки зокрема, може розглядатись в контексті вирішення слідуочих проблем: використання нових педагогічних технологій, застосування діяльного підходу, активних методів навчання.

**Ю.В. Павлов, В.М. Долинський, А.П. Чустрак,
І.В. Мороз, Т.В. Скрипник**
Південно-Український педагогічний університет

ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ З РОЗДІЛУ ГІМНАСТИКИ

Актуальність. Навчальний процес факультетів фізичного виховання і результати його наукових досліджень розглядаються як їх органічне продовження. Навчання професійно-педагогічним навичкам, як багатогранний процес взаємодії студента і педагога, дає в кінцевому підсумку адаптаційні зрушення і результативність педагогічної роботи на основі опорних знань і творчих навичок спортивних педагогів.

Гіпотеза дослідження сформована на уявленні про забезпечення можливості професійної підготовленості студентів до майбутньої самостійної діяльності на основі фундаменту теоретичної, методичної і практичної підготовленості.

Об'єкт дослідження - взаємодії в системах "студент - штучно кероване середовище" в навчальному процесі.

Предмет дослідження - спеціально створена базова програма з гімнастики та методики викладання.

Мета дослідження - установлення закономірності і залежності,

необхідної для наукового обґрунтування нових програмних вимог. Їх функціонального нарощування і поетапного розвитку для оптимізації професійної підготовки вчителя.

Задачі дослідження - синтезування узагальненої моделі системи в навчально-виховному процесі, деталізація блоків всіх рівнів навчання, формування і розвиток навичок, вивчення змісту і послідовності кількісного і якісного розміщення наступних задач, обґрунтування і розробка методики і техніки дослідження.

Методи та *організація* дослідження. В комплекс методів дослідження входили оцінки рівнів теоретичної, спеціальної фізичної, технічної і методичної підготовки студентів з гімнастики в умовах звичайного і штучно керованого навчального процесу.

Протягом п'яти років (1988-1993) на початку і в кінці року проводились комплекси обстеження студентів 1-3 курсів з усіх, вище описаних рівнів підготовки за спеціально розробленою програмою.

Аналіз проведених досліджень показав поступове поліпшення рівня теоретичної підготовки і фахових знань студентів від низького на першому курсі до задовільного - на третьому курсі (I курс - 1,6 0,07 б., II курс - 2,3 0,16, III курс - 3,4 0,1 б.).

По більшості показників, як у юнаків, так і у дівчат Шкурсу спеціальна фізична підготовленість краща порівняно з першокурсниками. Наприклад, показники статичної рівноваги збільшились на 59% (P 0,053), динамічної рівноваги - на 35%-39% (P 0,05), спритності - на 15% (P 0,05) у студентів III курсу порівняно з першокурсниками.

Показники технічної підготовленості поліпшились з низького рівня на першому курсі до достатнього - на третьому курсі. Виключення склали показники на двох приладах чоловічого багатоборства (кільця і кінь), які не входять в шкільну програму. Значно покращились рівні методичної підготовки на всіх курсах.

Висновки: узагальнюючий аналіз викладених результатів науково-педагогічних досліджень, проведений авторами (1985-1993 р.р.), надрукованих в учбових книгах, посібниках, статтях, тезах, дозволяє зробити висновки:

1. Наукова праця постає як сукупність спеціально організованих педагогічних досліджень, закінчених розробок і науково обґрунтованих теоретичних, методичних і практичних рішень фахової підготовки спеціалістів фізичної культури для загальноосвітніх шкіл.

2. Розроблені, науково обґрунтовані і впроваджені в практику навчального процесу, методи дозування і контролю взаємодії в системах "студент - засоби гімнастики - педагог".

3. Оволодіння студентами способу, поглиблюючого і розширюючого їх педагогічну і дослідницьку ерудицію та вміння, підвищує значимість дидактичних принципів при активізації процесу навчання.

В.І. Сердюченко
Одеський інститут очних хвороб;
Ю.В. Павлов, І.В. Мороз
Південно-Український педагогічний університет

ЗНАЧЕННЯ ФІЗИЧНИХ ВПРАВ У ЗАГАЛЬНОМУ КОМПЛЕКСІ РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ ЗАХОДІВ У ДОШКІЛЬНИКІВ З РЕФРАКЦІЙНОЮ ТА ДИСБІНОКУЛЯРНОЮ АМБЛІОПІЄЮ

У спеціальних дитячих закладах існує система фізичного виховання дітей, яка включає 2 заняття на тиждень по 30 хвилин кожне. Разом з тим, нашими дослідженнями показано, що засоби і методи фізичного виховання, які застосовуються в теперешній час у дитсадках, є недостатніми для корекції вищевказаних рухових відхилень.

З метою корекційної спрямованості фізичного виховання дітей з косоокістю, дисбінокулярною і рефракційною амбліопією розроблена комплексна система вправ, яка включає: 1) загальнорозвиваючі вправи; 2) спеціальні вправи; 3) використання оригінальних технічних засобів із врахування виконання індивідуально дозованих фізичних навантажень, особливостей фізичного розвитку дітей, їх рухових здібностей, характеру і ступеня порушення зору в них.

Для здійснення даної системи були запропоновані різні тренажери: для виховання витривалості і підвищення працездатності серцево-судинної і дихальної систем, для розвитку швидко-рухової реакції, точності і спритності рухів, рівноваги і координації рухів, сили і статистичної витривалості тощо.

Проведений експеримент з дозованим фізичним навантаженням різного характеру показав, що після нього у ряду дітей з косоокістю і різними видами амбліопії короточасно покращується гострота зору, контрастна чутливість, фузійна здатність: виконання фізичних навантажень в оптимальному обсязі не викликає стійких негативних зрушень у стані зору.

По розробленій методиці займалось 14 дітей у віці 5-6 років з аномаліями рефракції, косоокістю, дисбінокулярною та рефракційною амбліопією в умовах спеціалізованого дитячого садка. Заняття тривалістю 45 хвилин проводились 3 рази на тиждень на протязі року. Наші дослідження показали, що розроблена система вправ забезпечує високий корекційно-педагогічний ефект. Значно підвищились усі показники рухових здібностей і наблизились до таких у дітей з нормальним зором або навіть перевищили їх на 2-31%.

Для оцінки впливу розробленої системи фізичних вправ на стан основних функцій органу зору дошкільників з косоокістю і амбліопією ми провели порівняльне вивчення 2-х груп по 14 чоловік у кожній.

перша група (експериментальна) - це описана вище група дітей, які проводили вправи по розробленій системі на протязі року; друга група (контрольна) - діти з анальгічною патологією зору, які займались фізкультурною по загальноприйнятій в дитсадках методиці. В кожній з груп половина дітей була з дисбіокулярною амбліопією, половина з рефракційною.

Результати досліджень показали, що середній ступень підвищення гостроти зору через рік в обох групах була приблизно однаковою: $0,16 \pm 0,03$ в експериментальній групі та $0,19 \pm 0,03$ в контрольній; відмінність несуттєва. Разом з тим, кількість очей з підвищенням в ході експерименту гостроти зору виявилась в експериментальній групі в 2 рази більшою (20 з 28, або 71,4 8,7), ніж в контрольній групі (10 з 28, або 35,7 9:2%); відмінність суттєва: $= 2,8$; $P 0,01$. Частота покращення стану фузійної здібності (зменшення меж скотами або єе зникнення, збільшення амплітуди фузії) і характеру біокулярного зору (перехід монокулярного зору в одночасний, одночасного зору в біокулярний) була однаковою в обох групах. Зниження гостроти зору, погіршення показників біокулярного зору не було відмічено в жодного хворого.

Таким чином, застосування розробленої нами системи фізичних вправ не тільки не вплинуло негативно на основні функції органу зору дошкільників з косоокістю, дисбіокулярною та рефракційною амбліопією, але й було дуже корисним, якщо врахувати удвічі більшу частоту дітей з підвищенням гостроти зору в експериментальній групі. Доцільне широке використання даного комплексу вправ у загальній системі корекційно-виховної роботи серед дітей з аномаліями рефракції, порушеннями біокулярного зору, дисбіокулярною та рефракційною амбліопією.

О.І. Гедвілло, Н.П. Знамеровська, В.Г. Кострицький
Херсонський педінститут

ЕСТЕТИЧНИЙ ТА МОРАЛЬНИЙ АСПЕКТИ ХУДОЖНЬО-КОНСТРУКТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ШФ

Розвиток особистості здійснюється, насамперед, шляхом залучення її в трудову сферу - основу життєдіяльності, що відображає економічні, соціальні та духовні аспекти розвитку суспільства.

Участь особистості у виробництві передбачає розвиток її соціальних та психологічних якостей і має на меті реалізувати свої здібності як у професійній діяльності, так і в інших сферах життя.

Саме в діяльності ми спостерігаємо прояви різноманітних потенціальних можливостей індивідуальної творчої особистості. Таким

чином, трудова діяльність має великий виховний потенціал для розвитку здібностей особистості. Зрозуміло, що чим вище організація праці, її технічне забезпечення, що вимагає широкого використання творчих (технічних та естетичних) здібностей особистості, тим вагомішою стає праця, вище її виховний ефект. Тут можна розглядати як естетичний, так і моральний аспекти виховання тому що, чим складніші задачі розв'язуються праці, там вище моральна відповідальність особистості за наслідки роботи. Таким чином, виховна функція органічно пов'язана з трудовою діяльністю і визначає її мотиви, результати і суть.

Праця виникає, перш за все, як доцільна діяльність для задоволення життєвих потреб людини. По мірі розвитку людських інтелектуальних та емоційних здібностей в процесі праці, їх вдосконалення і відшліфування вони набувають відносну самостійність, а в подальшому - повну самостійність, що виявляється в різних формах та видах праці, у функціональному призначенні та їх естетичному оформленні. Основою естетичного виховання є процес загального та цілеспрямованого руху за створення краси і зручності в усіх сферах життя.

Індустріально-педагогічні факультети, готуючи майбутніх вчителів праці, дають їм добру загальнотехнічну підготовку, але в існуючих планах та програмах і рекомендованих навчально-методичних посібниках практично не приділено уваги формуванню художньо-конструкторських умінь та навичок студентів.

Тому ми вирішили дослідити питання розвитку художньо-конструкторських здібностей майбутніх вчителів праці та їх вплив на естетичне та моральне виховання студентів. Шляхи розв'язання цього питання ми вбачаємо в наступному:

- впровадження в дисципліни загальнотехнічного циклу, використання в курсових та дипломних роботах, що виконуються студентами, художньо-конструкторського підходу;

- методична підготовка майбутніх вчителів до розвитку художньо-конструкторських здібностей учнів;

- використання навичок, вмінь та знань, що набуті при виконанні курсових та дипломних робіт, під час педагогічних практик.

Впроваджуємо ці шляхи, починаючи з першого курсу. Оскільки художнє конструювання тісно пов'язано з такими курсами як нарисна геометрія та креслення, практикуму навчальних майстернях, основами виробництва, що вивчаються на перших курсах, то ми проводимо міжпредметні зв'язки цих дисциплін з основами художнього конструювання. А в четвертому семестрі вивчаємо спецкурс "Основи дизайну", де студенти опрацьовують етапи художнього конструювання виробу і відпрацьовують закони та засоби композиції. Приступаючи на 3-4 курсі до вивчення технічної творчості, студенти вже мають досвід оформлення документації на художньо-конструкторську розробку.

Заняття з технічної творчості, що проведені в експериментальних групах, показали, що студенти набувають в процесі роботи більш високу естетичну культуру, показують вміння працювати з технічною документацією при розробці проекту виробу. Самі вироби, виготовлені студентами, відрізнялись створенням цілісної композиції, гармонійним підбором кольорів, пластикою форм.

Результати експериментальних занять показують, що для розвитку художньо-конструкторських здібностей потрібно: оволодіти знаннями в галузі техніки, науки та мистецтва; вміти поєднувати їх в своїй діяльності; оволодіти основними засобами творчого розв'язування проблем; використовувати їх самостійно при розв'язуванні художньо-конструкторських задач; розуміти і вміти використовувати головні принципи художнього конструювання:

- комплексне рішення утилітарно-функціональних, конструктивно-технологічних, економічних та естетичних гитань;
- врахування умов навколишнього середовища;
- єдність форми та змісту.

Цікавість до творчої діяльності виникає тоді, коли вчитель сам творчо підходить до педагогічного процесу. Тому ми вважаємо педагогічну практику як один із шляхів залучення майбутніх вчителів до творчості. При розробці уроків обов'язково включаємо компонент естетичного виховання, починаючи із зовнішнього вигляду як учнів, так і майбутніх вчителів, закінчуючи естетичним аналізом виробів, що виготовляються на уроках праці. Вироби, що виготовляють учні і студенти-практиканти, виставляють на виставках у школі і педінституті.

Враховуючи психолого-фізіологічні основи праці, розвиваючий характер процесу трудового навчання, розумовий та фізичний розвиток особистості, координації рухів, розвиток наочно-дійового, образного та абстрактного мислення, розвиток емоційної сфери - моральних, інтелектуальних та естетичних (художніх) якостей ми впевнені, що естетичне відношення до праці має переходити в моральні якості особистості.

Краса, удосконаленість виробу - все, що визиває подив і насолоду, особистими творчими здібностями і силами, загальний емоційний підйом переходять у відчуття та усвідомлення своєї цінності не тільки для себе, а й для людей, усвідомлення своєї гідності, що стає на перешкоді недобрим помислів і дій людини в праці і побуті.

Розвиток почуття моральної відповідальності за доручене діло не дозволяє допустити випуск технічно та естетично недосконалої продукції, погано оформленої або запакованої. В цьому випадку естетичні почуття формуються паралельно почуттям відповідальності

за весь процес, і результати праці.

А якщо це вчитель, то результатом праці є навчання і виховання майбутньої особистості: від того, хто навчає і виховує наше підростаюче покоління, і як він це робить, залежить наше майбутнє. Тому розвиток художньо-конструкторських здібностей майбутніх вчителів трудового навчання має велике значення для розвитку у них естетичних смаків і найкращих людських моральних якостей. Що, в свою чергу, буде передаватись учням, які, навчаючись у вчителя з гарним естетичним смаком і людськими моральними якостями, самі стануть розумітися на тому, що гарно, зручно і потрібно, а також будуть поважати гідність інших людей, творити для всіх красу не тільки у виробках, але й у людському спілкуванні,

А.С. Дем'янчук

Рівненський економіко-гуманітарний інститут

МЕТОДИ ВИХОВАННЯ УЧНІВ В ДУСІ МИРУ

Українська школа повинна докорінно поліпшити навчально виховний процес, якість навчання та виховання школярів. Успіхи школи залежатимуть від того, як вона організовуватиме навчально виховний процес, за допомогою яких методів буде озброювати знаннями своїх вихованців, як буде проводити з ними виховну роботу.

Складність і багатогранність процесу виховання учнів в душі миру і взаєморозуміння потребують застосування різноманітних методів і прийомів впливу на учнів і організації їхньої діяльності.

Результати роботи вчителя великою мірою залежать від того, наскільки він знає методи виховання і вміє використати найефективніші прийоми впливу на учнів у тій чи іншій обстановці.

Вплив зовнішнього світу, в тому числі й учителя, на учня дуже різноманітний. Але в педагогічній теорії і практиці роботи вчителя і дітьми найбільш поширене виділення двох основних груп методів виховання.

До першої групи можна віднести методи словесного роз'яснення і впливу на емоційну сферу учнів, а також приклад інших осіб, у тому числі вчителя; до другої групи - привчання і різноманітні види вправ.

Дещо окремо стоять методи, допомогою яких стимулюється і оцінюється поведінка учнів, їхніх вчинків. Це заохочення і покарання.

В педагогічній науці питання про класифікацію методів виховання вирішується врізнобіч. Часто до методів виховання відносяться і окремі виховні засоби і прийоми виховання.

В один ряд з такими методами морального виховання, як переконання і виправлення, ставлять етичні бесіди, працю, гру, приклад

старших та ін. Практика роботи шкіл показує, що всі вони служать одній меті і розмежувати їх буває дуже важко. Хоч вони дуже близькі до методів морального виховання, все ж вони мають свої особливості, їх ототожнювати не можна. педагогіка; як стверджує, А.С. Макаренко, наука найбільш діалектична. Вона не була б наукою, якби не змогла дати вчителю таких основних положень, які б мали силу універсальності. До таких положень належать методи морального виховання. Наші дослідження показують, що виховати учнів в дусі миру можна тільки тоді, коли вчитель уміло використовує різні методи в залежності від характеру виховних заходів, практикуючи в своїй роботі такі методи, які найбільше впливають на формування особистості школяра.

У житті всі ці впливи діють стихійно і суперечливо. У вихованні вони використовуються цілеспрямовано, з певною виховною метою. Щоб створені впливи були дійовими, педагоги використовують різні прийоми і засоби впливу на учнів. Ці прийоми і засоби допомагають, відповідно до поставленої мети, формувати моральні поняття, ідеї і ідеали, навички і звички.

Під прийомами розуміють поодинокий вплив, а під засобами сукупність прийомів. Наприклад, слово в широкому розумінні - засіб впливу на виховання, але певна репліка, порівняння, іронічне зауваження - окремі прийоми. Праця - засіб виховання, але показ, оцінка праці, вказівка на помилку в праці - прийом.

Систему прийомів і засобів, які використовуються для формування особистості, її моральної досконалості, називають методами виховання. Отже, під методами виховання дітей на ідеях миру розуміють способи і прийоми різноманітних засобів впливу на свідомість, почуття і волю учнів з метою формування в них глибоких переконань, навичок правильної поведінки, рис характеру і високих моральних якостей.

До загальних методів виховання школярів в дусі миру, як і принципи, належать слідуючі методи виховання: метод переконання, метод прикладу, метод змагання, метод заохочення і покарання та ін.

Провідну роль у групі методів, спрямованих на формування патріотичних переконань учнів, відіграють методи словесного впливу.

Одним із ефективних засобів переконання є позитивний приклад - приклад вихователя, авторитетної людини, державного діяча, героя, приклад людей, що оточують учнів, в тому числі і батьків.

Виховна сила прикладу ґрунтується на природній схильності і здатності дітей до наслідування, на конкретності їхнього мислення і довірливості. Приклад діє на школярів своєю наочністю і конкретністю, він є своєрідною моделлю, підтвердженням, конкретизацією ідей і моральних норм, які вчитель формує в учнів за допомогою переконання.

Д.І. Ненішкевич, І.М.Петрюк
Чернівецький університет

СПЕЦИФІКА НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В ПРИВАТНИХ ХРИСТІЯНСЬКИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Історично склалося так, що освіта на Буковині за часів австрійської та румунської окупації носила релігійний характер. За змістом вона прирівнювалась до європейських стандартів. У середніх та вищих навчальних закладах краю вивчалась філософія, богослів'я, граматики, історія, природничо-математичний цикл предметів, що дало змогу цій невеликій частині Австрії бути визнаною в тогочасній Європі. Паралельно з розвитком шкільництва розвивалась оригінальна педагогічна думка. Релігійно-Моральна програма формування особистості, ідея виховання молодого покоління в дусі єдності усіх народів та надання можливостей представникам усіх етносів для пізнання своєї історії, звичаїв, мови, формування власної національної гідності лягли в основу педагогічної культури Буковини. І тепер, коли гостро постала проблема відродження загальнолюдських гуманістичних законів співжиття, знову звертаємось до педагогічної спадщини краю, детально аналізуємо її, розробляючи нові підходи в системі освіти.

Згідно із законом України "Про освіту" в місті Чернівці в даний Період відкрито три приватні християнські школи. Вони є продовжувачами тих освітніх традицій, котрі були сформовані на Буковині в кінці ХІХ - на початку ХХ ст. Виховання в цих школах за змістом і характером біблійно-християнське і ведеться в дусі Ісуса Христа. Тут пропагують лжов до Бога і до всіх людей, повагу до родичів і дорослих, бережливе ставлення до рослинного і тваринного світу. Ці навчальні заклади ставлять перед собою такі завдання:

- утвердження в свідомості педагогів та школярів усіх гереваг християнських духовних цінностей; формування високої релігійної і духовної культури: честі, совісті, миру, добра, любові, довготерпіння, милосердя, віри, інших добротностей;

- демократизації особистості школяра, заборона будь-яких актів примусу, насильства чи вольового тиску на дитину збоку адміністрації і педагогів,

- гуманізація змісту шкільної освіти, що здійснюється за рахунок збільшення навчального часу на вивчення дисциплін гуманітарного циклу: Біблії, історії християнства, музики, співів, образотворчого мистецтва, етики, естетики, культурології тощо;

- гуманізація міжособистісних взаємин учителів і учнів, яка ґрунтується на взаємгтій гвовазі педагогів і школярів, доброзичливій та сприятливій психологічній атмосфері у їхніх стосунках.

Зміст освіти за обсягом та науковою інформативністю відповідає

повному загальнодержавному та світовому еталону. Разом з тим у школі викладається Біблія, історія християнства, релігієзнавство, практичне християнство, етика, естетика, мистецтво, музика. Навчальний процес базується на основних християнсько-біблійних принципах, котрі полягають у тому, що кожна дитина обдарована особистістю. Бог створив її з індивідуальними можливостями до навчання. Для максимального розвитку здібностей учнів важливе значення мають, впроваджувані в школах, нові педагогічні технології, як модель "вільний клас": Діти зорганізуються у невеликі класи (до 15 чол.). Під керівництвом учителя, користуючись достатньою кількістю основних та альтернативних підручників, учні самостійно і творчо засвоюють нові знання.

Дані соціологічного обстеження переконливо свідчать про те, що коефіцієнт конфліктності в учнів християнських шкіл на 10 - 12 % нижчий, ніж в учнів звичайних загальноосвітніх шкіл, а коефіцієнт товариствості у відносинах на 17 - 18% вищий, кращим на 19 - 20 % є також показник батьківського авторитету. 97% опитаних учнів християнських шкіл керуються у своєму житті принципами любові до Бога і до ближнього, що допомагає їм у налагодженні стосунків з іншими людьми, 82 % дітей причиною всіх своїх непорозумінь з оточуючими вважають власну гордість, зарозумілість і порушення моральних заповідей Святого Письма.

Результати констатуючого експерименту показали, що у приватних християнських школах під впливом особливої організації навчально-виховного процесу і життєдіяльності сім'ї у дітей сформувався вищий рівень моральної вихованості, ніж у їх ровесників, котрі навчаються в державних загальноосвітніх школах.

У. Джемс - дослідник психології релігії - висловив думку, що в доглибинному заспокоєнні духу й постійному прагненні до цього полягає психологічна сутність релігії. І саме на неї спирається християнська педагогіка - педагогіка миру, злагоди і духовної злагоди людства.

І.В. Бужина

Південно-Український університет

ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ У ВУЗІ - АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Проблема духовності, духовної культури особистості на сучасному етапі розвитку суспільства займає одне з провідних положень. На протязі ось уже кількох років вона стала пріоритетною темою на сторінках газет і журналів, наукових і суспільних видань. Криза в усіх сферах соціального та політичного життя нашого суспільства призвела до інфляції духовних цінностей, падіння моральних ідеалів.

Це не може не викликати глибокої стурбованості у людей, покликаних своєю культурою, своїми моральними і духовними якостями, естетичними принципами, своїми знаннями сприяти вихованню духовно багатой, цілісної особистості.

Духовність як комплекс моральних, естетичних, наукових та філософських ідеалів - це обов'язкова умова формування особистості громадянина, здатного не втратити вірних орієнтирів у нашому складному с'югоденні, спроможного бути на рівні історичних завдань сучасності побудови повноцінної, гідної своєї славної історії незалежної Української держави.

У справі духовного відродження особистості засобами мистецтва чільне місце повинна зайняти народна творчість як найбільш життєствердне осереддя цінностей народу.

Особлива роль, на нашу думку, в процесі формування духовності відводиться мистецтву. Це пояснюється тим, що мистецтво, будучи одним з найважливіших факторів формування суспільної свідомості, багато в чому визначає його духовний та інтелектуальний рівень.

Зміст гуманітарної освіти може бути спрямований на осмислення історичних фактів, подій і явищ, різноманітності шляхів людського розвитку, широке вивчення народознавства, сформувати знання про традиційну культуру українського народу, ознайомити підростаюче покоління з надбанням і цінностями культури, підвести його до розуміння місця національної культури у світовій культурі.

Усвідомлення духовної культури майбутнім учителем через умови вивчення фольклору та етнопедогогіки передбачає, що:

- народна поезія є таким елементом культури, без знання якого не можна знати духовність народу;
- у фольклорі народ оспівував образи колективних героїв - захисників рідної землі, селян, козаків, які боролися за свободу і незалежність;
- у народній поезії в художній формі найбільш реально відтворена правда духовного розвитку суспільства;
- в українських народних думках та історичних піснях змальовується прагнення українського народу жити в дружбі і злагоді з народами-сусідами, спільно боротися проти поневолення, за свою честь і незалежність.

Залучення до навчального процесу фольклору народу України дає можливість реалізувати важливу вимогу дидактики, вплив засобами мистецтва на чуттєву та емоційну сферу студента, без якої неможливе повноцінне навчання та виховання.

Український народ має багатий фольклорний потенціал, протягом своєї історії виховав велику кількість видатних кобзарів, лірників,

співаків і поетів, які брали активну участь як у складанні, так і в поширенні скарбів духовності народу. Велика любов українського народу до фольклору засвідчує і його велике художньо-естетичне і духовне значення для виховання високих національних почуттів, любові до свого народу, його мови, культури, традицій.

З урахуванням усього вищезазначеного виникає потреба при вивченні гуманітарного курсу широко залучати українське народне мистецтво при вивченні кожної теми відповідно до специфіки кожного факультету. Реалізація цих завдань значно піднесе роль формування духовності майбутнього вчителя-вихователя вільної самостійної Української держави.

Користуючись критеріями і показниками духовної культури, розробленої нами, було намічено такі етапи системи заходів по формуванню культури майбутнього вчителя:

I - організація і проведення тренінгу по усвідомленню “образу Я” і духовної культури особистості;

II - вивчення особливостей світоглядної, моральної, комунікативної та естетичної культури шляхом використання тесту репертуарних решіток;

III - вивчення соціальних, релігійних та філософських учень з проблем перетворення власного внутрішнього світу;

IV - вирішення педагогічних завдань;

V - складання педагогічних завдань.

О.О. Цаценко

м. Дніпропетровськ

ІДЕЇ ГУМАНІЗМУ, ЛЮДЯНОСТІ У ВИХОВАННІ У ПЕДАГОГІЧНІЙ КОНЦЕПЦІЇ Г.С. СКОВОРОДИ

В історії становлення і розвитку системи навчання і виховання учнів в душі миру почесне місце серед діячів педагогіки займає народний учитель, філософ, письменник і поет Григорій Савич Сковорода. Умовною лінією, яка розділяє педагога-професіонала, поета, проповідника - є 1769 рік, коли він змушений був залишити викладацьку роботу і стати мандрівником -філософом.

Під впливом мислителів-гуманістів епохи Відродження Григорій Савич написав цілу низку творів на соціально-етичні теми. У своїй педагогічній концепції він виходив з необхідності озброїти людину засобами, які забезпечували б їй розумне і щасливе життя: “.. человек не по своим прихотям и не по чужим советам, но, вникнув в самого себя и вняв зовущему его святому духу, последуя тайному его мановению, принимает и придерживается той должности, для которой

он в мире родился”. В цих рядках відображається його принцип природовідповідності, який має особливе соціальне звучання. На думку філософа гуманіста, дитина повинна розвиватися відповідно до природних можливостей та нахилів. Цей принцип випливав із ідей народної педагогіки. Кожна людина, на думку мислителя, повинна займати певне місце у суспільстві не по багатству, а по “сродности”, відповідно до своїх природних нахилів. В своїх творах Сковорода наголошував на необхідності раннього пізнання природи людини і відповідно до цього визначення тих чи інших прийомів її виховання. Демократична, просвітительська естетика звернула увагу письменника на щоденне буття простих людей. Він глибоко шанував науку, був переконаний, що лише вона може розкрити закони природи, але стверджував, що одного знання недостатньо для влаштування щастя на землі. Доля людини, щастя, вважав він, визначається тим, наскільки виховання відповідало її природнім здібностям. Виховання повинно бути пов'язаним з життям. Основна мета такого виховання, на думку філософа, полягає в тому, щоб допомогти розкрити в дитині її природні здібності в праці, її “спорідненість”, покликання, на якому й ґрунтується щастя людини. А розкривати ці здібності повинні були батьки та вчителі. Ідеальний же педагог Сковороди нагадує сократівську “родовспомогательницю”: мета наставника - не інтелектуальний диктат, а делікатна допомога учню, зайнятому пошуком істинного покликання, “сродности”. Поверхневому аристократичному вихованню він протиставляв справді народне виховання кращих якостей людини. Він перш за все ставив перед вихованням питання про виховання людини - громадянина, патріота, вчив зберігати совість, людяність, “бога в людині”.

Вся творчість мислителя пройнята бажанням сприяти приходу того часу, коли люди стануть вільними. Усе своє життя він боровся за виховання дітей у дусі гуманізму, відстоював необхідність виховання у них почуттів палкого патріотизму і любові до свободи. Особливого значення надавав вихованню таких рис, як чесність, правдивість, особистість, скромність, безкорисливість, твердість. У своєму творі “Вдячний Еродій” відкрито захищав демократичну систему виховання.

Ідея людяності, що лежала в основі соціально-педагогічної концепції Г.С. Сковороди, була палким протестом проти кріпосницького гноблення і всієї церковної системи виховання. Вона була новим позитивним ідеалом, що кликав до гуманних людських ідей, прозирає у майбутнє, у нашу сучасність. Не дивлячись на те, що він не дооцінював значення соціальних умов у вихованні дітей, проте він дійшов більш прогресивних висновків, ніж його сучасники Ж.Ж. Руссо і І.Г. Песталоцці, а його погляди були більш демократичні і

суспільноперспективні.

Педагогічна концепція Г.С. Сковороди визначається самобутністю, цілісністю, оригінальністю постановки й розв'язання ряду питань виховання дітей у душі миру: які мають безпосереднє відношення до проблеми гуманізації та демократизації системи виховання.

Вважаючи рідною домівкою всю Україну, у подорожі по якій займається викладацькою діяльністю, Г.С. Сковорода в своїх творах здійснює покликання філософа-гуманіста, педагога, у найвищому розумінні цього слова, втілюючи у життя своє вчення, набуваючи авторитету визнаного мудреця і наставника. Мандрівний спосіб життя дав йому змогу збагатити свій життєвий досвід. Обдарований педагог, вдумливий психолог послідовно відстоював думку про необхідність виховання дітей в душі гуманізму.

Гуманістичні ідеї просвітителя не можуть не хвилювати нас сьогодні, адже наше майбутнє залежить від людини, її моральних цінностей. Своїм розвитком прогресивна педагогічна думка України багато чим зобов'язана творчості Г.С. Сковороди.

О.В. Шмайлова

Сургутский педколледж-вуз

К ВОПРОСУ О ФОРМИРОВАНИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ

Демократизация и гуманизация, провозглашаемые сегодня как принципы перестройки высшей школы, связываются в общественном сознании с “очеловечиванием” учебного процесса - изменением образования в сторону гуманизации его содержания, в сторону дифференциации и индивидуализации преподавания, т.е. учета возрастных и психологических особенностей студентов, а также преобладание форм учебной деятельности, ориентированных на диалог, на общение.

Поэтому при формировании профессиональной культуры будущих педагогов в условиях педколледжа правомерно уделять внимание таким аспектам как культура самовоспитания, культура чувств, культура речи.

В связи с этим в педколледже введен курс “Основы коммуникативной культуры”, где в основе обучения лежат основные условия организации педагогической деятельности.

- сотрудничество с обучающимися, а не диктат преподавателя;
- помощь обучающимся в их стремлении развиваться;
- “упорядоченная свобода” как условие развития.

Взаимодействие студентов и преподавателя, создание условий для

свободного обмена мнениями на занятиях по Основам коммуникативной культуры” ведет к стимулированию познавательной деятельности, активному творческому мышлению, способности в процессе обсуждения добираться до истины, а культура общения что и условие, и средство, и цель эффективной деятельности высшей школы, резерв повышения качества подготовки специалиста.

В связи с этим предъявляются качественно иные требования к уровню профессиональной подготовки педагога. Педагогический вуз должен дать самые современные знания и хорошую практическую подготовку. Поэтому система обучения в Сургутском высшем педагогическом колледже ориентирована на усвоение теоретических знаний и на овладение технологией педагогической деятельности. Это реализуется через введение многих новых дисциплин, среди которых курс Основы коммуникативной культуры”. Цель данного курса - оснастить будущих педагогов необходимыми социальными формами общения с людьми. Сколь объемна программа, говорит хотя бы тематика занятий: “Невербальные и вербальные формы взаимоотношений между людьми”, “Этика поведения на работе”. “Этика телефонного разговора”, “Искусство ведения бесед, Споров, критики”, “Семейный и свадебный этикет”, “Психология оргбиоза” и др.

Показательно, что все студенты высказались в анкетах за необходимость данного курса. Они считают, что занятия по “Основам коммуникативной культуры” помогают овладеть техникой педагогического общения.

На занятиях по “Основам коммуникативной культуры” рассматриваются вопросы этикета, т.е. регламентированные формы поведения, строго установленные традициями, возникшие исторически и призванные выразить отношение к человеку. Нормы этикета - это навсегда принятое решение в определенной этической ситуации, данное в жестко ограниченной форме инструкции. Такие готовые решения весьма полезны человеку в его многообразной жизни: они освобождают его от необходимости каждый раз заново искать решение и контролировать свое поведение, регулируя при этом психологическое состояние. Готовое решение, обеспеченное привычкой, позволяет человеку направлять свои психические и физические силы на творческие процессы, не тратя их ежеминутно на поиск выражения отношения к другим людям.

Занятия по Основам коммуникативной культуры” - это особого рода занятия: с одной стороны, они действительно наполняют уроки, потому что совершается передача знаний и формирование умений, но с другой стороны, атмосфера этих занятий скорее напоминает “работу группы”, как говорят психологи, такого рода занятие, когда происходит психологическое влияние, психологическое преобразование личности

студента, и предметом влияния является не столько знание, сколько душа студента, система его отношений. Поэтому на каждом занятии соблюдаются ритуалы группы: участники садятся в круг, во время приветствия берутся за руки, в конце занятия обоюдное “спасибо”. Таким образом, опыт культуры общения в процессе обучения будущего преподавателя, наряду с теоретическими занятиями, позволяет более целенаправленно и эффективно формировать его профессиональную культуру в целом.

Е.Е. Чапко

Институт развития личности РАО, г. Москва

ЭТНОПЕДАГОГИЗАЦИЯ ОБРАЗОВАНИЯ И ВОСПИТАНИЯ МИФ ИЛИ РЕАЛЬНОСТЬ?

Пытаясь решить проблемы, связанные с современными социально политическими катаклизмами, педагоги входят в орбиту взаимосвязей и взаимовлияний многочисленных человековедческих, гуманитарных наук. Но за пределами внимания ученых остаются целые комплексы проблем, связанных с взаимодействием академической педагогики и культурными традициями народа, динамикой его отношений к воспитанию и образованию.

Сменив идеологию, заявив право на свою государственность, очутившись в чужой национальной среде, этнос или крупная группа его представителей несут в себе, кроме иных, и некие педагогические воззрения. В первом случае они в значительной степени не совпадают (как не совпадали и раньше) с официальной педагогикой, которая переориентировалась на поддержку новой идеологии или борьбу с ней. Во втором случае несовпадение между официальной педагогикой государства и педагогическими воззрениями этнического меньшинства не только существует, но и специально подчеркивается последним. В третьем случае национальное меньшинство сохраняет такого рода несовпадение своих педагогических традиций с официальной педагогикой, если даже сознательно стремится к ассимиляции. При этом достижение совпадения с официальной академической педагогикой не гарантирует эмигранту усвоения педагогической (и всей остальной) культуры окружающей этнической среды, по крайней мере в первом поколении.

Применение педагогами для исследования такого рода проблем методов смежных и несмежных наук приводит рано или поздно к выработке оригинальной методологии. Таким образом, зарождается новая отрасль научного знания, претендующая на исследование влияния традиционной культуры этноса, его педагогических взглядов на образование и

воспитание.

В России данное научное направление получило название этнопедагогика, основателем и крупнейшим исследователем которой является Г.Н. Волков. Разумеется, отделение этнопедагогика от педагогики весьма условно: вряд ли можно резко отграничить часть от целого. Тем не менее, достаточно определенно уже можно говорить о специфическом предмете исследования в этнопедагогике, проблематике и цели, но пока остается неотработанной собственной методология и терминология.

Среди первоочередных задач этнопедагогика рассматривает изучение педагогических идей народа в прошлом и настоящем, несмотря на их эмпирический характер, отсутствие стройных систем и теорий, совмещение в себе величайших взлетов человеческого ума и диких, с точки зрения современной европейской цивилизации, предрассудков.

Привлекает внимание исследователей практицизм народных педагогических воззрений, их способность трансформироваться, приспосабливаться к другим социально-экономическим отношениям, насыщаться новым содержанием, в то время как академическая педагогика в аналогичной ситуации терпит банкротство.

В поле внимания ученых попадает то, что вне этнопедагогика академической психологией и педагогикой рассматривалось очень редко: имя ребенка как фактор, влияющий на характер человека, вынуждающий занимать определенную социальную, общественную или этическую позицию в конкретной социально-политической ситуации, способствующий включению человека в этническую общность или препятствующий этому; игра как метод усвоения стереотипов поведения этноса; природа как один из существенных факторов формирования национального сознания ребенка; влияние традиционной культуры на развитие детей в родной и неродной семье; воздействие языковой ситуации в регионе на становление личности; роль произведений устного народного творчества, поверий, благословения, заклинания, проклятия и т.п. как способов воспитания и т.д.

Накопленная и обработанная в этнопедагогическом ключе информация позволит привести содержание и направленность воздействия академической педагогики к векторному соотношению процессов развития народной педагогической культуры. Следовательно, этнопедагогика может в значительной степени способствовать выполнению академической наукой ее прогностических функций. Кроме того, будет активизирован и организован поиск путей коррекцией этнического сознания личности психолого-педагогическими средствами: коррекция межэтнической агрессии; адаптация детей эмигрантов к чужой этнической среде; восстановление утраченного этнического самосознания т.д.

Особое место в этнопедагогике занимает проблема наполнения так называемого “национально-регионального компонента” в содержании образования материалом, соответствующим традиционной культуре этноса, его нравственно-этическими, эстетическими воззрениями.

Таким образом, возникнув на базе ряда наук, этнопедагогика становится их продолжением, основой для осмысления добываемых ими материалов под новым углом зрения.

М.Г. Тайчинов

НАРОДНАЯ ПЕДАГОГИКА, ДУХОВНАЯ КУЛЬТУРА В КОНТЕКСТЕ ОБЩЕЧЕЛОВЕЧЕСКИХ ЦЕННОСТЕЙ В СОВРЕМЕННОЙ НАЦИОНАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

Национальная школа в современных условиях осуществляет функцию этнокультурной идентификации человека. Подрастающий человек в процессе учебной и коммуникативной деятельности в период школьного обучения, в огромном поле языков, культур, полиэтническом пространстве, должен выбрать свое, отличное от другого, как можно раньше соотнести себя с определенной общностью и культурой. Усвоение социально-этических ценностей, встречающихся в жизнедеятельности ребенка, прежде всего зависит от оптимальной структуры учебно-воспитательной системы, учитывающей все периоды формирования личности в генезисе. Эффективность решения этих проблем будет зависеть, в свою очередь, от того, насколько мы полнее включаем в эту образовательную систему духовную, традиционную культуру воспитания этносов - как важнейших компонентов этой системы. Образовательно-воспитательный процесс, опираясь на народную педагогику, в идеале должен обеспечивать развитие личности на общечеловеческих ценностях, что будет способствовать цивилизованному развитию общества в целом. Но, к сожалению, богатейший потенциал народной педагогики не является составляющим компонентом структуры образовательно-воспитательного процесса современной школы.

Мы исходим из того, что раскрытие социально-психологического смысла народных традиций как детерминированного, сложного функционального фактора формирования мотивационно-потребностной сферы ребенка есть условие его социального развития. В сложной системе отношений, в которые включен растущий человек и которые связывают его с разными (по социальному статусу, содержанию и т. д.) группами, этнические общности выделяются специальными условиями выработки нормативных систем, регулирующих поведение (религиозная культура, ее нравственные заповеди в определенной степени выступают как регулирующий и сдерживающий фактор).

Народные традиции, в свою очередь, представляют собой

институционализирующий фактор, обеспечивающий организующее действие, своего рода субъективное конституирование этнической общности, ее индивидуализацию. Аккумулируя такие нравственные категории, как долг, честь, совесть, достоинство, любовь к ближнему. Родине, потребность к добротворческой деятельности, - милосердие, сочувствие, сострадание и др., являющиеся необходимым условием воспроизводства общества и самоутверждения человека, народные Традиции обеспечивают особую психологическую среду, выступая важнейшим средством воспитания растущих детей.

Нравственное развитие ребенка происходит путем присвоения им общественно исторического опыта человечества в процессе предметно-практической деятельности и усвоения норм человеческих взаимоотношений. Эти нормы, четко зафиксированные в народных традициях в этнопедагогической, религиозной культуре, выступают как образцы, где в концентрированном виде сосредоточены лучшие черты, качества личности, нравственные эталоны, принятые в социуме.

Входя в мотивационную сферу личности, такой образец функционирует по принципу непосредственно действующей потребности, детерминируя этим поведение и деятельность ребенка. Именно деятельность выступает психологической новой реализацией образца.

Наиболее активно усвоение, “присвоение” образцов деятельности и поведения социальных норм происходит в младшем школьном и подростковом возрасте, когда растущий человек стремится к утверждению себя в мире взрослых, следуя образцам социума, сфокусированным в традициях и обычаях. В старшем школьном возрасте происходит социализация личности. Растущий человек открыт к восприятию социальных образцов. Отсюда его желание быть похожим на взрослых, он готов и мотивационно стремится к освоению общественных ценностей. Вместе с тем, дети испытывают большие трудности в самостоятельном освоении нравственного образца социально-этических норм поведения из-за определенных суженных условий, которые ему представляет социальная среда и воспитание. И в этом отношении народные традиции, этнопедагогическая духовная культура в целом выступают реальным регулятором развивающегося самосознания и поведения растущего человека.

Передача подрастающему поколению социально-нравственных ценностей предшествующих поколений, прогрессивных традиций народа должна осуществляться через труд, добротворческую созидательную деятельность, через приобщение молодежи к своей истории и произведениям народного творчества - музыкально-танцевального, художественно-прикладного. Духовная культура народа во многом отражает бесценный педагогический опыт, направленный на Приобщение к богатствам национальной, а через них - мировой культуры, интериоризацию общечеловеческих ценностей.

И.И. Валеев
г. Уфа

О НЕКОТОРЫХ АСПЕКТАХ ДУХОВНОСТИ В НАСТОЯЩЕЕ ВРЕМЯ

Издревле духовная жизнь русских зиждилась на православии. Если Европа получила основы культуры от Западной Римской империи, то - Россия - от Восточной Римской империи. И это обстоятельство развело пути нашей цивилизации. Социалистическая действительность в течение более 70 лет несла в себе немалые положительные завоевания - и это также оставило определенный след в сознании наших людей. Говорить сегодняшнему подрастающему поколению о том, что было до сих пор, означает отсутствие духовности - это не значит убедить их в том, что современный хаос общественных отношений и коммерциализация культуры есть великое благо и некое достижение.

В нашем недалеком прошлом действовало огромное количество театров и в каждом из них были подлинные дарования. Театральные коллективы, и это важно сегодня знать молодым, не ломали голову над проблемой своей рентабельна, а жили полнокровной жизнью. Отечественный кинематограф давал представление о жизни нашей огромной страны.

Когда заходит речь о культуре, традиционно вспоминают о великой литературе XIX в. Однако русская литература XX века также имеет великие имена.

После революции 1917 г. русская литература пережила немало трудностей. Были спады, когда ее пытались денационализировать. Потом неизбежно наступали подъемы. Новым и особенно знаменательным явлением стала огромная цивилизирующая роль русской культуры в автономных и союзных республиках. Культурная революция, о которой любили говорить большевики 30-40-х годов, произошла именно там. Русская культура явилась школой, в которой формировалась интеллигенция кавказских, среднеазиатских, сибирских народов. Игнорировать этот факт - значит ничего не понимать в истории межнациональных отношений. Русская культура, конечно же, вышла за рамки православия. Она получила национально-гуманистическую направленность и приняла лозунг интернационализма. Это было бы невозможно, если бы на протяжении многих веков русские не использовали православную религию, которая требовала терпимости ко всем людям, включая своих врагов.

История не знает такого бурного развития, интеллектуального, творческого, профессионального, какое охватило малые народы России, доселе окованные родоилемейными отношениями. Прежде всего духовность распространялась через народное образование, которое унаследовало из наследия педагогики дореволюционной поры.

В связи с резким изменением общественного устройства пошла Ломка не только нашей политической идеологии, но и моральных понятий, эстетических норм. Идеологическая перестройка вылилась в примитивный перенос западной культуры со всеми ее тяжелыми проблемами на российскую почву. Западный мир, который принят некоторыми политическими деятелями за некий эталон, развивается отнюдь не поступательно. Материальная культура (технический прогресс) там совершенствуется, но совершенствование духовной культуры автоматически не следует за материальной. Все более полное удовлетворение материальных потребностей воспитывает пренебрежение к состоянию духовной жизни. Церковь сколько-нибудь значительной роли в становлении человека западной культуры не играет.

Стандартизация образа жизни принимает на Западе тотальный характер. Регламентируется он только доходами. Особенно заметна тяга к стандартам в моде.

Содержимое менталитета "свободного" человека в "демократическом" обществе создается и навязывается средствами массовой информации, которые покупаются закулисными правителями страны. Законы западного общества требуют подчинения жизни народов задаче роста прибылей индустриальных империй. Законы, для нас совершенно неприемлемые.

Т.Й. Перенчук
Рівненський педінститут

УКРАЇНСЬКИЙ ПІСЕННИЙ ФОЛЬКЛОР ЯК ВТІЛЕННЯ ДРУЖБИ, ЄДНОСТІ, ЛЮБОВІ, ЯК ІСТОРИЧНЕ ДЖЕРЕЛО КУЛЬТУРИ СЛОВ'ЯНСЬКИХ НАРОДІВ

Кожна людина, незалежно від її національності, прагне жити в мирі й злагоді, в гармонії і спокої, а тому вона не може існувати ні без суспільства, ні без друзів. У житті кожної людини велику роль відіграє музика. Пісні для народу, як говорив російський письменник М.В. Гоголь, - все: "і поезія, і історія, і батьківська могила".

Можна назвати безліч прикладів, коли музика перетворювалась у знаряддя ідейної боротьби, справляла величезний вплив на погляди, прагнення людей, ставала могутньою силою розвитку суспільства. Музика не має кордонів. Її легко розуміють на всіх континентах. Як надзвичайно красиво звучать слова поета О.С. Пушкіна: "З насолод життя лише кохання більше музики, але й воно - мелодія". Так, музика - чарівна і багатогранна. І однією з таких граней є фольклор, найбільше духовне багатство народу. Він є виразником душі народу, його бачення навколишнього світу, відображення подій, що відбувалися

протягом віків. У піснях - цьому музично поетичному літопису народ оспівав свою історію. В них вона зберігалася для наступних поколінь. У народній творчості відбилися суспільно важливі події, повсякденне життя трударів. Їхні звичаї, а також багатий внутрішній світ людини. Народ створював свої пісні впродовж століть. Найдавніші з них пов'язані з землеробським календарем, обрядами і зародилися ще в дохристиянські часи. Ті, що дійшли до наших днів, постійно розвивалися і оновлювалися. У XV-XVI століттях формуються нові фольклорні жанри - думи та історичні пісні. Вони виникли під впливом боротьби українського народу з татарами, турками, польською шляхтою.

Всебічні ідейно-естетичні зв'язки, аналогії, паралелі, що виявляються в тематиці історичних пісень, зумовлені мовною, історичною і культурною близькістю слов'янських народів, є наслідком успадкування слов'янських традицій. Пильну увагу слов'янських вчених, письменників, митців по той бік кордону завжди привертало до себе український народ - його література, його побут, його історія, його фольклор, його боротьба за своє соціальне і національне визволення. Фольклор Київської Русі був загальною колицкою і джерелом творчості слов'янських народів.

Думи та історичні пісні увійшли в повсякденне життя людей минулих віків, часто виконувались кобзарями й бандуристами. Мандруючі козаки оспівували народних героїв. Багато історичних пісень XVIII-XIX ст. відомі як в українських, так і в російських записках. Російському фольклору відома пісня про Кармелюка, про Стефана Воєводу, що вказує на наявність тісних зв'язків між фольклором України і Росії, єдність творчого процесу на Дону і на Дніпрі.

Першим в українській фольклористиці зацікавився спорідненістю стилю слов'янського музичного фольклору М.В. Лисенко. В своїй праці "Характеристика народних дум і пісень, виконуваних кобзарем Вересаєм" він розкрив спільні моменти в імітаційній побудові сербських та українських пісень. Слід відзначити, що не тільки пісенність, але й поезія мала вплив на наших сусідів та братів. Вірші Т.Г. Шевченка мали неабиякий вплив на творчість польських та болгарських письменників (болгарин Іван Ва.зов та ін.).

Велика культурно-масова і фольклористична робота проводилась і проводиться в інтернаціональних клубах України. Багато фольклорних ансамблів з різних країн побувало на нашій землі, що ще раз говорить про дружбу, любов та нерозривну єдність всіх слов'янських народів.

Пісенні привітання, величання, побажання виражають гуманні ідеї, лагідні чуття, сердечні взаємини людей. Вони позбавлені будь яких непорозумінь.

Народна пісня надзвичайно гуманістична в тому значенні, що головним, майже заключним об'єктом її інтересу є людина. Вона перш за все на передньому плані, вона < завжди центральною тематичною проблемою” (С. Чернік, журналіст Польщі). Ці слова можна віднести до нашої обрядової поезії та пісні, художня краса і сила якої криється в простоті, доброзичливості, реалізмі. Тим-то на нашій рідній землі ці людинолюбні традиції разом з успадкованою, переосмисленою, набутою пісенністю продовжують жити.

Продовжують виховувати, насамперед, у нашого підростаючого покоління разом з гордістю за нашу багату спадщину, любов, дружбу, братерство до всіх слов'янських культур, до всіх слов'янських народів.

Між усіма видами народного фольклору існує тісний взаємозв'язок, оскільки вони народжуються з єдиного джерела - реального життя. Це джерело натхнення тих людей, що творять, незалежно від їх мови і національності.

Д.М. Скільський, Я.З. Волович
Тернопільський педінститут

ОСНОВНІ ЗАСОБИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Національно-патріотичне виховання покликане формувати в молоді насамперед такі якості, які властиві українському народові, щоб вона стала носієм його кращих рис і особливостей. Оскільки українцям споконвіку властивий глибокий патріотизм, то і виховання підростаючого покоління повинно бути високопатріотичним, здатним формувати справжніх патріотів України. Визначаючи суть патріотизму, В.О. Сухомлиський у творі *Як виховати справжню людину образно писав, що любов до Вітчизни і любов до людей - це два швидкі потоки, які зливаючись, утворюють могутню ріку патріотизму”*.

Найважливішими засобами виховання патріотів України є:

1. Соціальне оточення, в якому живе і виховується підростаюча людина. Сюди відносяться, насамперед, сім'я - природний колектив, найменша складова суспільства, а також – школа, двір, вулиця тощо. Серед факторів, які втілюють у собі Вітчизну, першорядне місце займають мати і батько. Тому діти в умовах сім'ї повинні вирости в атмосфері глибокої любові і пошани до батьків, що поступово з віком переноситься на інших членів родини, близьких і далеких родичів, учителів, учнів. Відбувається процес, який відповідає вимогам християнської моралі. В.О. Сухомлиський у творі *“Батьківщина в серці писав: “Любов до матері, до батька, до дідуся і бабусі, братів і сестер це перша школа виховання почутій обов'язку перед найдорожчим і святим - Батьківщиною”*. Але формування глибоко

шанобливого ставлення дітей до родичів не може бути повноцінним у тих сім'ях, в яких батьки, наслідуючи моду, привнесу ззовні, привчають своїх дітей звертатись до себе на "ти". У той час, як українцям споконвіку властиве звертання до родичів, близьких, незнайомих людей лише на "ви".

2. Природне оточення, в якому виростає і формується молоде покоління. Любов до Батьківщини починається з любові до рідного її близького, що постійно оточує й впливає на дітей. Вітчизна відкривається перед ними насамперед у батьківському домі, рідному подвір'ї, саду, городі, в посаджених власними руками деревцях, особисто вирощених квітах тощо. Тому дуже важливо своєчасно розкривати дітям красу і гармонію оточуючої природи, вчити їх не тільки дивитися, але й бачити, як кажуть, за деревами ліс, пізнавати, любити і оберігати все близьке, знайоме, рідне, а через нього - свою Вітчизну.

3. Матеріали з героїчного минулого українського народу. Любов до Вітчизни приходять до дітей через глибокі знання славного минулого, героїчних подвигів видатних представників народу. Героїчне минуле нашого народу знаходить своє відображення у фольклорі, творах видатних письменників (Т. Шевченка, І. Франка, Б. Лепкого, А. Чайковського та ін.), у працях істориків (М. Грушевського, Д. Яворницького, Б. Барвінського та ін.). Вміле використання в навчально-виховній роботі цих матеріалів дозволяє учням глибоко усвідомити, що природний патріотизм українця споконвіку не був агресивним, а зводився лише до стійкого відстоювання цілісності і незалежності своєї землі в боротьбі із зовнішніми ворогами.

4. Рідна мова, національна культура, звичаї, обряди, традиції українського народу. Ще К.Д. Ушинський у праці "Рідне слово" справедливо зазначав, що "мова народу - краций, що ніколи не в'яне й вічно знову розпускається, цвіт усього його духовного життя... Коли зникає народна мова, - народу нема більше!" Формування у підростаючого покоління поваги і любові до культурної спадщини свого народу, рідної мови, народних звичаїв, обрядів, традицій - це формування внутрішньої культури, духовного світу молоді.

5. Фізична культура, спорт, початкова військова підготовка. Виховання фізично міцних, загартованих, стійких захисників Вітчизни є одним з найважливіших завдань сучасної української національної школи. У зв'язку з поширенням неправильного погляду на дану проблем, який полягає в тому, що війни нема і не буде, тому непотрібно готуватись до захисту Батьківщини, увага до військово-спортивної підготовки учнів послаблюється.

Отже, сім'я і школа, батьки й учителі покликані постійно, а не епізодично, від випадку до випадку, використовувати розглянуті нами засоби у виховній роботі з дітьми, що забезпечить повноцінне формування справжніх патріотів незалежної, суверенної України.

В.П. Сиротенко
Слов'янський педінститут

ФОРМУВАННЯ У СТАРШОКЛАСНИКІВ ПОЧУТТЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ, ВЗАЄМОПОВАГИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Одним із важливих принципів соціалістичної ідеології було ствердження непогрішності, беззаперечності проголошених істин, різко негативне ставлення до людини з іншим світоглядом як до неминучого ідеологічного ворога. Подібні погляди і зараз характерні для сучасного пострадянського суспільства. Тому формування толерантності, уміння спокійно вислухати опонента, вбачати в ньому людину, яка має право на власну точку зору, а не політизованого кібера, є найважливішим завданням у роботі вузу та школи.

У десятому класі вивчається творчість В. Винниченка. Учні вперше знайомляться з письменником, чий життєвий і творчий шлях зітканий з суцільних протиріч. Щоб школярі не перебували під тиском недавніх оцінок радянської історіографії та літературознавства, пропонуємо зіставити ряд різноманітних висловлювань В. Винниченка. Це дозволяє відчутти складність самих подій, неможливість дати єдину категоричну відповідь, привчаючи старшокласників не поспішати з висновками, всебічно й об'єктивно дивитися на людину, зрозуміти драму життя.

Проведена робота служить фундаментом для безпосереднього вивчення оповідань В. Винниченка ("Темна сила", "Студент"). У творах порушуються проблеми пошуку взаєморозуміння між людьми, розкривається нелегкий процес долання відчуженості, ворожнечі. При цьому звертається увага, що стоїть на заваді до зближення (ідеологічна упередженість, озлобленість тощо), як важливо протягти першу ниточку єднання, яким запізнiлим буває прозріння. Трагічність фіналів обох оповідань переконує учнів, що письменнику болить душа за людину, за неможливість позбутися ненависті й агресивності у її вчинках.

Вдячний матеріал для поглиблення почуття толерантності дає програма одинадцятого класу. Опрацьовуючи спадщину В. Підмогильного й Г. Косинки, зупиняємося на новелі "За день" та оповіданні "Політика".

У першому з них автор передає дві зовні взаємовиключні, але спільні за своєю суттю події: поклоніння "чудотворній" іконі та ажітаж з приводу прибуття делегата з партійного з'їзду. В обох випадках поспілкуватися з ними поспішають цілі юрбища. Їхні походи відбуваються на фоні горя та злиденності: спалені посухою поля, обідране приміщення клубу. Але люди йдуть з охотою, надією, їх веде віра у краще майбутнє. При цьому В. Підмогильний не приховує від читача облудності й нещирості з боку вершителей людських дол. Однак, іронізуючи з

легковірних, автор не позбавляє їх права мати власного "Бога" і жити надією: "Не руште оман!"

Оповідання Г. Косинки набуває особливої актуальності стосовно оцінки характеру громадянської війни. Сучасний читач іще довгий час сприйматиме ці події через призму офіційних ідеологічних настанов радянського часу і в кожному "небіднякові" вбачатиме класового ворога. Автор переводить стосунки із одномірних, класових (Швачка - сільські багатії) у багатогранні, коли всім персонажам доводиться вибирати між класовим і кривим, базуючи на останньому хоча хистке і непевне, але примирення. Однак, розпалені революцією та громадянською війною жадоба крові, жертви виявляються сильнішими, заглушують доводи серця, результатом чого і стає чергове кровопролиття. І воно не може зупинитися, поки ворогуючі сторони не почують голосу старої матері: "Роде мій дорогий!.. Били комуну, й вона була - не згадуймо, а не треба Святого вечора бучу якусь здійсмати..."

Розмова про неможливість виявити переможців у іромадянській війні продовжується і при вивченні поезії П. Тичини зі збірки "Плуг" ("Месія", "Паліть універсали, топчіть декрети..."). Розкриваючи пафос творів, їхню образну систему (каміння з неба замість дощу, каліка затоптує дитину, розпороті багнетами животи), старшокласники ще раз задумуються над необхідністю вироблення суто гуманних взаємостосунків, позбавлених ідеї насилля, ненависті, заснованих на поціннуванні людської особистості, її гідності, праві вільно висловлювати власну думку.

Т.М. Віднічук

Рівненський педінститут

ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКІ МОРАЛЬНІ ЦІННОСТІ В СИСТЕМІ СТАНОВЛЕННЯ ІСТОРИЧНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Не цікавлячись історією, минулим, ми збіднюємо своє сьогодні. З тих поділок часу (теперішнє, майбутнє, минуле) самим відповідальним є теперішнє, самим багатим - минуле, самим ваблячим - майбутнє.

Знання історії дозволяє по-новому, глибоко та цікаво побачити те, що перед нашими очима. Це і є найбільше значення пам'яті.

Безпам'ятна - це передусім людина невдячна, безвідповідальна, тобто якоюсь мірою не здібна на добрі безкорисні вчинки.

Безвідповідальність породжується відсутністю усвідомлення того, що ніщо не проходить безслідно, тобто все зберігається в пам'яті.

Совість - це пам'ять, до якої приєднується моральна оцінка

здійсненого, але якщо здійснене не зберігається в пам'яті, то не може бути оцінки. Без пам'яті немає совісті.

Одна з головних відмінностей сучасних гуманітарних наук - їх принциповий історизм. Розуміючи минуле, ми усвідомлюємо значення сучасного. Гак само, розуміючи чуже, ми починаємо глибше цінувати своє. Адже існує ще її логіка історії, яка свідчить, що є ще якась сила в житті і окремої людини, і цілих народів, яка змушує людей відмовлятися інший раз і від насущного заради минулого.

Ми говоримо "досвід історії", хоча поняття досвід та історія майже синоніми.

Все, що в результаті взаємодії з оточуючим світом, з іншими людьми ми взнали, передумали, пережили її засвоїли, наш досвід одне з самих цінних надбань людини і людства.

Однак хто зможе з точністю визначити, де закінчується досвід особистий і де починається історія...

Пізнати історію в живих людських обличчях її долях, відчуги її пережити їх біль і надії, залучити до пошуків відповідей на вічні проблеми людського буття, до пошуків істини - означає зрозуміти залишені нам у спадок вічно живі духовно-моральні цінності.

Історія людства, принаймні ті шість тисячоліть з початку зародження перших держав, - це океан горя і страждань. Це народження і загибель цивілізації. Це руїни, попіл, прах. Але в поступаючому процесі свого розвитку світ прокладав собі шлях, обережно передаючи з покоління в покоління прості норми моралі нетлінні цінності духу людства.

Звертаючись до минулого, ми вступаємо в діалог з різноманітними голосами історії, що ніколи не перериваються, прагнучи "отримали не тільки допомогу в подоланні труднощів, які стоять на нашому шляху, але її підкріплення нашої впевненості в тому, що таке подолання можливе, що життя буде протікати і далі в напрямку до нових висот, що велика людська мудрість нетлінна".

Ці слова академіка Н.І. Конрада тому, хто сьогодні прагне заперечувати досвід історії, позбавити людей пам'яті, обезцінивши її. щоб тим самим зробити слабшою духовну силу людства, яке стоїть перед необхідністю здійснили найвідповідальніший в історії вибір: були чи не бути людині на Землі.

Щоб відбувався діалог голосів історії, необхідна ще одна умова: щоб світ реалізованих цінностей реально існував, щоб завдяки турботам людей він міг протистояти руйнівній роботі часу й діяльно сприяти моральному вихованню сучасної людини.

Тільки цей шлях веде до людини духовної, тільки цей шлях веде до усвідомлення історії.

Адже кожен день, кожен час нашого життя не інше забирає частину буття, він сам непомітно проте ворюється в те, що ми називаємо історією. Що було історично важливого, які подробиці нашого побуту будуть здатні стати для нащадків свідочтвами та образами нашого буття - як це нелегко відчуті і осмислити, а скільки б поваги до життя додалось!

Нет истины, где нет любви” - це слова Пушкіна. Людина не в змозі любити сухі абстракції. Людська любов - конкретна. Будинки, вулиці, пам'ятники, рідні ниви - вони відкриваються нам і говорять, якщо ми захочемо вслухатись і зрозуміти, над чим працювали, що шукали, за чим плакали і чому раділи люди, що жили до нас. Це і є той вічний, тобто живий зміст, до якого ми прагнемо в пошуках діалогу з минулим.

М.І. Тадєєва

Рівненський педінститут

ОСНОВНІ ФОРМИ Й МЕТОДИ ВИХОВАННЯ В АНГЛІЙСЬКІЙ НАРОДНІЙ ПЕДАГОГІЦІ

На різних етапах свого розвитку народна педагогіка Англії використовувала певну систему форм і методів виховного впливу на молоде покоління. Сам час з його рівнем розвитку суспільства, науки і культури диктував свої підходи до процесу навчання і виховання. Багато цікавих думок про методи виховання можна знайти у великого англійського педагога Дж. Локка. Г. Спенсера, а також у англійських соціалістів-утопістів Р. Оуена, та Дж. Уінстенлі.

Народну педагогіку Англії в питаннях методів і форм виховання об'єднує одна ідея: як краще виховати ідеальну людину, гармонійно і всебічно розвинуту особистість. В цьому, зрозуміло, потрібно багато нових методів, широкий вибір засобів і форм, послідовних занять з дитиною.

Народна педагогіка англійської нації розумно використовує такі форми організації виховання: індивідуальну, групову і фронтальну. До індивідуальних форм відноситься догляд дорослих за дитиною, до групових - виховання дітей в сім'ї, участь дітей і молоді в об'єднаннях ровесників, до фронтальних - виховання дітей на силі народних традицій, свят, обрядів англійського народу. Кожна з цих форм виховання по-різному може виявлятися на тому чи іншому етапі життя людини. Виховання дітей в сім'ї - ця форма має надзвичайну важливість в англійському вихованні.

Розкритий взаємозв'язку змісту, форм і методів виховання, єдність між діями і словами в процесі виховання, направлені на розумову і

трудова діяльність дітей, потреба врахуванні їх вікові особливості - всі ці положення Р. Оуена увійшли в золотий фонд теорії і практики виховання. Спираючись на традиції народної педагогіки, він називав дуже важливим всі форми виховання, які корисні на тому чи іншому етапі розвитку дитини.

В своїй книзі «Про новий моральний досвід» Р. Оуен дає план організації суспільного виховання, в якому всі повинні пройти через одну систему виховання, домашнього навчання і прилучення до праці. Р. Оуен був першим, хто запровадив таку групову форму виховання, як дитячі ясла і садки. Таке виховання він рахував обов'язковим для всіх.

Т.Г. Гордієнко
Уманський педінститут

ДУХОВНІСТЬ І ЇЇ ПРОЯВИ В МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІСЦІ

Духовна культура складається із знань, вірувань, мистецтва, моральності, законів, звичаїв і деяких інших здібностей і звичок, засвоєних людиною як членом людської спільності (Е.Б. Тайлор). Духовні цінності, які складають зміст духовної культури, сприймаються, засвоюються і реалізуються в життєдіяльності особистості як суб'єкта життєдіяльності і визначають зміст поняття «духовність особистості».

Компоненти соціальної установки, або готовність діяти певним чином у певній ситуації (когнітивний, регулятивний, афективний), співвідносяться з основними початками духовного розвитку, які ми визначаємо як пізнавальне, морально-регулятивне і естетичне.

Нами була проведена спроба окреслити духовний світ дітей 9-10 років із застосуванням методики «Вихідний день», яка розроблена і апробована С.В. Петрухою (м. Київ). Ця методика дає можливість зафіксувати прояви засвоєних духовних цінностей у життєвому досвіді дитини. Крім цього, виявлений фактичний матеріал дозволяє зробити висновок, що духовний розвиток дитини молодшого шкільного віку, при абсолютній рівноправності пізнавального, морального і естетичного аспектів духовності, має своєю основою задоволення потреби в емоційному переживанні краси, в художній творчості, на основі чого слід розвивати когнітивний і поведінковий компоненти соціальної установки з формуванням мотивів «так буде краще» і «так треба».

Процедура методики складається з трьох етапів, кожен з яких передбачає умовне виконання дитиною певної ролі: *Я реального*, що живе зараз звичайним життям, *Я зобов'язаного*, що живе життям дорослої

людини та *Я ідеального*, що володіє виключними, чарівними можливостями. В кожній з цих ролей дитина описує свій вихідний день в усіх проявах життєдіяльності, які вона вибирає для виконання цієї ролі.

Я-реальне дозволяє визначити, де саме перебуває дитина у своєму життєвому просторі, які види діяльності освоєні нею і є цінними для дитини. Причому, не можна вважати, що вся діяльність, в яку включається дитина в даний час, є важливою для неї самої, адже в системі цінностей реального життя дитини домінують цінності дорослих. А от в аналізі інформації про *Я-зобов'язаного* можна зробити припущення про те, які види діяльності, як уявляється дитині, є для неї пріоритетними. Дитина в ситуації *Я-зобов'язаного*, здійснюючи вибір можливих цінностей, керується тими соціальними установками, що сформовані у неї. А установкою може бути лише набутий і вже апробований власний досвід.

Рівень домагань дитини, яка розповідає, як би вона провела свій вихідний день, коли б була дорослою, визначений реальними можливостями і дитина керується апробованим досвідом, а це звучує поле вибору цінностей, особливо тих, які лише сприйняті, але ще не апробовані. Цікаво відмітити, що при виборі можливих видів діяльності дитиною 9-10 років чітко спостерігаються мотиви “так треба” (прояв волі), “так буде краще” (прояв розуму), “так хочу” (прояв почуттів).

Я-ідеальне свідчить про те, що в життєвому досвіді дитини є цінністю для неї. Адже ті види діяльності, які дитина вибирає за таких умов, що не обмежують її вибору, саме і є відображенням її ціннісних орієнтацій, її внутрішньої суті, її прагнень, бажань, ідеалів. І це не обов'язково апробований досвід, це в основному цінності, лише сприйняті, але які ще потребують апробації в конкретних життєвих ситуаціях. На цьому рівні усвідомлення духовні цінності виступають як загальна потреба у позитивному життєвому стані, де є краса, добро, любов, щастя, справедливість. Якщо мова йде про пріоритетний вид діяльності, то дитина 9-10 років керується в основному мотивом бажання “я хочу”, потребою у отриманні емоційного переживання радості, задоволення, переживання краси, зовнішньої привабливості об'єкту чи процесу діяльності. Отже, залучаючи дитину цього віку до різних видів діяльності, слід опиратись на почуття. Тобто, створюючи загальний позитивний емоційний фон, в ході діяльності впливати в першу чергу на почуття через категорію краси, включати дитину цього віку у різноманітну діяльність, яка має потенційні духовні цінності, використовуючи привабливість цієї діяльності і вже потім, в процесі діяльності, впливати на розум і волю дитини з тим, щоб не створювати ілюзій, не загартовуючи розум і волю.

Є. Л. Вокальчук
Рівненський педінститут

УРОКИ ПОЗАКЛАСНОГО ЧИТАННЯ В СИСТЕМІ ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ УЧНІВ

Духовне відродження життя народу передбачає докорінні зміни у викладанні літератури. Перед школою поставлене складне завдання - сформувати “духовно багату особистість, громадянина України, якому притаманні висока культура, широкий кругозір, високі моральні ідеали”(Н. Волошина, Є. Пасічник, Н. Скрипченко, 11. Хропко. Концепція літературної освіти: Проект\Дивослово.- 1994. - №4.- с. 26). Суспільство розраховує на вчителя-словесника, від якого значною мірою залежить виконання цього завдання.

У навчально-виховному процесі школи урокам літератури належить одне з провідних місць, адже саме на них учителі виховують у школярів національні ідеали. Словеснику необхідно ретельно підібрати твори для читання і вивчення, при цьому особливу увагу слід звернути на продуманість структури уроків позакласного читання.

Сучасні уроки позакласного читання мають бути спрямовані на те, щоб процес читання був цікавим і корисним для учнів. Залежно від кількості матеріалу та мети його вивчення обирається методична і структурна організація уроку. Важливе значення для успішного проведення уроків позакласного читання має врахування життєвого досвіду школярів, їхніх читацьких інтересів.

На всіх етапах підготовки та проведення уроку головна роль належить учителю, чия діяльність передбачає індивідуальні консультації, інструктаж до виконання самостійної роботи, спостереження за підготовкою школярів до уроку, вміння координувати діяльність учнів та ін..

Зміст матеріалу, мета і завдання його вивчення на уроках позакласного читання реалізуються у структурі та характері навчально-виховного процесу, у різних організаційно-методичних формах, що розкриваються у системі певних типів і видів уроків.

Уроки позакласного читання сьогодні, крім освітньої мети, мають служити вихованню національної самосвідомості учнів. На цих уроках вчитель повинен творчо використовувати насамперед кращі здобутки класичної літератури. Твори П.Куліша, Б.Грінченка, І. Франка, Л. Українки, М. Коцюбинського, В. Винниченка дають словесникові можливості вибудувати власну систему уроків позакласного читання для виховання національної самосвідомості учнів.

До підготовки уроків позакласного читання варто залучати якомога

більше школярів. Старшокласникам цілком під силу виконання завдань пошукового характеру, зокрема, з елементами наукового пошуку, проведення читачьких конференцій, літературних екскурсій.

Ознайомлюючи школярів з історичним розвитком національного письменства і його досягненнями, потрібно об'єктивно розкривати тенденції всесвітнього літературного процесу, місце і роль у ньому художніх явищ, які увійшли до загальнолюдської скарбниці мистецького слова.

Сучасна школа користується трьома програмами з літератури. Проте одна з них не подає систематизованого списку рекомендованої літератури для уроків позакласного читання. При доборі творів для цих уроків варто дотримуватись таких критеріїв:

- 1) висока художня цінність твору;
- 2) велике суспільне і літературне значення його для тієї епохи, коли він був написаний, і для сьогодення;
- 3) доступність твору учням згідно з їхніми віковими особливостями та розумовим розвитком;
- 4) зацікавленість школярів творами;
- 5) вплив твору на формування національної самосвідомості учнів.

Однією з найважливіших тем, яку необхідно опрацювати на уроках позакласного читання, є історичне минуле України. Наша історія має багато позитивного та захоплюючого для молоді. У практичній роботі словесників неабияку допомогу надасть упорядкована О. Мишаничем книга “Заклятий козак”, що висвітлює сторінки історії українського народу від найдавніших часів, розкриває особливості формування національної свідомості, державної та політичної думки.

Уроки позакласного читання повинні органічно поєднуватися з уроками літературного краєзнавства. Вивчаючи твори письменників рідного краю, учні вчать любити і цінувати свою “малу” батьківщину, пишати її славою, відчувати причетність до долі своєї землі, її історії. На уроках позакласного читання вчитель може запропонувати учням ознайомитися з найвизначнішим твором видатного майстра української прози ХХ ст. нашого земляка Уласа Самчука “Волинь”. З роману-епопеї школярі матимуть змогу почерпнути багато повчального з історії рідного краю. Чимало нового відкриває учням і знайомство з оригінальними творами поета-авангардиста Валер'яна Поліщука, чий вплив на літературний процес 20-30-х років був незаперечним.

Використовуючи на уроках позакласного читання твори минулих років і сучасні, вчитель допоможе молодим людям самовдосконалюватись, готуватись до життя, виховувати почуття національної самосвідомості.

В.М. Юрченко
Рівненський педінститут

ДІАЛОГ КУЛЬТУР ЯК ШЛЯХ ПОВЕРНЕННЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ ШКОЛИ ДО ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКИХ ГУМАНІСТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ

Багаточисельні психологічні дослідження свідчать, що частіше всього причина відхилень у пізнавальній психічній сфері та поведінці учнів криється у застарілому змісті та методах вітчизняної освіти, яка, як з'ясувалося, була відокремлена від загальнолюдських гуманістичних цінностей. Саме це не створювало в нашій країні умов для розвитку духовної, самостійно мислячої та демократичної людини.

В зв'язку з цим стає зрозумілим, що розпочатий процес розбудови системи вітчизняної освіти не може бути зведений до пасивного перекладу на українську мову та перенесення на новий ґрунт способу існування, за формою та змістом, радянської школи.

Вкрай необхідно шукати шляхи докорінної модернізації суті шкільної освіти, повернення її до загальнолюдських гуманістичних та демократичних орієнтирів: людина, її життя, думки, світогляд як цінність; культура мови, релігія іншого народу як цінність та ін.

Аналіз найбільш відомих вітчизняних психолого-педагогічних концепцій: розвиваючого навчання, проблемного навчання та ін. - свідчить, що всі вони спрямовані на поліпшення методів засвоєння учнями старого змісту знань. Тобто, всі ці концепції, в процесі практичної реалізації, не можуть докорінно змінити стан справ у вітчизняній школі. Потрібна концепція, яка ставить за мету одночасне оновлення як змісту, так і методів навчання, повертаючи його до гуманістичних ідеалів світової культури та самостійного мислення учнів.

Концепція "Школи діалогу культур" В.С. Біблер, яку по праву можна назвати концепцією школи XXI століття, на наш погляд, повністю задовільняє окреслені вище потреби сучасної вітчизняної школи. Щодо змісту навчання, то у цій школі воно складається з контексту прогресивної культурної спадщини людства в її історичній послідовності: антична, середньовічна, новочасна, сучасна культури. Тобто в Школі діалогу виховується людина як гуманіст, демократ вже самим змістом навчання.

Великий інтерес викликає психолого-педагогічний аспект концепції. Найважливіша психологічна відмінність методичного забезпечення навчального процесу в Школі діалогу культур пов'язана з відмовою від монологічної форми навчання, яка базується на пасивному,

механічному засвоєнні учнями чужих думок при одночасній відмові від власних. Навпаки, в цій школі намагаються забезпечити максимальну активізацію учнів через глибоке засвоєння ними діалогізму як способу буття як у школі, так і в житті. Тобто діалог тут не просто методичний засіб більш ефективного засвоєння учнями знань. В умовах постійного діалогу, за допомогою оригінальних текстів, з найкращими представниками античної, середньовічної, новочасної та сучасної культур людства в мисленні учнів постійно проходить процес народження власних думок, тобто формуються їхні особистості.

“На виході” в традиційній школі планується “освічена людина”, тобто людина з певною сумою знань, умінь і навичок. В Школі діалогу культур “на виході” - новий тип особистості, яку В.С. Біблер називає “людиною культури”, бо вона не просто володіє готовими знаннями, вміннями, навичками, а, перш за все, культурою їх самостійного формування. Крім того, ця людина матиме деякі психологічні здобутки, відсутні у більшості випускників традиційних шкіл.

Ці риси можна умовно поділити на особисті та культурологічні. До перших можна віднести: - значно збільшені широта, глибина, гнучкість, самостійність мислення, адже співбесідниками були Сократ, Платон, Христос, Будда, Кант та інші; - гуманізм та альтруїзм, коли інші люди, культури, мови, релігії виступають як цінність; - стресостійкість, схильність до творчості та інші. Культурологічні новоутворення свідомості учнів пов'язані з їх відмінною орієнтацією в змісті та формі культурної спадщини людства.

З усього вищесказаного зрозуміло, що в науці дійсно з'явився проект школи XXI століття, який ставить за мету створення умов для розвитку людини-гуманіста, людини-демократа, людини-творця. Практичну спроможність концепції підтверджують результати, одержані в експериментальних класах шкіл міст Харкова, Запоріжжя, Красноярська (С. Ю. Курганов, В.Ф. Литовський та інші), та перші дані розпочатого з нашою участю експерименту в м. Рівне.

О.М. Коберник
Уманський педінститут

ПРОЕКТУВАННЯ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В ШКОЛІ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Зміна парадигми виховання, орієнтація його на формування соціально активної, гуманістично спрямованої особистості, яка в своїй життєдіяльності керується загальнолюдськими і культурно-національними цінностями, вимагає забезпечення єдності теорії і практики. Такою зв'язуючою ланкою між теорією і практикою є проектування виховного процесу, яке передбачає визначення наперед

діяльності вихователя і учнів у їх взаємодії.

Основними компонентами проектування виховного процесу є: 1) психолого педагогічна діагностика фізичного, інтелектуального, соціального і духовного розвитку; 2) визначення і обґрунтування педагогічних завдань; 3) організація (самоорганізація) діяльності учнів; 4) моніторинг (простежування) динаміки рівнів їх соціальної активності; 5) регулювання (саморегулювання) і корекція (самокорекція) відхилень у фізичному, психічному, соціальному, духовному розвитку і поведінці, а також міжсуб'єктивної особистісно-розвиваючої взаємодії в педагогічних системах; 6) аналіз і прогнозування виховних ситуацій міжсуб'єктної взаємодії на індивідуальному та груповому рівнях.

При цьому проект виховного процесу має враховувати той фактор, що виховна взаємодія зі сторони педагога може і повинна здійснюватися шляхом організації різноманітних видів діяльності, а це виявляє певний вплив на вибір взаємодії.

Ядром у проектуванні виховного процесу є визначення педагогічних завдань, які будуть розв'язуватися в процесі; організації (самоорганізації) здорового способу життя як необхідної передумови психічного розвитку особистості і яка здійснюється шляхом формування ціннісних орієнтацій та через вироблення звички займатися щоденно фізичною культурою; предметно практичної діяльності, яка включає працю по самообслуговуванню, сімейно-побутову, працю в природі, сільськогосподарську, технічно-конструкторську, образотворчу, декоративно-прикладну, тощо; навчально-пізнавальної, що спрямована на розумовий і моральний розвиток особистості, засвоєння нею системи ціннісних орієнтацій; соціально-комунікативної діяльності, як організації міжсуб'єктивних взаємодій, а також організаційно-оціночної діяльності, яка передбачає інтернаціоналізацію загальнолюдських і культурно-національних цінностей і здійснюється шляхом ознайомлення учнів з досягненнями світової і національної культури, збереження і примноження народних традицій, звичаїв, обрядів і т.д., а також в процесі занять художньою самодіяльністю, що в результаті, буде спрямована на самостійний моральний вибір особистістю поведінки, форми спілкування, її самовизначення.

Вибір тих чи інших видів діяльності, форм і методів їх організації повинні відбуватися на основі результатів психолого педагогічної діагностики.

Визначення і постановка педагогічних задач має здійснюватися в контексті виявлення основних суб'єктів виховного впливу для конкретної групи дітей на тій чи іншій стадії їх розвитку; обґрунтування

найбільш доцільної форми стилю управління виховним процесом і певного групою учнів; відбір, ранжування виховних задач з метою диференціації та індивідуалізації виховної роботи; планування життєдіяльності колективу, групи, особистості; проведення моніторинга активності вихованця у різних видах діяльності: здійснення корекції відхилень у розвитку та поведінці школярів та визначення шляхів і засобів їх подолання, враховуючи при цьому обставини, людей, події, в яких відбувалася діяльність.

Здійснення моніторинга активності вихованця у різних видах діяльності передбачає визначення динаміки рівнів розвитку активності. Ефективними методами простежування (моніторинга) є групова експертна оцінка (самооцінка) учнями класу рівнів активності, а також соціометрія. Обробка даних досліджень дає можливість побудувати координатно-соціометричну модель класу як колективу та забезпечити регулювання міжсуб'єктних взаємодій і корекцію відхилень у розвитку та поведінці, що в результаті сприяє прогнозуванню виховних ситуацій.

Інтеграція змісту (функцій виховної діяльності педагога), методів (засобів виконання функцій) і критеріїв якості (показників психолого-педагогічної діагностики виконання виховних функцій) дає можливість прогнозувати хід розв'язування виховних задач, передбачити результат, оцінити його з точки зору загальної мети виховання.

Г.К. Ковальчук
Рівненський педінститут

ВИКОРИСТАННЯ ТРАДИЦІЙ НАРОДНОЇ ПЕДАГОГІКИ МИНУЛОГО В СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ УКРАЇНИ

Упродовж віків виховання дітей у душі злагоди, добра і миру складали основний зміст і характер української народної педагогіки. Перевірені багатовіковим досвідом, надбання народної мудрості становили ідейно-моральну основу виховання молодого покоління.

Зародившись у народі, народна педагогіка інтегрувала кращі здобутки світової культури, які увійшли до народних традицій і звичаїв - своєрідного фундаменту української системи виховання. Традиції і звичаї - це віковічні духовні устої розвитку народу, нації, які втілюють у собі кращі досягнення в ідейному, моральному, трудовому і естетичному житті. В них акумулювались виховні ідеї, які відображали осмислення правди, добра і злагоди в народному житті взагалі і справі виховання дітей зокрема.

Прилучаючись до традицій, звичаїв і обрядів, молодь поступово ставала невід'ємною частиною рідного краю, своєї Батьківщини, нації.

Провідна роль в історико-педагогічній спадщині по праву належить українському козацтву. Створена козаками педагогіка ввібрала в себе ідейно моральні, емоційно-естетичні, психолого-педагогічні надбання наших пращурів від часів Трипільської культури, Київської Русі. Козацька система виховання дітей - глибоко самобутнє явище, аналогів якому не було на світі. Найважливішими в ній були ідеї свободи, незалежності України, непорушності прав людини і народу, свободи особистості і народовладдя.

Педагогічна мудрість козаків сприяла запровадженню в Україні різних типів навчальних закладів. Поряд з академіями, братськими, дяківськими, церковними, монастирськими школами, колегіумами, народними професійними школами мистецтв і ремесел (кобзарства, гончарства, бортництва та ін.) працювали й козацькі, січові школи. В навчально-виховних закладах панував волелюбний дух козацтва.

Треба окремо відмітити, що головна роль у вихованні молоді відводилась батькам. Вони займались загартуванням дітей, формували у них лицарську честь і гідність, готували їх до подолання життєвих труднощів, до захисту рідної землі і волі.

Всі вихованці разом із батьками і педагогами брали активну участь у впровадженні в життя народних традицій, обрядів, заповідей волелюбних батьків і дідів. Справою честі для кожної української сім'ї було виховання справжнього козака як обранця рідної землі, людини широкої культури, високих моральних якостей. Сила, велич і могутність козацтва були настільки впливовими, що кожен українець прагнув стати козаком.

Зміст козацької педагогіки можна закономірно вважати ознакою елітарного духу нації. Золотими її правилами були заповіді лицарської честі, патріотизму, доброти, всесвітнього братерства і взаємодопомоги. Козацтво було в кращому розумінні цих понять аристократією національного духу, високоморальною елітою своєї нації. Козак - лицар духу і честі. Для нього немає хороших або поганих народів, є тільки друзі або вороги козацької свободи й української незалежності. Кожен молодий козак прагнув розвинути в собі ці шляхетні якості, які понині не втрачають значного виховного потенціалу. Тому творче відродження культурно-освітніх і виховних козацьких традицій і звичаїв - одна із необхідних і найважливіших граней зміцнення незалежності України.

Треба сміливіше втілювати в життя сучасної національної педагогіки золоті краплини із невичерпної криниці знань, цілющого еліксиру козацької педагогіки, особливо сьогодні, коли йде перебудова механізму старої економіки, руйнуються колективістські і патріотичні міфи та ідеали, а свідомість неповнолітніх не встигає за швидкоплинними

процесами сучасності, коли відмирають старі традиції і звичаї, а нові вимагають справжнього перевороту в характерах і душах людей.

Тому відповідно до державної програми “Україна XXI століття. Стратегія освіти” потрібно запровадити таку педагогічну “технологію” виховання, яка б працювала на молоду людину, переконувала б її, що бути невихованою не вигідно, що неповага до закону, грубість і нечесність обов'язково ударять по тому, хто їх допускає.

В державі повинен бути прямий зв'язок між рівнем вихованості, освіченістю людини та її службовою кар'єрою і добробутом. Багатство повинно зростати тільки завдяки освіті і чесній праці.

Але відродження власної національної системи виховання ніяк не означає повернення назад у минулі історичні часи, мова йде лише про розумне поєднання крайніх здобутків народної педагогіки минулого з сучасними досягненнями вітчизняної педагогіки.

О.П. Федоришин
Рівненський педінститут

ДИФЕРЕНЦІЙОВАНИЙ ПІДХІД У МОРАЛЬНОМУ ВИХОВАННІ УЧНІВ ГІМНАЗІЙ ТА ЛІЦЕЇВ

У системі демократичного виховання відбувається принципово важливий перехід від так званого “предметоцентралізму”, який був властивий стандартним науково-педагогічним дослідженням в недавньому минулому, до “педоцентризму”. Такий принциповий перехід вимагає нових, нестандартних для минулого підходів до організації навчально-виховного процесу. Це стосується багатьох факторів, а особливо - створення шкіл і класів, які б працювали за особливими програмами, спрямованими на виявлення та розвиток у кожного учня його нахилів і здібностей.

Останнім часом в Україні набувають поширення середні навчальні заклади нового типу - гімназії, ліцеї. Вони стають експериментальними майданчиками для апробації нового змісту і відповідних технологій у навчально-виховному процесі, що потребує більш глибокого вивчення.

Одним із головних завдань їх діяльності вбачається створення умов для національного виховання, творчості дітей, інтелектуального розвитку. Особлива роль має бути відведена вихованню, а саме - формуванню духовних і моральних якостей підростаючого покоління.

Пріоритетними напрямками формування моральної вихованості учнів є диференційований та індивідуальний підходи. Застосування диференційованого підходу у процесі морального виховання в умовах

цих шкіл дозволяє виділити такі провідні риси, як гуманність, шляхетність, працьовитість та організованість, розвиток яких сприятиме підвищенню ефективності виховання у свідомості учнів позитивних переконань, почуттів, звичок, потреб, загальнолюдських цінностей.

Гуманістична розвиненість особи свідчить про високий рівень її морального розвитку і є основою формування всіх найкращих якостей; шляхетність передбачає її високу культуру, інтелігентність; працьовитість, як моральна якість і риса особистості, виявляється в усвідомленні соціального значення праці; організованість полягає у самостійному плануванні здійснення поставленої мети, високій дисциплінованості та у здатності до самоконтролю і подоланні у себе проявів неорганізованості, що дуже важливо для насиченого навчального процесу.

Відповідно до виділення моральних рис здійснюється поділ учнів на мікрогрупи. Так, до мікрогрупи по вихованню гуманності включаються учні з нестійкими проявами поваги та доброти, егоїстичністю у вчинках, небажанням рахуватись з іншим, байдужістю, підвищеною конфліктністю. До мікрогрупи по вихованню благородності, інтелігентності, високої культури умовно можна віднести учнів з невизначеним ставленням до культури, нестійкими проявами інтелігентності, невмінням регулювати колективні відносини та знаходити форми спілкування.

Учні, які проявляють суспільну і пізнавально-трудова пасивність та у яких відсутні національно-значимі мотиви у праці і навчанні, залучаються до мікрогрупи по вихованню працьовитості. Відсутність в учнів прагнення до самовиховання, цілеспрямованості, вимогливості до себе, невміння самоорганізуватись відносить їх до мікрогруп по вихованню такої риси, як організованість.

Процес розвитку цих моральних рис оцінюється за допомогою розроблених критеріїв за трьома рівнями: високим, середнім і низьким. На високому рівні фіксуються відповідні досягнення учня; на середньому - його існуючі невисокі можливості, що відкривають шлях до подальшого просування; на низькому - відповідні нейтральні або негативні показники, які у процесі виховання мають змінюватися на краще.

Здійснення регулярного вивчення учня за критеріями дає змогу визначити ступінь розвитку виділених моральних рис особистості, а складання фіксованих рівнів дозволяє періодично оцінювати темпи розвитку учнів і вносити певні корективи у виховну роботу.

Застосування диференційованого підходу з урахуванням

особливостей навчально-виховного процесу і контингенту учнів гімназії та ліцею дає значно більше можливостей для підвищення ефективності виховання, а від того - для формування інтелектуальної, високоморальної, вихованої на засадах високої культури особистості.

Р.І. Якимчук

Рівненський педінститут

ВІДРОДЖЕННЯ ІДЕЙ КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ

У програмі виховання дітей дошкільного віку “Малятко» визначені важливі положення про національне виховання: “Формувати у дітей розуміння значення миру в суспільстві і на Землі: мир - це життя, щасливе дитинство, радість у сім’ї”.

Чільне місце у реалізації цих завдань належить українській козацькій педагогіці як могутньому освітньо виховному потенціалу. Ю.Д. Руденко зазначає, що козацька педагогіка - це частина народної педагогіки, яка формувала у підростаючих поколінь українців синівську вірність Батьківщині, виховувала їх гідними захисниками рідного народу від чужеземного поневолення, гартувала національний характер і світогляд, національні і загальнолюдські цінності, високі моральні якості, пошану до старших людей, прагнення до милосердя.

Створена козаками педагогіка ввібрала в себе психолого педагогічні, моральні, естетичні надбання нашого народу. Вона мала кілька ступенів. Перший - дошкільне родинне виховання.

Вплив сім’ї на формування людської особистості величезний. Особливо великий цей вплив у дошкільний період дитинства. Завдяки емоційності родинних стосунків сім’я, насамперед, впливає на формування почуттів у дитини.

В атмосфері взаємної уваги, допомоги, любові, властивій сім’ї, у дитини виховується доброта і чуйність. Наслідуючи батьків як найближчих і авторитетних людей, дитина засвоює норми поведінки, ставлення до навколишнього оточення, людей.

Таким чином, у сім’ї дитина засвоює перші необхідні норми моралі, у неї виховується любов і повага до батьків, чуйність, людяність, гуманність та інші риси.

Рівень сімейного виховання великою мірою залежить від педагогічної культури батьків. Тому одне з важливих завдань дитячого садка - пропаганда педагогічних знань, допомога сім’ї в реалізації ідей та засобів народної родинної педагогіки.

Ведучи цю пропаганду, педагоги повинні враховувати зростий культурний рівень батьків, поширення засобів масової інформації

(газет, журналів, радіо, телебачення). Більшість батьків, як правило, має певні уявлення про виховання дітей, але не має достатніх конкретних знань, насамперед з етнопедагогіки, народознавства, українознавства.

За час перебування дитини в дитячому садку батьки повинні дістати певне коло знань про особливості козацького родинного виховання, яке дає самобутнє трактування статусу і ролі насамперед батька у навчанні і вихованні дітей.

Батько захисник роду, сім'ї, державності. У козацькій педагогіці він символізує для дитини взірць мужності, авторитет у ставленні до родини, друзів. Дяцько формував у сина готовність захищати слабших, турбуватись про молодших, прагнення відстоювати свободу, вірність ідеалам духовності (справедливість, працьовитість тощо), турботу про розвиток національних традицій, звичаїв, обрядів, уміння скрізь і всюди поступати благородно, шляхетно, виявляти інші чесноти.

Козацька сім'я відзначалася демократизмом, рівноправністю чоловіка і жінки, духовними традиціями. Чоловік, як правило, створював у сім'ї психологічний комфорт. Це благотворно впливало на виховання дітей. Пріоритетність у вихованні дитини надавалася родинному оточенню, що сприяло зміцненню сім'ї, підвищенню відповідальності батьків за виховання своїх дітей.

Отже, принципи козацької педагогіки слугують не лише підвищенню ефективності родинного виховання, а й формуванню характеру всього народу. Тому творче відродження сімейних виховних козацьких традицій допоможе піднести справу навчання і виховання до вищих світових стандартів.

В реалізації ідей та засобів народної родинної педагогіки допоможуть фольклорні джерела, козацькі літописи, наукові праці про козаччину М. Грушевського, М. Костомарова, Д. Яворницького, І. Крип'якевича, художні твори Т.Г. Шевченка, І. Драча та ін., вивчення героїчного життя гетьманів, кошових отаманів П. Полуботка, П. Калнишевського, І. Мазепи та ін.

Набуті батьками знання повинні допомагати їм продовжувати, закріплювати, поглиблювати ту роботу, яку проводять дитячі садки нашої області, керуючись національною ідеологією, філософією, світоглядом та іншими складовими духовності.

В сім'ї закладається духовний стрижень особистості, самобутності, національного світовідчуття і світорозуміння. Допомагаючи батькам, педагоги повинні пам'ятати, що успіх виховного процесу залежить від взаємної довіри, поваги, доброзичливості. Реальна дійсність вимагає нових форм спілкування як з батьками, так із їх сім'ями.

ВИХОВАННЯ КУЛЬТУРИ ПРАЦІ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ МИРОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

Докорінна перебудова держави висуває в якості одного із важливих завдань створення єдиної системи безперервної освіти. Вона є комплексом державних і суспільних освітніх установ, які забезпечують організаційну і змістовну єдність і наступність, взаємозв'язок всіх ланок, які вирішують завдання загальноосвітньої, політехнічної і професійної підготовки молодого покоління.

Досвід економічно розвинутих країн переконує в тому, що в умовах ринкових структур і відносин в центр педагогічних зусиль все більше зміщуються завдання трудового виховання учнівської молоді. Однією з провідних цілей школи в новій соціально-економічній ситуації стає створення науково-педагогічних, методичних, матеріально-технічних умов для високого рівня професійної підготовки молодого покоління: готовності жити і працювати в сучасному динамічному і відкритому суспільстві. Сучасному працівникові необхідний такий рівень загальноосвітньої і професійної підготовки, який дозволив би йому швидко освоювати певну техніку, ефективно її використовувати і вдосконалювати.

В сучасних умовах виникають серйозні проблеми, пов'язані з недосконалістю господарського механізму, відсталою організацією праці і її технічним базисом, недоліками в галузі культури, продуктивності праці.

Висока культура праці, саме формування культури праці є системоутворюючим, інтегративно-комунікативним компонентом всієї системи виховання і освіти в інформатизованому суспільстві. Без цього ні про соціальну, ні про економічну, ні про екологічну стабільність суспільства не може бути й мови, бо саме культура праці, як найкраще втілення індивідуального і суспільного досвіду організації і гармонізації життєвих відносин людей в базисній сфері їх життєдіяльності, дозволяє своєчасно, в цивілізованих формах передбачити, запобігти і вирішити колізії, що виникають тут.

Ведуча роль у цьому процесі відводиться вчителю сучасної загальноосвітньої школи, його професійній і педагогічній майстерності в вихованні і навчанні підростаючого покоління.

Виховувати людину означає виховувати людину-трудівника, а виховувати культуру праці - це виховувати культуру життя.

Саме в ході цього педагогічного діяння створюється трансформація засвоєння молодого особистістю суспільного досвіду праці в сукупності

З її життєвими здібностями і силою.

Теоретичний аналіз формування культури праці учнів загальноосвітніх шкіл показав, що вона є однією з основних умов становлення особистості сучасного трудівника.

В цьому складному процесі, який здійснюється з урахуванням фундаментальних і прикладних науково-педагогічних досліджень, виявляються і розвиваються творчі і естетичні здібності учнів, цілеспрямовано збагачуються їх загальнотеоретичні, загальнотехнічні і спеціальні знання, уміння і навички, відкриваються нові можливості для формування професійної майстерності, раціоналізаторської і винахідницької діяльності.

Загальнотеоретичні, загальнотехнічні і спеціальні знання - важливий компонент культури праці. Без них трудова діяльність на сучасному виробництві неможлива. Наскільки вищий рівень знань у робітників, настільки ефективною буде його праця. У зв'язку з цим підкреслимо, що турбота про покращення професійно-технічної підготовки, зростання професійної майстерності, загальноосвітнього рівня учнівської молоді є важливою умовою оновлення нашого суспільства.

Нові соціальні інститути покликані в сукупності з загальноосвітньою і професійною школою розв'язувати завдання формування культури праці учнівської молоді.

Важливе значення має формування в майбутніх робітників ясного усвідомлення перспектив розвитку своєї професії, її роль і місце в суспільному розподілі праці.

Таким чином, цілеспрямований педагогічний процес в загальноосвітній і професійній школі, спрямований на трудове і соціальне становлення молодого покоління, повинен здійснюватись на основі науково обгрунтованого аналізу економічної ситуації в суспільстві, враховуючи і розвиваючи на основі прогнозування її якісні зміни.

Т.Е. Колупаєва
Ровенский пединститут

ТЕЛЕВИДЕНИЕ КАК СРЕДСТВО ВОСПИТАНИЯ УЧАЩИХСЯ В ДУХЕ МИРА

При организации опытной работы мы исходили из того, что воспитание на идеях мира - это процесс длительный, сложный и многогранный, который осуществляется на протяжении всех лет обучения.

Корреляционный анализ показал, что наряду с такими факторами, как система межличностных отношений учащихся, семьи, участие в жизни ученического коллектива, значимым в младшем школьном возрасте является телевидение. На основании совокупности методов

исследования показано, что телевидению в процессе воспитания их на идеях миролюбивой политики во внеклассной работе отводится четвертое место. Такой вывод совпадает с общей тенденцией увеличения роли телевидения как фактора формирования личности. Возрастание интереса к просмотру телепередач особенно заметно у школьников, начиная со второго класса. Анализ результатов исследования показал, что это объясняется повышением интеллектуального уровня развития учащихся. Изучение мотивов просмотра школьниками начальных классов телепередач, их зрительных интересов, “фотографий” смотровой недели и записей в теледневниках помогло выявить степень осознанности воспринимаемой учащимися телеинформации о борьбе народов за мир, умение ее оценить и анализировать, определить бюджет времени, затраченный на просмотр передач в течение недели. Зрительные интересы школьников оценивались по характеру (стойкие и нестойкие) и тематической направленности. Изучение зрительных интересов учащихся показало, что многие из них увлекаются передачами для взрослых. Это обосновано тем, что в стране отсутствует научно обоснованная программа детских телевизионных передач с учетом возрастных особенностей учащихся. Кроме того, учащиеся младших классов стараются в какой-то мере преодолеть дефицит общения с ними, в том числе по вопросам сохранения мира. Изучение характера просмотра передач помогло установить, что большинство учащихся (69%) выбирало их самостоятельно, но, как правило, случайно, без необходимой психологической подготовки и осознанной цели.

На начальном этапе исследования был сделан первый срез по определению уровня восприятия телепередач учащимися экспериментальных классов. Школьники условно были распределены на три группы. Критериями для такого распределения послужили интенсивность (частота) просмотра, его характер, соответствие передач возрасту учащихся, наличие руководства просмотром со стороны педагогов. Полученные результаты представлены в таблице.

Распределение учащихся экспериментальных классов по уровням адекватности восприятия ими телепередач о проблемах мира

Группы учащихся	Уровни восприятия	Количество учащихся	в%
первая	низкий	192	52,4
вторая	средний	114	30,9
третья	высокий	63	16,7

Данные показывают, что к первой группе было отнесено большинство учащихся. Однако характерная для этой группы высокая частота просмотра телепередач не отличалась системой, умением

правильно анализировать и оценивать телепередачи, особенно передачи, посвященные борьбе народов за мир. Школьники проявляли к передачам поверхностную любознательность. Учащиеся второй группы характеризовала большая целенаправленность в выборе передач и сосредоточенность при просмотре, чему во многом способствовал контроль со стороны учителя, Учащиеся третьей группы отличали стойкие зрительные интересы, умение выбирать программу просмотра, правильно оценить просмотренное.

І. М. Хом'як

Рівненський педінститут

РЕАЛІЗАЦІЯ ВИХОВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ НА УРОКАХ ОРФОРГАФІЇ

Поряд із дидактичною і розвиваючою, важливого значення набула виховна мета уроку, при плануванні якої слід виходити із змісту навчального матеріалу, а також вікових особливостей школярів. Виховання учнів - одне з найважливіших загальнопедагогічних завдань, вирішення якого залежить від продуманого добору текстового матеріалу, де відображаються загальнолюдські цінності, як-от: любов до батьків, увага до людей похилого віку, чесність, працьовитість, дбайливе ставлення до природи, а також доброзичливість до людей та прагнення жити з усіма в мирі і злагоді.

Виховувати школярів необхідно в процесі вивчення всіх розділів української мови, в тому числі й орфографії, яку в середній ланці освіти діти засвоюють із п'ятого класу. У цей період слід інтенсивно збагачувати словниковий запас учнів. Тому на уроках доречно використовувати тлумачні словники. Так, при вивченні теми "Правила вживання м'якого знака" учням пропонується письмово розкрити лексичне значення слова мир: 1. відсутність незгоди, ворожнечі, сварок, згода; 2. відсутність збройної боротьби між двома або кількома народами, державами; протилежне - війна; 3. угода сторін, що воюють між собою, про припинення воєнних дій; мирний договір. П'ятикласники засвоюють зміст слова і вмотивовують вживання контрольної орфограми: м'який знак вживається після букв *д, т, з, с, ц, л, н* для передачі на письмі м'якості позначуваних ними приголосних у кінці слова (*відсутність, воюють*), перед буквами, що позначають тверді приголосні (кількома). Не вживається м'який знак після букви *р* в кінці складу (*договір*), перед буквами, що позначають м'які або пом'якшуючі приголосні (*відсутність*).

Під час вивчення теми "Неозначені займенники, їх утворення і відмінювання. Дефіс у неозначених займенниках" (6 клас) на уроці засвоєння нового матеріалу можна користуватися тлумаченням

похідного слова від лексеми мир: - 1. відновлювати, встановлювати мирні стосунки між ким-небудь; 2. примушувати терпимо ставитися до кого-, чого-небудь, примиряти з кимось, чимось. Шестикласники матимуть завдання обгрунтувати правопис виділених слів: неозначені займенники пишуться через дефіс із часткою *небудь* (ким *небудь*, кого, чого *небудь*) і разом із часткою *сь* (*кимось, чимось*).

За умови цілеспрямованого добору дидактичного матеріалу до уроків вивчення орфографії з'являються можливості для успішної о досягнення не тільки дидактичної і розвиваючої, але й виховної мети.

О.В. Осика, С.В. Наумов

м. Слов'янськ

ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ АЛЬТРУЇСТИЧНОЇ ПОВЕДІНКИ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Формування альтруїстичної поведінки у молодших школярів, виховання учнів в дусі миру і злагоди - одна з найважливіших проблем сучасної школи в Україні. Ведеться чимала робота у цій галузі, нагромаджено цінний досвід.

Дослідження формування альтруїстичної поведінки дітей посідає Неабияке місце у працях багатьох сучасних педагогів і психологів: Суботського Є.В., Маркової П. А., Коломенського В.А., Боришевського М.І., Бодиченка Є., Щуркової Н., Неверової Н., Шемшуриної А. Стиль спілкування дітей з дорослими і приятелями, пов'язаний із безкорисливою допомогою – альтруїстичний. Реалізація альтруїстичного стилю поведінки передбачає руйнацію традиційних авторитарних взаємин між дітьми й дорослими. Як правило, у молодших класах школи склалася практика, що вчителі, вихователі виконують функцію контролерів, постійно, а часом й надокучливо контролюючих поведінку дітей. Тому необхідно урівняти дітей і вчителів у виконанні функції взірця і контролю, а також переконати вихователів, вчителів відмовитись від соціального контролю за діями дітей, тобто відмовитись від нагород і доган.

Відповідно, дитина сама повинна навчитись контролювати свої дії і вчинки, не очікуючи нагород, похвал, доган.

Результати констатуючого експерименту показали, що більшість дітей 6-8 років добре знають про соціальну бажаність альтруїстичної поведінки і вважають гаку поведінку обов'язковою для себе. Водночас у реалізації ситуації мало хто з них виявляє альтруїстичну поведінку. Це свідчить про те, що вербальна і реальна поведінка дітей регулюється різними мотивами. У вербальному плані ведучим, певно, є мотив показати себе з найліпшого боку, словесно продемонструвати перед

дорослими соціально бажані форми поведінки. У реальній ситуації за відсутністю зовнішнього контролю цей мотив скасовується і поведінка дітей регулюється двома протилежними мотивами: бажання опанувати цікавою річчю, іграшкою, прагнення звершити добрий альтруїстичний вчинок.

Той факт, що у більшості випадків перемагає перший мотив, свідчить про неінформованість у дітей альтруїстичної мотивації, і про те, що знання про соціальну бажаність альтруїзму зовсім недостатньо для формування альтруїстичної поведінки.

Дані показують, що звершити альтруїстичний вчинок у конкретній ситуації у присутності приятеля дитині значно легше, ніж в абстрактній ситуації заради “інших взагалі”. У формуючих досліджах ми намагалися сформулювати у дітей, що виявили егоїстичні мотиви, альтруїстичну поведінку. Під формуванням ми розуміли цілеспрямований вплив на поведінку дитини з метою отримати заздалегідь задану модель поведінки. Формування елементів альтруїстичної поведінки здійснювалось трьома методами: по-перше, демонструвалась дітям позитивна модель поведінки (це відбувалось шляхом читання художніх творів і наступного аналізу поведінки персонажів, проведення різноманітних етичних бесід про моральні вчинки та дії героїв), по-друге, формування альтруїзму здійснювалось методом індукції почуття провини за зіпсовану річ, іграшку (здійснювалось під час проведення різних ігор, де ламалася іграшка, з якою гралась дитина), по-третє, методом здійснення функції провідника і захисника альтруїстичних норм поведінки (це здійснювалось під час різних сюжетно-рольових ігор та ігор із правилами).

Отримані дані показали, що знання дітьми альтруїстичних норм поведінки, спостереження і моделі альтруїзму ще не приводить до моральної поведінки. Справжня альтруїстична поведінка виявляється лише тоді, коли дитина стає у соціальну позицію захисника норм і правил поведінки, коли вона стає “правилоносієм”.

Така зміна позиції дитини у взаєминах дітей призводить до зміни функції тої чи іншої дійсності (у тому числі моральних і альтруїстичних норм) у житті дитини, що невідворотно змінює сенс цієї дійсності для дитини. Це призводить до формування нової мотивації. І тому розвиток альтруїстичних мотивів є опосередкованим соціальною позицією дитини.

Якщо на певному етапі розвитку дитина не стає захисником і стверджувачем норм і правил поведінки, то, відповідно, у неї затримується розвиток альтруїстичних мотивів поведінки, тоді може спостерігатися тенденція егоїстичної мотивації. Дитина може стати захисником чесності, справедливості, доброти, відповідальності та інших

моральних якостей на етапі молодшого шкільного віку. Це найбільш сензитивний період для розвитку моральних уявлень і понять, а також закріплення моральних якостей особистості.

В.Т. Чепіга, Е.М. Чепіга
Слов'янський педінститут

ВИКОРИСТАННЯ МУЗИЧНОГО ФОЛЬКЛОРУ ПО ВИХОВАННЮ У ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ ПОЧУТТЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЗЛАГОДИ

На сучасному етапі розвитку культури великого значення набуло відродження музичного українського фольклору.

Зокрема, про цю необхідність наголошує постанова МО України.

Підвищення якості підготовки спеціалістів потребує пошуку шляхів, застосування активізуючих засобів, форм, методів навчання, їх удосконалення, розвитку творчих можливостей, виховання почуття національної злагоди.

Студенти Слов'янського педінституту розгорнули широку пошуково-дослідну роботу по збиранню і впровадженню в життя музичного фольклору: пісень, колядок, щедрівок, веснянок, весільних пісень; а також дитячого фольклору: колискових пісень, забавлянок, замовлянок, лічилок, скоромовок, казок та дитячих ігор.

Отже, використання музичного фольклору по вихованню у вчителя музики почуття національної злагоди є, безумовно, дуже важливою справою.

Робота ця доцільна і з боку фактичного відродження української народної творчості, і з боку неперевершеної виховної цінності українського музичного фольклору.

Однією з актуальних проблем навчання в педагогічному вузі є художньо-творча спрямованість майбутнього вчителя музики і вчителя початкових класів на основі вивчення і використання українського фольклору.

Формування здібностей до виконавчої діяльності проходить в руслі навчальної, а пізніше педагогічної практики випускників музичного відділу факультету підготовки вчителів початкових класів, метою якої є розв'язання музично-естетичних та творчих завдань.

На основі сказаного можна виділити елементи художньо-творчої функції, які формуються в класі основного інструменту: - досвід творчої діяльності (словесна і виконавча інтерпретація); - виконавська діяльність, що пронизує всю музично-педагогічну роботу вчителя музики, яка вирішує, навчальні, розвиваючі, виховні завдання; - види гри на музичних інструментах з елементами творчості: - елементарне

гворення дитячих українських пісень, веснянок, колядок, забавлянок, замовлянок, скоромовок.

Як бачимо, дана функція передбачає розвиток творчих здібностей вчителя музики, що повинно бути умовою його професійної підготовки. Слід підкреслити, що багатоплановість і багатопрофесійність роботи вчителя музики пояснюється тим, що музичне заняття містить у собі активне слухання музики і хорові співи, ознайомлення з основними музичними поняттями та музичною творчістю в різноманітних формах.

Для використання цих завдань необхідно оволодіти великою кількістю знань та вмінь: вчитель повинен любити і розуміти дітей, знати не тільки методику проведення уроків та особливості поза класної роботи, але її добре знати клас, у який входять школярі з різними нахилами, здібностями і інтересами: як всебічно освічена людина, він не тільки має бути в курсі всіх музичних подій сучасності, але й повинен знайомитися з різними явищами в споріднених галузях мистецтва: живопису, графіки, скульптури та української музичної літератури.

Таким чином, для ефективної підготовки кваліфікованого сучасного педагога велике значення має найрізноманітніше використання у навчально-виховній роботі з студентами прекрасного цілющого джерела духовності, нашої великої спадщини - українського фольклору.

Бо саме український фольклор якнайкраще поєднує у собі як риси вікової мудрості народу, так і актуальні питання сучасності, центральним з яких на сьогоднішній день є питання виховання почуття національної злагоди.

В.М. Зінченко, З.І. Ікуніна, В.І. Прокopenко

Слов'янський педінститут

ДО ПИТАННЯ ВИХОВНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ У РУСЛІ КОНЦЕПЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ

Концепція національного виховання орієнтує педагогів вищої школи на складання такої системи навчально-виховного процесу, провідною метою якого був би ідеал всебічно розвиненої особистості.

Творчі групи вчених і педагогів-практиків, які протягом багатьох років працювали при МО, розробили варіативні концепції з основ національного виховання "Педагогіка народного календаря", "Педагогіка народознавства", "Українська козацька педагогіка", "Українська національна система виховання". Реалізація кожної з них забезпечує успішне формування у підростаючого покоління національної духовності, його самобутнього ідейно-морального, емоційно-етичного, художньо-творчого потенціалу.

На практиці проблема формування нового висококваліфікованого педагога для відроджувальної національної системи освіти потребує специфічних підходів до кожного регіону країни.

У Слов'янському державному педагогічному інституті на педагогічному факультеті навчається більше 1000 студентів (стаціонар та заочне відділення), які представляють різні національності. Однією з особливостей нашого регіону є двомовність, і ми розуміємо, що необхідна система, яка б передбачала більш поступові та гнучкіші методики переходу на національні основи.

Із цією метою на педагогічному факультеті створена група "Педагогічний пошук", яка з 1990 року веде експериментальні дослідження можливостей розробки самостійно методики підвищення професійної підготовки студентів, фундаментальною основою якої є національне виховання, ознайомлення студентів з українською духовною та педагогічною спадщиною, українською культурою, традиціями, обрядами, мовою. За період 1990-94 р.р. ця система була випробувана і нами були розроблені її ґрунтовні положення.

По-перше, необхідно створити умови для успішного проведення національного виховання; по-друге, виявити рівень знань студентів про українську психолого-педагогічну, художню спадщину, її культуру, традиції, обряди, вивчити їх мовні навички; по-третє, система національного виховання має базуватися на моделі майбутнього спеціаліста-дошкільника, реалізація якої відбувається в єдиному навчально-виховному процесі.

У 1990 році групою "Педагогічний пошук" були обстежені студенти першого курсу відносно їхнього знайомства з національною культурою України, її обрядами, традиціями, мовою. Аналіз результатів був невтішним: знайомі з культурою України, національною духовною спадщиною, знають її. розуміють, приймають - на стаціонарному відділенні - 13% опитуваних, на ВЗН - лише 11%; знайомі з обрядами, традиціями - стаціонар - 13%, ВЗН - 78%; готові до навчання на українській мові - стаціонар - 1% -, ВЗН - 26%: володіють знаннями з історії України - стаціонар - 90%, ВЗН - 43%. 70% опитуваних студентів пасивно володіють українською мовою, вільно читають українську літературу, журнали, газети, але не володіють мовою спілкування і професійною та науковою лексикою, тому вважають за краще навчатися на російській мові. Під час організації та проведення експериментального дослідження ми підготували українсько-російський словник педагогічних термінів, відкрили спеціалізовану аудиторію, зібрали різноманітний матеріал для студентів (літературу, альбоми, предмети побуту, національну символіку). Заохочувалися наміри студентів писати українською мовою конспекти, курсові, дипломні роботи. Під час

викладання предметів використовувалися матеріали народної педагогіки, аналізувалися дослідження, концепції національного виховання. Широко використовувалися нетрадиційні форми та методи: дискусії, національні свята, обряди, дні національної культури, виставки, відкриття музею української іграшки. Контрольний зріз в 1994 році дозволяє вважати використану нами методику ефективною. Результати анонімного анкетування свідчили, що 100% студентів стаціонару та ВЗН знайомі з культурою України, використовують знання в роботі з дітьми, 90% студентів стаціонару і 99,1% ВЗН знайомі з українськими обрядами, традиціями, вміють їх провести у дитячих садках, 58% готові до навчання українською мовою, знають історію України 92,1% студентів стаціонару і 90,3% студентів ВЗН. Про ефективність нашої методики свідчать і позитивні відгуки 95% студентів про систему національного виховання на факультеті. А також те, що 50% дипломних робіт 1994 року виконано українською мовою. Надалі наша система буде удосконалюватися.

Л.П. Петрук

Рівненський педінститут

ВИХОВАННЯ У ДІТЕЙ ПОЧУТТЯ ДОБРОТИ І МИЛОСЕРДЯ (ЗА ТВОРЧОЮ СПАДЩИНОЮ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО)

В період, коли наше суспільство повертається до загальнолюдських та національно-культурних цінностей, педагогічна наука і практика повинна опиратися на вироблений гуманістичний фундамент народної та класичної педагогіки. Гуманістичне джерело нашої національної педагогіки сягає далеко в історію. Ще в "Повчанні Володимира Мономаха" на перше місце висувались добро, співчуття, милосердя, любов і повага до людини, особливо до знедаленої. Виховання в людині всього людського за принципами християнської моралі ми відкриваємо у багатьох педагогічних пам'ятках періоду Київської Русі, і в пізніші періоди розвитку української державності, особливо в період з XVI по XVII ст. Це переживалося з гуманістичними засадами педагогіки Я. А. Коменського, І.Г. Песталоцці, Ж. Ж. Руссо та інших зарубіжних педагогів і засвідчує, що ідеал "загальнолюдського виховання" рухав усю світову педагогіку.

Ідеї гуманізації мають тривалу історію, починаючи від епохи Відродження і закінчуючи нашими днями. Ці проблеми займали кращі голови представників різних галузей науки, культури, літератури, педагогіки. Серед носіїв гуманістичних начал у вихованні і освіті в Україні - ім'я видатного педагога В.О. Сухомлинського. Великий гуманіст В.О. Сухомлинський, перекидаючи духовний місток у XX

століття, переконливо довів, що будь-яке виховання, яке не спирається на загальнолюдський моральний фундамент, не приносить ніякої користі. Позбавлене гуманної основи навіть розумове виховання втрачає свій сенс. В.О. Сухомлинський був переконаний, що формування особистості починається з глибокого внутрішнього осмислення і прийняття дитиною загальнолюдських цінностей. Так, у книзі "Потреба людини в людині" він розповідає про намагання людини пояснити метеликові, що таке родинні взаємини і обов'язки, предки, пам'ять про померлих. Цією притчею Василь Олександрович відстоює думку про нерозривну єдність усіх людей: рідних і чужих, живих і померлих. Процес соціалізації дитини, на його думку, починається з глибокого усвідомлення маленькою дитиною, що вона «...жива ланка у вічному ланцюгу поколінь» і несе повну відповідальність за майбутнє усіх людей.

Однією з важливих проблем морального виховання педагог ставить - виховати таку людину, яка б уміла серцем відчувати "душу іншої людини", відгукуватись на її горе, співпереживати. В одному із його звернень до дітей читаємо: "Умій відчувати поряд із собою людину, умій розуміти її душу, бачити в її очах складний духовний світ - радість, горе, біду, нещастя. Думай і відчувай, як твої вчинки можуть відбитися на душевному стані іншої людини" (т. 2, с. 235).

Ідея служіння людям, турбота про їх благополуччя, щастя, потреба постійно оберігати їх, особливо в години важких життєвих випробувань - одна з найголовніших у творах Сухомлинського. Педагог вважав, що якщо учню всерівно, що в серці його товариша, друга, матері, батька, будь-якого співвітчизника, якщо дитина не вміє бачити в очах іншої людини, що в неї на серці - вона ніколи не стане справжньою людиною.

Яскравим променем людської душі В.О. Сухомлинський називав такий стан людини, коли в неї "серце болить за інших людей". Це можливе за умови, коли людина не живе сама по собі, а постійно відчуває відповідальність за інших. Кредо педагога - виховання доброї людини. Як її виховати? Ніжністю, лагідністю, добротою. І, на думку В. О. Сухомлинського, добра людина - це така, про яку в народній мудрості сказано: "І мухи не скривдить".

Випереджуючи своїх занолітизованих опонентів, Василь Олександрович зазначає: "Це не євангельська доброта непротивлення, я джерело моральної чистоти, сили, мужності, непримиренності і нещадної ненависті до зла". (т.2, с. 523).

Використовуючи народні афоризми, поетичну творчість (легенди, казки, бувальщини, прислів'я, загадки). В.О. Сухомлинський формував педагогіку доброти" або "педагогіку серця», суть якої зводиться до милосердя, співчуття, жалю, переживання, любові до ближнього та бажання допомогти в біді.

Степан Лашин
Педінститут в Ольштині. Польща

УКРАЇНЬСЬКА ОСВІТА В ПОЛЬЩІ - РОЗВИТОК І ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ

В 1947 році українців було переселено з південно-східних земель післявоєнної Польщі (акція “Вісла”) і розкинуто по північно-східному, північно західному і південно-західному прикордоннях держави. Ця демографічна ситуація ускладнює організацію української освіти. Українська меншість нараховує сьогодні біля 300 тисяч населення.

Перші пункти (групи) навчання української мови були організовані вже в 1952 році. Переломний момент жовтнева відлига 1956 року: покликання Українського суспільно-культурного товариства (УСКТ), виникнення початкових і середніх шкіл та першої кафедри україністики.

В 60 тих роках нараховувалось 134 пункти навчання української мови (3,5 тис. учнів), 70-ті роки – регрес, 80-ті роки - тільки 50 пунктів навчання (1 тис. дітей).

Зміна ситуації, в корисному напрямку, наступила в 90-тих роках. Це сталося завдяки зміні суспільного ладу і процесу демократичних перетворень громадського життя.

Від 1992 року справи, пов'язані з організуванням навчання для національних меншин в Польщі, регулює Розпорядження міністра національної едукатії. Освіта національних меншин може діяти в таких 4-х варіантах: 1 - школа з рідною мовою навчання; 2 - школа двомовна; 3 - школа з додатковим навчанням рідної мови; 4 - шкільний або міжшкільний пункт навчання.

У 1992 93 шкільному році навчанням української мови охоплено біля двох з половиною тисяч дітей. В чотирьох початкових школах вчилися 432 учнів, а в трьох загальноосвітніх ліцеях - 351 учень (разом 783 учнів). В згаданому шкільному році діяли 83 - шкільні і міжшкільні - пункти навчання української мови. Всього навчалось в них рідної мови 1756 дітей.

За останні три роки зросло число учнів: в школах на 429 учнів (з 354 1990р. до 783 - 1993р.): в пунктах навчання на 430 учнів (з 1326 - 1990 р. до 2539 - 1993 р.).

Загалом число учнів у школах і пунктах навчання збільшилось у згаданих трьох роках на 859 учнів, тобто на 51% (з 1680-1990 р. до 2539 1993 р.).

Удосконалення українського шкільництва в Польщі на сучасному етапі відбувається у двох основних площинах: організаційно-матеріальній і методичній.

Перша площина - це поправа матеріальних умов навчання в існуючих

школах і пунктах: організація нових: поширення праці з батьками: проведення освітнього форуму: реалізація замислу патронату збоку шкіл України над вивченням української мови. Друга площина основне: посилення методичної допомоги, особливо пунктам навчання: підготовка нових програм навчання української мови, наладнання випуску шкільних підручників і публікації методичних матеріалів; рішення проблеми підготовки вчительських кадрів.

Т.В. Шустік, В.І. Рябоконт
Рівненський педінститут

ПРОБЛЕМА ЗБЕРЕЖЕННЯ ДУХОВНОСТІ ТА КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ ЛЮДСТВА В ОСТАННІЙ ЧВЕРТІ ХХ СТОЛІТТЯ

Духовно-культурний світ людини повинен бути заповнений глибиною сприйняття історичного часу і простору, проїнятий толерантністю до людства, до життя загалом. Втрата цих якостей завжди приводила до страшних катаклізмів як окремих діячів, так і цілі народи.

У спадок людству залишилася повчальна настанова Ісуса Христа про те, що кожен мусить знати і розуміти суть подій і зміст часу, в якому живе. Коли Христос входив до Єрусалима, він добре знав, що туг його засудять на смерть, будуть катувати, зрештою, розпнуть і знущатимуться.

Але натовпи людей не розуміли суті трагізму і величі цього історичного моменту. Вони вітали Христа, як царя. - стелили йому під ноги свій одяг, співаючи осанну. Ісус поглянув на місто, заплакав над ним і сказав: “Якби й ти цього дня зрозуміло те, що веде до миру. Але воно закрите перед твоїми очима. Бо прийдуть дні на тебе і вороги твої валом тебе оточать і тебе обляжуть, і с тиснуть тебе звідусіль: вони розчавлять тебе і дітей твоїх... за те, що ти не зрозуміло часу твоїх відвідин” (Катехізис. - Рим. 1967. С. 118).

Суть взаємодії культури з суспільством, яка має діалектичний характер, виражається у таких аспектах: по-перше, культура відображає стан морального здоров'я суспільства, рівень економічних і політичних свобод, характеризує його духовний потенціал: по-друге, культура функціонує за своїми специфічними законами, сягаючи корінням у традиції попередніх поколінь, синтезуючи позитивний дух від минулого з сучасним і тенденціями майбутнього: по-третє, певний стан суспільних відносин, економічний уклад, політичний режим, соціально-класова структура, етнічні і національні стосунки впливають на зміст і форми культурного процесу, з одного боку, а з другого -

культура вносить відповідні корективи у духовну композицію суспільства, служить передумовою радикалізації і стабілізації всіх сторін суспільного буття і тим самим забезпечує відповідну рівновагу при переході його з одного історично культурного стану в інший.

Зі зміною характеру духовних потреб змінюється її структура культурної реальності, естетична та художня орієнтації. Особливу роль у розвитку нової моделі культури відіграє її естетичний потенціал. Адже попри те, що "знімаються вершинні досягнення в їх прояві культури, гармонійність її складових все ж набуває естетичного забарвлення.

Заслуговує на увагу те, що специфіка "відбудованої" в культурну реальність естетичної реальності визначається особливостями, художнього освоєння дійсності, що відбуваються в системі притаманних сьогоденню актуальних естетичних відносин. У свою чергу нові естетичні відносини сприяють зміні рівня естетичної свідомості.

Як вищий рівень і серцевина естетичної реальності, утворюється художня реальність, котру, на думку дослідників, передусім визначають художня потреба, предмет мистецтва, свідомість митця, художній образ твору, художнє споживання (процес і результат), життєві прояви форм розвитку під впливом мистецтва.

Актуалізація проблеми збереження духовності та культурних цінностей у останній чверті ХХ ст. зумовила звернення цілого спектра наук до вивчення сутності та функціонування такого феномена як культура.

Дослідники М.С. Каган, Н.С. Злобін розглядають культуру як процес творчої діяльності, в межах якої відбувається не тільки духовне забезпечення суспільства новими цінностями, але й самотворення людини як суб'єкта культурно-історичного процесу. При такому підході увага акцентується на тому, що за допомогою культури відбувається ніби друге народження людини. Адже за законами природи людина народжується як біологічна істота, тоді як за законами культури відбувається народження людини як суб'єкта діяльності, праці, пізнання.

Суб'єктами процесу розвитку культури виступають суспільство в цілому, різні соціальні групи, окремі особи. Незважаючи на зіткнення велими різних культурних цінностей та тенденцій, можна виділити критерії прогресу людської культури в цілому. Йдеться про два взаємопов'язані критерії: а) зростання загальнолюдського; б) розвиток унікальності. Правильному розумінню цих критеріїв заважають, з одного боку, абсолютизація класових особливостей, з іншого - форсування єдності світової культури. Звичайно, в класовому суспільстві не можна не враховувати класових особливостей культури.

Але чим вище суспільство розвинуте, тим більша пи тома вага в ньому загальнолюдських цінностей.

Процес становлення загальнолюдських цінностей - це головне, що має бути простеженим в історії культури якої країни. Водночас конче потрібно враховувати самотинність регіональних або національних культур. Як єдність та взаєморозуміння людей у цивілізованому суспільстві не відмінюють самоцінність та унікальність кожного з них, так і становлення світової культури не суперечить поліфонії культур національних.

Р.М. Постоловський
Рівненський педінститут

РОЛЬ Т.Г. МАСАРИКА У ФОРМУВАННІ ГУМАНІСТИЧНО-ДЕМОКРАТИЧНОЇ ТРАДИЦІЇ ВИХОВАННЯ

Т.Г. Масарик ввійшов в історію як філософ і політик, засновник Чехословацької республіки і її перший президент, який зробив все для того, щоб Чехословаччина стала демократичною, стабільною і дійсно процвітаючою країною. В складний міжвоєнний період, коли сусідні держави були уражені їх внутрішніми конфліктами, Т.Г. Масарик спрямував нову республіку курсом внутрішньої стабільності та обережних соціальних реформ.

В своїй політичній діяльності Т.Г. Масарик переслідував дві мети: піднести свій народ як культурно і національно, так і соціально. За програму національну він поставив освіту, моральне удосконалення, працю.

Т.Г. Масарик зауважував, що малі народи не можуть опиратися на матеріальну силу, тому мусять боротися освітою та моральністю. Щоб дати своєму народу потрібну книгу і газету, він організував товариство по виданню новинок та книг. Т.Г. Масарик намагався культурно і морально піднести свій народ, проголошуючи, що політичну самостійність малі народи можуть завоювати тільки через культурне та моральне вдосконалення.

Як син народу Яна Гуса і Я.А. Йєменського. Т.Г. Масарик поклав їх педагогічні ідеї в основу своєї концепції виховання. Як вчений, як філософ, як політик і громадський діяч Т.Г. Масарик не відступав від провідної думки щодо освіти, яку він висловив такими словами: "Ми є народ Йєменського. Ми повинні дбати далеко більше про шкільництво, його піднесення, про філософію і науку, ніж інші народи».

"Шкільництво та його піднесення має бути нашою головною журбою, народною і політичною – то є заповіт Йєменського. Ми повинні старатися

і для наших чеських братів, то є ціль нашої гуманітарної освіти” - пише Т.Г. Масарик і закликає до оздоровлення шкільної праці шляхом практичного дослідного виховання та виступає проти односторонньої інтелектуальної (розумової) методики.

Замість старої бюрократичної школи, байдужої і далекої від дитячих душ, в якій панує надута офіційність та відірваність вчителя від учня. Т. Г. Масарик розробляє концепцію, де, піддаючи критиці стару школу, дає принципи, в яких відчувається глибоке розуміння значення для народу здорового розвитку праці з дітьми, що опиралася б на педагогічні думки, на наукові спостереження, на той ґрунт, на якому зростає нова демократична школа.

Та новітня школа, на думку Т.Г. Масарика, має бути школою самодіяльності, досвіду, вона мусить бути з точки зору навчання доступною, за своїми цілями практичною, у вихованні демократичною і вільною у взаєминах в житті та праці, як учителя, так і учня.

Виховання має бути глибоко національним. В цьому Т.Г. Масарик наслідує Я.А. Коменського, який вважав, що вихованням можна досягти того, чого народ не може досягнути силою зброї.

Вважаючи, що школа управляє суспільством, Т.Г. Масарик рахував, що вона мусить бути державною. На думку Т.Г. Масарика, кожна школа повинна бути демократичною інституцією, в якій зникає соціальна нерівність через взаємні впливи між дітьми різних соціальних верств.

Найбільшу увагу в своїх працях Т.Г. Масарик приділяє проблемам морального виховання. Саме у моральному вихованні він бачить запоруку розвитку гуманних взаємин між людьми та оздоровлення всього людства. В своїй концепції морального виховання Т.Г. Масарик близько підходить до соціалістичної суспільно-політичної думки.

Засадою моральності людини, на думку Т.Г. Масарика, є: старанність, правдивість, чесність, працьовитість, товариськість. Головною вимогою морального виховання є гуманізм, сформування добрих почуттів людини до людини, взаємної любові. Проведенням цих принципів у виховання дитини нищиться зародок недоброго і злого.

Моральне виховання не повинно бути абстрактним, незв'язаним з життям, навпаки, воно мусить бути життєвим, мусить спиратись на життєві явища і умови.

Т.Г. Масарик розробив концепцію гуманної демократії, згідно якої основу боротьби за вищу, більш вдосконалену форму демократії потрібно бачити у моральному вихованні, поскільки більш вдосконаленою демократією роблять зовсім не революція і народжувані нею нові політичні інститути, а більш моральні люди.

МУЗИКА В КОНТЕКСТІ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ

На сучасному етапі демократизації та гуманізації всіх сфер соціального життя моральне виховання студентської молоді набуває особливої ваги. Майбутнє країни, її подальший розвиток значною мірою залежить від піднесення духовної культури суспільства. Відродження пріоритету загальнолюдських цінностей, їх впровадження в практику роботи вузу стає однією з вирішальних вимог сьогодення.

Стратегію морального виховання визначає утвердження в свідомості та поведінці кожного принципів і норм гуманізму.

Гуманізм являє собою загальнолюдську моральну цінність, значення якої особливо гостро відчувається в наш час, коли перед людством постали такі проблеми глобального характеру, як спасіння людської цивілізації від атомного знищення, відвернення екологічної катастрофи. Загальнолюдський зміст морально-етичних принципів гуманізму проявляється в тому, що в них немає обмежень, які могли б бути джерелом ворожнечі.

Вони відображають єдність людського роду, його соціальну організацію, регулюють відношення між людьми. Враховуючи це, можна зазначити, що виховання студентської молоді на ідеях гуманізму найбільш відповідає духові часу і є актуальним напрямком педагогічного пошуку.

В цьому аспекті конче важливого значення набуває вивчення виховних функцій мистецтва і, зокрема, музики, яка має виключний вплив на розвиток особистості студентів.

За думкою провідних психологів і педагогів, студенти цього віку викликають найбільші труднощі у процесі виховання, їм притаманна схильність до критичного сприйняття всього, що пропонується, рекомендується.

Така психологічна особливість студентів зумовлює доцільність застосування у педагогічній роботі не прямих, а опосередкованих виховних впливів, до яких належить і спілкування студентів з творами мистецтва. Адже "освоєння світу" в студентському віці здійснюється значною мірою через сприйняття художніх творів, які не тільки об'єктивно, але й суб'єктивно впливають на формування особистості майбутнього спеціаліста.

С.П. Максимюк, Л. Є. Мулик
Рівненський педінститут

ЦІЛІСНИЙ ПІДХІД ДО ВИВЧЕННЯ ТЕОРІЇ ТА МЕТОДИКИ ВИХОВНОЇ РОБОТИ

Спеціалісти з теорії та методики виховання на сьогоднішній день не задоволені станом своєї науки. Як і десятки років назад, завдяки цій теорії як цілісної (що має грані комплексного, діяльнісного, прогностичного підходу) розв'язується недостатньо. Сьогодні потрібна теорія цілісного процесу виховання цілісної особистості. тільки тоді можна буде озброїти педагогічну практику науковим баченням, створити умови для інтенсивного удосконалення виховної роботи з учнями.

Переглянемо декілька етапів в розвитку теорії виховання. Протягом кількох десятиріч на Україні діяла теорія виховання, яку називали комуністичною. Уже сама назва свідчить, що ця наука була заполітизована і дедалі більше віддалялась від свого справжнього покликання, народного життя, потреб розвитку націй, духовності дитини та поступово перетворювалась в офіційну чиновницько-бюрократичну науку.

В дожовтневий період у педагогічній науці було показано суть і місце виховання в житті суспільства, мету, зміст, повні сторони, методи і принципи виховання.

В післяжовтневий період зусилля багатьох відомих педагогів (С.Г Пацького, А.С. Макаренка) були спрямовані на розробку загальних «шов теорії і методики виховання, і сьогодні вони використовуються на практиці, бо виходять з цілісності особистості дитини і процесу її виховання.

З 40-х років центр педдосліджень було перенесено на вивчення окремих сторін виховного процесу, формування окремих якостей особистості, ведучим став функціональний підхід до особистості і її виховання. Проводилися фундаментальні дослідження з кожного аспекту комуністичного виховання - формування комуністичного світогляду, ідейно-політичного, морального, трудового, атеїстичного виховання, з проблем колективізму, самоуправління, громадсько-корисної праці, самовиховання, роботи класного керівника та інших.

Парадокс в тому, що результати досліджень важко використати на практиці, так як в них аналізуються окремі сторони виховання, а “людина це виховується по частинах, вона формується синтетично, всією сумою впливів”, - говорив А.С. Макаренко, Тому в 70-і роки було вказано на необхідність комплексного підходу до виховання - і це третій етап в розвитку теорії виховання. Ідея цілісного, системного підходу знову висунута як ведуча. Це було логічно, бо, як і у всякій іншій науці, логічним є перехід від пізнання предмету вцілому до диференціації з метою пізнання окремих частин предмету, а потім знову до інтеграції

- пізнанню як цілісного явища, але на більш високому рівні. Термін комплексного підходу до виховання звучав всюди, але конкретно мало хто володів теорією і методикою і вивести теорію виховання на принципово новий рівень не вдалося до сьогоднішнього дня.

Нині гостро постає проблема перебудови теорії виховання та рішучого удосконалення практики виховної роботи.

Як перетворити цю науку в змістовну і системну, цілісну й ефективну, що відповідала б потребам українського народу, етносу і котру б поважали й охоче вивчали студенти?

Сьогодні треба зрозуміти і вчити студентів тому, що функціоналізм лише одна з необхідних умов системного підходу. В нових документах про школу рекомендується новий зміст, форми і методи виховної роботи, а програми і підручники пронизані крайностями функціоналізму, і кожен дослідник, практик цікавиться “кусочком” цілісного процесу, вирваного з нього і майже не цікавиться іншими сторонами цього процесу.

Тому помітних змін в розвитку теорії виховання не сікхтерігається і практикам дослідження приносять мало користі.

Вихід з цього положення бачимо в тому, щоб: глибше пізнати сам предмет науки про виховання підростаючих поколінь; розкрити, як "синтетично" відбувається виховання людини: як забезпечується ефективність цього цілісного, багатогранного процесу; оновити методологію педагогіки: сприяти народженню в масовій практиці передового педагогічного досвіду виховання.

Актуальним завданням вузівської педагогіки є проведення в життя ідеї про те, що єдино правильним підходом до пізнання виховання є цілісний підхід, і йому повинен бути підпорядкований функціоналізм.

Ю.П. Конаныхин
г. Москва

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ЦЕЛЕВЫЕ УСТАНОВКИ В ОБЛАСТИ РАЗВИТИЯ ИНТЕЛЛЕКТА МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ В ПРОЦЕССЕ ПРИОБЩЕНИЯ К КОМПЬЮТЕРНЫМ ИГРАМ

Из многообразия содержания концепции воспитания подрастающих поколений в духе миролюбия и гражданского согласия в качестве одного из стержневых компонентов можно выделить общеличностное развитие представителей юной смены.

Разговор на эту тему приобретает новую актуальность в связи с нарастанием возможностей непосредственного приобщения детей и юношества к многочисленным играм в компьютерных вариантах, Особую заботу воспитателям следует проявить при вступлении в контакте компьютерными играми учащихся начальных классов.

Практика людей, продвигающихся на этом поприще, показывает, что вдумчивые учителя начальных классов, воспитатели групп продленного дня, родители школьников, функционеры игровых залов и другие воспитатели от момента приобщения ребят к играм на компьютерах и далее стремятся обеспечивать совершающийся процесс организационно-педагогически и методически. Их целевые педагогические установки в этом плане представляют собой разъяснение детям перспектив их совершенствования во всех отношениях и обрисовку условий, достаточных для достижения указанных ориентиров.

Под воспитательно развивающим потенциалом таких установок мы понимаем полноту представленности и развернутости богатства заложенных в содержании компьютерных игр и в игровой деятельности возможностей многостороннего обогащения детского организма и личности, стимулирующую воздейственность методической инструментальной воспитательских ориентаций на все сферы подопечных.

Так, например, в области развития интеллектуальной сферы детей побудительные и инструктивные действия воспитателей при подключении мальчиков и девочек к играм на компьютерах сулят им, в первую очередь, такие увлекательные и потому заманчивые перспективы личностного роста.

1. Приучение себя к совершению мыслительных операций широкого диапазона при подготовке к играм определенного типа.

2. Упрочнение способности к учету специфики и конкретных особенностей выбранной компьютерной игры, а также сопутствующих игровому процессу внешних факторов, влияющих на его ход и результат.

3. Пополнение или обогащение фонда общественно-политических, нравственных, эстетических, экономических, правовых, экологических представлений и понятий, в количественном отношении пропорциональное содержательности выбираемых и предлагаемых детям игр.

4. Освоение в ходе игровой практики сути, смысла, значения и содержания нравственных, эстетических и иных ценностей, а также особенности их воплощения в практику в различных обстоятельствах жизнедеятельности.

5. Совершенствование и упрочение - за счет получения возможности сравнивать предлагаемое содержание игры с собственным запасом аналогичной информации - способности анализировать обогащающийся арсенал знаний, синтезировать мировоззренческие приобретения, производить посильные операции абстрагирования и обобщать, а в итоге приобретать знания более высокого порядка - в виде доступных норм, принципов, закономерностей.

6. Выработка реактивности мышления, развитие сообразительности, умение проявлять смекалку и находчивость.

7. Овладение новыми мыслительными операциями, познание технологии решения игровых задач в нестандартных ситуациях.

Совершающееся в ходе компьютерных игр общеличностное совершенствование детей 6-9 летнего возраста способствует реализации их потребности в самоутверждении, создает состояние внутреннего комфорта и настраивает их на гуманистический лад, на миролюбивую тональность.

П.В. Конаныхин
г. Москва

ИСТОЧНИКИ СОЦИАЛИЗАЦИИ ЛИЧНОСТИ МЛАДШЕГО ШКОЛЬНИКА В НОВЫХ ОБЩЕСТВЕННО-ИСТОРИЧЕСКИХ УСЛОВИЯХ

I Юд социализацией принято понимать процесс усвоения и активного воспроизводства индивидуумом социального опыта, системы его социальных связей и отношений в собственном опыте. Для воспитания подрастающих поколений в духе мира и взаимопонимания этот феномен представляет особую значимость: растущий человек, отставший от своего окружения в социальном развитии, объективно выпадает из процесса полнокровной жизнедеятельности первичного коллектива и общества в целом, так как оказывается неспособным к продуктивным миротворческим действиям, к проявлению и реализации инициативы в установлении отношений подлинной дружбы истинного согласия в кругу сверстников. Проблемы социализации детей и юношества в условиях децентрализации социально-экономических систем в рамках СНГ становятся все более актуальными и широко исследуются учеными разных специальностей.

Ныне остро стал вопрос об источниках социализации - особенно в возрасте от 6 до 10 лет, когда дети проходят регулярный курс начального образования.

В передовых коллективах московских школ сегодня складывается ориентация на использование развивающего младших школьников потенциала из ряда общедоступных источников социализации детства.

1-ый источник - законы мирного сосуществования и взаимовыгодного партнерства, основу содержания которых составляют нетленные духовные сокровища человечества.

2-ой источник - индивидуальный первичный опыт жизни, сущностным содержанием которого является формирование у ребенка главных психических функций и элементарных форм поведения в

обществе первооснова для продуктивного культивирования в среде младших школьников гуманистических, дружеских и миротворческих начал.

3-ий источник - социально-политическая и общественно-трудовая жизнь во всем ее многообразии с неисчислимыми возможностями действенного влияния на все сферы организма и личности ученика начальных классов.

4-ый источник - взаимодействие и взаимовлияние в ходе стихийного или педагогически организованного общения, в процессе целесообразно инструментальной совместной деятельности детей, закрепляющее у них привычки добротворческого и миротворческого поведения, определяющее их сознание и эмоционально-волевую сферу.

5-ый источник - внутренняя саморегуляция процесса личностного самосовершенствования и психических проявлений индивидуальной культуры младшего школьника, динамика вызревания которой проходит этапы внешнего контроля, взаимоконтроля и самоконтроля за собственным поведением.

Совокупность указанных источников не покрывает все пространство, используемое для планомерной и последовательной социализации учащихся начального звена общеобразовательной школы, однако в принципе может составить минимум носителей содержательных средств для возвышения каждого питомца как общественного существа.

ЗМІСТ

Б.С. Колупаєв Ректор Рівненського педінституту ФОРМУЄМО ОСОБИСТІСТЬ МАЙБУТНЬОГО СПЕЦІАЛІСТА	3
А.С. Дем'янчук Ректор Рівненського економіко-гуманітарного інституту ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ НА ІДЕЯХ МІРУ	6
С.Я. Дем'янчук Рівненський педінститут ЗМІСТ ВИХОВАННЯ УЧНІВ НА ІДЕЯХ МІРУ	7
Г. Волков г. Москва ЭТНОПЕДАГОГИКА МИРОЛЮБИЯ И ТОЛЕРАНТНОСТИ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ	10
О.С. Масний Рівненський педінститут ПІДСУМКИ І УРОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ ТА ВИХОВАННЯ МОЛОДІ НА ІДЕЯХ МІРУ	12
В.Д. Гайбонюк Рівненський педагогічний і економіко-гуманітарний інститут УКРАЇНСЬКА МИРОЛЮБНІСТЬ ІСТОРИЧНО ТРАДИЦІЙНА	14
В.В. Глускін Рівненський економіко-гуманітарний інститут ВИХОВАННЯ ІДЕЇ МІРУ НА ТРАДИЦІЯХ ХРИСТІАНСТВА	17
А.С. Дем'янчук, Н.Н. Валєєв, В.Ф. Фарфоровський ТВОРЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ УЧИТЕЛЯ ПО ФОРМИРОВАНИЮ ГРАЖДАНСКИХ КАЧЕСТВ У ШКОЛЬНИКОВ	19
В.М. Годовський - Рівненський інститут культури О.І. Яницька - Рівненський педінститут ТЕМА МІРУ І ДРУЖБИ В ХОРЕОГРАФІЇ	21
А.П. Веремчук Вчитель СШ N 24 м. Рівне М.С. ГРУШЕВСЬКИЙ ПРО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ НА ІДЕЯХ МІРУ	24
С.А. Дем'янчук, В.Г. Кузь, В.Ф. Фарфоровський ВОСПИТАНИЕ ГРАЖДАНСТВЕННОСТИ У ШКОЛЬНИКОВ В ПРОЦЕССЕ УРОКОВ МИРА	26
А.П. ПЕТРУК Міацька СШ Рівненської області ОРІЄНТОВНА ПРОГРАМА ЗМІСТУ ВИХОВАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ НА ІДЕЯХ МІРУ	28

Т. В. Гарбуз Рівненський педагогічний інститут ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ ІНСТИТУТІВ НА ІДЕЯХ МІРУ ЗАСОБАМИ ВОКАЛЬНО-ІНСТРУМЕНТАЛЬНИХ АНСАМБЛІВ	30
Т. І. Сасівчук Рівненський економіко-гуманітарний інститут СПІВРОБІТНИЦТВО ДІТЯЧОГО САДКА З БАТЬКАМИ ПО ВИХОВАННЮ ДОШКІЛЬНИКІВ В ДУСІ МІРУ	32
І.А. Воробійов, А.М. Воробійов Рівненський педагогічний інститут ІДЕЇ МІРУ В ІСТОРІКО-КУЛЬТУРНИХ КОНТЕКСТАХ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ	34
Ю.М. Галатюк, В.І. Тищук Рівненський педагогічний інститут РЕАЛІЗАЦІЯ ІДЕЙ ПЕДАГОГІКИ МІРУ ШЛЯХОМ ЗАЛУЧЕННЯ УЧНІВ ДО САМОСТІЙНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ З ФІЗИКИ	36
З.Б. Паслагова Інститут розвитку людини РАО, г. Москва ЕТНОПЕДАГОГІЧЕСЬКИЙ ФАКУЛЬТАТИВ КАК СРЕДСТВО ВОСПІТАННЯ ДЕТЕЙ В ДУХЕ МІРА	39
В.В. Прицакар Каспійський-Подільський педагогічний інститут ФОРМУВАННЯ У ШКОЛЯРІВ КУЛЬТУРИ МІЖНАЦІОНАЛЬНОГО СПІЛКУВАННЯ ЯК ЕФЕКТИВНА ФОРМА ВИХОВАННЯ ЇХ В ДУСІ МІРУ	41
Л.О. Шелюк Рівненський педагогічний інститут ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ МІРУ В ЗАХІДНІЙ ПОЛІТІЧНІЙ НАУЦІ	43
Ю.К. Набочук, А.М. Воробійов Рівненський педагогічний інститут ТЕМА МІРУ У ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ МАТЕМАТИКИ	45
А.А. Николаева Російський педагогічний університет, г. Санкт-Петербург СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧЕСКІЕ ПРЕДПОСЫЛКИ ФОРМУВАННЯ ОБЩЕСТВЕННОГО ХУДОЖЕСТВЕННОГО ВКУСА	47
Ю.М. Терешко Рівненський педагогічний інститут ЧЕХОСЛОВАЦЬКА ТЕОРІЯ МІРНОГО СПІВІСНУВАННЯ В ОЦІНКІ ЗАРУБІЖНОЇ ІСТОРІОГРАФІЇ	48
О.О. Магковська Рівненський економіко-гуманітарний інститут ЗНАЧЕННЯ НАРОДНОЇ СІМВОЛІКИ В МОРАЛЬНОМУ ВИХОВАННІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	50
О.В. Коржова Рівненський педагогічний інститут ВИХОВАННЯ УЧНІВ-ПІДЛІТКІВ НА ІДЕЯХ МІРУ ЯК АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ	52

Л.В. Мороз Рівненський педінститут ПРОБЛЕМА МІРУ В РОМАНІ ГЕРДА ФУКСА -БЕРІНГЕР І ДАВНІЙ ГНІВ.....	54
К. Кіндрат, В. Кіндрат м. Рівне ХРИСТІЯНИ-РЯТІВНИКИ В БОРОТЬБІ ЗА МІР.....	56
Ю.М. Краснобокий, Л.В. Ткачук Уманський педінститут ПРАКТИЧНІ МОЖЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ІДЕЙ ПЕДАГОГІКИ МІРУ НА УРОКАХ ФІЗИКИ.....	57
В.Т. Сергєєв, С.В. Акішев Слов'янський педінститут З ДОСВІДУ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДИ В ДУСІ МІРУ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ.....	59
Т.М. Коаліна, Л.О. Смирнова, О.Я. Чебикін, Т.М. Чебикіна Одеський інститут удосконалення вчителів Південноукраїнський педагогічний університет НАВЧАННЯ КУЛЬТУРИ СПІЛКУВАННЯ ЯК НЕОБХІДНА ПСИХОЛОГО- ПЕДАГОГІЧНА ПЕРЕДУМОВА ВИХОВАННЯ УЧНІВ В ДУСІ МІРУ.....	60
О.Т. Балабан Сургутський педагогічний університет НЕТРАДИЦІОННІ ПОДХОДИ В ПРЕПОДАВАННІ ЛІТЕРАТУРИ КАК ФАКТОР ВОСПИТАННЯ УЧАЩИХСЯ В ДУХЕ МІРА.....	62
Я.З. Васильєвич, С.М. Рик м. Переяслав-Хмельницький ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ЕТИКИ НЕНАСИЛЛЯ.....	64
В.А. Сильченко г. Новгород УСЛОВІЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВОСПИТАННЯ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКІВ В ДУХЕ МІРА СОВМІСНИМИ УСИЛЛЯМИ УЧИТЕЛЯ І СЕМ'Я.....	66
Т.В. Гарбуз Рівненський педінститут ПОЗАКЛАСНА РОБОТА ПО ВИХОВАННЮ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДИ НА ІДЕЯХ МІРУ.....	68
А.И. Доровской Воронежский областной ИПКРО ІЗ ОПИТА ВОСПИТАННЯ МІРОТВОРЧЕСТВА У ОДАРЕНИХ ШКОЛЬНИКІВ.....	69
О.В. Черношук, В.І. Рябоконт, Т.В. Шустік, В.В. Тищук Рівненський педінститут РОЛЬ КОЛЬОРОЗНАВСТВА У ВИХОВАННІ ДІТЕЙ НА ІДЕЯХ МІРУ, ДОБРА, ГУМАННОСТІ, ЛЮБОВІ ДО РІДНОГО КРАЮ.....	70
О. А. Кудрявцева Південно-Український педагогічний університет ВИКОРИСТАННЯ ПОРІВНЯЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ЗНАТЬ ДЛЯ ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ В ДУСІ МІРУ.....	73

І.В. Козубовська, В.В. Сагарда, Г.В. Товканець Ужгородський університет РОЛЬ МУЗИКИ У ВИХОВАННІ МОЛОДІ В ДУСІ НЕНАСИЦЬСТВА І МИРУ.....	74
А.Р. Вышкіна, О.М. Сидьченко г. Новгород БЕСЕДА О МУЗЫКЕ КАК НЕОБХОДИМЫЙ ЭЛЕМЕНТ СИСТЕМЫ ВОСПИТАНИЯ СТУДЕНТОВ ПЕДУЧИЛИЩА В ДУХЕ МИРА.....	76
Л.В. Крайнова, О.М. Шевченко Слов'янський педінститут ВИХОВАННЯ МІРОЛЮБНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ОДНОЛІТКІВ В ПРОЦЕСІ ВИБОРУ ІГРОВИХ ПАРТНЕРІВ У ДОШКІЛЬНИКІВ.....	78
Л.А. Юрчук Рівненський педінститут УРОК ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ ЯК ЗАСІБ ВИХОВАННЯ НА ІДЕЯХ МИРУ.....	79
Л.В. Тютюник Рівненський педінститут ПЕДАГОГІКА МИРУ І СПІВРОБІТНИЦТВА У СПАДЩИНІ ФРАНЦУЗЬКОГО ПЕДАГОГА СЕЛЕСТЕНА ФРЕНЕ (1896-1966).....	80
В.М. Галузинський, С.І. Таткова Київський лінгвістичний університет КЛАСНЕ КЕРІВНИЦТВО: ФУНКЦІЇ, ОСОБИСТІСТЬ, ДІЯЛЬНІСТЬ.....	81
С.І. Жупанин Закарпатський інститут методики навчання і виховання, підвищення кваліфікації педагогічних кадрів ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ МОРАЛЬНО-ЕСТЕТИЧНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ПРИРОДИ.....	83
Г.А. Шеремета Волинський державний університет ім. Л. Українки ВИЩА ШКОЛА І ПРОБЛЕМИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ.....	84
Н.С. Завальна Волинський державний університет ім. Л. Українки ПОШУКИ НОВИХ ФОРМ РОБОТИ З МОЛОДДЮ.....	86
І.В. Козубовська, В.В. Сагарда, В.В. Бедь Ужгородський університет ДО ПИТАННЯ ПРО ІДЕЙНО-ПОЛІТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ.....	87
В.О. Подоляк Вінницький педінститут ФОРМУВАННЯ НОВИХ ПРИРОДНИЧО-НАУКОВИХ УЯВЛЕНЬ - ОСНОВА ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	89
Ю.А. Вакулєнко - Шуйський педінститут В.В. Добриніна, Н.М. Піскунова Центр КФО «ТЕКОС» Краснодарського краю О.В. Македонський, І.А. Слюсар - Пдтавський педінститут ГОЛОГРАФІЧНІ ПІДХОДИ ДО ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ "ПРИРОДОЗНАВСТВА".....	91

В.А. Рибак, Л.В. Ткачук Уманський педінститут ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ПРИ ВИКЛАДАННІ ФІЗИКИ.....	93
Л.І. Тарусова Міністерство освіти України ФІЛОСОФСЬКІ ОСНОВИ ГУМАНІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ.....	94
Г.М. Падалка Український педуніверситет ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ НА ОСНОВІ ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ	96
С.Я. Дем'янчук Рівненський педінститут ДИСПУТИ У ШКОЛІ	98
Ж. Дюффар, Франція Д.М. Диновський Рівненський економіко-гуманітарний інститут ОЛІМПІЗМ - ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКА ЦІННІСТЬ	101
Т.М. Відінчук Рівненський педінститут СПОРТИВНО-ГУМАНІСТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ НА ІДЕЯХ ОЛІМПІЗМУ	102
О.М. Петушок с. Мізюч Рівненської області ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ У ДОШКІЛЬНИКІВ	103
В.В. Сатинова Брестський педінститут ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ В ДУСІ МИРУ І ВЗАЄМОРОЗУМІННЯ	104
М.В. Крет Рівненський педінститут ЗНАЧЕННЯ НАРОДНОЇ МУЗИКИ І ПІСНІ В МОРАЛЬНОМУ ВИХОВАННІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	105
В.П. Симонов Академик АПСН и МАИ НЕКОТОРЫЕ ПРОБЛЕМЫ ВОСПИТАНИЯ КАК ПРОЦЕССА УПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЕМ ЛИЧНОСТИ	106
О.М. Дем'янчук с. Мізюч Рівненської області ОСНОВНИЙ МЕТОД ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ НА ІДЕЇ МИРУ	108
П.Я. Ярмоленко, В.Ф. Хомич, В.В. Куйбіда м. Переяслав-Хмельницький МИРОТВОРЧИСТЬ ЯК ПРОБЛЕМА НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ	109

<p>Е. П. Печерська Національний педагогічний університет ПРИЗУЧЕННЯ ШКОЛЯРІВ ДО ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКИХ МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ У ПРОЦЕСІ МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ</p>	111
<p>О.Ю. Краснобока, Ю.М. Краснобокий Уманський педінститут ТЕОРІЯ ВИХОВАННЯ І СОЦІОЕКОЛОГІЯ</p>	112
<p>Ю.В. Рейнський Рівненський педінститут ФІЛОСОФІЯ МИРУ І НОВЕ ПОЛІТИЧНЕ МИСЛЕННЯ</p>	114
<p>С.Г. Карпенчук Рівненський педінститут МОРАЛЬНИЙ ІДЕАЛ ЯК ВТІЛЕННЯ ЄДНОСТІ ВЗАЄМВІДНОШЕННЯ ЛЮДИНИ І СВІТУ</p>	115
<p>Р.Р. Бандура, В.Г. Корчага Рівненський педінститут ПРОБЛЕМА СИСТЕМИ ВИХОВАННЯ В ШКОЛІ</p>	118
<p>О.А. Дубасенюк Житомирський педінститут ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ШКОЛИ</p>	119
<p>В.Ф. Фарфоровский Інститут національних проблем освіти, м. Москва К ВОПРОСУ ОБ ИСТОКАХ ПОНЯТИЯ "ГРАЖДАНИН"</p>	120
<p>В.Ф. Фарфоровский Інститут національних проблем освіти, м. Москва ЯЗЫК И ЕГО РОЛЬ В ВОСПИТАНИИ ГРАЖДАНСТВЕННОСТИ У УЧАЩИХСЯ</p>	122
<p>Н.Н. Ставринова Сургутський педколедж НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ПОДГОТОВКИ ВОСПИТАТЕЛЯ ДЛЯ РАБОТЫ В УСЛОВИЯХ ГУМАНИЗАЦИИ СИСТЕМЫ ОБРАЗОВАНИЯ</p>	124
<p>Л.А. Співак Слов'янський педінститут ІСТОРИЧНЕ КРАСЗНАВСТВО ЯК ОДИН ІЗ ЗАСОБІВ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ</p>	126
<p>С.П. Максимюк м. Рівне СНОСЬ ЖИТТЯ МОЛОДОГО ВЧИТЕЛЯ</p>	127
<p>І.М. Шуляківська Рівненський педінститут ПЕДАГОГІЧНЕ КЕРІВНИЦТВО ОРГАНІЗАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ШКОЛЯРІВ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ПОЧУТТЯ ГУМАНІЗМУ ПРИ ВІВЧЕННІ ДИСЦИПЛІН ФІЛОЛОГІЧНОГО ЦИКЛУ</p>	129

І.М. Трохимчук м. Рівне КРАСНАВЧИЙ АСПЕКТ ВИХОВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ В УЧНІВ МОЛОДШИХ КЛАСІВ	130
Л.Т. Заплатніков Горлівський педінститут іноземних мов ПЕДАГОГ Я.А. КОМЕНСЬКИЙ - ОСНОВОПОЛОЖНИК ШКОЛЬНОЇ ГІГІЄНИ	132
М.В. Кукалець, В.П. Марциновський Рівненський педінститут МОДЕЛЮВАННЯ УРОКІВ ПО ПРИРОДООХОРОННІЙ ТЕМАТИЦІ ЧЕРЕЗ НАВЧАЛЬНУ СИТУАЦІЮ	133
І.В. Фольварочний Чернівецький університет ІЗ ДОСВІДУ ВИКЛАДАННЯ ІСТОРІЇ СВІТОВОЇ ПЕДАГОГІКИ	134
Ю.В. Павлов, В.М. Долинянський, А.П. Чустрак, І.В. Мороз, Т.В. Скринник Південно-Український педагогічний університет ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ З РОЗДІЛУ ГІМНАСТИКИ	136
В.І. Сердюченко Одеський інститут очних хвороб; Ю.В. Павлов, І.В. Мороз Південно-Український педагогічний університет ЗНАЧЕННЯ ФІЗИЧНИХ ВПРАВ У ЗАГАЛЬНОМУ КОМПЛЕКСІ РЕАКЦІЙНИХ ЗАХОДІВ У ДОШКІЛЬНИКІВ З РЕФРАКЦІЙНОЮ ТА ДІАБІНОКУЛЯРНОЮ АМБЛІОПІЄЮ	138
О.І. Гедвілдо, Н.П. Знамеровська, В.Г. Кострицький Херсонський педінститут ЕСТЕТИЧНИЙ ТА МОРАЛЬНИЙ АСПЕКТИ ХУДОЖНЬО- КОНСТРУКТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ШФ	139
А.С. Дег'ячук Рівненський економіко-гуманітарний інститут МЕТОДИ ВИХОВАННЯ УЧНІВ В ДУСІ МИРУ	142
Д.І. Пенішкевич, І.М. Петрюк Чернівецький університет СПЕЦИФІКА НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В ПРИВАТНИХ ХРИСТІЯНСЬКИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ	144
І.В. Бужина Південно-Український університет ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ У ВУЗІ - АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОЇ ОСВІТИ	145
О.О. Цаценко м. Дніпропетровськ ІДЕЇ ГУМАНІЗМУ, ЛЮДЯНОСТІ У ВИХОВАННІ У ПЕДАГОГІЧНІЙ КОНЦЕПЦІЇ Г.С. СКОВОРОДИ	147

О. В. Шмайлова Сургутський педагогічний університет К ВОПРОСУ О ФОРМИРОВАНИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ	149
Е. Е. Чанко Институт развития личности РАО, г. Москва ЭТНОПЕДАГОГИЗАЦІЯ ОБРАЗОВАННЯ І ВОСПИТАННЯ: МІФ ІЛИ РЕАЛЬНОСТЬ?	151
М. Г. Тайчинов НАРОДНАЯ ПЕДАГОГИКА, ДУХОВНАЯ КУЛЬТУРА В КОНТЕКСТЕ ОБЩЕЧЕЛОВЕЧЕСКИХ ЦЕННОСТЕЙ В СОВРЕМЕННОЙ НАЦИОНАЛЬНОЙ ШКОЛЕ	153
И. И. Валеев г. Уфа О НЕКОТОРЫХ АСПЕКТАХ ДУХОВНОСТИ В НАСТОЯЩЕЕ ВРЕМЯ	155
Т. П. Перенчук Рівненський педагогічний університет УКРАЇНСЬКИЙ ПІСЕННИЙ ФОЛЬКЛОР ЯК ВТІЛЕННЯ ДРУЖБИ, ЄДНОСТІ, ЛЮБОВІ, ЯК ІСТОРИЧНЕ ДЖЕРЕЛО КУЛЬТУРИ СЛОВ'ЯНСЬКИХ НАРОДІВ	156
Д. М. Скільський, Я. З. Волович Тернопільський педагогічний університет ОСНОВНІ ЗАСОБИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ	158
В. П. Сиротенко Слов'янський педагогічний університет ФОРМУВАННЯ У СТАРШОКЛАСНИКІВ ПОЧУТТЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ, ВЗАЄМОПОВАГИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ	160
Т. М. Віднічук Рівненський педагогічний університет ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКІ МОРАЛЬНІ ЦІННОСТІ В СИСТЕМІ СТАНОВЛЕННЯ ІСТОРИЧНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ	161
М. І. Тадеєва Рівненський педагогічний університет ОСНОВНІ ФОРМИ І МЕТОДИ ВИХОВАННЯ В АНГЛІЙСЬКІЙ НАРОДНІЙ ПЕДАГОГІЦІ	163
Т. Г. Гордієнко Уманський педагогічний університет ДУХОВНІСТЬ І ЇЇ ПРОЯВИ В МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ	164
Є. Л. Вокальчук Рівненський педагогічний університет УРОКИ ПОЗАКЛАСНОГО ЧИТАННЯ В СИСТЕМІ ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ УЧНІВ	166

В.М.Юрченко Рівненський педінститут ДІАЛОГ КУЛЬТУР ЯК ШЛЯХ ПОВЕРНЕННЯ ВІГЧИЗНЯНОЇ ШКОЛИ ДО ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКИХ ГУМАНІСТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ	168
О.М.Коберник Уманський педінститут ПРОЕКТУВАННЯ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В ШКОЛІ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА	169
Г.К. Ковальчук Рівненський педінститут ВИКОРИСТАННЯ ТРАДИЦІЙ НАРОДНОЇ ПЕДАГОГІКИ МІНУЛОГО В СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ УКРАЇНИ	171
О.П. Федоришин Рівненський педінститут ДИФЕРЕНЦІЙОВАНИЙ ПІДХІД У МОРАЛЬНОМУ ВИХОВАННІ УЧНІВ ГІМНАЗІЙ ТА ЛІЦЕЇВ	173
Р.І. Якимчук Рівненський педінститут ВІДРОДЖЕННЯ ІДЕЙ КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ	175
С.В. Лісова, Л.А. Юрчук Рівненський педінститут ВИХОВАННЯ КУЛЬТУРИ ПРАЦІ УЧНІВУ ПРОЦЕСІ МИРОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ	177
Т.Е. Колупаєва Ровенський педінститут ТЕЛЕВИДЕННЯ КАК СРЕДСТВО ВОСПИТАНИЯ УЧАЩИХСЯ В ДУХЕ МИРА	178
І. М. Хом'як Рівненський педінститут РЕАЛІЗАЦІЯ ВИХОВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ НА УРОКАХ ОРФОРГАФІІ	180
О.В. Осика, С.В. Наумов м. Слов'янськ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ АЛЬТРУІСТИЧНОЇ ПОВЕДІНКИ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	181
В.Т. Ченіга, Е.М. Ченіга Слов'янський педінститут ВИКОРИСТАННЯ МУЗИЧНОГО ФОЛЬКЛОРУ ПО ВИХОВАННЮ У ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ ПОЧУТТЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЗЛАГОДИ	183
В.М. Зінченко, З.І. Ісуніна, В.І. Прокопенко Слов'янський педінститут ДО ПИТАННЯ ВИХОВНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ У РУСЛІ КОНЦЕПЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ	184
Л.П. Петрук Рівненський педінститут ВИХОВАННЯ У ДІТЕЙ ПОЧУТТЯ ДОБРОТИ І МІЛОСЕРДЯ (ЗА ТВОРЧОЮ СПАДЩИНОЮ В. О. СУХОМЛІНСЬКОГО)	186

Сестрицька Лариса Педінститут ім. Ольгиниї, Польща	УКРАЇНСЬКА ОСВІТА В ПОЛЬЩІ – РОЗВИТОК І ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ	188
Т.В. Шустик, В.І. Рабочень Рівненський педінститут	ПРОБЛЕМА ЗБЕРЕЖЕННЯ ДУХОВНОСТІ ТА КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ ЛЮДСТВА В ОСТАННІЙ ЧВЕРТІ ХХ СТОЛІТТЯ	189
Р.М. Постоловський Рівненський педінститут	РОЛЬ Т.Г. МАСАРІКА У ФОРМУВАННІ ГУМАНІСТИЧНО- ДЕМОКРАТИЧНОЇ ТРАДИЦІЇ ВИХОВАННЯ	191
М.В. Крет Рівненський педінститут	МУЗИКА В КОНТЕКСТІ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ	193
С.П. Максимюк, Л.С. Мулик Рівненський педінститут	ЦІЛІСНИЙ ПІДХІД ДО ВИВЧЕННЯ ТЕОРІЇ ТА МЕТОДИКИ ВИХОВНОЇ РОБОТИ	194
Ю.П. Конаныхин г. Москва	ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ЦЕЛЕВЫЕ УСТАНОВКИ В ОБЛАСТИ РАЗВИТИЯ ИНТЕЛЛЕКТА МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ В ПРОЦЕССЕ ПРИОБЩЕНИЯ К КОМПЬЮТЕРНЫМ ИГРАМ	195
П.В. Конаныхин г. Москва	ИСТОЧНИКИ СОЦИАЛИЗАЦИИ ЛИЧНОСТИ МЛАДШЕГО ШКОЛЬНИКА В НОВЫХ ОБЩЕСТВЕННО-ИСТОРИЧЕСКИХ УСЛОВИЯХ	197